PRAEFATIO.

Non eſt, Lector beneuole, quod multis tempora tua morer. Rationes grauiſſimae, ſed quas commemorare, mihi, et forte etiam Tibi, moleſtum eſſet, ſubito me impulerunt, et invitum quodammodo adegerunt, vt obſeruationes has de Diis Aegyptiorum, deque ipſorum Religione et Theologia, diu preſſas et neglectas, nunc demum abſolutas, ac pro virili expolitas, inque ordinem redactas, luci publicae exponerem. Qua in re id potiſſimum negotii datum mihi eſſe credidi, vt doctrinas Aegyptiorum priſcas et

Digitized by Google

genuinas, ex ſcriptoribus optimis, quanta potui induſtria eruerem, easque ab additamentis et interpolationibus Graecorum recentioribus ſollicite ſecernerem. Erat id vtique nonnihil laborioſum et difficile; ſed et fructum promittebat tanto vberiorem, quem me conſecutum quoque eſſe ſpero. Deinde vero, in id etiam ſedulo incubui, vt nomina Deorum Aegyptiorum, aliaque, quae Aegyptiis propria fuiſſe nouimus, non ex peregrino, Hebraeorum, Arabum, aut etiam Graecorum, ſermone, qui multorum mos eſt; ſed ex auita Aegyptiorum dialecto, cuius reliquiae ampliſſimae et copioſiſſimae, in lingua ita dicta Coptica, hodieque ſuperſunt, diligenter explicarem ac illuſtrarem. His itaque ſubſidiis inſtructus, in ſtudio, multis ceteroquin, magnisque difficultatibus impedito, progreſſus paulatim feci non poenitendos, eosque me feciſſe, cum aliquo certitudinis ſenſu intellexi. Tuum vero erit, Beneuole et candide Lector, arbitrari, num quid ſpei et opinioni meae, euentus reſponderit.

Com-

Commentarius meus de Diis Aegyptiorum, quandoquidem Bibliopola, vir honeſtus, mihique amiciſſimus, magnopere me vrſit, vt aliquid ſaltem illius, Nundinis nunc inſtantibus, publici iuris facerem, in duas Partes diſtribuendus fuit. Pars prima, quae iam tibi offertur, operis huius libros duos priores complectitur, quorum ſumma capita et argumenta ipſis his libris praefixa videbis. Acceſſura his erant, Prolegomena paulo prolixiora, de Regione et Theologia veterum Aegyptiorum, in quibus, de idololatriae in illa regione initiis, de indole porro atque natura illius idololatriae, ac denique de modo tradendi doctrinam Theologicam, Aegyptiorum Philoſophis vſitato, non perfunctorie diſputatur; verum, quoniam imminebant Nundinae Lipſienſes, quibus Commentarium meum ſe publicaturum eſſe, promiſerat Bibliopola, operae vero typographicae, aliis negotiis diſtractae, votis noſtris ſatisfacere non poterant, oportuit illa in Partis ſecundae editionem reiicere. Ne vero neſcias Lector, quaenam ſint argumenta

pertractanda in Parte ſecunda, ea hic quoque in anteceſſum enumerabo. Erit autem

LIBER III.

DE DIIS, QVI AD LVNAM AB AEGYPTIIS REFEREBANTVR.

Cap. I. *De Iſide, ſiue Luna.*

Cap. II. *De Sothi, ſiue Iſide, oriente in ſidere Caniculae.*

Cap. III. *De Bubaſti, quam Graeci interpretantur Dianam, vel Lucinam.*

Cap. IV. *De Buto, quam Graeci Latonam interpretantur.*

Cap. V. *De quibusdam Iſidis cognominibus, Muth, Athyri, Methuer.*

Cap. VI. *De Planetis nonnulla.*

LIBER IV.

DE NILO, ET NVMINIBVS AD FLVVIVM HVNC RELATIS.

Cap. I. De *Nilo flumine, ab Aegyptiis inter Deos culto.*

Cap. II. *De Apide, Tauro Memphitico Sacro, Symbolo incrementi Niliaci.*

Cap. III. *De Serapi, Deo peruetuſto Memphitico.*

Cap. IV. *De Mneuide, Tauro ſacro Heliopolitano, et Onuphi, Tauro ſacro Hermunthite.*

LIBER V.

DE RELIQVORVM DEORVM AEGYPTIORVM TVRBA.

Cap. I. *De Anubide, quem Graeci Mercurium interpretari ſolent.*

Cap. II. *De Typhone, malo Daemone, eiusque Cognominibus, Baby, Seth; Apopi.*

Cap. III. *De Nephthy, Typhonis vxore, et Thueri, pellice eiusdem.*

Cap. IV. *De Canobo, et Menuthi, illius vxore.*

Cap. V. *De Thot, Hermete, ſeu Mercurio Aegyptiorum.*

Cap. VI. *De Aeſculapio Aegyptiorum.*

Cap. VII. *De Beſa, Paamyle, et Palmyte, Aegyptiorum Diis.*

Omni vero ope et contentione annitar, quod et Bibliopolae, viro optimo pollicitus ſum, vt Pars ſecunda, quae libros tres poſtremos continet, primam quantocyus ſubſequatur. Et quia, dum in pertexendo Commentario meo totus occupatus ſum, facile animaduerti, me ne ſic qui-

quidem omnia, quae ad Religionem et Theologiam Aegyptiorum veterum, ab omni parte recte cognoſcendam faciunt, exhaurire potuiſſe; ſed multa etiamnum ſupereſſe, quae vberiorem et diſtinctam magis explicationem deſiderant, illis etiam, ſi lectori cordato, conatus meos non improbari didicero, poſthaec manum diligentem admouebo. Inter ea locum primum tenebit *Aegyptus antiqua ſacra*, ſiue Diſſertatio de Templis Deorum, per totam Aegyptum conſtructis, et ſacris inibi fieri ſolitis. Excipiet eam *Explicatio Tabulae Bembinae*, vel, vti nuncupari aſſolet, *Iſiacae*, quae potiora Aegytiorum Feſta, per annum celebrata, in imagine repraeſentat, cuius ſpecimina dedi, in Miſcellaneorum Beroliſnenſium Tomis, VI. et VII. illique ſubiiciam peculiare de diebus Feſtis Aegyptiorum Schediaſma, cuius pariter ſpecimen quoddam exhibui, in Miſcellaneorum illorum Tomo VII. Et ſi Deus longiorem vitae et valetudinis vſuram clementer in-

dulſerit, his denique addam, Syntagma *de Sacerdotibus Aegyptiorum, eorumque variis ordinibus.* Quibus omnibus rite expoſitis, et in idonea luce collocatis, Religio et Theologia veterum Aegyptiorum quantum id Monumenta huius rei antiqua, quae aetatem tulere, permittunt, ſatis cognita nobis et perſpecta dici poterit. De erroribus typographicis, qui, quod vehementer doleo, in partem primam ſatis numeroſi irrepſerunt, aliquid adhuc dicendum eſſet. Verum me quidem, qui a loco impreſſionis tam longe abſum, lector aequus facile excuſatum habebit. Ceterum operam dabo, vt omnia in fine Partis ſecundae, diligenter et ſollicite annotata deprehendantur. Dabam Francofurti ad Viad.

pridie Dominicae Iubilate,

Anni MDCCL.

CON-

CONSPECTVS
ARGVMENTORVM ET CAPITVM PARTIS PRIMAE.

LIBER I.

DE PRIMIS RERVM OMNIVM PRINCIPIIS, SECVNDVM AEGYPTIOS, DIISQVE NATVRAE SPIRITVALIS.

Cap. I. *De Athor, quam Graeci Venerem interpretantur.*

Cap. II. *De Phtha, Aegyptiorum Vulcano.*

Cap. III. *De Neitha, eorundem Minerua.*

Cap. IV. *De Cnuphi, ſiue Agathodaemone.*

Cap. V. *De Tithrambone, et Thermuthi, Aegyptiorum Hecate.*

LIBER

Digitized by Google

CONSPECTVS.

LIBER II.

DE SOLE, NVMINIBVSQVE AB AEGYPTIIS AD SOLEM RELATIS.

Cap. I. *De Oſiride, ſiue Sole.*

Cap. II. *De Ammone, Aegyptiorum Ioue.*

Cap. III. *De Somo, Aegyptiorum Hercule.*

Cap. IV. *De Horo, Aegyptiorum Apolline.*

Cap V. *De Serapi, ſiue Sole Aegyptiorum infero.*

Cap. VI. *De Harpocrate, Sole, ſub tempus Solſtitii hyberni renouato.*

Cap. VII. *De Mendete, Eſmuno, et Antaeo, Aegyptiorum Pane.*

DE

DE
DIIS AEGYPTIORVM
LIBER I.

qui eſt

de Diis gentis huius ſpiritualibus, inuiſibilibus et aeternis.

CAPVT I.

De Athor Aegyptiorum Dea, quam Graeci Venerem interpretantur.

§. I.

Aegyptii coluerunt etiam Deos inuiſibiles, naturae ſpiritualis, de quibus hoc libro agitur.

Ea fuit Theologiae Aegyptiacae, quae vulgo tradi ſolebat, indoles, ea cultus Diuini, quem Niligenae Numinibus ſuis offerebant, ratio, tale ſolennium celebritatum ab illa gente in Deorum ſuorum honorem inſtitutorum ingenium, vt qui haec omnia oculo tantum fugitiuo ac veluti curſorio contempla-

tur, neque fracto exteriori cortice in medullam intimam perrumpit, imaginari ſibi perquam facile poſſit, populum ob rerum diuinarum ſcientiam olim percelebrem, cuius Sapientiam admirandam, tota Vetuſtas, et ipſa adeo S. Scriptura praedicat, nihil coluiſſe niſi Deos materiales, viſibiles, totam rerum adſpectabilium naturam, Coelos, Terram, Solem, Lunam ac Aſtra, Nilum denique et quaecunque exiſtimabant fertilitatis terrae ſuae cauſas efficientes proximas. Et certe fuerunt ſemper et olim et nunc viri longe eruditiſſimi, qui hoc ipſum, quod ſibi primum perſuaſerant, etiam aliis adductis argumentis valde ſpecioſis demonſtrare anniſi ſunt. At enim ſuſpicionem talem, in gentem ab ipſis fere incunabulis perpolitam, et quae ſcientiarum omnium mater quodam ſuo iure dici poteſt, praeter omne eius meritum cadere, Liber hicce, vt ſpero, palam faciet praecipue cap. III, et de eodem argumento etiam quaedam diſſeremus in Prolegomenis de Theologia antiquorum Aegyptiorum. Liber enim hicce noſter primus Doctrinam vetuſtorum Aegypti Philoſophorum, de Spiritu aeterno, inuiſibili, omnipotenti, nullis ſenſibus, ſed ſola tantum mentis acie percipiendo, explicabit. Vt vero doctrinam hanc tum ordine quodam perſpicuo tradamus, tum methodo quoque illorum Philoſophorum tanto magis attemperemus, dicendum nobis erit I. de Athor, ſiue Venere; II. de Phtha, ſiue Vulcano; III. de Neitha, ſiue Minerua; IV. de Cnuphi, ſeu Agathodaemone; V. de Tithrambone, vel Nemeſi, id eſt ſcelerum et criminum vindice. Capite hoc primo agemus nunc de Dea Athor, ſiue Venere, de reliquis vero diſſeretur capitibus inſecutis.

Illis tamen praemit-

§. 2. Ordior ab Athor ſiue Venere, eo quod Veteres Aegyptiorum Sapientes, illam per σωματοποιῶν finxerunt primum rerum omnium principium.

Equi-

Equidem Numen hoc vetuſtiſſimum multa denſaque *tenda Athor* hactenus caligine obrutum iacuit, paucis profecto vel *Graecis di-* de nomine notum, quod cordatus quisque non inuitus *cta Venus.* fatebitur; verum operam dabimus diligentem, vt ope bonorum et fidei non ſuſpectae monumentorum, ac cumprimis veteris Aegyptiorum ſermonis, qui in Coptica lingua magna ex parte adhuc ſupereſt, Numen hoc ex tenebris in lucem protrahamus, et quae qualisue fuerit, demonſtremus.

§. 3. Et primo quidem in dubium a nemine vo- *De Numi-* cari poterit, fuiſſe aliquod vetuſtioribus Aegypti inco- *ne Athor* lis Numen, magna veneratione cultum, ab ipſis qui- *Veterum* dem vocatum ATHOR, quod vero Graeci, qui *teſtimonia.* omnia diuerſarum gentium Numina ad Theologiam ſuam referre atque accommodare ſolent, Venerem interpretati ſunt. Docet hoc ORION, Grammaticus non incelebris, cuius teſtimonio auctor ETYMOLOGICI MAGNI ſaepius vtitur, qui et haec ex eo excerpſit in voce Ἀθύρ. Ἀθὺρ ὁ μὴν, καὶ τὴν Ἀφροδίτην Αἰγύπτιοι καλοῦσιν Ἀθώρ· Καὶ μῆνα γε τὸν τρίτον τοῦ ἔτους ἐπώνυμον ταύτῃ πεποιήκασιν. οὕτως Ὠρίων. *Athyr eſt nomen menſis. Aegyptii etiam Venerem vocant Athor, et ab eadem tertium anni ſui menſem denominarunt.* Equidem praeter hunc Orionem, non ſuccurrit quisquam alius, qui rem eandem verbis diſertis ita tradiderit; ſed adſunt tamen alia, quae, vbi cum teſtimonio Orionis, et inter ſe comparantur, dubitationi locum nullum relinquunt. Faciunt ad rem hanc verba HESYCHII ſequentia: Ἀθὺρ μὴν καὶ βοῦς παρὰ Αἰγυπτίοις. *Athyr. Ita Aegyptiis dicitur et menſis quispiam et bos.* Quod ad menſem attinet, idem iam vidimus tradere Orionem. Et eſt ſane res notiſſima, tertium anni Aegyptiaci Menſem, Niligenis dictum fuiſſe *Athyr*, quippe quod Veteres, Graeci et Romani, perſaepe teſtantur. In Coptorum libris nomen hoc ſemper ſcribitur *Athor*,

A 2 Ἀθώρ,

Ἀθὼρ, idque nos monere ORION non neglexit. *Venerem*, inquit, *Aegyptii vocant Athor*, *et ab ea tertium anni ſui menſem denominarunt*. Quando vero HESYCHIVS addit, Aegyptios bouem pariter dixiſſe Ἀθὺρ, (*Athyr*) id non de boue naturali; ſed de noſtra tantum *Athor* intelligi poteſt. Nam Simulachrum huius Deae, ſumma Aegypttorum religione conſecratum, fuiſſe bouem foeminam, vel vaccam, docebimus §. 15 huius capitis. Sed omnium optime * HERODOTVS, ſcriptor antiquitatis vltimae, obſeruationem ORIONIS de *Athor*, teſtimonio ſane egregio confirmat. Scribit is namque Lib. II, cap. 41, vrbem eſſe in Praefectura Proſopitide, cui nomen fuerit Ἀτάρβηχις, *Atarbechis*, quod ego, vti ** alio loco iam monui, interpretor *Aphroditopolin*, id eſt *Veneris vrbem*. Interpretationis huius argumentum inuictum, HERODOTVS ipſe mihi ſubminiſtrat, quando l. c. de vrbe illa hoc commemorat. Ἐν δὲ αὐτῇ Ἀφροδίτης ἱρὸν ἅγιον ἵδρυται· *In illa ſacroſanctum Veneri Templum eſt*. Vrbem hanc Strabo, de eadem plane loquens, Lib. XVII, p. 552, (Edit. Caſaub. de an. 1587) appellat Ἀφροδίτης πόλιν. Nempe HERODOTVS dederat nobis ipſum patrium vrbis illius nomen Ἀτάρβηχιν, vel, *** vti ſcribendum eſſe cenſeo,

* Ex Scriptoris huius teſtimonio colligere datur, diu ante Herodotum, cultum τῆς *Athor*, apud Aegyptios receptum fuiſſe. Verum id aliis quoque argumentis probari poteſt. In ERATOSTHENIS catalogo regum Thebaeorum in Aegypto, trigeſimus primus vocatur *Penteathyris*. Id vero Aegyptiorum ſermone audit Ⲡ-ϩⲟⲛⲧ ⲁⲑⲱⲣ (vel ⲉⲭⲱⲣϩ) *P-Hont Athorb*, quod ſignificat *Summum Sacerdotem Veneris*. Hunc vero exitu Iſraëlitarum ex Aegypto antiquiorem facit MARSHAMVS in Canone Chronico

** In Exercitat. de Remphah, p. 77.

*** Ibidem.

cenſeo, Ἀτάρβηχιν; STRABO vero ſecutus, Scriptores graecos nomen Aegyptiacum interpretatur cum illis Ἀφροδιτόπολιν, non male. Ἀτὰρ enim, vel, vt ſcribit ORION Ἀθὼρ, eſt ſecundum interpretationem Graecorum *Venus*. ⲂⲀⲔⲒ porro, (*Baki*) ſermone Aegyptiorum auito et Coptico *vrbs* dicitur, ex quo patet, Ἀτάρβηχιν eſſe Ἀφροδιτόπολιν, *Veneris vrbem*.

§. 4. Sic igitur ORIONIS teſtimonium extra omnem dubitationis aleam collocauimus. Habuerunt Aegyptii omnino Numen ſancte cultum, quod ex vernaculo gentis huius ſermone depromtum, Graeci modo ἀτὰρ, modo Ἀθὺρ, modo etiam Ἀθὼρ ſcribere ſolent, quodque ipſi *Venerem* interpretantur. Hic vero cogitandum non eſt de *Venere* Graecorum, fabulis Poëtarum tantopere celebrata, e ſpuma maris orta, Vulcani vxore, meretricum et libidinum infandarum patrona. Sunt hae fabulae Graecorum, ſucceſſu temporis a poëtis paulatim in Theologiam eorum inuectae, ſed Aegyptiis, et in vniuerſum Orientalibus peregrinae. Aliud omnino fuit Numen illud religione Orientalium conſecratum, quod Graeci, vbi de eo verba faciunt, *Venerem* nuncupare conſueuerunt, quia viſi ſibi ſunt, inter Numen illud, ſuamque Venerem, aliquam conuenientiae ſpeciem deprehendiſſe. Quoniam vero rationes ſunt, ob quas Numen illud etiam ad *Iunonem* ſuam referri poſſe putent, hinc eſt, quod in eorum libris, * nunc quidem *Veneris*, nunc vero etiam *Iunonis* nomine deſignari videamus. Et quando Numen iſtud *Veneris* nomine inſigniunt, vt id tamen a Graecorum Venere, libidinum Praeſide

Quo ſenſu Athor Numen Venus dicatur.

* **Loca Veterum, quae id docent, pluſcula, congeſſi in Diſſert. ea de re, quae extat in Miſcell. Lipſ. Vol. VI, pag. 50, 51.**

ſide diſtinguant, ſolent eam cognominare * *Venerem Coleſtem*, aut ſimpliciter ** *Coeleſtem*. Eaque ſine dubio ratio eſt, quod Scriptores iidem graeci, vbi de Venere Aegyptiorum, ſiue *Athor*, ſermonem iniiciunt, eam *Iunonem* quoque, aut *Coeleſtem* itidem nuncupare ſoleant. Conſtat, veteres de *** *Iunone Aegyptiorum* paſſim loqui; et HERODOTVS tamen, qui celebriora in Aegypto templa omnia perreptauit, et in rationes ſacrorum gentis huius diligentia ſcrupuloſa inquiſiuit, conceptis verbis teſtatur, Aegyptiis *Iunonem* incognitam plane eſſe Lib. II, c. 50. Haec inter ſe conciliari alia via non poſſunt, quam dicendo, HERODOTVM loqui de Iunone Graecorum, quam Aegyptii vere ignorabant, alios vere de Iunone Orientalium, quae cum Venere confundi conſueuit. Licet hinc non inuita Minerua concludere, ea omnia, quae de Iunone Aegyptiorum in Veterum libris obuia ſunt, ſpectare ad noſtram *Athor*, quam communius *Venerem* interpretari ſolent. Eandem *Venerem*, *Coeleſtem* ab Aegypti incolis nuncupari, ſcribit AELIANVS de Anim. Lib. X, c. 27, vt nimirum ſic eam a vulgari Venere Graecorum diſcernere doceat.

Quidnam Orientales per Venerem ſuam vel Iunonem intellexerint.

§. 5. Quid vero Orientalium Philoſophi et Theologi, per illam ſuam *Iunonem*, ſiue mauis *Venerem Coeleſtem*, deſignare proprie voluerint, quamque vim ac virtutem illi attribuerint, dictu tanto difficilius eſt, quod magnus in hac re Veterum inter ſe diſſenſus non poſſit non obſeruari. Multi Venerem hanc nihil aliud

* ** Vide Miſcellanea Lipſ. Vol. VI, p. 52, 53.

*** MANETHO Sacerdos Aegyptius, apud PORPHYRIVM de Abſtin. Lib II, p. 223, Edit. Lugdun. DIODORVS p. 13 et 14. HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I, cap. 11, et alii.

aliud re ipſa fuiſſe volunt, quam * Lunam, Numen a cunctis gentibus ſumma religione cultum. Alii potius augurantur, Orientales in Venere ſua ** *Planetam* inprimis *Veneris* cultu religioſo veneratos fuiſſe, cui ante omnes, Arabes magnopere deditos fuiſſe, conſtat. His, quae iam dudum viri omni doctrina egregie ornati multis perſecuti ſunt, nunc non immorabimur. Non tamen praetermittere poſſum, quod MACROBIVS antiquitatis omnis, ac Theologiae cumprimis Veterum indagator diligentiſſimus, ad argumentum praeſens ſpectans memoriae prodidit Saturnal. Lib. I, cap. 21. *Phyſici,* inquit, *terrae ſuperius hemiſphaerium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt, inferius vero hemiſphaerium terrae Proſerpinam vocauerunt. Ergo apud Aſſyrios, ſiue Phoenicas, lugens inducitur Dea: quod Sol annuo greſſu, per duodecim ſignorum ordinem pergens, partem quoque hemiſphaerii inferioris ingreditur -- et cum eſt in inferioribus, et ideo dies breuiores facit, lugere creditur Dea, tanquam Sole raptu mortis temporalis amiſſo, a Proſerpina retento. -- Simulachrum huius Deae in monte Libano*(loquitur de celebri Venere Aphacitide) *fingitur capite obnuto, ſpecie triſti -- Quae imago, praeter quod lugentis eſt, vt diximus Deae, terrae quoque hyemalis eſt* etc. Quae ideo potiſſimum hic adſcripſi, quod ſimilia prorſus de Venere ſua memoriae quoque prodiderint Aegyptiorum Sacerdotes, quod infra pluribus perſequemur §. 14.

§. 6. Verum enim vero illud ante omnia obſervare hic operae pretium eſt, Orientales plerumque in Venere *Orientales per Vene-*

* Vide SELDENVM de Diis Syris Syntagm II, cap II, IV; et VOSSIVM de Idol. Lib. II, cap. XXI, XXII.

** Vide et hic SELDENVM Synt. II, c. IV; RELANDVM de Relig. Mohammed. p. 155. 156; et HIERONYMVM in vita Hilarionis Opp. T. IV, Part. II, col. 81.

rem deſignarunt etiam totam rerum omnium Naturam.

Venere ſua Coeleſti, vel Iunone colere voluiſſe totam quodammodo rerum Naturam, aut naturae magnam Parentem. Ex illorum certe ſententia, PLVTARCHVS in vita Craſſi p. 553, fin. de Dea Syrorum Hierapolitana, hunc in modum diſputat: Ἣν οἱ μὲν Ἀφροδίτην, οἱ δὲ Ἥραν, οἱ δὲ τὴν ἀρχὰς καὶ σπέρματα πᾶσιν ἐξ ὑγρῶν παρασχοῦσαν αἰτίαν καὶ φύσιν νομίζουσι, καὶ τὴν πάντων εἰς ἀνθρώπους ἀρχὴν ἀγαθῶν καταδείξασαν. *Quam Venerem quidam, alii Iunonem, nonnulli eam, quae incunabula et ſemina omnibus ex humido praebuit, cauſam et naturam arbitrantur eſſe, et quae principium omnium bonorum, quae in homines redundant, ipſis commonſtrauit.* Rem hanc ipſam, etſi paucioribus ſignificat PTOLEMAEVS in Tetrabiblo, et Paraphraſtes eius PROCLVS Lib. II, pag. 97, loquens de Populis Syriae, Phoeniciae, Aſiaeque minoris: *Earum incolae fere vbique Stellam Veneris*, (τὴν ♀) *quaſi Deorum matrem, ſupplices venerantur, variis indigeniſque nominibus inditis.* Inter nomina indigena, quibus Dea illa a Syris colebatur, ponendum vtique nomen apud gentes illas inclytum *Atergatidos*, de qua ſimilia notauit SIMPLICIVS in Ariſtotelis Lib. IV, Auſcultat. Phyſ. p. 150 a. Edit. Ald. Διὸ καὶ τὴν Συρίαν Ἀταργάτην (ita legendum) τόπον θεῶν καλοῦσιν, καὶ τὴν Ἶσιν οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς πολλῶν θεῶν ἰδιότητας περιεχούσας. *Idcirco etiam Atergatiden, Syrorum Deam, vocant* * *locum Deorum, vti et Aegyptii Iſin ſuam, eo quod plurimorum Deorum proprietates in ſe comprehendant.* Egregie his concinunt, quae APVLEIVS de Iſide Aegyptiorum, quam et *Venerem coeleſtem* appellitat, ex arcana gentis illius Theologia memoriae prodidit. Eam namque in principio Lib. XI ſic alloqui-

* ORPHEO, aliiſque veruſtis Graecorum Theologis, *locus Deorum* et *Mater Deorum*, idem ſignificant.

alloquitur: *Seu tu coeleſtis Venus, quae primis rerum exordiis ſexuum diuerſitatem generato amore ſociaſti.* Apud eundem vero in ſequentibus Iſis ipſa de ſe haec praedicat: *En aſſum -- rerum natura parens, elementorum omnium domina, ſeculorum progenies initialis, ſumma Numinum, regina Manium, prima Coelitum, Deorum Dearumque facies vniformis.* Quibus poſtremis verbis, auctor inprimis eruditus id videtur voluiſſe ſignificare, quod vetuſtioribus Theologis per *locum* et *Matrem Deorum*, ſubinnuere placuit. Sed de Iſide ſuo loco plura. Vetuſtiſſimae huius Theologiae veſtigia ſatis luculenta paſſim apud antiquos, tum Philoſophos, tum Poëtas, Graecorum et Romanorum reperiuntur. Inde ſine dubio arceſſenda eſt ea *Veneris* interpretatio, quae apud CICERONEM occurrit de Nat. Deor. Lib. II, cap. 27: *Quae autem Dea ad res omnes veniret, Venerem noſtri nominarunt.* A quibus non abludunt illa OVIDII Faſtor. Lib. IV, v. 91, ſeqq.

Illa (Venus) *totum digniſſima temperat orbem:*
Illa tenet nullo regna minora Deo:
Iuraque dat Coelo, terrae, natalibus vndis,
Perque ſuos initus continet omne genus.
Illa Deos omnes (longum numerare) creauit,
Illa ſatis cauſas arboribusque dedit.

A pluribus hic iam congerendis, ne taedium lectori pariam, libenter abſtineo. Colligere ex his vnusquisque per ſe iam ſatis poterit, quaenam fuerit vetuſtiorum in Oriente Theologorum, de Numine illo, quod Graeci *Venerem* interpretantur, doctrina, et quid ipſi eo Numine deſignare et venerari voluerint, etſi priſca illa doctrina pedetentim labentibus ſeculis adulterata, corrupta, et in ſenſum alienum detorta fuerit.

§. 7. Ve-

Athor Aegyptiis Noctem designat.

§. 7. Verum nunc iam propius ad *Venerem* Aegyptiorum, patrio ipſorum ſermone *Athor* dictam, accedamus. Vbi ante omnia de vera nominis huius etymologia nos ſollicitos eſſe oportet. Ea namque feliciter eruta, viam ad reliqua facilem et planam nobis aperiet. LA CROZIVS ὁ μακαρίτης, cuius exquiſita eruditio, et magna in his rebus peritia, omnium ore celebratur, aliquando ad me ſcribens, ſuſpicabatur, nomen Ἀθὼρ Aegyptiis deſignaſſe *Planetam Veneris* Theſ. Epiſtol. Tom. III, p. 159. Et ego quoque, in literis ad eundem, alia occaſione ſcriptis, a tali ſententia tum quidem me non alienum oſtendi Tom. I, p. 177. At vtrique noſtrum eo tempore in mentem non venerat luculentum Teſtimonium * ACHILLIS TATII, in Vranolog. Petavii p. 136, ex quo clare et certo conſtat, Aegyptios Planetis alia longe nomina indidiſſe, quam Graecos. Qualenam gens haec Planetae *Veneris* tribuerit; id quidem ignoramus, nomen enim hoc, vitio librarii, vt credere par eſt, excidit. Sed iſtud tamen ex teſtimonio illo certo ſcitur, Aegyptios Planetam hunc non *Veneri*; verum alii cuipiam Numini attribuiſſe. Ne ſimus iuſto prolixiores, miſſis aliis, quae de nomine Ἀθὼρ dicta forte ſunt, aut dici poſſent, noſtra ſententia, Ἀθὼρ, literis Aegyptiorum, quas nunc Copticas vocant, expreſſum, erit ϩⲁⲱⲣϩ id eſt *nox*, qua quidem voce Coptis nihil eſt familiarius et frequentius, eaque in libris eorum, editis manuque exaratis, ſexcenties occurrit. Litera ſecunda huius vocis, ϫ, ab Aegypti incolis hodieque, vt *th* blaeſum Anglorum, vel vt *g* Gallorum ante *e*, aut *i*, pronuntiatur, cumque in Alphabetho Graecorum non occurrat litera, ſonum hunc plene exprimens, ab illis vel per ϑ, vel per γ, vel alio etiam modo efferri

* Verba huius auctoris dedi & nonnihil excuſſi, in *Remphah illuſtrato*, p. 39, 42.

ferri ſolet. Vix igitur vox Aegyptia ⲉϫⲱⲣϩ melius quam *Athorh*, literisque graecis Ἀθὼρ, ſcribi potuit, eaque de cauſa, ſcriptionem iſtam huius vocis, ab ORIONE nobis ſuppeditatam, reliquis, de quibus §. 3, 4 dictum, omnino praeferendam eſſe cenſeo. Vt autem rationes, quae apud me effecerunt, vt hanc vocis Ἀθὼρ originationem veram et certam iudicem, ordine exponam, oſtendam primo, gentes fere omnes cultiores, interque illas, Graecos quoque antiquiores, ac denique ſigillatim Aegyptios, *Noctem*, tanquam Numen potens et magnum, eximia veneratione coluiſſe, et idem illud Numen, *Veneris* etiam nomine a Graecis deſignari conſueuiſſe.

Nox Theologis Phoenicum Numen erat magnum, Principium rerum creatarum.

§. 8. *Noctem* inter praecipua gentium Numina locum ſemper habuiſſe, et a populis cultioribus promedium omnibus impenſa religione cultam fuiſſe, vix probatione eget. Ex Phoenicum Theologia haec affert EVSEBIVS Praeparat. Euang. Lib. I, c. 10: Εἶτα φησι γεγενῆσθαι ἐκ τȣ͂ Κολπία ἀνέμȣ καὶ γυναικὸς αὐτȣ͂ Βααὺ, τȣ͂το δὲ νύκτα * ἑρμηνέυειν, αἰῶνα καὶ πρωτόγονον, θνητȣ̀ς ἄνδρας, ȣ̓τως καλȣμένȣς. *Deinde ſcribit* Sanchuniathon Phoenix, *ex Kolpia vento, atque vxore eius Baau, quod interpretantur Noctem,* ** *iterum vel Aeona, ac Primogenitum, mortales vtrumque procreatos.* En igitur *Noctem* principium rerum creatarum, in Theologia Phoenicum! Nomina in Fragmento hoc commemorata Κολπία et Βααὺ, eſſe hebraica, קול פי יה, *vox oris Dei*, et בהו *inane*, atque ex hiſtoria creationis Moſaica deſumta, dudum viri erudititiſſimi animaduerterunt. Vide ſis, HVGONEM GROTIVM in notis ad Lib. I, de

* Melius forte legeretur ἑρμηνεύειν, et ſic latine verti.

** In Theologia Orphica *Phanes* et πρωτόγονος vnum ſunt. *Phanes* vero eſt αἰὼν, *aeuum*. Id enim Aegyptiis ſignificat ⲫⲉⲛⲉϩ *Phaneh*. Hinc Orphei *Phanes*.

de verit. Rel. Chriſt. p. 239, Edit. Pariſ. et BOCHARTI Geogr. Sac. Part. II, Lib. II, c. 2. Traditionem hanc SANCHVNIATHONIS, ſiue is ſcriptor genuinus ſit, ſiue minus, ex priſca et genuina Phoenicum Theologia dimanaſſe, iure ambigi non poteſt. Nam ex EVDEMO Peripatetico antiquo, Ariſtotelis auditore et diſcipulo, qui ipſe MOCHVM ſcriptorem gentis Phoeniciae peruetuſtum ſecutus eſt, ſimilia fere quod ad rem, etſi aliis verbis concepta, de Phoenicum Theologia affert DAMASCIVS, in eximio fragmento libri *de Principiis*, quod beatus WOLFFIVS Hamburgenſis, in Anecdotis Graecis Tom. III, edidit, vbi p. 260 haec occurrunt: Ἀιθὴρ ἦν τὸ πρῶτον καὶ ἀὴρ, αἱ δύο * ἄυται ἀρχαί. ἐξ ὧν γεννᾶται Οὐλωμὸς ὁ νοητὸς θεός. *Aether erat primum atque aër, duo Mochi principia, ex quibus gignitur Vlomus, Deus intelligibilis*, ſolo nempe intellectu percipiendus. Quod in hiſtoria Moſaica Gen. I, 2 dicitur רוח אלהים, *Spiritus Dei*, vel, vti verba verti etiam poſſent, *Ventus Dei*, id SANCHVNIATHON, ſiue quisquis eſt, appellauit קול פי׳ *vocem oris Dei*, vel vti graeca translatio habet *ventum Kolpia*. MOCHVS vero id ipſum vocat *aetherem*. Vocem Moſaicam בהו *inane* retinuit SANCHVNIATHON, idque in graeca verſione effertur Βααῦ, eam vero vocem vertit νύκτα, *Noctem*, fecitque eam vxorem *Kolpia*. Hanc vero MOCHVS vocat *aërem*. Ex *Kolpia* et *Nocte* ſecundum SANCHVNIATHONEM, naſcitur Αἰών, *aeuum*, ſecundum MOCHVM vero, ex *Aethere* et *Aëre* producitur *Vlomus*. Et quis in hoc *Vlomo* non illico agnoſcat Hebraeorum עולם, id eſt αἰῶνα, *aeuum*? Adeo igitur, etſi verbis inter ſe differant SANCHVNIATHONIS et MOCHI, Phoeni-

* Legendum videtur αὐτοῦ, *ipſius*, nempe *Mochi*. Et ſic verti.

Phoenicum θεολογέμενα, in re ipſa bene et amice concinunt, nobisque *Noctem*, vt principium rerum exiſtentium, et Venerabile Orientalium Numen, repraeſentant. Plura ex Phoenicum Theologia hic non addo.

§. 9. Sed plura vtique dabit nobis Graecia, quae temporibus antiquiſſimis, ex praeſcripto Orphei, vti auguror, et aliorum huius generis Theologorum, qui ex fontibus Orientalium ſua deriuauerant, Templa *Nocti* non infrequentia conſecrauit. Vetuſtiſſimum Deae huius *Noctis* Oraculum Delphicum memorat *auctor argumenti Pythiorum Pindari*, p. 85, Edit. Pauli Stephani. Pauſanias Megaris in Graecia obſeruat τὸ τῆς νυκτὸς καλέμενον ἐπιμαντεῖον, *illud, quod Noctis appellatur, Oraculum.* in Atticis, p. 97, fin. Edit. vltimae. Et eodem quoque teſte, in Templo Dianae Epheſiae viſendum erat Sacellum *Noctis.* in Phocic. p. 897.

Graeci etiam Noctem coluerunt, vt Numen.

§. 10. Vt vero diſtinctius intelligatur, cuiusnam indolis Numen illud fuerit, quod antiquior Graecia paſſim, ſub *Noctis* nomine venerari conſueuerat, conſulere oportet Poëtas Graecos, ac inprimis eorum Theogonias et Coſmogonias. HESIODVS de ea ita canit in *Theogonia*, v. 123.

Nox Graecis quoque erat Principium rerum creatarum.

Ἐκ χάεος δ' Ἔρεβός τε μέλαινά τε Νὺξ ἐγένοντο
Νυκτὸς δ' αὖτ' Αἰθήρ τε καὶ Ἡμέρη ἐξεγένοντο.

Ex Chao vero, Erebus et nigra Nox editi ſunt,
Ex Nocte porro Aether atque Dies prodierunt.

Idem in Oper. & diebus v. 17.

Τὴν δ' ἑτέρην προτέρην μὲν ἐγείνατο νὺξ ἐρεβεννή·

Alteram vero (contentionem) *priorem genuit Nox obſcura.*

Iungen-

Iungendus huic ARISTOPHANES, qui Philoſophorum de origine rerum placita hunc in modum refert in *Auibus*, p. 573, Edit. Genev.

Χάος ἦν καὶ νὺξ ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον. καὶ Τάρταρος εὐρύς.
Γῆ δ' ἐδ' ἀὴρ, ἐδ' ἐρανὸς ἦν. ἐρέβες δ' ἐν ἀπείροισι κόλποις
Τίκτει πρώτιστον ὑπηνέμιον νὺξ ἡ μελανόπτερος ὠὸν
Ἐξ ἐ περιτελλομέναις ὥραις ἔβλαστεν Ἔρως ὁ ποθεινός.

Chaos erat et Nox, nigerque Erebus primum et ingens Tartarus.
Terra vero nondum erat, neque aër, neque coelum: in immenſis autem ſinubus Erebi,
Nox alas nigras habens primum omnium parit ouum ſubuentaneum,
Ex quo reuoluto certo tempore emerſit gratus amor.

Comico huic alium adiungimus, ANTIPHANEM, ex cuius *Theogonia*, nunc deperdita, haec refert IRENAEVS contra haereſ. Lib. II, c. 14, init. edit. vltimae Pariſ. ***Antiphanes in Theogonia, de Nocte et ſilentio Chaos emiſſum dicit, dehinc de Chao et Nocte cupidinem, et ex hoc lumen, dehinc reliquam ſecundum eum primam Deorum geneſin.*** Pertinet itaque *Nox*, ſecundum vetuſtos Theologos, ad primam Deorum principum geneſin. Neque cogitare hic licet, eſſe hanc tantum fictionem arbitrariam Poëticam, nam Poëtas id deſumſiſſe ex antiquiſſimorum Graeciae Philoſophorum et Theologorum placitis, liquet abunde ex illis ARISTOTELIS Metaph. Lib. XII, cap. 6: ὡς λέγεσιν οἱ Θεόλογοι, οἱ ἐκ νυκτὸς γεννῶντες, ἢ ὡς οἱ Φυσικοὶ, ἦν ὁμε πάντα χρήματα. ***Vt dicunt Theologi, qui omnia ex Nocte producunt, vel,***

vt

vt Phyſici, omnia erant mixta. Et poſt pauca: οὐκ ἦν ἄπειρον χρόνον χάος ἢ νύξ. *Non potuit per tempus infinitum perſeuerare Chaos vel Nox.* Vnde etiam ſatis aeſtimare quiuis poteſt, quidnam Graecorum et Poëtae et Philoſophi per *Noctem* ſubinnuere voluerint. Certe eam conſiderari voluiſſe, vt Principium rerum exiſtentium, ea quae attulimus, abunde probant. Ea quoque cauſa eſt, cur Poëtae Deam hanc appellare ſoleant * antiquam, vel omnibus priorem.

§. 11. Nuſpiam vero frequentior *Noctis* mentio occurrit, quam apud *Orphicos*, qui illam inter Principia rerum omnium pariter ponunt, quod ex PROCLI in Timaeum Platonis Commentario, ex eiusdem porro Libris de Theologia Platonica et ex DAMASCII Fragmentis Libri de Principiis, a Wolffio editis, plus ſatis perſpici poteſt. Doctrinam ea de re Orphicam paucis hunc in modum exponit TIMOTHEVS Chronographus, apud SYNCELLVM, et EVSEBIVM in Chronico graeco Scaligeri p. 4, et ex eo SVIDAS in voce Ὀρφεύς. Ex eo paucula haec excerpamus. Ἐξ ἀρχῆς ἀνεδείχθη τῷ κόσμῳ ὁ αἰθὴρ ὑπὸ θεοῦ δημιουργηθείς. ἐντεῦθεν δὲ κἀκεῖθεν τοῦ αἰθέρος ἦν χάος καὶ νὺξ ζοφερὰ, πάντα δὲ ἐκάλυπτε τὰ ὑπὸ τὸν αἰθέρα, σημαίνων, τὴν νύκτα προτερεύειν. *Ab initio apparuit in mundo aether a Deo productus. Inde vero ex Aethere natum eſt Chaos et Nox caliginoſa, haec vero omnia, quae erant ſub Aethere, obtexit, quo innuere voluit Orpheus, Noctem aliis rebus eſſe priorem.* Additur ibidem ex ORPHEO, cunctis adeoque Nocte ſuperiorem fuiſſe Opificem ſupremum et incomprehenſibilem. Vera tamen et genuina

Eadem de Nocte doctrina quoque fuit Orphicorum.

* ORPHEVS, vel quisquis eſt auctor carminum ipſi tributorum, in Voto ad Muſaeum v. 24. ARATVS in Phaenom. v. 407, et ad illum THEO vetus interpres graecus.

nuina antiquiſſimi huius Graecorum Theologi doctrina de rerum origine ab omnibus non eodem modo referebatur. Nam Peripatetici quidem, hanc Theologiae Orphicae indolem eſſe aſſerebant, *Noctem* praecedere res cunctas, neque illa antiquiorem aut priorem fuiſſe Mentem diuinam, cuncta creantem et ordinantem. Ita DAMASCIVS *de Principiis* in Anecdotis graecis WOLFFII Tom. III, p. 255, cuius verba latine conuerſa hic exhibeo. ***Illa vero Theologia, quam*** Eudemus ***Peripateticus ad Orpheum, tanquam auctorem aperte refert, intelligibile omne*** (vel mentem diuinam) ***ſilentio praetermiſit. Omnium vero rerum initium et originem ex Nocte deduxit.*** Secundum Pythagoraeos vero et Platonicos, in θεολογȣμένοις ORPHEI, ad *Noctem* accedit aliud Principium, illa prius, Mens nempe Diuina aeterna, quae mediante et interueniente Nocte, omnia produxit. Et Platonicis his vehementer profecto fauent ***Poëmata*** illa ***Orphica***, quae ſub nomine ORPHEI a veteribus Grammaticis, Hiſtoricis, Philoſophis cum maxime, et ſaepe etiam a Chriſtianis, in teſtimonium aduocantur, quorumque fragmenta, ex variis ſcriptoribus collecta, ediderunt H. STEPHANVS, in ***reliquiis Poëſeos Philoſophicae***, et AND. CHRIST. ESCHENBACHIVS in ***Epigene Orphico;*** ſed quibus permulta etiamnum addi poſſunt. Extabat in Orphicis illis Poëmatibus, Dialogus ***Noctis*** et ***Iouis***, ſiue ***Opificis*** et ***Creatoris***, de quo conſuli poteſt ESCHENBACHIVS in ***Epigene***, p. 79, etc. In illo Opifex mundi *Noctem* ſic alloquebatur:

Μαῖα θεῶν ὑπάτη, νὺξ ἄμβροτε, πῶς τάδε
φράζεις,
Πως χρὴ μ᾽ ἀθανάτων ἀρχὴν κρατερόφρονα θέσθαι;
Πῶς δέ μοι ἕν τε τὰ πάντ᾽ ἔσαι καὶ χωρὶς ἕκαστον.

Nutrix

Nutrix Deorum ſumma, Nox immortalis, quomodo
haec dicis?
Qua ratione oportet me Deorum immortalium originem prudenter conſtituere?
Et qua ratione efficiam, vt omnia ſint vnum, et eorum tamen quodque ſeorſim exiſtat?

Reſpondet tum Nox:

Αἴθερι πάντα πέριξ, ἀφάτῳ λάβε, τῷ δ' ἐνὶ μέσσῳ
Ὀυρανὸν, ἐν δὲ τε γαῖαν ἀπείριτον, ἐν δὲ θάλασσαν
Ἐν δὲ τε τείρεα πάντα τάτ' ὀυρανὸς ἐστεφάνωται.

Omnia aethere immenſo circumda, et in eius medio
Loca cælum, in hoc vero terram interminabilem, et mare
Et aſtra omnia, quibus cælum eſt coronatum.

Ex his intelligere licet, qualisnam fuerit ORPHEI de *Nocte* doctrina, eaque, ſi operae pretium eſſet, ex * PROCLI in Timaeum Commentariis, pluribus illuſtrari poſſet. Verum difficile non eſt, coniectura aſſequi, Peripateticos Poëmata haec contemſiſſe, iisque, tanquam a diſcipulis Pythagorae confictis, Orpheoque falſo ſuppoſitis, fidem omnem denegaſſe.

§. 12. Ab ORPHEO tanto libentius nunc ad ipſos Aegyptios tranſeo, quandoquidem ex conſenſu totius antiquitatis certum eſt atque exploratum, Poëtam illum Theologum, in Aegypto, a ſacerdotibus ſcientiis ipſorum arcanis imbutum initiatumque, poſtea, quae a Sacerdotibus Aegyptiis didicerat, Graecis tradidiſſe. Dubitare hoc nos non ſinit, eum etiam hanc ſuam de *Nocte* doctrinam ex diſciplina Theologica

In Theologia Aegyptiorum Nox erat Numen pariter, rerum omnium Principium primum.

* Vide v. g. in Lib. II, p. 99. et 101. in Lib. V, p. 293. etc.

gica Aegytiorum hauſiſſe. Et ſane aliunde etiam nobis conſtat, *Noctem*, vt ſummum potentiſſimumque Numen, Aegyptiorum filiis in veneratione ſumma fuiſſe, et de ea, praeſertim in doctrina ſacerdotum arcana, tradita fuiſſe non pauca, aliorum Orientalium placitis, de quibus vidimus, conſona. Extat eam in rem locus obſeruatione noſtra hic non indignus apud THEONEM *Smyrnaeum*, de Muſica cap. 47. p. 164. Ἐν δὲ αἰγυπτιακῇ ϛήλῃ, φησὶν Ἔυανδρος εὑρίσκεσθαι γραφὴν Βασιλέως Κρόνȣ καὶ Βασιλίσσης Ῥεάς

ΠΡΕΣΒΥΤΑΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΠΑΝΤΩΝ ΟΣΙΡΙΣ. ΘΕΟΙΣ ΑΘΑΝΑΤΟΙΣ, ΠΝΕΥΜΑΤΙ, ΚΑΙ ΟΥΡΑΝΩ, ΗΛΙΩ, ΚΑΙ ΣΕΛΗΝΗ, ΚΑΙ ΓΗ, ΚΑΙ ΝΥΚΤΙ, ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ, ΚΑΙ ΠΑΤΡΙ ΤΩΝ ΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΕΣΟΜΕΝΩΝ * ΕΡΩΤΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΑΡΕΤΗΣ ΒΙΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ.

In Columna quadam Aegyptiaca, ait Evander reperiri hanc Inſcriptionem:

ANTIQVISSIMVS OMNIVM REX OSIRIS. DIIS IMMORTALIBVS, SPIRITVI, ET COELO, SOLI, ET LVNAE, ET TERRAE, ET NOCTI ET DIEI, ET PATRI EORVM QVAE SVNT, QVAEQVE FVTVRA SVNT, AMORI, MONVMENTVM HOC POSVIT VIRTVTIS IPSIVS ET VITAE AB IPSO ORDINATAE.

Inſcriptio haec, quod diſſimulare non poſſum, quoad genium ſtylumque, in quibusdam non Aegyptiorum; ſed

* Ita recte et opportune correxit REINESIVS in Syntagm. Inſcription. p. 210, quem in verſione ſecutus ſum.

ſed Graecorum redolet, neque intercedo, ſi quis eam per Graecos, ſaltem adulteratam eſſe, ſuſpicetur. Id tamen ex priſca et genuina antiquorum Aegyptiorum Theologia omnino petitum eſt, quod in hac Inſcriptione * octo memorentur primarii Aegyptiorum Dii, et inter illos *Nocti* quoque ſuus aſſignetur locus. Ad *Noctem* Aegyptiorum referre quoque oportet, quae de Σκότῳ *Tenebris*, in Aegyptiorum Theologia vetuſta tradita fuiſſe diſcimus. Nam id, quod lucem, ſiue Mundum hunc creatum, ordinatum, et diſpoſitum anteceſſit, Veteres modo dicunt *aërem*, modo *Noctem*, modo *Tenebras*. Quid vero de hiſce Tenebris in arcana, paucisque cognita Aegyptiorum Theologia fuerit traditum, doceat nos DAMASCIVS de *Principiis* in Anecdotis WOLFII Tom. III, pag. 260 **. *Αἰγυπτίους δὲ ὁ μὲν Εὔδημος ὀυδὲν ἀκριβὲς ἱστορεῖ· οἱ δὲ Αἰγύπτιοι καθ᾽ ἡμᾶς γεγονότες Φιλόσοφοι, ἐξήνεγκαν αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν κεκρυμμένην, εὑρόντες ἐν Αἰγυπτίοις δή τισι λόγοις, ὡς εἴη κατ᾽ αὐτοὺς, ἡ μὲν μία τῶν ὅλων ἀρχὴ Σκότος ἄγνωστον ὑμνουμένη, καὶ τοῦ το τρὶς ἀναφωνούμενον. Aegyptiorum ſententiam Eudemus non accurate ref rt. Philoſophi vero Aegyptii, qui noſtra aetate vixerunt, veram vetuſtiorum Aegyptiorum doctrinam, hactenus abſconditam, in lucem protaxerunt. Nam in libris quibusdam Aegyptiacis inuenerunt, unum*

* Deorum octo primorum ab Aegyptiis cultorum, meminit etiam HERODOTVS Lib. II. c. 46. et 145. Totidem ſaepius numerantur in verſibus Orphicis, quos inter locum quoque habet *Nox*. Vide THEONEM loc cit. EVSEBII Praepar. Euang. L. III, c. IX. Adde MEVRSII Denarium Pythagoricum p. 94. 95. Nempe et hoc ab Aegyptiis traxerunt Orphici, ut permulta alia.

** In WOLFII Anecdotis verba hæc vitiis nonnullis ſcatent. Citauit eadem ipſa CVDWORTHVS ex Codice MS. longe correctius, in *vero Syſtemate intellectuali* p 337. Edit. Anglic. Eum igitur hic ſemper ſec itus ſum.

rerum omnium Principium, Tenebras videlicet incognitas, ſacris ipſorum hymnis celebrari, idque ter repeti. Extat et alius DAMASCII huius locus, in eundem ſenſum conceptus, quem ex libro eius inedito produxit STEVCHVS EVGVBINVS, et ex hoc CVDWORTHVS in Opere cit. p. 354, (non, vt vitioſe editum eſt, 414.) Edit. Londin. Πρώτην ἀρχὴν, σκότος ὑπὲρ πᾶσαν νόησιν, σκότος ἄγνωστον, τρὶς τοῦτο ἐπιφημίζοντες. *Primum rerum omnium principium eſſe Tenebras, quae omnem intellectum atque cognitionem ſuperant, quarum laudes hymnis ſacris ter repetunt.* Non dubito, quin haec ex bonis ac antiquis monumentis depromta fuerint, certe Scholam Orientalium, non Graecorum, ſapiunt, et Damaſcius, qui ea approbare non poterat, etſi ex libris antiquis excerpta, non diſſimulanda tamen eſſe putauit. Neque vero tamen haec doctrina ante Damaſcii aetatem ita abſcondita erat, atque incognita, quia illique etiam ab antiquioribus mentionem iniici videamus. Etenim de Aegyptiis PLVTARCHVS obſeruat, quod eorum haec ſit doctrina, ὅτι τὸ σκότος τοῦ Φωτός ἐστι πρεσβύτερον *, *Tenebras eſſe luce antiquiores* Sympos. Lib. IV, p. 670. Idcirco iidem, teſte AELIANO de Animal. Lib. XI, c. 10, credi volebant, in Apide ſuo, Tauro ſacro, conſpici aliquod Symbolum, quo innueretur, τοῦ Φωτὸς εἶναι τὸ σκότος πρεσβύτερον, *tenebras anteceſſiſſe lucem.* Doctrinam paulo obſcurius traditam, vt vidimus, DAMASCIVS ex antiquioribus libris, et arcana Theologia, nonnihil diſtinctius explicuit; ſed ceteroquin res ipſa Aegyptiorum Sermonibus ita erat celebrata, vt SIMPLICIVS in Ariſtotelis Phyſ. Auſcult. Lib. VIII, p. 268, a. cenſuerit, verba illa MOSIS Gen. I, 5: *Vocauitque Deus lucem diem, tenebras vero*

* Id eſt, quod dixit ORPHEVS § II. allatus, τὴν νύκτα προτερεύειν, *noctem eſſe aliis rebus priorem.*

vero noctem: ſic fuit veſpera, et fuit mane diei primi, translata fuiſſe ex Aegyptiorum fabulis, quibus perhibetur, Tenebras eſſe priores luce. Poteſt autem ex hoc SIMPLICII teſtimonio etiam id confirmari, quod diximus, in hac doctrina Aegyptiorum, vocem *Noctis* et *Tenebrarum* unum idemque ſignificare.

§. 13. Verum quaerat quis, vtrum ea quae de *Nocte*, magno Orientalium ac ſigillatim Aegyptiorum Numine, huc vſque diſputata fuerunt, recte etiam, et ex mente Aegyptiorum, ad illud Numen, quod ipſi pàtrio ſermone *Athor* dixerunt, Graeci vero *Venerem* interpretati ſunt, transferri et applicari queant. Id igitur nunc inprimis oſtendendum, et idoneis rationibus conſtituendum mihi reſtat. Et primo quidem ſupra iam ad liquidum perduximus, Orientales plerosque nomine *Veneris*, quemadmodum Graeci loquuntur, intellexiſſe fere, aut totam rerum Naturam, aut Naturae parentem, adeoque rerum, quae exiſtunt, Principium. Vide §. 6. Tale vero Numen eſſe *Noctem* Theologiae Aegyptiorum, modo nunc et ſatis prolixe probauimus. Nihil igitur Aegyptiorum Theologi dixerunt de ſua *Nocte*, quod non in eorundem *Athor*, ſiue *Venerem*, ex indole Theologiae ipſorum, quam optime quadret. Sed poſſumus praeterea adſerrere, noſtram in rem, teſtimonia Veterum, quibus, ſi recte explorentur et explicentur, dari nihil diſertius poteſt. Audiamus HESYCHIVM, ex cuius Lexico quantiuis pretii, in voce Σκοτία, haec pro noſtra ſententia adducere poſſumus. Καὶ Ἀφροδίτης Σκοτίας ἱερὸν κατ᾽ Αἴγυπτον. *Eſt quoque Veneris tenebricoſae Templum in Aegypto.* Oſtendimus autem §. 12 luculenter, in Theologia Aegyptiorum priſca, *Tenebras* et *Noctem*, rem vnam eandemque deſignaſſe. Eſt igitur profecto perinde, ac ſi HESYCHIVS ſcripſiſſet: *Aegyptii Templa erexerunt Veneri, Veneri illi, quam et Tenebras et Noctem vocant.* Meminerunt Deae huius Aegy-

Probatur Noctem Aegyptiorum nullam aliam eſſe quam Athor.

gyptiorum *σκοτίας*, *tenebricoſae*, praeter Heſychium, Scriptores quoque alii, interque hos DIODORVS SICVLVS, verum is eam non *Venerem* appellat; ſed *Hecaten*. Verba eius haec leguntur Lib. I, p. 87, Edit. Wechel. εἶναι δὲ λέγουσι πλησίον τῶν τόπων τούτων καὶ Σκοτίας Ἑκάτης ἱερὸν, καὶ πύλας Κωκυτοῦ καὶ Λήθης διειλημμένας χαλκέοις ὀχεῦσιν. *Dicunt etiam in vicinia eſſe fanum Hecates tenebricoſae*, (vel nocturnae) *et* * *Cocyti Lethesque portas, aeneis vectibus obſtructas.* Nempe vnum idemque Numen Graeci, prout id ad rem ſuam facere vident, nunc *Venerem*, nunc *Hecaten* vocant, nunc alio etiam modo interpretantur, quod neminem in rebus hiſce pauliſper exercitatum fugere poteſt. Neque omnino male *Athor*, Dea noctis, vel *Nox*, a Graecis comparatur cum Hecate, cuius Sacra ſunt nocturna, vnde VIRGILIVS Aen. IV, 609:

Nocturniſque Hecate triuiis vlulata per vrbes.

et APVLEIVS Metamorph. Lib. XI, poſt init. *Siue tu Ceres, ſeu nocturnis vlulatibus horrenda Proſerpina*, quae quam accommodata ſint Templo Deae *Athor*, de quo loquuntur DIODORVS et PLVTARCHVS, a me hic adducti, loca ipſorum vnumquemque ſatis docere poſſunt. Sed citra omnes ambages et clare inprimis, id quod dixi, teſtatur auctor Hymnorum ORPHEO tributorum, qui in *Suffimento Noctis* ita canit:

Νύκτα

* PLVTARCHVS de Iſ. et Oſir. p. 362 commemorat in Vrbe Memphi has ipſas *aereas portas Cocyti et Lethes*. Ex iis vero, quae de portis his illic narrat, videtur omnino ſequi, eum loqui de Templo Serapidis antiquiſſimo Memphitico, in quo ſepeliebatur Apis, teſte PAVSANIA, in Atticis, p. 42. Ibi itaque etiam *Athor*, *Dea tenebricoſa* Sacellum ſuum habebat.

Νύκτα θεῶν γενέτειραν ἀείσομαι ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν,
Νὺξ γένεσις πάντων, ἣν καὶ Κύπριν καλέσωμεν.

Canam Noctem, Deorum pariter atque hominum genetricem
Nox origo rerum omnium, quam et Venerem appellabimus.

Ecce tibi *Noctem*, Numen tale omnino, quale perhibet Theologia Aegyptiorum, eamque conceptis verbis Poëta docet, appellari quoque *Venerem*. An pluribus opus eſt? quae ceteroquin ex huius ipſius Poëtae carminibus addi poſſent. Denique et hoc non immerito vrgendum eſſe exiſtimo, quod Graeci tradant, *Venerem* Aegyptiorum, proprio ipſorum ſermone *Athor* dici. *Athor* vero Aegyptiis dici *Noctem* certum eſt. Vide §. 7. Neque puto, aliam nominis huius, ex lingua Aegyptiaca, originationem, aeque expeditam et commodam produci vnquam poſſe. Eſtne igitur, ut dubitemus amplius, ratio vlla iuſta?

§. 14. Haec igitur fuit antiquiſſima priſcorum Aegyptiorum de Numine ſuo *Athor*, ſiue *Venere* doctrina, quod vel ex eo clare liquet, quia eadem ipſis cum cultioribus Orientis gentibus aliis fuit communis, et, quod inprimis attendi meretur, quia continet reliquias ipſius traditionis Moſaicae de Coſmogonia, lapſu temporum tantummodo incruſtatas, ſemperque magis ac magis corruptas. Vide §. 8. An non res ipſa clare loquitur, antiquiſſimis hiſce Orientalium notionibus, procedente demum tempore, nouas notiones de his rebus, per Philoſophos et Phyſiologos ſequiores ſenſim inuectas, ſucceſſiſſe, et ſic antiquiores paulatim obliteratas, ac tandem obliuioni traditas fere fuiſſe? Accidit hoc quoque Aegyptiis. Illi itaque ſepoſita antiquiſſima ſuorum de *Athor* doctrina, quae ſane erat valde abſtractiua et Metaphyſica, pedetentim *Noctis* notio-

Aegyptii ſequiores, per Noctem intellexerunt, Solis in haemiſphaerio inferiori moram, aut Lunam, aut etiam noctem naturalem.

notionem, ad alias quoque res, et ad vſum magis popularem, translatam atque applicatam voluerunt. Videntur autem ex Theologis ſequioris aeui, quidam per ⲉϫⲱⲣϩ, *Noctis* Numen, populo adorandam obtuliſſe, Noctis Praeſidem, *Lunam*, quae a poteſtate, quam noctu exercet, *Nocturnae*, *Noctilucae*, aliisque nominibus, idem ſignificantibus, paſſim ornari ſolet. Pari ſane ratione, magnus *Seldenus*, nomen *Veneri Vraniae* ab Arabibus tributum; ac HERODOTO memoratum Lib. III, cap. 8, *Alilat* interpretatur, *de Diis Syris* Syntagm. II, cap. II, pag. 253. الليلة enim Arabibus dicitur *Nox*, eratque magnum Gentis huius Numen, poteſtque Nomen iſtud denotare *Noctilucam*, vel * *Dominam* et *Reginam noctis*. Mihi tamen, vt, quod res eſt, dicam, veroſimilius videtur, *Noctis* nomine, a Sacerdotibus Aegyptiis deſignatum fuiſſe ** illum Naturae Statum, quo Sol, relicto haemiſphaerio noſtro, menſibus autumnalibus et hybernis, inferius percurrit, eoque noctis tenebras vehementer auget. Nam ad huiusmodi in natura rerum conuerſiones, et reuolutiones, ceu effecta illuſtriora Numinis inuiſibilis et benefici, accommodatam inprimis fuiſſe religionem, et Aegyptiorum, et in vniuerſum Orientalium, mihi quidem certum et perſuaſum eſt. In Aſſyriorum et Phœnicum Sacris ad illam ipſam Naturae reuolutionem, de qua hic loquimur, quotannis reſpici conſueuiſſe, ex MACROBIO ſupra iam docuimus §. 5. Illis quae auctorem hunc illic tradere intelleximus, gemina plane ſunt, quae de Aegyptiis literis prodidit PLVTARCHVS, de Iſ. et Oſir. pag. 366:

Menſe

* Vide et Celeberrimi MILLII Diſſertatt. Select. Num. IV, §. 11, p. 99, Edit. primae.

** Illum ipſum Naturae Statum, IVLIANVS Imp. Orat. V, p. 173, appellat *σκοτεινὴν δύναμιν*, *poteſtatem tenebrarum.*

Menſe * *Athyr periiſſe Oſiridem dicunt, quando — Nilus recedit, et ſolum nudatur. Quando autem nox ſit longior, ac tenebrae creſcunt, luciſque ſuperatur et tabeſcit vis: tunc Sacerdotes cum alios tetricos ritus peragunt, tum bouem auratum, nigro byſſino amictu tectum, oſtentant in luctu Deae, bouem enim Oſiridis* ** *et terrae ducunt imaginem.* Verba haec tanto libentius hic deſcripſi, quum manifeſto de *Athor*, ſiue Aegyptiorum *Venere*, et *Nocte* agant. Illius enim ſimulacrum fuiſſe bouem foeminam, ſiue Vaccam, oſtendetur §. 15. Et ſolennitas illa lugubris, quam deſcripſit PLVTARCHVS, ingruit in menſem *Athyr*, qui ab *Athor*, ſiue Aegyptiorum *Venere* nomen accepit. Vide §. 3. Sed diffiteri tamen nequeo, ea, quae ſcribit auctor laudatiſſimus, referenda eſſe ad annum gentis Aegyptiae fixum, qui tempore Auguſti Imp. introduci demum coepit, cum vetuſta gentis huius Sacra, ad annum antiquum vagum pertinerent, adeoque menſes omnes ſucceſſiue percurrerent. Sed in viam redeamus. Ea, quae modo dicebamus, inſigniter illuſtrat HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I, c. XI, vbi ait. Δοκεῖ παρ᾽ Αἰγυπτίοις Ἀθηνᾶ μὲν, τὸ ἄνω τοῦ Οὐρανοῦ ἡμισφαίριον ἀπειληφέναι· τὸ δὲ κάτω Ἥρα. *Videtur apud Aegyptios Minerua quidem ſuperius Coeli hemiſphaerium ſorte accepiſſe, Iuno vero inferius.* Docebant igitur Aegyptii, inferius hemiſphaerium tenebricoſum ſorte datum fuiſſe *Iunoni*, illam vero eſſe ipſiſſimam *Venerem*, ex eorundem placitis manifeſtum fecimus §. 4.

 Vnde

* Reſpondet is, in anno Aegyptiorum fixo, qui hic intelligitur, noſtro fere *Nouembri.*

** Ita verba auctoris huius vertenda eſſe, alio loco iam monui in *Remphab* p. 57, et in Miſcellan. Berolin. Tom. VII, p. 389, (not. i.)

Vnde clare perſpicitur, regnum inferioris hemiſphaerii, vel *Noctis*, fuiſſe attributum Deae *Athor*, ſiue *Veneris*. Haec doctrina de *Athor*, ſatis videtur eſſe vetuſta in Aegypto, eaque, vt mihi perſuadeo, omnium antiquiſſimae, de qua §. 12 dixi, primo ſucceſſit. Coniicio porro, factum hoc eſſe Seculo circiter quarto, poſt exitum Iſraëlitarum ex Aegypto. Fuerunt inter Aegypti Theologos, alii quoque, qui acceptionem *Noctis*, in Theologia populari, quae cultum publicum reſpicit, ſtrictius adaptarent ad noctem naturalem, quae nempe quotidie, poſt occaſum Solis, terram tenebris obtegit. CHAEREMON certe, gente Aegyptius, et Deorum illic ſacerdos, apud PORPHYRIUM in *Epiſtola ad Anebonem* (praefixa IAMBLICHI de Myſteriis Aegyptiorum libro) pag. 7, 8 aſſerere non dubitat, in Theologia Aegyptiorum, referri omnia ad viſibiles Naturae effectus, ***ad Stellas, earumque conſpectus, occultationes, occurſusque, ad Lunae porro, modo creſcentis, modo ſeneſcentis, varietatem, ad Solis etiam curſum, nocturnumque aut diurnum hemiſphaerium.*** Addi poteſt, quod in Inſcriptione Aegyptiaca, quam ex THEONE deſcripſi §. 12. inter octo primores Aegyptiorum Deos, numerentur *Nox* et *dies*, vbi apparet, vti diem, ita etiam noctem naturalem intelligi debere. Cum ex hiſce temporum, diei etiam noctisque, viciſſitudinibus, ingentia in creaturas commoda redundent, mirum non eſt, et ingenio potius coecae Gentilitatis mirifice conuenit, quod illa Noctem quoque naturalem religioſe colere inque ea beneficia Creatoris venerari voluerit.

De Simulacris Deae Athor.

§. 15. Numen hoc *Noctis*, cuius et nomen et poteſtatem explicuimus, per totam Aegyptum, Templa habuit complura, celebria, a multis frequentata, cultu eius et laudibus perſonantia, de quibus forte in peculiari aliquo Commentario olim plura dicemus.

Simula-

Simulacrum Deae huic in Templis conſecrari ſolitum, erat Vacca, et plerumque naturalis viua, ſolenni Aegyptiorum more, qui animalia volebant eſſe *μεμήματα* quaedam, imagines aeterni Numinis viuas, quibus virtutes et effectus illius, aliquo modo adumbrarentur. Tale Simulacrum PLVTARCHVM commemorare, quae ſaltem eſt mea coniectura, monui §. 14. Sed ne ad coniecturas nudas res haec redire cupiam videatur, confirmemus eam teſtimoniis, omni exceptione potioribus. Refert autem AELIANVS de Anim. Lib. XI, c. 27, vicum eſſe Nomi Hermopolitani, Chuſas nomine, quem ob ſitus amoenitatem laudat, deque eo addit: Ἐν ταύτῃ σέβουσιν Ἀφροδίτην, Οὐρανίαν αὐτὴν καλοῦντες, τιμῶσι δὲ καὶ θηλείαν βοῦν. *In hoc vico colunt Venerem, quam Coeleſtem vocant. Venerantur vero etiam religioſe vaccam.* Nam in Templis ſolebant Aegyptii ſemper alere animalia, Diis ſuis conſecrata, quae tanquam viuas illarum effigies adorabant. Id circa AELIANVS ibidem haec adiicit: *Et ipſam quoque Iſin Aegyptii bubulis cornibus et ſingunt et pingunt.* Hanc nempe rationem reddit, cur Aegyptii vaccam diuinis honoribus afficiant. Adhuc clarius id docet STRABO Lib. XVII, p. 552. Οἱ δὲ Μωμεμφῖται τὴν Ἀφροδίτην τιμῶσι, καὶ τρέφεται θήλεια βοῦς ἱερὰ, καθάπερ ἐν Μέμφει ὁ Ἆπις, ἐν Ἡλίου δὲ πόλει ὁ Μνεῦις. *Momemphitae Venerem colunt, et* (nempe in eius honorem) *alitur vacca Sacra, ſicut Memphi Apis, et Heliopoli Mneuis.* Locus hicce luculentus, vſum talium Simulacrorum viuorum ſatis nobis explicat. Sunt et eiusdem haec verba, p. 556: Εἶθ᾽ ὁ Ἀφροδιτοπολίτης νομὸς, καὶ ἡ ὁμώνυμος πόλις, ἐν ᾗ λευκὴ βοῦς ἱερὰ τρέφεται. *Sequitur Nomus Aphroditopolites* (quaſi dicas, *Veneri dicatus*) *et vrbs Nomo cognominis* (Aphroditopolis) *in qua vacca candida ſacra alitur.* Hinc iam lux in HESYCHIVM redundat, qui

alicubi

alicubi obſeruat, Aegyptios et Menſem quendam, et bouem quoque, nempe foeminam, dixiſſe *Athyr*, vel, quod idem eſt, *Athor*. Vide §. 3.

Praeter Athor, alia quoque Venus peregrina Graecorum, in Aegyptum introducta eſt.

§. 16. Praeter hanc genuinam et auitam Aegyptiorum *Athor*, introducta quoque veluti furtim fuit, *Venus* alia, quam HERODOTVS iam Lib. II, c. 112, *peregrinam*, et Strabo p. 555. *Deam graecam* nuncupant. Eiusdem generis fuit illa *Venus aurea*, cuius tanquam ex HOMERO, meminerunt DIODORVS SICVLVS in fine Lib. I, p. 88, et IVSTINVS MARTYR in Cohortat. ad Graecos p. 27; cum tamen HOMERVS, Venerem appellans *auream*, Iliad. Γ. υ. 64, ad Aegyptiorum res haud reſpiciat, neque etiam, aut vetus *Scholiaſtes* ad illum locum, aut EVSTATHIVS ad eundem pag. 384, Edit. Rom. opinioni tali faueat. Verum haec, et ſimilia plura, a praeſenti meo inſtituto aliena, libenter hic omitto.

CA-

CAPVT II.

De Phtha, Aegyptiorum Deo, quem Graeci Vulcanum interpretantur.

§. 1.

Quae capite antecedenti, de *Athor*, id eſt *Nocte*, Aegyptiorum Numine, quod Graeci interpretantur *Venerem*, diſputaui, apud lectorem hiſtoriae Philoſophicae non imperitum, ſuſpicionem excitare poſſunt, vetuſtos Aegyptiorum Philoſophos, et Theologos, qui *Noctis tenebricoſae* Numen tam impenſa religione coluerunt, difficulter ab Atheiſmi crimine abſolui poſſe. Ex illis enim ſponte conſequitur, Aegyptios, *Noctem* ſuam vel *Tenebras*, quae a *Chau* Philoſophorum non differt, pro primo veroque principio rerum omnium, ipſorumque adeo Deorum haberi voluiſſe. Vide cap. I, §. 12. Ad quod accedit, quod ORPHEVS, qui in Aegypto Scientiis Sacris imbutus, et initiatus, ea deinde, quae a Sacerdotibus Aegyptiis acceperat, in Graecia magno cum ſucceſſu aliis tradidit, rerum omnium origines a ſola *Nocte* ſecundum quosdam deduxerit, nulla omnino Mentis aeternae mentione facta. Vide ibidem §. 11. Non equidem ignoro, doctiſſimum CVDWORTHVM poſt STEVCHVM EVGVBINVM, in Syſtemate ſuo intellectuali, *Tenebras* Theologiae Orphicae, et Aegyptiacae, explicare de aeterno incomprehenſibilique Deo. Verum profecto, quae locis modo citatis ea de re ex monumentis optimis attulimus, tali explicationi locum omnino nullum relinquunt. *Ex doctrina Aegyptiorum de Athor ſequi videtur, eos Atheiſmo non parum faviſſe.*

§. 2. Si etiam audimus, virum quondam incomparabilem; MAT. VEYSSIERE LA CROZE, Atheiſmus Philoſophorum Aegyptiorum, alio praeterea argumento probari poteſt, quod ipſe ſic exponit in *Idem La Crozius quondam ex alio ar-*

gumento concluſit. in Tomo III. Theſauri Epiſtolici p. 194: *Certum eſt, ſententiam Philoſophorum Sinenſium, eandem eſſe, atque Aegyptiorum veterum, a quibus certo ſcio, eos ante multa Secula dogmata fere omnia hauſiſſe. Sic autem* THEONOË, *Aegyptia,* PROTEI *filia, in Helena Euripidis v. 1020, Tom. II, Edit. Barneſ. pag. 288.*

— ὁ Νοῦς
Τῶν κατθανόντων ζῇ μὲν οὔ, γνώμην δ' ἔχει,
Ἀθάνατον, εἰς ἀθάνατον αἰθέρ' ἐμπεσών.

— *Mens*
Defunctorum non viuit quidem: ſenſum tamen habet
Immortalem, refuſa in immortalem aetherem.

Et, quae in Epiſtola La-Croziana ſequuntur, plura, quae breuitatis ſtudio omitto. Nemini obſcurum eſſe poteſt, auctorem verſuum horum, id voluiſſe, animam hominis eſſe ex aethere, et poſt hanc vitam in aetherem refundi, ita vt per ſe amplius non ſubſiſtat, etſi ſenſus illius, quem habet aether, tanquam eius particula, particeps quoque ſit. Neſcio tamen, num ex ſolis hiſce verſibus, id quod volebat vir praeſtantiſſimus, citra dubium tuto colligi queat. Quem enim latere poteſt, Poëtas Tragicos, vti et Comicos, et in genere omnes, ſententias aut ſuas, aut aliorum etiam Philoſophorum, illis tribuere, orique illorum veluti ingerere, quos in ſcenam producant? Sententia haec Euripidis, amice conſpirat cum doctrina Pythagoraeorum arcana, quorum magna erat illo tempore exiſtimatio et fama. Nihil itaque mirum eſt, quod EVRIPIDES, qui non ſecus ac Tragici reliqui omnes, Dramata ſua ſententiis Philoſophicis perquam libenter ornabat, et illo loco oſtendere voluerit, quantum in ſcientia Philoſophica profeciſſet. At nondum ex eo conficere licebit, ſacerdotes quoque Aegyptios, dogma tale in ſcholis ſuis tradidiſſe, et

calcu-

calculo ſuo comprobaſſe, quamuis et hos ſapientiae addiſcendae cauſa adiiſſe Euripidem, teſtetur DIOGENES LAERTIVS Lib. III, §. 6. Quin imo, ſi credimus * viro cuidam eruditiſſimo, et in his rebus magnopere exercitato, credibile non eſt, Sacerdotibus Aegyptiis tale quid in mentem veniſſe, verum doctrinae talis origines in ſola Graecia nobis quaerendae erunt. Verum enim vero, ſi memoria mecum repeto, quae apud Veteres, ea de re, paſſim, et ſatis clare, aut memoriae prodita, aut ſubindicata legi, non poſſum non in ſententiam doctiſſimi La Crozii pedibus ire, eamque hic teſtimoniis quibusdam non inidoneis confirmabo.

§. 3. Qui hanc, quam dixi, Aegyptiis ſigillatim tribuat doctrinam, auctorem habeo non ſpernendum, AENEAM GAZAEVM, in Theophraſto de animarum immortalitate (Magna Biblioth. Patrum Pariſ. T. XII.) pag. 622. *Aegyptiis ſane videtur eadem anima, cum hominem, tum vero bouem, et canem, et auem, et piſcem induere — donec tandem peragratis omnibus, eo rurſus, vnde erat digreſſa, recurrat.* Nemo eſt, qui non illico perſentiat, tangi in his ab Aenea Gazaeo celebratum apud Veteres Metempſychoſeos dogma, quod ab Aegyptiis ad alias gentes perueniſſe, teſtantur HERODOTVS Lib. II, cap. 123, et plurimi alii. Quid autem illud ſit, vnde anima primum erat digreſſa, et quo, poſt varias praecedentes metempſychoſes, vltimo tandem recurrit, auctor noſter non quidem diſtincte explicit; ſed dubitare tamen non licet, quin intelligat Naturam, ſiue Eſſentiam Diuinam, ſupremum Aetherem, totius mundi animam, ex qua, etiam ſecundum Aegyptios, animae

Sententia illa viri docti pluribus confirmatur.

* Mr. Warburton, dans les Diſſertations ſur l'Vnion de la Religion, de la Morale, et de la Politique de Mr. Silhouette, Tom. II, Diſſert. XI, p. 151 etc.

mae in corpora demittantur, et in quam, abſoluto toto Metempſychoſeos curriculo, tandem redeant, et veluti refundantur. Docet hoc PORPHYRIVS Scriptor pereruditus, et rerum Aegyptiacarum inſigniter peritus, de Abſtinentia, Lib. IV, p. 372, Edit. Lugdun. Verba eius latine conuerſa adſcribo. ***Cognouerunt Aegyptii, diuinitatem non ſolum hominem permeare, neque animam*** (nempe diuinam) ***in ſolo homine in terra habitare; ſed eandem propemodum per omnia animalia pertranſire.*** Nempe Anima, ſecundum Aegyptios, erat τὸ θεῖον, ***Diuinitas***, vel ***Eſſentia diuina***, quae a ſede ſua veluti delapſa, aliquamdiu per homines et animalia tranſibat, donec ad priſtinum locum rediret. Eodem ſpectant illa SERVII in Virgilii Aen. L. III, 67. ***Aegyptii periti ſapientiae, condita diutius reſeruant corpora, ſcilicet, vt anima multo tempore perduret, et corpori ſit obnoxia, nec cito ad alia tranſeat. Romani contra faciebant, comburentes cadauera, vt ſtatim anima in generalitatem, id eſt, in ſuam rediret naturam.*** Vbi intelligi Animam diuinam Mundi, quae eſt animarum ***generalitas***, et ***natura***, ex qua digrediuntur, et in quam redeunt, quiuis facile videt. De Aegyptiorum vero ſententia, teſtari etiam poteſt precatio illa vetuſta, quam in Aegypto, vnus ex eorum numero, qui corpora defunctorum condiebant, nomine defuncti, ad Deos fundere jubebatur, quamque ex Aegyptiaco ſermone, in graecum ab EVPHANTO conuerſam, affert PORPHYRIVS de Abſtin. Lib. IV, pag. 379. Ὦ δέσποτα ἥλιε, καὶ θεοὶ πάντες, οἱ τὴν ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις δόντες, προσδέξασθέ με, καὶ παράδοτε τοῖς ἀϊδίοις Θεοῖς σύνοικον. ***O Domine Sol, reliquique Dii, qui vitam hominibus largimini, recipite me, et tradite Diis aeternis, vt cum illis vna habitem.*** Habent verba haec, quod lectorem incautum decipere poſſit, ideoque verba haec ex ſenſu, quem iis Aegyptii

ptii indebant, et ex toto doctrinae eorum nexu, diiudicare oportet. Simili ratione, haec EPICHARMI, apud PLVTARCHVM de conſolat. ad Apollonium p. 110. *Quae quondam erant concreta, nunc viciſſim ſunt ſecreta, rediit quodque ad originem vnde venerat, terra in terram, ſpiritus vero ſurſum profectus eſt*, poſſent, ſi ſolorum verborum ratio haberetur, cum illis Salomoneis componi: *Reuertitur puluis ad terram, vnde fuit, Spiritus autem reuertitur ad Deum, qui eum dederat.* Eccleſ. XII, 7. Sed ſi auctorem huius ſententiae, ſi doctrinam ſectae, cui is deditus fuit, propius contemplemur, apparebit mox, verba haec nobis offerre impietatem pantheiſticam Scholae Pythagoraeorum. Etenim inter arcanas PYTHAGORAE et PLATONIS doctrinas, refertur et haec, *animam interitus expertem eſſe, eamque, cum exit, peruenire in cognatam ſibi animam Mundi*, teſte PLVTARCHO de placitis Philoſoph. Lib. IV, c. VII, p. 899. Id vero plane eſt ἐμπίπτειν εἰς τὸν αἰθέρα, *in aetherem refundi*, vt ſupra §. 2, aiebat Theonoë Euripidea. Epicharmum vero diſcipulis Pythagorae annumerari voluiſſe, et arcana eius placita verſibus ſaepe complexum fuiſſe, quod et aliunde ſcimus, perhibet IAMBLICHVS de vita Pythagorae p. 214, 215. Ed. Küſt. An non Stoici genuinis Philoſophiae ſuae filiis promittebant, fore, *vt aliquando digni futuri eſſent Deorum conuiuae.* Ita EPICTETVS in Enchiridio cap. XXI, vbi vtitur locutione, ſcripturis noſtris Diuinis non inuſitata. Sed quomodo ipſe hic auctor mentem ſuam ſuper hac re explicat? Id operae pretium erit cognoſcere, ex Maioribus eius Diſſertationibus Lib. III, cap. XIII, p. 293, vbi hunc in modum ſcribit. *Cum vero ea, quibus opus eſt, Deus non ſuppeditat, receptui canit, ianuam aperit, teque venire iubet. Quo? Non in malam rem; ſed eo vnde ortus es, ad amica*

et cognata, ad elementa. Quantum in te fuit ignis (mentem his deſignat) *ad ignem redit; quantum terrae, ad terram; quantum venti, ad ventum; quantum aquae, ad aquam.* Hoc modo Dii, ſecundum Stoicos, hominem, animamque eius recipiunt. Sic Anima cum illis vna habitat. Et plane id ipſum quoque innui, in antiqua illa Aegytiorum precatione, vel illa, quae hic diſputata ſunt, dubitare me nullo modo ſinunt, quibus etiam alia, niſi id nimis longum foret, adiici poſſent. Et profecto, quod Commentarius noſter planum faciet, Aegyptii alios Deos non agnoſcebant, praeter Solem, Lunam, Aſtra, Elementa corporum, et aetherem igneum, omnibus coelis ſuperiorem, veram animarum originem, ad quam vinculis corpuſculi ſoluti, rurſus adiungebantur. Ex eo diuinare licet, quid nam hoc ſibi velit, *recipi a Sole, aliisque Diis, vitae auctoribus, et tradi Diis aeternis, ad habitandum ſemper cum illis.*

Deos vulgo adoratos in Aegypto, fuiſſe pure materiales, teſtatur Chaeremon Sacerdos.

§. 4. Dum beati, mihique ſemper venerandi La Crozii veſtigia lego, ſentio, me a ſcopo propoſito, paulo longius digreſſum eſſe. Ex diuerticulo igitur in viam redeo. Dixi nempe, videri Aegyptios, ſi doctrinam eorum de *Athor*, ſeu *Nocte*, meditate expendas, omnia in hoc mundo, ex ſola materia deduxiſſe, qui eſt Atheiſmus craſſus et turpis. Ipſa quoque gentis huius Numina, ex Nocte nempe progenita, fuiſſe materialia, mundi nempe corpora et elementa, teſtimoniis et copioſis et fide dignis confici facillime poteſt. Ex iis quaedam, ad rem noſtram inprimis facientia, hic adſcribemus. Ipſe acutiſſimus CVDWORTHVS, quamuis labori nulli pepercerit, vt Theologiam Aegyptiorum ab iſta labe perpurgaret, vel inuitus tamen nobis largitur, CHAEREMONEM Stoicum, cuius accurationem veritatisque ſtudium PORPHYRIVS commendat, de Abſtin. Lib. IV, p. 371. quemque ἱερογραμματέα, *Scribam Sacro-*

Sacrorum in Aegypto nuncupat, apud EVSEBIVM Praepar. Euang. Lib. V, c. 10. Aegyptiis tribuere materialiſmum Atheiſticum. Vide *Syſtema* eius *intellectuale* p. 317. Edit. Anglic. Verba CHAEREMONIS a PORPHYRIO allata, in Epiſtola ad Anebonem, quae IAMBLICHI de Myſteriis Aegyptiorum libris praemiſſa extat, p. 7. ita ſonant: ***Chaeremon, aliique multi, nihil quidquam agnoſcunt, ante mundum hunc adſpectabilem, nec alios Aegyptiorum, in ipſis ſcriptorum ſuorum exordiis, ponunt Deos, praeter vulgo dictos Planetas, et Zodiaci ſigna, et ſtellas, ſimul cum his in conſpectum venientes, et ſectiones Decanorum et horoſcopos. — Quippe videbat enim, qui Solem vniuerſi architectum eſſe dicerent, ab illis non ea tantum, quae ad Oſiridem Iſidemque pertinent, ſed etiam quicquid ſacrarum fabularum erat, partim in ſtellas — partim in Lunae — varietatem, partim in Solis curſum, vel in nocturnum aut diurnum hemiſphaerium, vel in Nilum fluuium, cuncta denique in res naturales, nihil in naturas, corporea mole carentes, viuentesque, conferri.*** Alia, quae ibi ſequuntur, ne prolixior ſim, malo nunc omittere. Quis negauerit, haec eſſe inprimis luculenta? præſertim ſi memoria repetierit, ea a Sacrorum in Aegypto Scriba, qui ſe rerum Aegyptiacarum oppido peritum oſtendit, profecta eſſe, et praeterea huic a PORPHYRIO adiungi ***multos alios.*** Quando vero vir ille doctus, qui CHAEREMONEM de materialiſmo Aegyptiorum teſtari, nobis largitur, ſibi nobisque perſuadere annititur, id eſſe vnicum alicuius momenti teſtimonium, quod de tali Aegyptiorum Theologia extet, in eo ab eius ſententia diſcedere cogor. Sunt omnino alia, eaque nec pauca, nec ponderis leuiſſimi, quae teſtimonium CHAEREMONIS maiorem in modum confirmant. Eorum nonnulla adferemus.

Teſtimonium Chaeremonis aliunde etiam illuſtratur.

§. 5. Non abs ratione vrgere hic mihi liceret, quod, cum teſte HERODOTO, Lib. II, c. 46 et 145. Dii Aegyptiorum primores fuerint numero octo; oſtendi poſſit, octo illos Deos principes, fuiſſe materiales, *ignem*, *aquam*, *terram*, *coelum*, *lunam*, *ſolem*, *diem*, *noctem*. Verum quando neſcius non ſum, diuerſa de octo Diis Aegyptiorum praecipuis extare veterum iudicia et teſtimonia, et praeterea de hoc argumento alio loco agere conſtitui, id nunc tacitus praetermittam. Videamus igitur, qualemnam Aegyptiorum Theologiam mente ſua conceperit EVSEBIVS, omnis antiquitatis ſcrutator, non diligens magis, quam iudicioſus, et inprimis peritus. De ea is ita loquitur Praeparat. Euang. Lib. III, c. 9. *Ea porro Aegyptiorum doctrina fuit, ex quibus, vti ſuam Orpheus Theologiam hauſerat, ita Mundum vtique Deum eſſe voluit, ex pluribus Diis, tanquam ſui partibus (nam ipſas quoque mundi partes, Deorum in numero ab ipſis repoſitas fuiſſe, antea demonſtrauimus) compoſitum et conſtitutum.* An non diceres, Spinozam ſua ab hiſce Aegyptiis mutuatum eſſe? Sed audiamus * auctorem eundem, de hac ipſa re, alio loco, Lib. I, cap. 6. ita ſcribentem: *Phoenices quidem et Aegytios, omnium primos, Soli, Lunae, ac Stellis, diuinitatem tribuiſſe, vulgatum eſt, iisdem ſolis rerum omnium ortus interitusque cauſam aſſignaſſe.* In hoc Theologiae Aegyptiacae compendio, nulla mens aeterna diuina vſpiam comparet. Sola materia Principatum obtinet. Non aliter de Theologia Aegyptiorum iudicat DIOGENES LAERTIVS in Prooemio hiſtoriae de vitis Philoſophorum §. 10. *Aegyptiorum de Diis Philoſophia talis eſt. Materiam* (Athor) *fuiſſe principium rerum: ex ea deinceps*

* **Addi poterit locis hic citatis, alius auctoris eiusdem, valde memorabilis, ſed paulo prolixior, Lib. III, c. 4.**

ceps quatuor elementa diſcreta, perfectasque quasdam animantes: Solem ac Lunam Deos eſſe, alterumque Oſirin, alterum Iſin appellatos. Vnum praeterea adſcribam ex PLVTARCHO locum, qui legitur in eius Sympoſiac. Lib. VIII, c. I. p. 718. Verba illius graece appono, quia manu medica indigent. Ὅλως ἄῤῥενι θεῷ πρὸς γυναῖκα θνητὴν ἀπολείπουσιν ὁμιλίαν· ἀνάπαλιν δὲ οὐκ ἂν οἴονται θνητὸν ἄνδρα θηλείᾳ θεῷ, τόκου καὶ κυήσεως ἀρχὴν παρασχεῖν; διὰ τὸ τὰς * θυσίας τῶν θεῶν ἐν ἀέρι καὶ πνεύμασι, καὶ τισὶ θερμότησι καὶ ὑγρότησι τίθεσθαι. Quae ſic verto: *Aegyptii omnino Deo mari cum mortali foemina concedunt conſuetudinem: viciſſim vero non exiſtimant, marem hominem foeminae Deae partus foetusque principium poſſe praebere, eo quod eſſentias Deorum, in aëre, ventis, coloribus certis, humoribusque locent.* Non inficias eo, Scriptorem hunc in libro *de Iſide et Oſiride*, nonnunquam his contraria adſtruere, verum id non facile quenquam morabitur, qui cogitauerit, quam varia, ſibique aduerſantia, auctor ille saepius de rebus Aegyptiorum referat, quique id inprimis animo ſuo reuoluerit, Philoſophum noſtrum, librum *de Iſide et Oſiride* inſcripſiſſe *Cleae*, quam p. 364. ait eſſe *Thyndum Delphicarum Principem, et a Patre ac Matre Oſiriacis conſecratam Sacris.* In illius ergo gratiam, omnia vndecunque conquiſiuit, ſaepenumero inuita veritate, vnde placitis et religioni Aegyptiorum, aliquam ſublimitatis, ſapientiae, et ſanctitatis ſpeciem conciliare

* Sic nullo plane ſenſu legitur, in Editionibus, quas euolvi, Baſileenſi, Stephaniana, et Pariſienſi, graeco-latina, pro quo citra dubium legendum οὐσίας, et ita verti. Eodem plane, vt hic correximus, modo; PLVTARCHVS ſcribit de Is. et Oſir. p. 366 extrem. ὅτι γῆς οὐσίαν καὶ ὕδατος θεοὺς τούτους νομίζουσιν

liare poſſet. Alia huius generis *; quae adſerri poſſent adhuc, praeterire ſatius nunc puto, ne taedium lectori moueam, vtque ad praecipuum capitis huius argumentum procedere poſſim.

Vetuſtiores tamen Aegyptiorum Philoſophi, a Diis materialibus diſtinguebant Spiritum infinitum.

§. 6. Si omnia et ſingula, quae pro firmanda ſententia ſua CVDWORTHVS in medium attulit, quaeque dictis a me e diametro aduerſantur, curate expendere vellem, opus ad id eſſet peculiari et prolixa Diſſertatione. Verum nunc id potius agam, vt ſententiam, quam praeſtantiſſimus ille vir, pro virili ornauit, cum ea, quam ego hic adſtruxi, amice conciliem. Nam, etſi argumentis omni exceptione maioribus confici poſſit, Numina, quae Aegyptus coeca, magna quondam religione coluit, *Oſirin*, *Iſin*, *Bubaſtin*, *Horum*, *Harpocratem*, *Athor*, *Ammonem*, *Anubim*, et reliqua fuiſſe materialia, Coelum, Terram, Aquam, Solem, Lunam, Aſtra, horumque in mundo effectus adſpectabiles, et conſpicuas in natura rerum viciſſitudines, negari tamen quoque non poteſt, vetuſtiores gentis illius Philoſophos, materiae, et toti rerum naturae praefeciſſe Mentem infinitam, aeternam, ex cuius ſapienti conſilio, potentique nutu, operationes reliquorum Deorum, quos vulgus adorabat, penderent, Mentem, quae omnia decerneret, omnia ordinaret, omnia gubernaret. Qua in re conuenientiam multiplicem et notabilem, inter doctrinas Aegyptiorum, et Stoicorum placita, non poſſum non agnoſcere. Doctrinam Stoicorum de origine rerum, haud ita pridem ** Vir quidam merito ſuo celeberrimus, accurate et fideliter delineauit, ex

* Quaedam his addita videri poſſunt, in Obſeruatione noſtra de eodem argumento, in Miſcellan. Lipſ. Vol. VI, p. 253, 254.

** BRVCKERVS in Hiſtoria Philoſ. Tom. I, p. 921 etc.

ex cuius delineatione huc tranſcribam, quae ad inſtitutum meum facere ſentio.

I. *Antequam aliquid eſſet, Chaos erat, ſiue Status rerum confuſus, et tenebricoſus. Status ille rerum exhibebat materiam, quae eſt rerum omnium qualitatibus indutarum, ſeminaliumque rationum, receptaculum, et Eſſentia, ſiue Natura, ſuo principio quaſi grauida.*

Haec eſt, vt id addam, Aegyptiorum *Athor.*

II. *Chaos illud ordinatum, inque adſpectabilem formam emergens, mundus eſt et Natura.*

III. *Eſt vero Natura, ſiue Mundus, totum illud, ex quo conſtant, quodque comprehendit omnia.*

IV. *Totum hoc, in quo omnia continentur, et vnum eſt, et partes ſunt omnia illius atque membra.*

Hanc Aegytiorum doctrinam, ſupra ex EVSEBIO deſcripſi §. 5.

V. *Sunt vero in hoc vno et toto Principia, quae ab elementis diſtinguenda ſunt, duo, efficiens et patiens. Et patiens quidem, materia eſt, qualitatis exſors, efficiens autem, ratio, quae in ipſa eſt, ſiue Deus.*

VI. *Cauſa efficiens, ſiue Deus, eſt puriſſimus ac liquidiſſimus aether ignisque artificialis, habitans in extrema Coeli circumferentia, in qua diuinum omne fixum locatumque eſt.*

Iſta autem omnia cum Placitis Aegytiorum veterum mirifice conſonare, ex iis, quae et ſuperiori et hocce cap. diſputauimus, magnam partem intelligi potuit. Vnum hoc ſupereſt, vt luculentius et diſtincte probem, Aegyptios, quod et fecerunt Stoici, cum Nocte vel materia, in ipſo adeo Chao, coniunxiſſe Principium actiuum, Mentem, quae primum res

omnes inter ſe commiſtas ſecreuit, deinde corpora formauit, ac abinde toti rerum Naturae praeeſt, omnia decernendo, omnia gubernando. In eo igitur euoluendo nunc verſabitur opera noſtra.

Doctrina haec Aegyptiorum, ex quibusdam eorundem placitis illuſtratur.

§. 7. Quae veteres ex doctrina Sacerdotum Aegypti, de Κνὴφ ingenito referunt, ad hoc meum argumentum, quod nunc perſequor, ſpectare, merito cenſeri poſſunt, et a CVDWORTHO opportune obſeruata ſunt, p. 352. Edit. Londin. (non, vt vitio editum eſt, 412.) Verum eo de Numine ſententiam meam cap. IV. Libri huius exponam pluribus et accurate. Eodem referri debere videntur haec HORAPOLLINIS, qui Hieroglyphic. Lib. I, c. 13. aliquid de Aegyptiis memoriae prodidit, quod cordati et periti iudices, et me non monente, cenſebunt ſingulare, ac gentis illius Philoſophis proprium fuiſſe. Verba haec ſunt. Θεὸν ἐγκόσμιον σημαίνοντες - - - ἀστέρα ζωγράφουσι, ἐπειδὴ πρόνοια Θεοῦ τὴν νίκην προστάσσει, ἣ τῶν ἀστέρων, καὶ τοῦ παντὸς κόσμου κίνησις ἐκτελεῖται: *Deum in mundo praeſentem ſignificaturi, ſidus pingunt, quod Dei prouidentia victoriam decernit atque imperat, qua ſiderum, orbisque vniuerſi motus peragitur* Ecce tibi HORAPOLLINEM, Deum tanquam Mentem, a Mundo diſtinguentem, et Diis materialibus, qui mundum conſtituunt, praeficientem, in qua ſententia is quidem vbique deprehenditur. Sed iuuat tamen huic eius loco ſubiungere obſeruationem acutam viri docti, cuius diligentiae, poſtremam editionem auctoris illius debemus IO. CORN. de PAVW. *Haec notes. Totum hoc vniuerſum circus eſt, in quo immenſa corpora coeleſtia, cum omnibus aliis inter ſe curſu certant. Huic certamini praeeſt Deus* ἐγκόσμιος, *qui victores declarare, et victoriae praemia diſtribuere, poteſt ſolus. Illa autem ſpes victoriae eſt, quae facit, vt ſidera & orbis vniuer-*

vniuerſus, in partibus ſuis, celerrime, et abſque vlla intermiſſione ſe continuo moueant. Hoc ſibi volunt illa, de quibus alii, quantum memoria repeto, ne bilum: Quare notandum eſt, vt dixi, hoc Aegyptiorum dogma ſingulare. Aegyptiorum quoque inſtitutioni deberi mihi perſuadeo, quod, teſte CICERONE de Nat. Deor.. Lib. I. c. 10. *Thales Mileſius, qui primus de talibus rebus quaeſiuit, aquam dixit eſſe initium rerum: deum autem eam mentem, quae ex aqua cuncta fingeret.* Thaletem hunc diſciplina Aegyptiorum vſum fuiſſe, veteres magno conſenſu affirmant. Sed hanc ſigillatim eius doctrinam, *aquam eſſe initium rerum*, dimanaſſe ex fontibus Aegyptiorum, et videri Thaletem ab his eam accepiſſe, conceptis verbis monet SIMPLICIVS in Ariſtot. de Coelo Lib. II. p. 127. a. Et haec doctrina pertinet ad reliquias hiſtoriae et Coſmogoniae Moſaicae Gen. I, 2. antiquitus apud Aegyptios et Phoenices conſeruatae, de quibus aliquid diximus cap. I, §. 8. 12. vnde tandem Graeci quoque traditionem eandem acceperunt.

§. 8. Verum rem iſtam paulo altius ab origine repetamus. Extat apud auctorem *recognitionum Clementinarum* * Lib. X, c. 30. hocce Doctrinae Orphicae de origine mundi compendium. *Orpheus dicit, primo Chaos fuiſſe ſempiternum, immenſum, ingenitum, ex quo omnia facta ſunt: hoc ipſum Chaos non tenebras dixit eſſe, non lucem; non humidum non acidum; non calidum non frigidum; ſed ** omnia ſimul miſta, et ſemper vnum fuiſſe informe; aliquando tamen, quaſi ad oui immanis modum, per immenſa*

Et ex Theologia veterum orphicorum, cum qua Aegyptiaca coneinit.

 ſa

* In COTELERII Patribus Apoſtolicis Tom. I, p. 589.

** Haec erat communis doctrina vetuſtiorum in Graecia Phyſicorum, teſte ARISTOTELE, cuius verba adduxi cap. I, § 10.

ſa tempora effectum, peperiſſe, ac protuliſſe ex ſe, duplicem quandam ſpeciem, quam illi maſculo-foeminiuam vocant, ex contraria admiſtione huiusmodi diuerſitatis ſpeciem concretam: et hoc eſſe principium omnium, quod primum ex materia puriore proceſſerit, quodque procedens diſcretionem quatuor elementorum dederit; et ex duobus, quae prima ſunt, elementis, fecerit coelum, ex aliis autem terram; ex quibus iam omnia participatione ſui inuicem naſci dicit et gigni. Fabulae iſtius, rudi admodum penicillo adumbratae, his videtur fuiſſe ſenſus: Ab omni aeternitate Mentem cum Materia coniunctam fuiſſe, in aliquo immenſo Chao; Mentem vero Chaos ſenſim in formam oui redegiſſe, atque tum virtutem ſuam explicuiſſe atque manifeſtaſſe, elementa diſcernendo, et ex illis cuncta creando: habuiſſe autem Mentem naturam Maſculo-fœmininam, id eſt, in ſe habuiſſe rationes Naturae totius, et qua agit, et qua patitur. Sine dubio et hic occurrunt reliquiae traditionis Moſaicae de creatione mundi. Tota haec fabula, de quo ambigi non poteſt, orta eſt ex his Moſis verbis Gen. I, 2: ורוח אלהים מרחפת על פני המים *Et Spiritus Dei incubabat ſuper faciem aquarum.* Vbi Critici obſeruant, per vocem מרחפת denotari talem agitationem, qualem columbae perficiunt, dum ouis ſuis ad excludendum pullos incubant. Hinc *Ouum* vetuſtiſſimorum Philoſophorum, ex quo cuncta prodiiſſe docebant, nempe per virtutem Spiritus Diuini incubantis, de quo conſuli poteſt TH. BVRNETII Theoria Telluris Sacra Lib. II, cap. 10. Inprimis veterum ſermonibus celebre vehementer fuit *Ouum Orphicum*, de quo praeter auctorem, modo laudatum, paſſim etiam diſſerit ESCHENBACHIVS in *Epigene Orphico.* Orpheum vero Ouum ſuum ab Aegyptiis mutuatum eſſe, vel ex eo intelligitur, quod tota eius Sapientia ex fontibus Aegyptiorum profluxerit, idque etiam

EVSEBIVS

EVSEBIVS confirmat, etſi is fabulam iſthanc, quod nemini mirum videri debet, additamento aliquo recentiori auctam hunc in modum referat Lib. III, c. XI, p. 115. *Aegyptii Opificem Vniuerſi, quem Kneph appellant, humana ſpecie configurarunt — Hunc porro Deum ex ore ouum edidiſſe narrant, ex eoque alium ſatum eſſe Deum, qui ab ipſis Phtha, Vulcanus a Graecis nominetur. Ouum autem illud mundum interpretantur, eique Numini ouem conſecrarunt.* EVSEBIVS hic, vti dixi, priſcum nobis et genuinum dogma Sapientum Aegypti; ſed acceſſione noua, a Pythagoraeis et Platonicis Graeciae Philoſophis interpolatum, obtulit. Nam *ouo Orphico*, ex quo proceſſit Principium Maſculo-fœmininum, quod ab Aegyptiis dicitur *Phthas*, aliud ſuperaddidit Principium, Ouo prius, nempe *Kneph*, qui fuerit veri mundi Opifex. Sed et hic tamen latet verum, quod paucis eruemus, monſtrabimusque. *Phthas & Kneph* Aegyptiis antiquis vnum idemque ſignificant. Sunt duo nomina, quae diuerſa tantum Attributa vnius Spiritus infiniti noſtrae menti obiiciunt, quod cap. IV. huius Libri planum faciemus. Quod Veteres Aegyptii de vno Spiritu infinito intellectum voluere, quod eſſet in Chao, illudque mouiſſet & diſpoſuiſſet, & tamen eodem, vtpote ſibi voluntatique ſuae ſubiecto, prior, id recentiores illi Philoſophi, de quibus dixi, explicuerunt de duobus Spiritibus, a ſe inuicem diſtinctis. Geneologiam integram & plane nouam huiusmodi Deorum, quibus originem debet mundus materialis, contexuit IAMBLICHVS de Myſteriis Aegypt: Sect. VIII. c. 3. in quibus *Kneph*, ſecundum quoſdam, vel vti in Codicibus vulgatis editum eſt, *Emeph*, et denique *Phthas*, ſiue *Vulcanus* locum quoque habent. Sed de his plura monebimus cap. IV. Candide fatetur IAMBLICHVS, ſe genealogiam illam depromſiſſe ex libris Hermeticis, quorum fides omnis, apud peritos harum

rum rerum indices, iam pridem decoxit, et qui nonniſi ex Philoſophorum Pythagoraeorum recentiorum, vel etiam Chriſtianorum Gnoſticorum, cerebro, in lucem exierunt; ſed addit tamen, Deos iſtos ſic enumerari κατ' ἄλλην τάξιν, *ſecundum alium* (non conſuetum, ſed recentius confictum) *ordinem*. Vetus Philoſophia Orphica, quae a priſca Niligenarum Sapientia non differt, Principium agnoſcit unicum, ἀῤῥενόθηλυ, *maſculo-foemininum*, a quo omnia ordinata ſint et condita. Aegyptios illud Principium, quod ex ouo primum prodiit, lingua ſua dixiſſe *Phtha*, illudque Graecos interpretari *Vulcanum*, ex EVSEBIO intelleximus. Et profecto Aegyptios de *Vulcano* ſuo, ſiue *Phtha*, perhibuiſſe, quod ſit ἀῤῥενόθηλυς, *maſculo-foemininus*, conceptis verbis teſtatur HORAPOLLO Lib. I. cap. 12. Quod ſi autem praeterea antiqua Aegyptiorum monumenta, et linguam gentis illius priſcam, ad eruendam Numinis illius poteſtatem et naturam, in conſilium adhibuerimus, dubium, vt ſpero, ſupereſſe nullum poterit, quin Aegyptiorum Maiores, per *Vulcanum* ſuum, Mentem illam deſignare voluerint, cuius voluntate, Mundus primum factus eſt, cuiuſque decreto, ordinatione, et gubernatione, nunc omnia in mundo fiunt. Sed id nunc paulo luculentius explicemus.

Spiritum illum infinitum, Aegyptii dicebant Phthas, quod Græci interpretantur Vulcanus.

§. 9. Numen illud, de quo loquimur, Aegyptios ſermone patrio nuncupaſſe *Phthas*, id vero Graecos interpretatos eſſe *Vulcanum*, multi ſunt, qui teſtentur. EVSEBIVM id nos docere, modo intelleximus. SVIDAS id ita refert: Φθᾶς ὁ Ἥφαιςος παρὰ Μεμφίταις. *Phthas. Hoc nomine Vulcanus colitur Memphi*, in Aegypto. Meminit eiuſdem CICERO Lib. III. de Nat. Deorum cap. 22. *Secundus Vulcanus* * *in Nilo*

* Lege potius *Nilo natus*, et hanc eſſe ſcriptionem vetuſtam, a VICTORIO mutatam, obſeruatur in Notis GRONO-

Nilo natus, * *Phthas, vt Aegyptii appellant, quem cuſtodem eſſe Aegyptii volunt.* De eodem Auctor *Clementinorum*, Homil. IX. §. 6. p. 681. Edit. Coteler. haec habet. Αἰγύπτιοι δὲ ὁμοίως — τὸ πῦρ ἰδίᾳ διαλέκτῳ **· Φθὰς καλέσαντες, ὃ ἑρμηνεύεται Ἥφαιστος. *Aegyptii ſimiliter — ignem lingua ſua Phthas appellarunt, quod idem eſt, ac Vulcanus.* Quando auctor hicce ſcribit *Phthas idem eſſe ac Vulcanum*, communem Graecorum morem ſequitur. Vbi vero addit, *Phthas* Aegyptis quoque dici *ignem*, deceptus eſt. Quemadmodum enim, neque Graecis Ἥφαιστος, neque Latinis *Vulcanus*, proprie ſignificet ignem, etſi Numen illud igni praefecerint, ita nec Φθὰς Aegyptiis *ignem* ſonat, licet in Phtha naturam igneam agnonerint. IAMBLICHVS etiam *de Myſteriis Aegypt.* Sect. VIII. cap. 8. loquens de Opifice mente, cui varia ab Aegyptiis nomina tributa eſſe affirmat, de *Phtha* noſtro hac ſcribit. *Quatenus vero* Opifex Mens *perficit omnia ſumma cum veritate et arte, vocant eum Aegyptii Phtha* (ſcribendum erat *Phthas*) *Graeci vero hunc Phtha nominant Vulcanum, ſolam artem in eo conſiderantes.* Aegyptii, qui nomina gentis ſuae propria a Diis frequenter deſumere ſolebant, non raro etiam ab iſto *Phtha*, regibus ſuis cognomina indiderunt. In ERATOSTHENIS catalogo regum Thebaeorum in Aegypto, num. XXIX. occur-

GRONOVII. Aegyptii enim de Vulcano ſuo perhibebant, quod eſſet *Nili filius.* DIOGENES LAERTIVS in proœmio § 1, et AMPELIVS in libro memoriali c. 9. In Libro CICERONIS citato toties id dicitur de Diis Aegyptiorum, illis nimirum, quibus Parentes nulli aſſignabuntur, et Aegypto proprii erant, et peculiares, vt mirum ſit, viros dictos in eo potuiſſe aberrare. Vide DIODORVM p. 12.

* Ita viri eruditiſſimi vocem hanc iam dudum emendarunt.

** Sic recte legit COTELERIVS pro φθαὶ, voce nihili.

occurrit Χομοεφθὰς, vel, vti ſcribendum illic eſſe, * alio loco monui, Χωμαιφθὰς, quod ERATOSTENES vere prorſus et recte interpretatur *Mundum Vulcani amantem.* Num. XXXV. ibidem legitur Σιφωὰς ὑιὸς Ἡφάιϛȣ, vbi interpretatio graeca docet, ſcribendum eſſe, vt † olim, iam correxi, Σαφθὰς, nam id Aegyptiis ſonat *Vulcanidem,* ὑιὸν Ἡφάιϛȣ.

Spiritum illum Aegyptii agnoſcebant rerum omnium cauſam Deorumque patrem, & maſculo-fœmininum.

§. 10. Videndum nunc, quid de hoc ſuo *Phtha,* vel *Vulcano,* tradiderint Aegyptii. Vbi tamen, cum traditiones Aegyptiorum, per Graecorum vt plurimum manus, ad noſtras peruenerint, etiam atque etiam attendendum eſt, an non forte interpolatae et adulteratae ab ipſis fuerint, quod ipſos perſaepe feciſſe, in hoc commentario noſtro, non ſemel demonſtratur. Quod ſi igitur doctrinam *Orphicorum* antiquiſſimam cum illa Aegyptiorum traditione, quam ex EVSEBIO retuli, etſi pauliſper incruſtatam, (vide §. 8.) inter ſe conferamus, facile obſeruabimus, *Phthan* ex ſententia Aegyptiorum eſſe Mentem illam Opificem, quae Chaos tenebricoſum primo in formam oui compegit, deinde vero ex materia, quam Chaos complectebatur, res omnes creauit, atque ex tenebris in lucem protraxit. Ita Orientales de creatione mundi loquuntur, quod ſi ſola tantum verba ſpectes, a dictione, qua PAVLVS vtitur Hebr. XI, 3. non valde abludit. Accedit, quod ORPHEVS opificem ſuum, qui ex ouo prodiit, nobis vt maſculo-foemininum depinxerit, et quod id ipſum de ſuo *Phtha* Aegyptii pariter memoriae prodiderint, cuius fabulae, vt dixi §. 8. non alius, quam hic videtur ſenſus eſſe arcanus, quod opifex in ſe rationes habuerit rerum omnium, et totius Naturae, tum

* Annotat. ad illum Catalogum, in B. VIGNOLII Chronol. Sac. Tom. II, p. 760.

† Ibidem pag. 763.

tum qua agit, tum qua patitur, vel, quod omnia ſint ab eius decreto et voluntate. Aenigmaticus hic et ſymbolicus, de Opifice totius Vniuerſi conceptus, gentibus Orientis omnibus ſemper mirifice placuit, eiusque luculenta veſtigia, in doctrina Brachmanum Indiae, hodieque ſuperſunt, qua de re alias plura diſſerendi locus erit, Lib. II. c. VII. Ex doctrina illa Orientalium nonnunquam hauſerunt etiam Graeci et Romani, quos inter eſt IVLIVS FIRMICVS, is enim de Deo omnium ſupremo hunc in modum loquitur in Praefat. ad Lib. V. Matheſ. p. 115. *Tu omnium pater pariter ac mater: tu tibi pater ac filius, vno vinculo neceſſitatis obligatus. Conſimiliter* SYNESIVS, magnus Philoſophiae Orientalis fautor, de vno infinito Deo canit Hymno III. p. 26. Edit. Stephani.

Σὺ πατὴρ σὺ δ' ἐσσὶ μάτηρ
Σὺ δ' ἄῤῥην, σὺ δὲ θῆλυς.
Tu pater, tu es mater,
Tu mas, tu fœmina.

Ceterum Opifici virtutem et poteſtatem, de qua nunc loquimur, IAMBLICHVM quoque in *Phtha* Aegyptiorum agnouiſſe, obſeruauimus iam §. 9. Quia ergo veteres Aegyptiorum Philoſophi, in *Vulcano* ſuo, cauſam rerum omnium primam, intelligentem, et efficientem, venerati ſunt; hinc eſt, quod eum, non ſecus, atque Graeci Iouem ſuum, vt patrem non modo hominum, verum et Deorum, celebrauerint. Certe in Obeliſco antiquiſſimo Helíopolitano, Romam poſtea delato, literis hieroglyphicis conſignato, cuius interpretationem Graecam, ab HERMAPIONE adornatam, AMMIANVS MARCELLINVS Hiſtoriae ſuae Lib. XVII. ex parte inſeruit, de Rameſte Heliopolitano rege legebatur p. 102. Edit. Lindenbrog. Ὃν Ἥφαιστος, ὁ τῶν θεῶν πατὴρ προέκρινεν. *Quem Vulcanus* (Phthas) *Pater Deorum praetulit.* Eoque ſigni-

ſignificatur, ex huius voluntate et decreto, res huius mundi in vniuerſum pendere. Et pſeudo - CALLISTHENES in Fragmento ***hiſtoriae de vita Alexandri*** M. apud FABRICIVM Biblioth. Graec. Vol. XIV. p. 149. Deum hunc vocat προπάτορα τῶν θεῶν, ***auum et progenitorem Deorum.*** Non nego, CALLISTHENEM hunc pſeudonymum, Scriptorem eſſe fabuloſum, et fide indignum. Sed, ſi tamen ex eius fragmentis pauculis, quae docti nonnulli vulgarunt, tanquam ex vngue leonem diiudicare licet, dicere non verebor, eum ſe rerum Aegyptiacarum bene gnarum et peritum oſtendiſſe.

Idem in fabulis Sacerdotum dicebatur primus regnaſſe.

§. 11. Ad *Vulcanum* Aegyptiorum vt redeam, perhibebant de eo Sacerdotes in Annalibus ſuis Sacris, quod omnium primus in Aegypto regnum tenuiſſet. Ita DIODORVS Lib. I. p. 13. ***Sacerdotes Vulcanum primum regem dictitant.*** Sic et auctor ***Clementinorum***, Homil. IX. §. 6. Sed quae auctores hi et alii, de regno *Vulcani* in Aegypto, literis prodiderunt, intelligenda ſunt de regno Deorum fabuloſo et allegorico. Hoc Deorum regnum, in Dynaſtiis MANETHONIS, conficit Dynaſtiam primam, in qua regnorunt, omnium primus ***Vulcanus***, deinde ***Sol*** *, filius eius, et ſic porro alii Dii: Diis his MANETHO cuique ſuos aſſignauit annos; ſed qui manifeſto referendi ſunt ** ad cyclos, quibus in calculis Aſtronomicis et Chronologicis, vtebantur Aegyptii, quod pulchre demon-

* Etenim apud Aegyptios, *Vulcanus* habebatur Pater *Solis*, quod hic teſtatur MANETHO; ſed et CICERO de Nat. Deor. Lib. III, cap. 21. et ARNOBIVS Lib. IV, pag. 135.

** Poteſt hic addi celeberrimi WEIDLERI Hiſtoria Aſtronomiae p 48 etc. in notis, vbi rem eandem, etſi paucis, ex MARSHAMO et AFRICANO tangit. Sed VIGNOLIVS aſſerta demonſtrauit.

demonſtrauit, magnus Chronologiae veteris, ſacrae et exoticae, inſtaurator, IO. ALPH. VIGNOLIVS, in praeſtantiſſimi Operis Tomo II, p. 656. Significatur itaque Dynaſtia illa, tempori in vniuerſum, et Diis illis materialibus, quibus ordo temporum iuſtus, aequalis, et conſtans, in acceptis ferendus eſt, praeeſſe *Vulcanum.* Obſeruatu dignum eſt, quod de regno illo Deorum, eiusque duratione, praemittit MANETHO apud SYNCELLVM p. 51. Ἡφαίςῳ Χρόνος ἐκ ἔςιν, διὰ τὸ νυκτὸς καὶ ἡμέρας αὐτὸν φαίνειν. *Vulcano nullum tempus definitum aſſignari poteſt, eo, quod ille & noctu & interdiu luceat.* Nempe reliqui Dii, qui illic enarrantur, habent ſuas periodos et viciſſitudines. Sol diei imperium conſecutus eſt, Luna noctis, et ſic porro. At *Vulcani*, Deorum ſupremi, imperium ſemper idem eſt, et immutabile.

§. 12. Non abs re erit, hoc loco diſquirere, quidnam cauſae fuerit, quod Graeci *Phthan* Aegyptiorum, *Vulcanum* interpretati ſint. Neque poteſt dubitari, quin ad naturam et vim ignis reſpexerint. Hunc enim in tutela *Vulcani* ſui eſſe credebant Graeci, eundemque Aegyptios in *Vulcano* ſuo conſimiliter venerari intelligebant. Ait itaque DIODORVS de *Vulcano* Aegyptiorum loquens p. 11. *Ignem porro Vulcanum per interpretationem dici, et ipſum magni Dei loco venerandum, qui multa ad cunctorum generationem et exactum incrementum contribuat.* Et p. 13. *Sunt tamen inter Sacerdotes, qui Vulcanum primum regem dictitant, ignis inuentorem, et beneficio hoc gubernacula regni conſecutum.* Addit ibidem fabulam quandam non illepidam. Paria habet auctor *Clementinorum*, excitatus iam §. ſuperiori. Sed hi, vti et alii Graeci, quod de ipſis IAMBLICHVS queritur Sect. VIII. c. 3. Theologiam ſuam patriam, cum illa Sacerdotum Aegyptiorum, nimis aperte confun-

Credebatur porro ignis eſſe ſubtiliſſimus aethereus.

 dunt,

dunt, et ab igne naturali, quem in *Phtha* Aegyptios veneratos eſſe, conſtat, ad artificialem delabuntur, cuius in Theologia Graecorum mythica, de *Vulcano*, ratio magis habebatur. Genuinam Aegyptiorum Theologiam multo certius redolet, quod ex MANETHONE iam obſeruauimus, *Vulcanum interdiu noctuque lucere*, id eſt, fulgere luce perpetua et non interrupta. Nempe, vt paucis dicam, *Vulcanus*, Mens quippe aeterna, Aegyptiis ignis erat ſubtiliſſimus et puriſſimus aethereus, omnibus Planetarum et Stellarum orbibus ſuperior, ex quo animas auulſas, in terram delabi, et in quem, poſt certum definitum tempus, refundi, credebant. Ita Stoici docebant. (Vid. §. 6.) Ita docebant quoque Aegyptii, et in vniuerſum Orientales, quorum hac de re doctrinam, etiam in Gnoſticorum placitis deprehendere licet.

Nomen eius Aegyptiacum, ſignificat decernentem, ordinantem omnia.

§. 13. Venio nunc tandem ad interpretationem nominis Aegyptiaci Φθάς. Eſt vero interpretatio haec adeo facilis et obuia, adeo quae ſe ſponte et vltro offert, vt, qui mediocres tantum in ſtudio linguae Aegyptiaca progreſſus fecit, aberrare hic plane nequeat. Nam Φθάς, vel literis Copticis ſcriptum, ⲫⲧⲁϣ, ſine mutatione vllius literae qualiscunque, ſignificat definientem, decernentem, ordinantem. Quando vero Epiſtola ea de re LA CROZII τȣ̃ μακαρίτȣ exſtat, qua ſcribens ad me, nomen Φθάς interpretatus eſt, malo verbis eius, quam meis, negotium iſtud expedire. Sic autem ille in *Theſauro Epiſtolico* Tom. III. p. 155 *ⲫⲧⲁϣ vero ſiue Φθάς Iamblichi, eſt ordinator, ſiue conſtitutor rerum, vnde prouerbium Φθάς σει λελάληκε, ironice dictum puto de iis, qui futurorum ſcientiam ſibi tribuebant.* Et iterum p. 161. *Ipſum vero Φθάς, nihil aliud arbitror, quam Aegyptiacum ⲫⲧⲁϣ, conſtitutor ſiue ordinator rerum. Vide* Lucae Euang. III, 13. Actor. X, 33.

X, 33, 42. XVII, 31. *Conuenit vero ea vox cum nomine* צבאות *Ebraico; hanc enim illius vocis ſignificationem omnes interpretes agnoſcunt in libro* Iobi XIV, 10. et VII, 5. *alibique, metaphoricam tamen, vt aiunt, forte vero propriam, cum exercitus tam hebraice a voce* צבא, *ordino, dici potuerit, quam διατάξεις, graece a verbo τάσσω, ordino. Hinc intelligitur. quid ſit apud* Suidam, Φθάς σοι λελάληκεν. *Qui cuncta decernit atque ordinat, tibi locutus eſt. Prouerbium videlicet Alexandrinum in eos, qui de futuris temere pronuntiant, quaſi diceretur ironice, ὁ πάντα διατάσσων σοι λελάληκεν. Qui cuncta decernit atque ordinat, tibi locutus eſt.* Ex his facile iam eſt perſpicere, quidnám nomine iſto Φθάς, Aegyptiorum Sapientes ſubinnuere voluerint, quamque vim et poteſtatem Numini huic ſuo tribuerint. Admittebant quidem fatum Aſtrologicum, eique res humanas ſubiiciebant; ſed illud ipſum tamen, ex voluntate, decreto, et ordine ſupremi Numinis, Φθάς nempe, pendere volebant, qua in re doctrina eorum a doctrina Stoicorum differebat, eaque longe melior erat. Poteſt eo non immerito referri, quod Aegyptiorum fabulae allegoricae, *Vulcanum* non modo vt regem, verum etiam, vt Legiſlatorem nobis depingant, in EVSEBII Chronico graeco Scaligeriano p. 7. tametſi Graeci fabulam illam, mirum in modum adulterauerint. Hinc etiam videmus, Aegyptios vetuſtiores, rerum omnium euentus, *Vulcano* ſuo, vt ſupremae cauſae, in acceptis tuliſſe. In Obeliſco Heliopolitano, cuius mentionem feci §. 10. gloria geſtorum Regis Rameſtae refertur ad *Vulcanum*, vt qui *eum praetulerit*, ac veluti elegerit. Id ipſum quoque ſubindicat hiſtoria illa Seſoſtris, quam ex Diodoro Lib. I. p. 49 adſcribo. *Sunt etiam; qui ſcripſere, cum Seſooſis* (vel Seſoſtris) *naſceretur, patri eius Vulcanum in ſomno viſum praedicere, puerum iam natum totius orbis dominium ſibi vindicaturum.* Addi poſſunt, quae idem auctor refert. p. 53.

 §. 14.

De cultu huius Numinis apud Aegyptios.

§. 14. Quamuis vero ex conſenſu Veterum in Aegypto Philoſophorum, *Vulcanus*, ſiue *Phthas*, Deorum omnium eſſet ſupremus et maximus, cuiusque imperio omnes, ipſique adeo reliqui Dei obedirent, labentibus tamen annis, honos eius et cultus, vt videtur, frigeſcere ac etiam vileſcere coepit. Niligenae, in neceſſitates vrgentes, et praeſentia commoda, vnice intenti, Deorum illorum, a quibus bona huius vitae exoptata proxime et immediate expectabant, *Solis*, *Lunae*, *Nili*, et ſimilium, cultui, totos ſe conſecrarunt, venerationem vero religioſam Mentis aeternae, in loco, coelis omnibus ſuperiori, collocatae, Philoſophis relinquendam eſſe putarunt. *Oſiris*, *Iſis*, *Ammon*, *Horus*, *Nilus*, aliique huius generis Dii, per vniuerſam Aegyptum Templa conſecuti ſunt plurima, molis ſtupendae, et magnificentiae inuidendae, quorum reliquias et rudera, etiam hodie nemo ſine ingenti admiratione contemplatur. *Vulcano* Templum quidem conſecratum etiam legimus, ſumtuoſum et impenſe ſplendidum, quod HERODOTVS et DIODORVS deſcribunt; ſed in vnica tantum vrbe Memphi, vnde eum non raro *Deum Memphiticum* κατ' ἐξοχὴν nuncupari videmus. In honorem reliquorum Deorum, per totum anni circulum, in cunctis Aegypti ciuitatibus, permultae celebrabantur ſolennitates religioſae et laetae, quarum non paucas commemorat PLVTARCHVS in libro de Iſide et Oſiride; at non memini, me de Feſto in honorem *Vulcani* inſtituto, aliquid vnquam literis proditum legiſſe. Idem fere dicere poſſis de *Neitha*, Aegyptiorum, vt Graeci volunt, *Minerua*, Sai in Aegypto inferiori culta, quam Sacerdotes et Philoſophi veteres, in Aegypto cum primis inferiori, eodem loco habuiſſe videntur, quo apud Memphitas, et Aegyptii ſuperioris incolas, *Vulcanus* erat. Et de hoc quidem Numine nunc dicendum mihi eſt.

CAPVT

CAPVT III.

De Neitha Aegyptiorum Deo, quam Graeci Mineruam interpretantur.

§. I.

Deae, quae Sai in Aegypto colebatur, & quam Graeci Mineruam interpretantur, nomen erat non Sais; ſed Neitha.

Antequam vero, quod capite ſuperiori, me ſuſpicari dixi, nunc pluribus adſtruam, Saitas in Aegypto inferiori, Numen ſuum Sacroſanctum, quod lingua patria *Neitham* nuncupabant, eodem fere loco habuiſſe, quo Memphitae, et ſuperioris Aegypti incolae, *Vulcanum* ſuum, vel *Phthan*, habuerunt, in anteceſſum ea afferemus, quae in veterum Monumentis, de *Neithâ*, antiquiſſimo Aegyptiorum Numine, literis prodita inueniuntur. Sedes itaque magni huius Aegyptiorum Numinis vera et propria fuit *Sais*, urbs magna et praeſtans, non tantum Praefecturae Saiticae, verum et totius Aegypti inferioris, aliquamdiu princeps, ac regia etiam multorum, qui Aegypto imperarunt. Vrbs, pluribus quidem aliis de cauſis inclyta, ſed nulla re celebrior, quam Templo, cultuque *Neithae*, vel *Mineruae* Aegyptiacae, et Collegio perquam illuſtri Sacerdotum, cultui eiusdem conſecratorum. Etenim horum, in ipſa quoque Graecia, tanta fuit exiſtimatio, vt ex ea, ad audiendos tam laudatos Sapientiae Antiſtites, cupide confluerent, quotquot ad ſolidae eruditionis gloriam contendebant, eamque poſtea, in patriam reduces, reipſa conſecuti quoque ſunt. Ex eo *Minerua Saitica*, et *Sais* ipſa, patria quaedam illius *Mineruae*, tantum apud Graecos nominis famam adeptae ſunt, vt Graeci quidem opinarentur, verum et auitum Deae huius nomen fuiſſe *Sain*. Ita certe PAVSANIAS Scriptor inſignis, vbi de *Minerua* Thebana Boeotiae

Boeotiae loquitur, ſcribit, in Boeoticis pag. 734 *. Ὄγκα κατὰ γλῶσσαν τὴν Φοινίκων καλεῖται, καὶ ὀ Σάϊς κατὰ τὴν αἰγυπτίων φωνήν. *Etenim* Minerua Thebana, *lingua Phœnicum dicitur Onca, non vero, vti eam Aegyptii appellant, Sais.* Pari modo ISACIVS TZETZA, ſecutus CHARACEM, ad Lycophronem v. 111. aſſerit. Σάϊς κατ' αἰγυπτίους ἡ Ἀθηνᾶ λέγεται, ὡς φησὶ Χάραξ. *Ab Aegyptiis Minerua nuncupatur Sais, quemadmodum* ** *Charax perhibet.* Cum quo conſentit IO. TZETZA in Hiſtor. Chil. V. v. 657. Sed non eſt, quod quiſquam dubitare poſſit, auctores hos adductos, et qui cum ipſis ſentiant, ſibi paſſos fuiſſe imponi. *Sais* nomen eſt non Numinis cuiuſpiam, ſed vrbis, Graecorum Scriptis non parum celebratae. Numen vero, in vrbe hac ab Aegyptiis ſancte cultum, quod Graeci interpretantur *Mineruam*, ſcimus ab ipſis Aegyptiis, non *Sain*, ſed *Neitham* appellatum fuiſſe.

Id teſtimoniis Veterum probatur.

§. 2. Id, quod vltimo loco dicebam, Numini Saitico Aegyptiorum, verum auitumque nomen fuiſſe *Neith*, teſtimonio ipſius PLATONIS, diſciplina Sacerdotum Aegyptiorum imbuti, comprobare poſſum. Scribit enim is, in *Timaeo*, p. 474. Edit. Graecae Baſil. Τούτου δὲ τοῦ νομοῦ μεγίστη πόλις Σάϊς, ὅθεν δὴ καὶ Ἄμασις ἦν ὁ Βασιλεύς· ᾗ τῆς πόλεως ἀρχηγός ἐστιν Αἰγυπτιστὶ μὲν τοὔνομα Νηΐθ, ἑλληνιστὶ δὲ, ὡς ἐκείνων λόγος, Ἀθηνᾶ. *Huius Praefecturae Saiticae vrbs eſt maxima & praecipua Sais, ex qua et fuit Amaſis Rex. Numen vrbi huic tutelare eſt, quod Aegyptiace vocatur Neith. Graeci eandem Athenam, id eſt, Mineruam dicunt.* In verſione CHALCIDII pag.

* Ita viri eruditi iam dudum correxerunt, et recte omnino.

** Ipſius huius CHARACIS verba vide in notis HOLSTENII ad Stephanum Byzant. voce Σάϊς.

pag. 231. Edit. *Fabricii*, legitur *Neuth*, tanquam is in Platone legiſſet Νηὺϑ. Verum ratio nulla ambigendi eſt, quin vera nominis huius apud Platonem lectio ſit Νηΐϑ. Ex eo ſane nomen id habuit ARNOBIVS, apud quem Lib. IV. p. 137. Minerua ſic loquens introducitur. *Quod ſi fidem inquiris facti, Aegyptios et ego teſtes* dabo, *quorum ſunt Neith lingua, Platonis teſtificante Timaeo.* Apud HESYCHIVM ſcriptum legimus Νηΐϑῃ, in caſu tertio, addita nempe terminatione graeca. Verba eius ſunt. Νηΐϑη, Ἀϑηνᾶ παρ' Αἰγυπτίοις. *Neithae, Mineruae apud Aegyptios.* Liquet ex his, PLATONEM, et ceteros, qui eum ſequuntur, illam Aegyptiorum *Neith* vnanimiter interpretari *Mineruam.* Et ad horum teſtimonia accedit auctoritas minime contemnenda ERATOSTHENIS Cyrenaei, qui in Catalogo regum Thebaeorum Aegypti num. XXII. nomen alicuius reginae Thebaeae Aegyptiacum Νίτωκρις, graece ſic interpretatur, ὅ ἐστιν Ἀϑηνᾶ νικηφόρος, id eſt, *Minerua victrix.* Interpretationem illam * olim pluribus excuſſi, quae hic non repeto. Id ſatis omnes intelligunt, ERATOSTHENEM, Νιτ', quod a PLATONIS Νηΐϑ parum recedit, vertere *Mineruam*, adeo in hac interpretatione omnes conſentiunt. Quare neſcio, quid in mentem venerit TH. HYDIO, quando in *hiſtoriae religionis Vet. Perſ.* cap. III. p. 92. negauit, *Neitham* Aegyptiorum, recte dici *Mineruam*, cum potius, ipſo iudice, ſit *Venus*, et erroris huius, quem ſibi imaginatur, culpam in latinos Platonis interpretes, qui nempe id de ſuo addiderint, reiiciendam eſſe, arbitratur. Nam an non quaeſo PLATO ipſe, et poſt eum ERATOSTHENES, et cum his tot alii, conceptis verbis teſtantur, *Neitham* Aegy-

* In *Remphah illuſtrato* p. 75, et in Annotat. ad *Eratoſthenis* Catalogum, in B. *Vignolii* Chronol. Sac. T. II, p. 755.

ptiorum haberi pro *Minerua?* Exiſtimauit nempe vir doctus, impudicam Perſarum *Anaitin*, a caſta Aegyptiorum *Neitha*, nulla re differre, cum tamen liquido demonſtrari poſſit, nullam eſſe prorſus vtriusque huius Numinis, neque in nomine, neque in re, convenientiam aut affinitatem. Eundem tamen errorem, poſt HYDIVM, errauit etiam HADRIANVS RELANDVS, Vir clariſſimus, in Diſſertat. *de veterum Perſarum lingua* voce ANAITIS pag. 123. Sed iam pergamus.

Et illuſtratur ex hiſtoria Aegyptiorum.

§. 3. Obſeruatio ERATOSTHENIS, quam modo tetigimus, nomen reginae Thebaeorum *Nit - ocris* interpretantis *Mineruam victricem*, ad indaganda alia ſimilia Aegyptiorum nomina, in quibus compoſitionis talis veſtigia manifeſta occurrunt, nos deducit. Tale nomen in ipſa hiſtoria Moſaica Gen. XLI, 45. 50. deprehendere licet. Illic enim vxorem *Ioſephi* Patriarchae, filiam *Potipherae*, magni Sacerdotis Heliopolitani, appellari videmus אסנת, vel, vti Graeci habent, Ἀσενὲϑ, *Aſe-neth.* In nominis huius compoſitione, *Neth*, quod *Mineruam* interpretor, non longius vtique a PLATONIS *Neith* recedit, quam in *Nit-ocris* nomine, Eratoſtheniacum *Nit.* Si quid iudico, totum iſtud *Aſenethae* nomen, Coptice ſcriptum ⲤϢⲈ-ⲚⲈⲒⲦ vel, quod eodem redit ϢⲈ-ⲚⲈⲒⲦ id eſt, vti Coptorum filii pronuntiant, *Aſſcheneit*, Graecis ſatis commode reddetur Ἀϑηνοσεβὴς, *Minerua cultrix.* Si haec etymologia vera eſt, quod ego opinor, poteſt ex ea ſatis colligi, quam antiquus, celebrisque tempore iam Ioſephi Patriarchae, inter Aegyptios fuerit *Neithae*, ſeu *Mineruae* cultus. Neque eſt, quod ipſa haec a me venditata cultus iſtius antiquitas, obſeruationem meam, in erroris ſuſpicionem inducere queat. Nam in hiſtoria Moſaica, exempla alia non diſſimilia occurrere, * loco alio luculenter probaui.

* De Terra Goſen Diſſert. VIII. §. 4.

probaui. Quod ſi autem hiſtoriae Aegyptiorum Monumenta etiam exotica adeamus, illa nobis ſuppeditabit *Nitetin*, Apriae Regis Aegyptii filiam, Cyrique vel, vt alii, Cambyſis Perſarum regis vxorem. HERODOTO initio Lib. III. Νίτητις audit, *Nit-etis*, vbi eadem nominis huius ſcriptio occurrit, quam in ERATOSTHENIS Catalogo obſeruauimus. ATHENAEVS, vero Lib. XIII. p. 560. eadem Νειτῆτιν *Neitetin* appellat, cuius proinde ſcriptio, ad illam PLATONIS proprius accedit. Qui linguae Aegyptiacae adſuetus eſt, nullo negotio perſpiciet, nomen hoc ſic efferendum eſſe *Neits-teits*, vel etiam *Neit-teit*, quod ſignificat *donatam a Minerua*, vel *donum Mineruae*. Aegyptios iſtius modi nominibus impenſe delectatos fuiſſe, vel vnus ** ERATOSTHENIS Catalogus regum Thebaeorum abunde demonſtrat. *Neitetae* vero, de qua iam loquimur, nomen hoc inditum fuiſſe a *Neitha*, Saitico Numine, tanto eſt probabilius, quod ſciamus, patrem eius *Apriem*, qui in Scriptura *Pharao Hophra* audit, regem fuiſſe ex Dynaſtia Saitica, eorum regum, quibus *Sais*, vrbs ſacra *Mineruae*, ſedes erat regia: Eadem vt videtur de cauſa, *Amaſidis*, regis pariter Saitaci, filius et ſucceſſor, cui Cambyſes et regnum & vitam eripuit, nomen geſſit *Pſamme-niti*, quod interpretari poſſis *virtutem Mineruae*, aut vero *eruditum a Minerua*. Eo etiam omni procul dubio ſpectat nomen *Pateneit*, Sacerdotis Saitici, cuius meminit PROCLVS Lib. I. in Timaeum pag. 31. Sacerdos hic, quem Graeci *Sonchin*

D 5 appel-

** Nam in illo v. 9. num. IX. et XXXIV. occurrit *Mares*, quod ERATOSTHENES interpretatur *donum Solis*. Num. XVII. habetur *Moſcheris*, vel melius *Moicheres*, itaque redditur *donatus a Sole*. Num. XXIII. legitur *Myrtaeus*, idque exponitur, *donatus ab Ammone*, quorum omnium rationem prolixe dedimus, in noſtris ad illum Catalogum Annotatt:

appellare ſolent, in Aegyptiorum Annalibus, ad quos PROCLVS prouocat. nomen habuit *Pateneit*, a dignitate, quam in Collegio Sacerdotum *Neithae* Saitico geſſit. Erat enim Collegii illius, *Neithae* conſecrati, Praeſes, vel Archipropheta, vti eum conceptis verbis vocat CLEMENS ALEXANDRINVS, Stromat. Lib. I. pag. 303. * Alias autem iam docuimus, *Pateneit*, ſermone Aegyptiorum priſco dici *ſummum Sacerdotem*, vel *Archi prophetam Neithae*. Sed apud Graecos etiam veſtigia nominis *Neithae* deprehendimus, cumprimis in vna ex ſeptem portis Thebarum Boeoticarum, quam in honorem Mineruæ Aegyptiacae a Cadmo denominatam fuiſſe *Neitham* ** loco alio multis probauimus. Verum cum hic alia plurima dicenda nobis ſuſperſint, ad ea nunc progredimur.

Aegyptiorum Neith cum Graecorum Minerua non debet confundi.

§. 4. Ante omnia igitur id explorandum, et, quantum fieri poteſt, dilucide explicandum nobis erit, quamnam Aegyptii Numini huic ſuo, Neithae, poteſtatem atque virtutem tribuerint, quidque in illo maxime venerati fuerint. In rem vero hanc diligenter inquirentibus, PLATO, qui *Neitham* Graecorum eſſe *Mineruam* aſſeruit, obſtaculum obiicit non leuiſſimum, quodque multis fraudi fuit. Nam teſtimonio PLATONIS decepti, omnia quæ Græci de *Minerua* ſua canere et praedicare ſolent, ad *Neitham* Aegyptiorum, ſummo iure ſimiliter referri poſſe, arbitrantur. Non equidem inficias eo, Solonem, Platonem, aliosque Graeciae Sapientes, dum inter Aegyptios verſati ſunt, animaduertiſſe aliquam inter *Neitham* huius gentis, ſuamque *Mineruam* ſimilitudinem et conuenientiam, ac intellexiſſe, non eſſe aliquod Graecorum Numen, quocum melius Dea Aegyptiorum componi poſſet, quam cum *Minerua*. Sed non

* De Terra Goſen Diſſert. VIII. §. 4. pag. 94. 95. in notis.

** Miſcellan. Lipſ. Vol. VI. Part. III. p. 457.

non idcirco omnia, quae Graecorum aut Philoſophi, aut Poëtae, de ſua *Minerua* finxerunt, ad *Neitham* Aegyptiam transferri, adque illius Numen applicari poſſe vel debere, cenſenda ſunt. Et in eo toti tamen ſunt Graeci ſequiores, ac praeſertim Philologi noſtri recentiores, quoties de *Minerua* Aegyptiorum diſſerere in animum inducunt. Sed omnium aliorum in eo argumento conatus, longe poſt ſe reliquit Vir ſua ceteroquin laude digniſſimus, et cui certe meliores litterae plurimum debent, qui in notiſſima *hiſtoria Coeli*, gallice ſcripta, id virium omnium niſu efficere conatus eſt, vt nobis Theologiam veterum Aegyptiorum, ex lingua hebraica, et ex Graecorum Mythologia, quam tamen etiam ad ſcopum ſibi plane peculiarem, artificio mirifico ſemper contorquet, ceu ex genuinis fontibus erutam, nouoque habitu amictam, nobis ſiſteret. Eius rei ſpecimen ſatis amplum, ex iis, quae de *Neitha*, ſiue *Minerua* Aegyptiorum, docere nos voluit, capere inprimis licet. Nihil fere illic occurrit, quod vlli veterum vnquam dictum, aut auditum ſit, omnia ſoli imaginationi auctoris nonnunquam nimis ingenioſi, ſupra modum viuae et fertili, & fictionibus eius amoenis, in acceptis ferenda ſunt. Quae omnia, ſi minutatim perſequi, et ad veritatis iuſtam lancem expendere vellem, ea profecto Diſſertatio vna non caperet.

§. 5. Vt tamen intelligatur, quam nullo ſucceſſu fabulis Graecorum, Mythologia Aegyptiaca accommodetur, et iſta ex lingua hebraica adiuuetur, ea tantum delibabo, quae de cultura olearum in Aegypto, ad *Neitham*, ſeu *Mineruam* gentis illius relata, Vir ingenioſus obſeruat. Nam quicquid ea de re Graeci in gratiam ſuae *Mineruae* fingunt, id omne multo rectius *Neithae* Aegyptiorum conuenire aſſeverat. Et longe maximum quidem ac firmiſſimum *Id ipſum pluribus oſtenditur.*

huic

huic ſententiae praeſidium, eruditus auctor, * ex nomine vrbis *Sais*, quae cultui *Mineruae* Aegyptiorum tota erat dedicata, conciliare nititur. *Sais* enim, vel *Saith*, hebraice זית, *oleam*, deſignat. Neque diſſimulabo, caſu fortuito hic contigiſſe, vt vox, qua vſi ſunt genuini Aegypti incolae, ad ſignificandam oleam, a vocabulo hebraico parum, aut nihil differat. Non nego, ** *Saith* Aegyptiis *oleam* vere dictam fuiſſe, etſi auctor ingenioſus ad vocem hebraicam tantum, qua hebraicam, mentis ſuae aciem direxerit. Quaero autem, an ex hac qualicunque conuenientia ſoni, inter nomen vrbis *Sais*, et nomen *oleae* hebraicum, tuto concludi poſſit, Sain oleis abvndaſſe, et harum laetam propagationem, in laudibus *Neithae*, vt quae illic religioſe coleretur, poſitam fuiſſe? Non ſane opinor, niſi id aliunde probari recte et legitime queat. Equidem, ſi viro docto auſcultamus, *** *incolae vrbis Sais*, *culturae olearum vnice dediti erant.* Idem *Numini Neithae grates ſolenniter perſoluebant*, *quod eius beneficio*, *oleas diligenter colendo*, *ſibi in rerum omnium abundantia viuere liceret. Feſtis ac ſacrificiis animum quoque gratum Numini teſtabantur*, *quod tam excellenti oleo ſe beaſſet.* Ex quibus quaeſo commentariis hiſtoricis omnia haec facta decerpta eſſe credemus? Profecto, ſi, quod res eſt, dicere volumus, ſola vox hebraica זית, quia *oleam* ſignificat, et, quia aliquam cum nomine vrbis *Sais* ſoni conuenientiam prae ſe fert, imaginationi incaleſcenti viri politiſſimi, obtulit Saitarum oleas, torcularia, oleumque exquiſitum, et inſtituta ob iſta beneficia,

* Praeiuit tamen hic viro acutiſſimi ingenii, STEPH. GVICHARTVS in libro, quem inſcripſit *l' harmonie Etymologique des langues.* Vide pag. 241. 973. &c. Edit. Paris. 1618. Ita poſt eum etiam alii.

** Obſeruaui id in Diſſert. III. de *Terra Goſen* §. 6.

*** *Hiſtoire du Ciel* Tom. I. p. 185. Edit. Paris 1739.

ficia, in honorem Neithae, Feſta atque ſacrificia. Nam ſi genuina hiſtoriae et Geographiae veteris Monumenta conſulas, non ſine admiratione intelliges, oleas in vniuerſum raras fuiſſe in Aegypto, in agro vero Saitico, vti et Aegypto tota inferiori, eas plane cultas non fuiſſe. Teſtatur id STRABO, qui itineribus Aegyptum totam emenſus erat Lib. XVII. vbi de Praefectura Heracleopolitica ſic ſcribit p. 556. *Sola Praefectura Heracleopolitica oleas perfectas et fructifera profert, ac, ſi quis bene colligat, oleum etiam optimum fit. — At Aegyptus reliqua olea caret exceptis hortis* (regiis nempe) *qui circa Alexandriam ſunt, qui oleas quidem ferre poſſunt, oleum vero non ſuppeditant.* Nihil diſertius dici ſane potuit. Inde eſt, quod HOSEAE cap. XII 1. dicatur *oleum deportatum iri in Aegytum*, vbi KIMCHIVS obſeruat, *oleum venire Aegypto ex terra Iſraël.* Ex eo etiam intelligitur, quamobrem, qui paluſtria in Aegypto inferiori, non ita procul a Sai, incolebant, oleo vterentur ex ſilicypriis, vel ſeſamo confecto, teſte HERODOTO Lib. II. cap. 94. quia nempe oleo carebant oliuarum. Plures igitur eandem ob cauſam erant ſpecies olei factitii, quibus vtendum erat incolis, vt defectum olei genuini compenſarent, de quibus PLINIVS Lib. XV. c. 7. His vnicum hocce tantum addo teſtimonium * Auctoris anonymi in *Expoſitione totius Mundi* p. 7. vbi haec de Aegypto legas: *Et fructum fert omnia, ſine oleo*, id eſt, vti in notis bene explicatur, *omnis generis frugum frugifera eſt, oleo tantum excepto.* Equidem ignarus non ſum, THEOPHRASTVM hiſtor. Plantar. Libr. IV. c. 3. in Thebaide ſuperiori, circa Abydum oleas agnoſcere; verum hoc, vt aliquid prorſus ſingulare, obſeruare hic iubet. Καὶ γὰρ ἡ ἐλαία περὶ τοῦτον τὸν τόπον ἐςί. *Etenim in hac quidem Aegypti regione*

* In HVDSONI Geographis minoribus Tom. III.

gione dantur oleae. Et quam non longe, quæſo, a Sai Abydus diſtat? In Aegypto inferiori oleae nuſpiam colebantur, et ſic in hodiernum vſque diem rem ſe habere, ** ex peregrinatorum relationibus notum et tritum eſt. Satis igitur liquere arbitror, nullam circa Sain prouenisse olearum copiam, neque ab illis vrbem hanc nomen trahere potuiſſe. Et ſi vel hoc concederem, nihil tamen ex eo in *Neitham* redundare poſſet lucri, neque iſthoc argumento, conuenientiam *Neithae* Aegyptiorum cum Athenienſium *Minerva* demonſtrare liceret. Oleam Athenienſes quidem in tutela *Mineruae* ſuae, donum quippe eius præſtantiſſimum, eſſe perſuadebant; at non Aegyptii, quorum Mythologiam hic quidem a fabulis Graecorum diſtuliſſe, fatetur DIODORVS SICVLVS, etſi ipſe Graecus, et praeter morem Graecorum. Verba eius ex Lib. I. p. 15. appono. Τῆς ἐλαίας τὸ Φυτὸν Ἑρμῆν εὑρεῖν, ἀλλ' ὀυκ Ἀθηνᾶν, ὥσπερ Ἕλληνες, Φασίν. *Aegyptii aiunt, oleam inuentam a Mercurio, non vero vt Graeci, a Minerua.* Cumque Sai præter *Mineruam*, cultus quoque fuerit *Mercurius*, teſte LACTANTIO Lib. I. c. 6. huic vtique, non illi, pro oliuarum apud ſe creſcentium copia, ſi qua cœlitus donati fuiſſent, grates perſoluiſſent Saitae. Haec vero non ideo, paulo prolixius diſputaui, vt de laudibus, auctori praeſtantiſſimo *hiſtoriae Coeli* debitis, quicquam detraherem: nam merita eius cum cordatis omnibus libenter agnoſco et colo; verum, vt hoc exemplo antiquitatum Aegyptiacarum ſtudioſos moneam, inſigne eſſe inter fabulas Graecorum de Diis ſuis, & Theologiam Aegyptiorum mythicam diuortium,

** Vide *les noueaux Memoires des Miſſions* Tom II. Part. II. pag. 135. 136. et PAVLI LVCAE relationem itineris in Orientem ſuſcepti tertii Part. II. p. 254. qui tamen de hodierno ſtatu loquens, tantum audiendus eſt.

tium, & neminem in illuſtranda hac poſtrema, eximium quid praeſtiturum, niſi fontes genuinos adeat, illosque ab adulterinis ſollicite diſcernat.

Aegyptii Neitham fingebant naturae eſſe Maſculo-foeminina, quod illa cum ſolo Vulcano commune habuit.

§. 6. Ipſi igitur Aegyptiorum Theologi, de *Neitha* ſua, fabulam hanc allegoricam ſpargebant, quod illa etſi Dea, natura tamen prædita eſſet maſculo-foeminina. Verba HORAPOLLINIS, quibus hoc docet, ita ſe habent Hieroglyph. Lib. I. c. 12. Δοκεῖ γὰρ αὐτοῖς ὁ κόσμος συνεστάναι ἐκ τε τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ. Ἐπὶ δὲ τῆς Ἀθηνᾶς * τὸν κάνθαρον, ἐπὶ δὲ Ἡφαίστου τὸν γῦπα γράφουσιν. Οὗτοι γὰρ μόνοι θεῶν παρ' αὐτοῖς ἀρσενοθήλεις ὑπάρχουσι. *Etenim Aegyptiis mundus videtur conſtitutus eſſe ex rebus tum naturae Maſculinae, tum foemininae. Mineruae autem appingunt ſcarabaeum, Vulcano vero vulturem, quod hi ſoli ex Diis, apud ipſos mares ſint ſimul ac foeminae.* Fluxiſſe hoc ex genuina et non adulterata Aegyptiorum Theologia, quilibet illico ſentit, idque ex iis, quae cap. II. §. 8. 10. de *Phtha* ſiue *Vulcano* Aegyptiorum obſeruauimus, poterit illuſtrari. Non equidem diffiteor, ſomnia haec Aegyptiorum, & Orientalium in vniuerſum, de Diis Maſculo-foemininis, in Graecorum ſe pariter Theologiam inſinuaſſe; verum qui loca veterum hanc in rem, liberali manu, ab optimo et meritiſſimo IO. ALB. FABRICIO, in Cod. Apoc. Vet. Teſt. Vol. I. pag. 361. 362. congeſta, attente penſitare volet, mihi non grauate largietur, Graecos conceptus tales non admiſiſſe, niſi ſero, poſtquam Placita Pythagoraeorum et Platonicorum abſtruſa atque metaphyſica praeualere vbique, et cum dogmatibus Theologiae Orientalis ſociari coeperunt. Illud vero ſingulare profecto, et Aegyptiis proprium conſendum eſt, quod *Vulcanus* et *Minerua*, et hi quidem ſoli, crediti

* Sequor hic emendationem editoris nouiſſimi, cuius vide in auctorem hunc notas p. 295.

diti fuerint Maſculo-foeminini, quod HORAPOLLINEM affirmare vidimus. Vbi tamen non negligenda erit annotatio Editoris poſtremi, qui docte obſeruat, etiam alios Deos, ex ſententia Aegyptiorum, habitos fuiſſe maſculo-foemininos. PLVTARCHVS certe de Luna, id ex Aegyptiorum doctrina tradit in libro *de Is. et Oſir.* p. 368. *Ideo Lunam matrem mundi appellant, & naturam ex vtroque mixtam ſexu* (φύσιν ἀῤῥενόθηλυν) *aſſignant ei, quod impleta et grauida facta a Sole, rurſum a ſe in aërem emittat ac diſſeminet genitabilia principia.* Tangit rem eandem SPARTIANVS in vita Antonini Caracallae cap. 7. *Vnde quamuis Graeci, vel Aegyptii, eo genere, quo foeminam hominem, etiam Lunam Deam dicant, myſtice tamen Deum dicunt.* Significatur his verbis, Aegyptios *Lunam* partim venerari vt Deam, partim vero etiam, vt Deum marem. Sed in eo auctor hic deceptus eſt, quod aſſeruerit, *Lunam* Aegyptiis dici genere foeminino. Nam vice verſa, ſermone Aegyptiorum, non ſecus atque noſtro Germanico, Luna ſemper effertur nomine generis maſculini; ⲠⲒ-ⲒⲞϨ, *Pi-iotz*, ſic ipſi lunam appellant. Rectius omnino id obſeruatum videas ab AMMONIO in Ariſtotelem *de interpretatione* pag. 15. Καὶ γὰρ εἰ ἀῤῥενικῶς Αἰγύπτιοι τὴν σελήνην ὀνομάζειν εἰώθασιν. ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν γῆν, οἶμαι αὐτὴν παραβάλλοντες, οὐχ' ὑπὸ ἡλίου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῆς φωτιζομένην. *Etſi enim Aegyptii nomine maſculini generis Lunam nominare conſueuerint, id tamen, vt puto, ideo faciunt quia illam conſiderant in ratione ad terram, quae non tantum a Sole; ſed et ab ipſa Luna illuminatur.* Itaque praeter *Vulcanum* et *Mineruam*, Aegyptii *Lunae* etiam attribuerunt naturam Maſculo-foemininam. Ea de cauſa vir doctus, verba HORAPOLLINIS, οὗτοι μόνοι τῶν θεῶν παρ' αὐτοῖς ἀῤῥενοθηλεῖς ὑπάρχουσιν, ſic latine reddenda eſſe contendit. *Hi*

enim primarii ſunt inter Deos, quos Aegyptii cenſent maſculo-foemininos Nempe *Vulcanus* et *Minerua* Numina dicuntur Maſculo-foeminina, quia illa, vtpote opifices, rationes totius Naturae, et agentis, et patientis, in ſe habent, quod de *Luna* dici non poteſt. Nam dum agit in terram, quo nomine natura ipſi tribuebatur maris, eo ipſo patitur a Sole, vnde actiuitatis illius ratio, non in ipſa, ſed in Sole, quaeri debet. Vide AMMONIVM loc. cit. Aegyptii igitur ſolos, *Vulcanum* et *Mineruam* habebant, agnoſcebantque pro Numinibus Maſculo-foemininis, eo quod illos ſolos venerarentur, vt principia rerum omnium actiua; ſed a quorum ordinatione et diſpoſitione eſſet tamen etiam, quicquid in rerum natura ſe habet paſſiue. Ex hac Aegytiorum doctrina procul dubio defluxit illud Pythagoraeorum dictum, Monadem, numerum primum, eandemque rerum omnium principium, Monadem inquam, eſſe Maſculo-foemininam, quam in rem multa coaceruauit MEVRSIVS in Denario Pythagorico, cap. III. quae apud ipſum legi malo.

§. 7. Hanc, quam dixi, fuiſſe veram antiquam Aegyptiorum de *Neitha* ſua doctrinam, luculenter inprimis teſtatur celeberrima illa Inſcriptio, in adyto Deae huius Saitico inſculpta, quam PLVTARCHVS de Is. et Oſir. p. 354. nobis conſeruauit. Τὸ δ' ἐν Σάει τῆς Ἀθηνᾶς, ἣν καὶ Ἶσιν νομίζουσιν, ἕδος, ἐπιγραφὴν ἔχει τοιαύτην, Ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὂν, καὶ ἐσόμενον, καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδείς πω ἀπεκάλυψεν. *Quod Sai eſt Mineruae, quam eandem cum Iſide arbitrantur, fanum, hanc habet inſcriptionem: Ego ſum omne, quod extitit, eſt et erit, meumque peplum nemo adhuc mortalium detexit.* Ex hac namque Inſcriptione, dummodo genuina ſit, intelligitur, qua ratione *Neitha* dicatur Dea Maſculo-foeminina, quia nimirum rationes omnes totius rerum naturae

Neithae conuenientia cum Vulcano, probatur etiam ex celebri Inſcriptione Saitica.

in ſe continet, eoque natura ipſa, nemini penitus et ab omni parte cognita dici recte poteſt. Diffiteri tamen nolo, * fidem huius Inſcriptionis, mihi non ſine praegnanti cauſſa ſuſpectam videri. Etenim non eſt ex veteribus quisquam, qui illius meminerit ante PLVTARCHVM, cuius tempore vera notitia literarum hieroglyphicarum iam dudum interciderat. PLATO, qui in Aegypto ipſe peregrinatus erat, multa in Dialogo *Timaeo*, de Sai vrbe, de *Neitha* Deo, deque ſacerdotibus, illi conſecratis, refert. Ibidem confabulationis bene longae Solonis, cum ſacerdotibus Saiticis, memoriam conſeruauit. Solonis eiusdem, vti et Pythagorae, Platonis, Eudoxi, aliorumque in Aegyptum profectiones, ac inſtituta cum Prophetis illius regionis, colloquia, Graeci crebris ſermonibus celebrarunt; ſed de Inſcriptione illa, memoratu, ſi quidquam aliud, digniſſima, altum ſemper, vsque ad ſeram Plutarchi aetatem, eſt ſilentium. Ea etiam, quae in Inſcriptione illa de *Peplo Mineruae* legas, *meum peplum nemo adhuc detexit*, calamum non Niloticum, ſed Atticum plane ſapiunt. Manifeſte nimis deſignatur hic peplus ille decantatus, Mineruae Athenienſis, qui ex vrbis illius inſtituto, in Panathenaeis anno quouis quinto oſtendebatur, vt ** viri eruditiſſimi multis docuerunt. Et mihi quidem videtur tota haec dictio, non ita obſcure alludere ad hiſto-

* Dudum iam haec ſcripſeram, cum librum CVDWORTHI ſaepius in hoc meo Commentario citatum, verſione latina, notisque doctiſſimis a Venerando Gottingenſium Cancellario, MOSHEMIO donatum, euoluere licuit. Nec ſine voluptate deprehendi, in notis Venerandi viri p. 398. quod et ipſe fidem Inſcriptionis huius in dubium vocauerit, etſi aliis hanc in rem argumentis vſus fuerit.

** Vide VIRGILII Cirin in Catalectis SCALIGERI p. 15. et ad illum locum notas SCALIGERI et LINDENBROGII.

hiſtoriam Stilponis Philoſophi, inter Graecos non incelebrem, de quo, cum aliquando per iocum ambigui ſenſus aſſeueraſſet, Mineruam non eſſe Θεὸν *Deum*, quippe quae eſſet *Dea* foemina, Theodorus Atheus dixiſſe fertur: πόθεν δὲ τȣ̃τ' ἤδει ὁ Στίλπων; ἢ ἀνασύρας (ſubintellige τὸν πέπλον) αὐτῆς τὸν κῆπον ἐθεάσατο; *Vnde hoc nouerat Stilpo? vtrum Minerua eſſet Deus, vel* Dea, *An forte reducto Mineruae peplo verenda eius conſpexit?* apud DIOG. LAERTIVM Lib. II. §. 116. Sed bene eſt, quod Inſcriptionem eandem, nonnihil pleniorem, et ad ingenium Theologiae Aegyptiacae, nonnihil magis accommodatam, exhibeat PROCLVS Lib. I. in Timaeum p. 30. Αἰγύπτιοι ἱςορȣ̃σι, ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς θεȣ̃, προγεγραμμένον εἶναι τὸ ἐπίγραμμα τȣ̃το. Τὰ ὄντα, καὶ τὰ ἐσόμενα, καὶ τὰ γεγονότα, ἐγώ εἰμι. Τὸν ἐμὸν χιτῶνα ȣ̓δεὶς ἀπεκάλυψεν, ὃν ἐγὼ καρπὸν ἔτεκον, ἥλιος ἐγένετο. *Referunt Aegyptii, in Adyto Mineruae Saitico, legi hanc Inſcriptionem foribus inſculptam. Quae ſunt, quae erunt, quaeque fuerunt, ſum ego. Tunicam meam nemo reuelauit. Fructus quem peperi, fuit Sol.* Iſta Inſcriptio iis verbis concepta eſt, vt a genuino Aegyptiorum Propheta proficiſci potuerit, nihil enim in illa a genio, placitis, ac ſtylo etiam, Theologiae Aegyptiacae recedit. Quod ſi vero etiam largiar, Inſcriptionem iſtam confictam fuiſſe ab homine, qui ſcientiam hieroglyphicorum, diu iam amiſſam, ſatis ſero, ſibi fidentius arrogauit, quod ſane vero ita diſſimile non eſt, aſſeuerare tamen nullus dubito, redolere eam auitam et genuinam Aegyptiorum Theologiam, et ex illius placitis deriuatam eſſe. Illuſtris eruditione CVDWORTHVS, qui in hac ipſa Inſcriptione Saitica, cauſae ſuae praeſidium non vltimum, idque iure merito, collocat, pag. 342. ſyſtem. intellect. Ed. Anglic. opportune eam in rem adfert locum IAMBLICHI de Myſter. Aegypt. Sect. VIII. c. 5.

dignum, qui et hic repetatur. Ὑφηγήσατο δὲ καὶ ταύτην τὴν ὁδὸν Ἑρμῆς. ἡρμήνευσε δὲ Βίτυς προφήτης Ἄμμωνι Βασιλεῖ, ἐν ἀδύτοις, εὑρὼν ἀναγεγραμμένην ἐν ἱερογλυφικοῖς γράμμασιν, κατὰ Σάϊν τὴν ἐν Αἰγύπτῳ, τότε τοῦ θεοῦ ὄνομα παρέδωκε, τὸ διῆκον δι᾽ ὅλου τοῦ κόσμου. *Mercurius etiam hanc viam* (qua nempe adſcendendum eſt a cauſis materialibus et naturalibus ad cauſſam ſpiritualem, mentem aeternam) *tradidit, eamque Bitys Propheta, inuentam in Sacrariis vrbis Sais in Aegypto, literis hieroglyphicis ſcriptam, regi Ammoni expoſuit, vt et Dei illius* (Opificis) *nomen, quod totum mundum peruadit.* Deus qui totum mundum peruadit, vel permeat, eſt Spiritus Mundi, de quo loquitur etiam HORAPOLLO L. I. c. 64. Huius Dei nomen, de quo Libri huius cap. IV. §. 6. dicemus, Bitys Propheta Aegyptius, aliis quoque memoratus, in Sacrariis Saiticis repererat, eoque ſatis docet, Sacerdotes Saiticos, hieroglyphicorum illic repertorum auctores, doctrinam de Spiritu, totum mundum permeante, et omnia efficiente, ſollicite tradidiſſe. Et ad quemnam Deum Sacerdotes hi doctrinam hancce ſuam referrent, niſi ad *Neitham*, Numen ſibi vnice cultum et carum? Annon igitur probabili ratione concludere nobis licebit, Deum illum, qui mundum peruadit, eſſe *Neitham*, Numen Maſculo-foemininum, etſi fatendum vtique ſit, nomen huius Numinis, quod Bitys expoſuit, a Neithae nomine diſtinctum eſſe. Sed, vti dixi, de eo nos alibi. Eandem doctrinam aſſecutus eſſe videtur APVLEIVS, quando Iſin, quae certo reſpectu a Neitha non differt, quod ex PLVTARCHO etiam audiuimus, appellat *rerum naturam parentem* Lib. XI. Metam. p. 259. vel, vt in Codice MS. Bibliothecae Bodleianae Oxonii aliquando ſcriptum inveni, *naturae parentem.* Id clarius nobis vetuſtiſſimam Aegyptiorum Philoſophiam repraeſentaret, quamuis tamen etiam

lectio

lectio vulgata ſatis bene ſe habeat. Verbo tantum adhuc monebo, Phoenices etiam Mineruam coluiſſe vt opificem, teſte IVLIANO Imp. Orat. IV. p. 150.

§. 8. Nempe, quod iam ſemel iterumqne dixi, eadem de *Neitha*, mente aeterna, ac opifice, tradebant Prophetae Saitici, quae Memphitae et Thebaei de *Vulcano*; Poteſt hoc ex Inſcriptione *Neithae* Saitica, nouo etiam argumento confirmari, quandoquidem in illa Sol *Mineruae* huius, id eſt *Neithae*, fructus appellatur. Ὃν ἐγὼ καρπὸν ἔτεκον, ἥλιος ἐγένετο. *Fructus, quem ego peperi, fuit Sol.* Haec vero erat de *Vulcano*, Solis genitore, Aegyptiorum traditio, quam * alio loco expoſui. Eandem ob rationem *Vulcanum* Niligenae venerabantur, vt ** *patrem, auum, et progenitorem Deorum omnium.* Quod quomodo intellectum vellent Prophetae Aegyptiorum, ex antiquiſſima doctrina ORPHEI, *** antehac iam a me deſcripta, omnium optime intelligi poteſt. Doctrinam ea de re Aegyptiorum, quae etiam ad *Neithae* Numen applicanda erit, etſi recentiorum Philoſophorum additamentis nonnihil incruſtatam, IAMBLICHVS nobis exhibet de Myſter. Sect. VIII. c. 4. *Sed nec omnia naturalia eſſe* (vel ex cauſis naturalibus corporeis vnice pendentia) *dicunt Aegyptii: nam vitam animalem et intellectualem a naturali diſcernunt, non ſolum in mundo, ſed etiam in nobis; mentem & rationem per ſe exiſtere credunt, et ſic cuncta fieri exiſtimant. Atque eorum, quae ſunt in geneſi, primum et praecipuum patrem* (προπάτορα) *affirmant eſſe Opificem. Quin etiam vim vitalem, tum ſupra coelos, tum in coelis, agnoſcunt: item purum intellectum collocant ſupra mundum — neque ſola ratione haec ſpeculantur, ſed etiam per religioſas operationes,* (διὰ

Et ex eo, quod praedicetur cauſa efficiens Solis.

* Lib. I. c. II. §. 11. (not. *).
** Ibid. §. 10. *** Ibid. §. 8.

τῆς ἱερατικῆς θεουργίας) *hortantur adſcendere — ad Deum ipſum opificem.* Hic in breui compendio exhibentur, quae alias de *Phtha*, ſiue *Vulcano*, cui haec proprie competunt, paſſim et ſparſim obſeruaui, et quae de *Neitha*, vti ex dictis liquet, conſimiliter dicenda veniunt.

Mineruam ſuam Aegytii reuerebantur, vt ſapientiam diuinam.

9. Non praetermittenda eſt ratio, ob quam Graeci *Neitham*, cum Ἀθηνᾷ, *Minerua* ſua, conferri quam optime poſſe augurarentur. eamque idcirco *Mineruae* nomine inſignirent. Et videtur vix alia, aut certe melior comparationis huius ratio dari poſſe, quam ſapientia, quam in *Minerua* ſua Graeci colebant, et quam Saitas pariter in *Neitha* venerari intelligebant. Neminem fugit, Graecos *Mineruam* honoraſſe, tanquam ſapientiam et prudentiam Iouis, aut Deorum. Eam igitur non ex copula maris cum foemina editam eſſe fingebant; ſed ex cerebro Iouis proſiluiſſe. Fabula haec Graecorum quidem eſt, non * Aegyptiorum, qui *Mineruam* ſuam non *Ioue*; ſed ** *Nilo* genitam, in ſacris commentariis perhibebant. Sed rem, ſub cortice fabulae graecanicae latitantem, videntur omnino etiam Aegyptii agnouiſſe. Negare non poſſum, in fabulis Aegyptiorum vulgatis, parcam et raram *Neithae* mentionem fieri, forte quia ſaepius ſub generaliori Iſidis nomine ipſa venit intelligenda, forte vero etiam, quia Aegypti incolae effectus naturae adſpectabiles laetos, et viciſſitudines in

* Hoc etiam vltro agnoſcit PROCLVS magnus ceteroquin Theologiae Graecae et Aegyptiae conciliator L. I. in Timaeum * pag. 30.

** CICERO de Nat. Deor. Lib. III. c. 23. *Secunda Minerua orta Nilo, quam Aegyptii Saitae colunt.* Sic et ARNOBIVS p. 135. 137. et L. AMPELIVS Lib. memoriali cap. 9. Alibi autem iam monuimus, locutione hac id ſignificari, Numen tale eſſe Aegypto proprium, et illi parentes nullos aſſignari.

in rerum natura ſpectandas, in quibus celebrandis fere tota verſabatur Theologia veterum Aegyptiorum, cum maxime autem popularis, non immediate ad *Neitham*, naturae parentem, verum ad alios minores, ſenſibus nempe obnoxios Deos, *Solem, Lunam*, *Terram*, *Nilum*, *Aërem*, ſimilesque referri ſolebant. Sed ambigi tamen non poteſt, *Neitham* Aegyptiis deſignaſſe ſapientiam & prudentiam, vel mentem aeternam, omnia in mundo ſapienter ordinantem et decernentem. Satis id teſtatur, celebris illa Inſcriptio Saitica, de qua §. 7. dictum fuit. Idem EX PROCLO, Commentatore Platonis inclyto, et veterum traditionum Aegyptiacarum, quales nempe aetate illa ſupererant, induſtrio indagatore, colligi aliqua ratione poteſt. Is enim, ybi de *Neitha* Platonis diſſerit, eamque inter et *Mineruam* Graecorum, comparationem aliquam inſtituit, Lib. I. in Timaeum p. 30. ex PLATONE obſeruat, Deam vtramque eſſe *φιλόσοφον*, et *φιλοπόλεμον*, *ſapientiae et bellorum Patronam.* Et *Mineruam* quidem Atticam, habitam fuiſſe *φιλοπόλεμον*, *bellorum Patronam*, vulgo notum eſt. Satis id declarat fabula illa trita, quae eam ex cerebro Iouis armatam prodiiſſe fingit. Declarant idem quoque ſtatuae et ſimulacra, quae eam nobis totam armatam, caſſide tectam, thorace indutam, cum haſta et clypeo repraeſentant, * qualis ab Aegyptiis, ſculpi certe fingique non ſolebat, quicquid etiam nuper † vir eruditus nobis perſuadere anniſus fuerit. De *Neitha* Aegyptiorum res eſt dubiis magis

* Extat quidem in VAILLANTII *Aegypto Numiſmatica* p. 214. Nummus Saitarum, percuſſus Hadriano Imp. qui Mineruam exhibet Stolatam, in capite galeam gerentem, manu vero ſiniſtra haſtam tenentem: ſed hanc Mineruam eſſe Graecam, non Aegyptiam, declarat ſatis noctua, quam dextra manu prae ſe fert.

† *Hiſtoire du Ciel* Tom. I. p. 184. 185.

gis expoſita. Vero tamen ſimile eſt, Reges Dynaſtiae Saiticae, cum eſſent ſaepenumero bellis impliciti, quidam etiam rerum bello geſtarum gloria clari, proficiſcentes in bellum, patrio Numini, *Neithae*, ſupplicaſſe, & tutelae eius ſe commiſiſſe, felices etiam ac proſperos in bello euentus, ipſi in acceptis tuliſſe, ſicuti fere Seſoſtris omnia ad *Vulcanum* ſuum referre conſueuerat, teſte DIODORO SICVLO p. 49. 53. Sed reginam tamen quandam Thebaeorum, in Aegypto ſuperiori, multo antiquiorem, eundem honorem *Neithae* habuiſſe, teſtatur nomen, quod ab illa ſibi impoſuit *Nitocris*, quaſi dicas *Mineruam victricem*. Vide §. 2. Obſeruatione hanc in rem et illud dignum eſt, quod cum *Scarabaeus* ſymbolum *Mineruae* vel *Neithae* priſcis Aegyptiis fuerit, §. 6. animal idem emblematice quoque deſignarit *militem*, ideoque milites Aegyptii, in annulo, ſcarabaei imaginem gerere ſoliti fuerint. Docet hoc AELIANVS de Anim. Lib. X, c. 15. et PLVTARCHVS de Is. & Oſir. p. 355.

Et eadem de cauſa, vt opificem, et artium Praeſidem, quod etiam de Vulcano Aegyptii praedicabant.

§. 10. Sed *Neitham* ab Aegyptiis Praeſidem habitam fuiſſe ſapientiae, eoque potiſſimum Graecos Deam hanc dixiſſe *Mineruam*, vel eam cum *Minerua* ſua comparaſſe, ambigi non poteſt. Hinc enim ſine dubio eſt, quod aliquis ex regibus Saiticis, *Pſammeniti* nomen geſſerit, quod reddi poſſe *eruditum a Minerua*, monuimus §. 3. Sic nempe innuebatur, a *Neitha* ſapientiam expectandam eſſe. Nec omittendum, quod PROCLVS in Timaeum, de *Minerua* Aegyptiorum obſeruat p. 30. Verba latine a me verſa breuitatis ſtudio hic appono. *Eſt igitur Dea haec quaedam Opifex, inuiſibilis ſimul & viſibilis, cui coelum quidem ſortito obtigit; ſed quae tamen generationes ſpecierum irradiat — ideoque cumprimis virtus conſtituta eſt, quae cuncta mouet.* De *Minerua* Aegyptio-

gyptiorum id ipſum praedicat hicce auctor, quod * Poëta de Spiritu Mundi.

Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus
Mens agitat molem, et magno ſe corpore miſcet.
Inde hominum pecudumque genus, vitaeque volantum
Et quae marmoreo fert monſtra ſub aequore Pontus.

Quia porro Graeci *Mineruam* ſuam, vt ſapientiam, omnisque ſapientiae fontem, coluerunt, in illius quoque tutela eſſe voluere artes, quippe quae ſapientiae et ingenio debentur, ac ſigillatim lanificii et textrinae inuentionem ad eam retulerunt, quod oppido notum eſt omnibus. Neque negauero, Aegyptios in honorem *Neithae* ſuae ſimilia tradidiſſe, etſi ex monumentis certis atque indubiae fidei id huc vsque recte colligere non potuerim. De lanificio tanto magis dubito, quod ſacerdotes lanam, tanquam impurum quoddam naturae excrementum, auerſatos eſſe ſciam. Illud vero non vsque adeo a vero ablu-dere videtur, lini textrinam Aegyptios ad *Neitham* ſuam, tanquam inuentum eius, retuliſſe. Sacerdotes eius erant, et toties dicuntur, *linigeri*, quinimo Iſidi ipſi nomen idem ſaepius tribui, ignotum non eſt. Et eodem pertinere videtur, quod EVSTATHIVS obſeruat in Iliad. A. p. 31. Edit. Rom. Πρώτη δέ τις Αἰγυπτία γυνὴ καθεζομένη ὕφανεν· ἀφ᾽ ἧς καὶ Αἰγύπτιοι Ἀθηνᾶς ἄγαλμα καθημένης ἱδρύσαντο **. *Omnium prima mulier quaedam Aegyptia ſedens texuit, vnde et Aegyptii ſimulacrum Mineruae ſedentis dedicarunt.* Sedentis ergo habitu Aegyptii veteres repreſentabant ſuam *Neitham*. Quae forſitan ratio fuit,

E 5 quod

* Virgil. Lib. VI. Aen. 726.

** In graeco eſt πρώτη, quod ſignificat, vti hic in verſione expreſſi, *prima*. Sed poteſt etiam eſſe nomen proprium. *Prote quaedam, mulier Aegyptia.*

quod Graeci quoque olim Mineruam ſuam eodem corporis ſitu fingerent, pingerent, ac ſculperent, quod de vetuſtioribus eius ſimulacris ſtudio obſeruat STRABO Lib. XIII. p. 413. Edit. Genev. Quomodo iam in his *Minerua* cum *Vulcano* conueniat, dicat pro me PROCLVS in Theol. Platonica Lib. V. cap. 297. vbi ex antiqua fabula memorat, *Prometheum artes procurare, easque animabus dediſſe, a Vulcano vero, et Minerua, accepiſſe.* Et certe in libris ſacerdotum Aegyptiorum ſacris tradebatur, Ἥφαιστον ἄρξαι φιλοσοφίας, *Vulcanum principia ſapientiae vel Philoſophiae primum docuiſſe, quam deinde profeſſi fuerunt Sacerdotes et Prophetae*, ita DIOGENES LAERTIVS in Prooemio §. I.

Aegyptii recentiores Neithae haemiſphaerium ſuperius, ac in eo ſigillatim ſignum arietis, conſecrarunt.

§. II. Quae hucuſque perſecutus ſum, ſpectant ad Theologiam Aegyptiorum de *Neitha* antiquiſſimam. Secundum illius placita, Dea haec erat aeterna Mens, quae materiam inertem diſpoſuit, exque ea omnia creauit, quae etiam de rebus omnibus prudenter decreuit, omnia ſapienter ordinauit, atque cunctis rebus prouidet. Sequiores gentis huius Theologi, ſiue quod notionem illam huius Numinis generaliorem, quam expoſui, ad quaedam magis ſpecialia extendere vellent, ſiue quod priſcam rerum Theologicarum doctrinam paulatim mutarent, inque ea nonnulla pedetentim innouarent, in *Neithae* Saiticae tutela Zodiacum ſigillatim eſſe voluerunt, ac nominatim quidem, primum Zodiaci ſignum, ſignum, quod appellamus, arietis, Numini huic conſecrarunt. Tangit hoc HORAPOLLO Lib. I. cap. II. *Videtur apud Aegyptios Minerua quidem ſuperius Coeli hemiſphaerium occupaſſe, Iuno vero inferius.* Ideoque primum hemiſphaerii huius ſuperioris ſignum ipſi videtur fuiſſe ſacrum. Diſcimus id ex PROCLO Lib. I. in Timaeum p. 30. vbi ſic: Καὶ γὰρ τῶν ζωδίων, ὁ κριὸς ἀνεῖται τῇ θεῷ, καὶ αὐτὸς ὁ σημερινὸς (lege ὁ ἰσημε-

ὁ ἰσημερινὸς) κύκλος. ὃ δὴ μάλιστα καὶ ἡ κινητικὴ τοῦ παντὸς ἵδρυται δύναμις. *Inter ſigna Zodiaci, aries Deae huic conſecratus eſt, et ipſe circulus aequinoctialis, ideoque cumprimis virtus conſtituta eſt, quae cuncta mouet.* Inde igitur ſine dubio eſt, quod Saitis, *Neithae* cultoribus, aries, vel ouis ſacra eſſet, tanquam viuum Mineruae ſimulacrum. STRABO Lib. XVII. p. 559. Τιμῶσι Σαΐται πρόβατον, καὶ Θηβαΐται. *Saitae ouem colunt, quemadmodum Thebaei.* Verba haec CLEMENS ALEXANDRINVS repetit in Protreptico p. 25. Ed. Pariſ. Thebaei in ſuperiori Aegypto arietem, vel ouem, colebant in honorem *Ammonis*, *Iouis* ſui, vt cum Graecis loquar, eidemque primum ſignum Zodiaci, quando Sol arietem ingreditur, dedicatum volebant, qua de re plura dicentur Lib. II. cap. II. Hoc ipſum plane Saitae reſpectu Numinis ſui *Neith* obſeruabant. Et quoniam Aegyptiis, ſignum arietis, annorum initium erat Aſtronomicum, ad quod in magna ſignorum omnium reuolutione, Sol rediturus eſſet, videntur illi eo ipſo ſcientiam hanc ſuam Mineruae, a qua eam accepiſſent, conſecrare voluiſſe.

§. 12. Poterimus nunc Deae huius *Neith* nomen Aegyptiacum interpretari, verumque eius ſenſum erucre. Nam nomine hoc, ſine dubio, gentis illius ſacerdotes, doctrinam ſuam de illo numine, quam explicuimus, declarare et exprimere voluerunt. Quia vero in hoc argumento plures video virium ſuarum periculum feciſſe, eorum coniecturas, inprimis, quia aliqua ſpecie ſe commendant, ſilentio praeterire, nefas duco. Vir quondam magni nominis, et ſtudio literarum Orientalium percelebris, EVS. RENAVDOTIVS exiſtimabat aliquando *, vocem Νηΐθ, Aegyptiis

Nomen Neith Aegyptiacum explicatur.

* *Memoires de Literature de l' Academie des Inſcriptions de Paris.* Tom. II. p. 273. Edit. Paris.

gyptiis ſignificare *Deam*, illique nomen hoc ita impoſitum fuiſſe, quemadmodum apud Graecos *Minerua* nonnunquam *Dea* per excellentiam dicta fuerit. Et verum eſt, ⲚⲞⲨϮ (*Nuti*) Aegyptiorum ſermone dici *Deum*. Verum fateri etiam oportet, nomen hoc, vtpote appellatiuum, commune eſſe Numinibus Aegypti omnibus, cum tamen Νηϊθ nomen fuerit proprium, quo Numen illud ab omnibus aliis diſcernere voluerunt Aegyptii. Itaque de alia omnino nominis huius originatione cogitandum nobis erit. Talem nobis ſuppeditat vir linguae et Antiquitatis Aegyptiae longe peritiſſimus LA CROZIVS, qui in *Theſauro Epiſtol.* Tom. III. p. 155. Νηϊθ, inquit, *eſt nomen foemininum, quod certo ſcio,* ⲚⲀⲎⲦ, *fuiſſe in Maſculino, miſericordem, et* ⲚⲀⲎϮ, *in foeminino.* Et iterum p. 161. Νηϊθ *enim eſt* ⲚⲀ̇ⲎⲦ *vel* ⲚⲀⲎϮ, *quo nomine idem Aegyptiace in Pſalmis et alibi, ac miſericors, latine ſignificatur. quae Numinis aeterni proprietas, lumine naturali etiam* apud ethnicos innotuit.* Eadem etymologia et mihi, antequam iſta legerem, in mentem venerat, verum cum deinceps cogitatis hiſce diutius immorarer, alia ſe obtulerunt, quae mihi quidem et ſcriptioni graecae nominis νηϊθ, et rei ipſi quoque magis ſatisfacere viſa ſunt.

Significat idem, quod Phthas, decernentem, ordinantem.

§. 13. Audiamus nunc quoque veteres. Eos inter eſt PLVTARCHVS, qui nobis aliquam nominis νηϊθ originationem ſuggerere velle videtur. Verba eius ſic ſe habent in libro *de Iſide et Oſir.* p. 376. *Iſidi ſaepe imponunt nomen Mineruae* (nempe *Neith*) *id vero nomen tale quid ſignificat:* Veni a me ipſa: *quo ſigni-*

* Hoc cognomine Venus celebrabatur a Cypriis et Chalcedonenſibus. Ita HESICHIVS in ἐλεήμων.

ſignificatur *, *eam a ſe ipſa moueri.* Sciendum autem ⲚⲎⲒ (*vnï*) Aegyptiis dici *venire;* an vero ⲚⲎⲒⲐ (Nηïϑ) lingua illa ſignificare poſſit, eam *quae a ſe ipſa venit,* vel procedit, ex paucis linguae huius reliquiis, quae hodie ſuperſunt, vix certo diiudicare licuerit. Id tamen ſatis apparet, quoſdam ex ſacerdotibus illius gentis, nomen hoc ita interpretatos fuiſſe, et interpretationem hanc ex antiqua Theologia, de qua dixi §. 10. 11. illuſtraſſe. Venit alia in mentem interpretatio, quae mihi quondam magnopere placuit, ſed quam nunc lectorum eruditorum iudicio, totam permitto. Obſeruaui autem, Coptos interpretes N. Teſtamenti, vocem πάλαι, *olim*, quaſi dicas, *ab antiquo* vertere nonnunquam ⲒⲈ ⲐⲚⲎⲈⲒ, Matth. XI, 21. Luc. X, 13. Nonnunquam iidem particulam hanc πάλαι etiam transferunt ⲒⲈ ⲬⲈⲚ ⲌⲎ, *a principio.* Hebr. I, 1. Vnde ſatis certo apparet, ſermone Aegyptiorum, ⲒⲈ ⲐⲚⲎⲈⲒ, ſignificare id, quod eſt *ab antiquo*, aut, quod eſt *a principio.* Sequitur hinc ⲚⲈⲒ, quod eſt vocis huius primitiuum, vel radix, innuere rem *antiquam*, vel id, quod aliis prius et antiquius eſt. Hinc iam addita litera ſeruili, eſt ⲚⲈⲒⲦ, *Neit*, vel ⲚⲈⲒⲐ, *Neith*, *antiquus*, *et antiqua.* Deus ipſe Daniel: VII, 9. 13. 22. ſe appellat עתיק יומין, *antiquum dierum*, ſimileque Nomen etiam Diis ſuis non infrequenter tribuerunt ſapientes gentium, quod pluribus iam non perſequor. Ad noſtram vero rem omnino facit, quod apud AESCHYLVM in ſupplicibus v. 52. *Io*, quae eſt *Iſis*, vti haec rurſus certo reſpectu, cum *Neitha* eadem eſt,

* Hanc de *Neitha* Aegyptiorum doctrinam adſtructam a PROCLO, videbis ſupra §. 10. 11.

eſt, inſigniatur nomine *μητρὸς ἀρχαίας*, *matris antiquae.* Id eſſet ⲚⲈⲤⲐ. Omnium maxime originationem hanc meam et confirmat et illuſtrat DIODORVS, vbi Lib. I. p. 11. ſcribit, *τὴν δὲ Ἶσιν μεθερμηνευομένην εἶναι παλαιάν*, *Iſidem, ſi nomen hoc interpretari velis, ſignificare antiquam.* Ipſum *Iſidis* nomen, id non ſignificare, quod DIODORVS affirmat, fatebuntur mecum, quicunque linguae Copticae notitiam aliqualem ſibi compararunt; ſed verum id eſſe poteſt de *Neitha*, quae ſecundum doctrinam Aegyptiorum, eadem eſt cum *Iſide.* Et in hac quidem interpretatione libenter acquieſcerem, ſi certum penitus et expeditum eſſet, ⲚⲈⲤ Aegyptiis dici *antiquum.* Verum, quia religioni mihi duco, aliquid lectori obtrudere, quod non recte probare poſſum, et vero in hoc negotio, adhuc dum me haerere fateor, male iam *Neithae* nomen deducere a ⲚⲈⲤ, quod priſcis Aegyptiis, idem plane ſonabat, quod ⲐⲀϢ, *decernere, definire, ordinare.* Vide Exodi VIII, 12. Matth. XXVIII, 16. Hinc *προθεσμία*, *tempus certum et definitum*, Gal. IV, 2. vertitur ϯⲚⲈⲤ. Erit ergo ⲚⲈⲤⲦ, *decernens, conſtituens, ordinans*, et, ſi rem ſpectes, idem plane cum nomine *Vulcani* Aegyptiaco ⲪⲐⲀϢ, quod Cap. II. explicuimus. Licet hinc non abſurde colligere, Aegyptios Spiritum ſuum aeternum, *Vulcanum*, et *Mineruam*, fato cuidam abſoluto non ſubieciſſe, quod Stoicos feciſſe nouimus, verum potius fatum, ſiue rerum euenturarum ordinem certum et immutabilem, ex illius voluntate et decreto deriuaſſe. Non latuit hoc APVLEIVM, apud quem *Iſis* ita loquitur. *Scies, vltra ſtatuta fato tuo ſpatia, vitam quoque tibi prorogare, mihi tantum licere.* Lib. XI. *Metamorph.* pag. 260. Similiter IAMBLICHVS docet ſect. VIII, c. 4. Aegyptios

ptios in precibus auitis ſacris *adſcendere ad ea, quae ſunt ſupra fatum, nempe ad Deum ipſum Opificem.*

§. 14. De Simulacris *Neithae*, deque ſymbolis illam aenigmatice repraeſentantibus, eoque in Aegypto religioſe cultis, pauca tantum addam. *Ouem*, vel *Arietem*, ceu ſymbolum illius ſacroſanctum, viuamque quandam imaginem, Saitarum religione conſecratum fuiſſe, §. 11. oſtendimus. Neque tamen dubito, quin ipſi ſimulacrum quoque, in ſpeciem oris humani effictum, dedicatum fuerit. Id HERODOTVS mihi innuere videtur Lib. II. c. 172. Talia vero Deae huius ſimulacra, vere Aegyptiaca et antiqua, (recentiora enim, a Graecis in Aegypto forte confiicta, quale eſt illud, de quo §. 9. pag. 71. (not. * egi, hic non moror) Numen hoc repraeſentaſſe habitu ſedentis, ex teſtimonio EVSTATHII docuimus §. 10. Niſi me vehementer opinio fallit, tale eius ſimulacrum, in Tabula Bembina, quae vulgo *Iſiaca* dici conſueuit, contemplationi noſtrae obiicitur. Ipſum Tabulae huius medium figura occupat, quae in Editione Amſtelaedamenſi, opera *Andreae Friſii* A. 1669. procurata, Litera Z. deſignatur, eaque nobis mulierem offert ſedentem, quam omnes *Iſidem* agnoſcant. Ego vero hanc eſſe *Neitham*, (quae Iſidis nomine quoque venit §. 7. 13.) non temere ſuſpicor. Nam *Iſidem* hancce pictam videmus ſedentem, quomodo *Neitham* antiquitus ab Aegyptiis repraeſentari conſueuiſſe, ex EVSTATHIO intelleximus. Hoc argumentum me nondum vtique moueret, niſi accederet et illud, quod in capitis ornatu, quem ſcriptores appellare ſolent βασίλειον, OVIDIVS Metam. Lib. IX. v. 689. *regale decus*, gerat *ſcarabaeum*, Symbolum apertum *Neithae*. §. 6. Denique nec hoc taceri debet *, quod alia occaſione iam monui, in hac figura

De Simulacris et ſymbolis Neithae apud Aegyptios.

* In Miſcellan. Berolinenſ. Tom. VI. p. 140.

gura Tabulae Bembinae, oculis noſtris ſymbolice obverti *ortum Caniculae*, id enim rationes plurimae, olim forte exponendae, mihi perſuadent. Ortus vero Caniculae medium fere, certe ſplendidiſſimum, locum hemiſphaerii ſuperioris obtinet, quod *Neithae* conſecratum voluere Aegyptii. §. 11. Ab ortu etiam caniculae Aegyptios quondam annum ſuum ciuilem auſpicatos fuiſſe, inter omnes conſtat. Et eam ob rationem, vti opinor, Sacerdotes gentis illius aſſeverarunt, hoc ipſum tempus eſſe mundi conditi, de quibus omnibus alias forte. Quis igitur Deae huic, quam Aegyptii colebant, vt Opificem mundi, commodus magis in tota Tabula locus aſſignari potuiſſet? Ad hoc pariter tempus, ſi quid iudico, referendum erit Feſtum illud, quod Sai quotannis pompa ſolenni ab Aegyptiis celebrari conſueuiſſe, HERODOTVS ſcriptum reliquit Lib. II. cap. 59. 62.

CAP.

CAPVT IV.

De Cnepho, vel Cnuphi, Aegyptiorum, id eſt Agathodaemone.

§. 1.

Poſtquam doctrinam Aegyptiorum, de *Phtha* et *Neitha*, quantumuis fictionibus allegoricis et ſymbolicis, pro more illius gentis, et omnium fere Orientalium, mirifice obſcuratam, duobus capitibus ſuperioribus expoſuimus, et, qua potuimus, luce donauimus, nunc totam Aegyptiorum de Diis ſuis doctrinam conſtituere nobis licebit. Tradebant autem vetuſti Aegyptiorum Sapientes, Solem ac Lunam, et cum his quoque Planetas reliquos mundum noſtrum ſublunarem gubernare; ſed vim illorum cunctam atque poteſtatem a Mente aeterna diuina, ſuis limitibus circumſcribi, motum itidem eorum et operationem omnem a Spiritu ſapienti et potenti regi atque determinari, ſemper iidem quoque aſſeruerunt. Docet id nos, ex recondita populi huius ſapientia, MARTIANVS CAPELLA in *Satyrici* Lib. II. p. 42 *. *Mox ſtudium in ſolarem laborare circulum. — Ibi quandam nauim, totius naturae curſibus, diuerſa cupiditate moderantem, cunctaque flammarum congeſtione pleniſſimam, et beatis circumactam mercibus conſpicatur. Cui nautae ſeptem, germani tamen, ſuique conſimiles, praeſidebant in prora: Felix forma depicta leonis in arbore, Crocodili in extimo, videbatur. In eadem vero rate, fons quidam lucis aethereae, arcaniſque*

Aegyptii adorarunt ſpiritum aeternum, omnia permeantem, omniumque rerum cauſam.

* Secutus hic ſum editionem GROTII, etſi in his quaedam refingenda eſſe cenſeant viri docti. Vide CVPERI Harpocratem p. 15.

niſque fluoribus manans, in totius mundi lumina fundebatur. Symbolo hoc Aegyptios ſubindicare voluiſſe gubernationem mundi, per ſeptem Planetas procuratam, et per ſe confeſtim intelligitur, et teſtimoniis veterum plurimis confirmari poteſt, quae liberali manu congeſta videbis in CVPERI Harpocrate p. 14. 15. Quis uero ſit *fons lucis aethereae, in totius mundi lumina fuſus*, ex iis, quae de *Phtha* ſiue *Vulcano* Aegyptiorum obſeruauimus cap. II. colligere ſatis licet. Eſt nempe *Vulcanus* ipſe, aether ſupremus, ignis ſubtiliſſimus et puriſſimus, luce perpetua et ſemper eadem immutabiliter fulgens, qui omnibus praeeſt, omniaque regit, qui totum mundum permeat, animat, viuificat.

* *Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus*
Mens agitat molem, et toto ſe corpore miſcet.

De eo loqui voluit BITYS, Propheta Aegyptiorum vetus, qui, teſte IAMBLICHO de Myſter. Sect. VIII. c. 5. tradidit τὸ τῦ θεῦ ὄνομα τὸ διῆκον δι' ὅλυ τῦ κόσμυ, *nomen illud Dei, quod omnia peruadit, et totum mundum permeat.* Neque dubium eſſe poteſt, HORAPOLLINEM illud idem Numen deſignare, vbi *Hieroglyph.* Lib. I. cap. 64. ita ſcribit. Ὄυτω παρ' αὐτοῖς τῦ παντὸς κόσμυ τὸ διῆκον ἐςὶ πνεῦμα. *Sub tali Symbolo* ſerpentis integri *deſignant etiam ſpiritum illum, qui vniuerſum Mundum permeat.* Et certe aderat in illa CAPELLAE naui, Symbolum *Vulcani* ſatis luculentum, imago Leonis in arbore. *Felix forma depicta Leonis in arbore.* Nam *Leonem* Aegyptiis ſymbolum extitiſſe *Vulcani*, teſtatur AELIANVS de Animal. Lib. XII. c. 7. *Leones, inquit, ſunt natura vehementer ignita, ideoque eos Aegyptii Vulcano conſecrarunt.*

§. 2.

* VIRGILIVS Aen. Lib. VI. 726.

§. 2. Quia vero ſapientes Aegyptiorum, ſpiritum aethereum diuinum, credebant ſe toti mundo miſcere, totum mundum permeare, totamque molem agitare, ex eo non poterat non ſequi, cuncta quae in mundo ſunt et fiunt, influxu Numinis potentiſſimo conſeruari et vegetari, illudque rerum omnium, quae exiſtunt aut geruntur, primam cauſam eſſe. Neque eſt, quod dubitem, hanc eſſe doctrinam Prophetarum Aegypti, quam Inſcriptio illa Saitica, foribus Adyti, in honorem Mineruae inſculpta, de qua * alibi actum, egregie declarauit. Inſcriptionis multorum ſermonibus celebratae, hic eſt ſenſus. *Quae ſunt, quae erunt, quaeque fuerunt, ego ſum. Tunicam meam nemo reuelauit.* Docebatur ergo hac Inſcriptione, omnia, quae vllo modo ſunt, ad ſpiritum decernentem, ac ordinantem, (id enim ſignificat *Neith*) ceu ad cauſam ſuam, referenda eſſe. Cum autem omnia, quae hominibus ſigillatim eueniunt, ſoleant eſſe, vel bona, quibus felicitatem ſuam promoueri exiſtimant, vel mala, quibus felicitatem ſuam minui, aut euerti, aut intercipi, ſiue impediri credunt, eaque omnia Aegyptii, ad ſpiritum diuinum, tanquam euentuum horum cauſam, retulerint, inde eſt, quod idem illud Numen, modo vt benignum et beneficum, modo vero, vt iratum, et triſtium malorum ſibi obuenientium cauſam, menti ſuae repraeſentauerint, et ſub duplici hoc reſpectu, vt Numen duplex, diſtinctum et diuerſum, duplici cognomine diuerſo, duplicique cultu venerari atque placare aequum duxerint. Ad vnam *Iſidem* Pſeudo-HERMES, in Dialogo *Aſclepio*, omnes hominum euentus, tum proſperos atque laetos, tum triſtes atque infauſtos, refert, prout nempe vel ira, vel beneuolentia

Hanc rerum omnium cauſam Aegyptii, ſicubi bona daret, Cneph, vel Cnuphin dicebant, ſi mala, Tithrambonem.

* Lib. I. c. III. §. 7.

neuolentia, in ipſos affecta, vel commota eſſet. Verba eius haec ſunt p. 99. Edit. ELMENHORSTII. *Iſin — quam multa bona praeſtare propitiam, quantis obeſſe ſcimus iratam?* Nam *Iſidem* nonnunquam totam rerum Naturam deſignare, ex Theologia Aegyptiorum certum eſt atque exploratum. Sed, vti de *Iſide* id affirmat Pſeudo-HERMES, ita quoque idem de Diis reliquis, certo ſuo ac ſano ſenſu praedicari poterat; per eos enim Spiritus ſupremus euentus omnes procurare credebatur. Spiritus vero ille ipſe, quatenus hominibus bona decernit ac largitur, Aegyptiorum Theologis *Cneph* audit, vel *Cnuphis*, id eſt *bonus*, *propitius*, eique oppoſita eſt *Tithrambo*, id eſt *Numen iratum*, quod nempe homines, talia meritos, malis varii generis, tanquam iuſta poena afficit. Vt fidem conciliemus dictis, hoc quidem capite, de Numine *Cneph*, paulo curatius diſſeremus. ſequenti exponemus doctrinam Aegyptiorum de *Tithrambone*.

De Cnepho teſtimonia veterum.

§. 3. *Cnephum* noſtrum, de quo nunc agendum, ab Aegyptiis, ac ſigillatim incolis Thebaidis, impenſa religione cultum fuiſſe, docet PLVTARCHVS in libro *de Iſide & Oſir.* p. 359. vbi obſeruat. Ἐις τὰς * γραφὰς τῶν τιμωμένων ζώων, τὰς μὲν ἄλλας συντεταγμένα τελεῖν, μόνας δὲ μὴ διδόναι τὰς Θηβαΐδα κατοι-

* Credo, auctorem ſcripſiſſe ταφὰς, et ſic latine verti. Simile mendum inſedit Codices DIODORI SIC. Lib. I. p. 76. Edit. *Wechel.* vbi legitur καθ' ἡμᾶς δέ τινες τῶν τὰ ζῶα ταῦτα τρεφόντων, εἰς τὰς τροφὰς αὐτῶν οὐκ ἔλαττον τῶν ἑκατὸν ταλάντων δεδαπανήκασι. Corrige εἰς τὰς ταφὰς, quod et, quae illic antecedunt, et quae ſequuntur, abunde confirmant, et verte: *Noſtra quoque memoria quidam animantium nutritores, ad ſupera ipſorum, non minus centum talentis profuderunt.* Ceterum animalium Sacrorum ταφὰς, *funera*, habes etiam apud PLVTARCHVM p. 380. D.

κατοικȣ̃ντας, ὡς θνητὸν θεὸν ȣ̓δένα νομίζαντας, ἀλλὰ ὃν καλȣ̃σιν αὐτοὶ κνὴφ, ἀγέννητον ὄντα καὶ ἀθάνατον. *Alios quidem Aegyptios ad funera animalium ſacrorum, quae religioſe coluntur, ſumtus conſtitutos conferre, ſolos vero Thebaidem incolentes, ſemet eximere, vt qui Deum nullum agnoſcant mortalem, ſed quem ipſi appellant Cneph, ortus expertem et immortalem.* Verba haec Plutarchi aliquod examen merentur. Nam quando in gratiam *Cleae* *, cui librum ſuum inſcripſerat, nos credere iubet, incolas Thebaidis in Aegypto, nullum animal, nihilque quod mortale eſt, cultu religioſo dignari, ac praeterea ad funera animalium ſacrorum nihil conferre voluiſſe, fruſtra vtique eſt. Teſtatur namque HERODOTVS Lib. II. c. 69. Crocodilum ipſum, quod animal Aegyptiorum plurimi, vt impurum abominabantur, apud Thebaeos tamen diuinis honoribus coli. Apud eosdem aquilam diuinos honores conſecutam eſſe, literis prodiderunt DIODORVS Lib. I. p. 76. Ed. Wechel. et STRABO Lib. XVII, p. 559. Edit. CASAVBONI primae. Ouem porro, vel arietem, hos eosdem, in honorem Ammonis, diuino cultu venerari conſueuiſſe, vulgo notum tritumque eſt. Et forte a vero non ita longe aberraſſe videtur, ſi dixero, illum ipſum *Cnephum*, cuius cultum PLVTARCHVS cultui animalium opponit, a Thebaeis non aliter, quam ſub Animalis ſpecie fuiſſe cultum. Coniecturae huius fundus atque auctor mihi extitit HERODOTVS Lib. II. 74. in haec verba ſcribens. *Circa Thebas ſunt ſacri ſerpentes, nihil omnino hominibus noxii, puſillo corpore; binis praediti cornibus, e ſummo vertice enatis: quos defunctos in Iouis aede ſepeliunt.* En! ſerpentes ſacros Thebis cultos, et poſt

 mortem

* Vide quae diximus Lib. I. c. II. §. 5.

mortem religioſo ritu conditos, ac tum ſepulturae honorificae mandatos. Et vero Aegyptios *Cnephum* ſuum, vix alio, quam ſerpentis ſymbolo repraeſentaſſe, ſequentia manifeſtum facient. Quicquid vero ſit, PLVTARCHVS nobis Numinis huius a Thebaeis religioſe culti nomen, *Cneph* videlicet, literis conſignauit, et de cultu eius quaedam ſcitu digna, memoriae prodidit, quo nomine grates ipſi merito debentur. Meminit eiusdem ex SANCHVNIATHONE vel PHILONE BYBLIO, ſcriptor longe doctiſſimus, EVSEBIVS, in Praep. Euang. Lib. I. cap. X. p. 41. vbi et ad indagandam veram nominis Aegyptiaci ſignificationem facem nobis praefert. Verba eius ſunt: Φοίνικες αὐτὸ ἀγαθὴν δαίμονα καλοῦσιν. ὁμοίως δὲ καὶ Αἰγύπτιοι κνὴφ ἐπονομάζουσι. *Phoenices animal illud* (ſerpentem) *Agathodaemonem, vel bonum genium appellant, ac ſimili ratione Aegyptii, nomen ipſi indentes Cneph.* Et interiectis quibusdam: Τὸν δὲ μέσον ὄφιν συνεκτικὸν τοῦτον (lege τούτου, nempe κύκλου) ἀγαθὸν δαίμονα σημαίνοντες *. *Serpens vero in medio poſitus circuli, qui eum vtrinque contingit et coniungit*, Aegyptiis *deſignat Agathodaemonem, id eſt, bonum Genium.* Idem porro EVSEBIVS Lib. III. c. XI. pag. 115. et haec memoriae prodidit. Τὸν δημιουργὸν

* Paulo ante EVSEBIVS dixerat, figuram hanc ſimilem eſſe Graecorum $\ominus$, vbi circulus mundum ſignificat, linea vero quae medium circulum ſecat, ſubinnuit ſerpentem, et hic *Agathodaemonem*, qui nempe per totum mundum extenſus eſt, eumque continet. Obſerua hic, PROCLVM Libr. III. in Timaeum p. 216. ex PORPHYRIO docere, Aegyptios τὴν ψυχὴν κοσμικὴν, *animam mundi* figura hac $\oplus$ adumbrare. Nempe medium $\times$ vel $+$ ſignificat mundum, & quatuor eius plagas, circulus vero ambiens, eſt Serpens, anima mundi, *Cneph*. Et haec figura communior eſt priori.

δημιουργὸν Κνὴφ οἱ Ἀιγύπτιοι προσαγορεύουσιν. *Opifi-cem Aegyptii appellant Cneph.* De eodem poſtea quaedam addit, quae additamenta Graecorum, quibus priſca Aegyptiorum placita interpolarunt, nimis aperte ſapiunt, de quibus poſtea aliquid monebimus. STRABONI Numen illud idem, quod dudum iam animaduerterunt viri eruditi, et me iudice, rectius, *Cnuphis* audit. Ait enim Lib. XVII. p. 562. Elephantinen, inſulam, in finibus Aegypti et Aethiopiae, in Nilo poſitam, inſignem eſſe Templo *Cnuphis*, ἔχουσα ἱερὸν κνούφιδος. Et hic ipſe eſt, de quo PLVTARCHVS in loco ſupra citato loquitur. Nam Elephantine vrbs eſt Thebaidis. Hoc quoque modo, *Cnuphis* nempe, nomen iſtud ſcriptum legitur, in gemmis quibusdam Abraxeis, quae in Collectione *Chifletiana* et in MONTEFALCONII Theſauro, et alibi etiam editae ſunt, et de quibus nos olim, ſi Deus vitam et valetudinem conceſſerit, plura dicturi ſumus.

§. 4. Iam nobis nomen hoc, non ſine aliquo certitudinis ſenſu, ex lingua priſcorum Aegyptiorum interpretari licebit. Tentauit rem hanc vir quondam ſummus, cui ſtudium linguae Aegyptiacae plus debet, quam dici poteſt, M. V. LA CROZIVS, cuius haec in Theſauro Epiſtolico Tom. III. p. 162. verba extant. *Supereſt vox* שַׁדַּי, *cuius vim ſeruat vox* ⲕⲛⲏϥ, *a* ⲕⲛⲏ *ſufficit, addito affixo, cum metatheſi neceſſaria in eiusmodi, vocibus, quemadmodum in* ϩⲱⲧⲃⲉϥ, *et* ⲥⲱⲑⲙⲉϥ, *pro* ϩⲱⲧⲉⲃϥ *et* ⲥⲱⲧⲉⲙϥ. *Radicem quidem illius nominis diuini, verſio Aegyptiaca pluribus in locis ſeruauit, repudiato ipſo nomine, ob ſymbolum ſuperſtitionis Aegyptiacae, quae ſerpentis figura picta, vnum Deum aeternum, et ſibi ſufficientem, venerationi plebis exponebat. Id nemo melius illuſtrat, quam Euſebius, Praeparationis Eu-*

Etymologia nominis Cnuphis La Croziana rei non ſatiſfacit.

angelicae * *loco, quem modo indicare non poſſum; verba tamen quaedam huc adſcribam, quorum memini, tu velim in locum ipſum inquiras etc.* Ὁ δράκων ἐπειδὴ τὸ μέτρον αὐτῷ ὡρισμένον πληρώσῃ εἰς ἑαυτὸν ἀναλίσκεται etc.** *vbi vox* ⲔⲎⲚϤ *in ſenſu a me prolato, ita illuſtratur, vt de eo dubitari non poſſit.* Nolui ſilentio inuoluere interpretationem viri in litteris his profecto Principis, quem viuum colui, cuiusque mortui memoriam in pretio ſemper habebo, praeſertim, cum eam ita certam iudicauerit, vt dubitari de ea non poſſet. Verum vir ille praeſtantiſſimus, quod eruditis omnibus vſu nonnunquam venire ſolet, dum illa ſcripſit, quae attuli, cogitationibus, in quae ſemel inciderat, et quae ſe ipſi ſpecie quadam veroſimilitudinis inſigni commendabant, paulo tenacius inhaeſit, animum non aduertens ad facilem vocis illius interpretationem, quam PHILO BYBLIVS, et ex eo EVSEBIVS nobis ſuggerunt, neque in conſilium adhibens lectionem et ſcriptionem vocis eiusdem longe meliorem, quam STRABO, et gemmae Gnoſticorum ſeruant, apud quos κνῆφις occurrere dixi §. 3. Felicius igitur in interpretando nomine hoc verſatus eſt vir eruditiſſimus IAC. KOCHERVS, Bernenſis, cuius de argumento hoc Exercitatio, doctis obſeruationibus referta, inſerta eſt *Miſcellaneis nouis* Amſtelodamenſibus Tom. II. p. 129. etc. Occupauit illic vir Clariſſimus non pauca, quae mihi dicenda hic erant, et quae etiam praetermittere non in vniuerſum poſſum,

* Lib. I. c. X. pag 41.

** Ad hanc interpretationem viri doctiſſimi trahi poſſe videntur haec MACROBII Saturn. Lib. I. c. 9. *Phoenices in Sacris, imaginem eius exprimentes, draconem finxerunt, in orbem redactum, caudamque ſuam deuorantem, vt appareat, mundum et ex ſe, et in ſe, reuolui.*

ſum, me ſane non inuito. Ille enim in rei ſumma conſenſus noſter, quo effectum eſt, vt veluti conſpiratione inter nos facta, in eaſdem cogitationes et obſeruationes incideremus, documento poteſt eſſe, nos a veritate ſtudioſe quaeſita non aberraſſe. Verum diſtinctius haec explicare nunc aggredior.

§. 5. Teſtatur itaque PHILO BYBLIVS et EVSEBIVS adducti §. 3. Phoenices ſerpentem ſacrum appellare *Agathodaemonem*, vel *bonum Genium*, idemque facere Aegyptios, dum ſerpentem, vel draconem, ſuum hieroglyphicum, *Cneph*, appellent, eoque ſignificant, *Cneph* Aegyptiis dici *Agathodaemonem*, huiusque ſymbolum eſſe ſerpentem. Id aliorum quoque teſtimoniis confirmari poteſt. Eo certe pertinet, quod a PLVTARCHO relatum legimus in *Amatorio* p. 755. ex verſione latina. *In Aegypto aliquando vidi duos litigantes, quorum vterque, cum ſerpens adrepſiſſet, eum Agathodaemonem, ſeu bonum Genium vocaret, eumque ſibi vindicare cuperet.* De Heliogabalo Imperatore, commemorat in vita eius LAMPRIDIVS cap. 28. *Aegyptios dracunculos Romae habuit, quos illi Agathodaemonas vocant.* Nummi quoque in Aegypto cuſi, *Cnephum* ſiue ſerpentem praeferunt, cum inſcriptione ἀγαθȣ̃ δαίμονος. Talis eſt ille Neronis, cuius * eruditi mentionem ſaepius faciunt, in quo draco coronatus cernitur, cum hac inſcriptione: Νέος ἀγαθὸς δαίμων. *Bonus genius iunior*, vel *nouus*, nempe Nero. Et gemma Gnoſticorum, in quibus κνȣ̃φις legitur, ſerpentem etiam, ſiue Agathodaemonem, per quem Chriſtum Dominum ſubinnuunt, ſemper oculis noſtris obiiciunt. Id *Cnuphis lingua Aegyptiorum dicitur bonus.*

F 5 quod

* SPANHEMIVS de Vſu Numiſm. p. 188. Edit. in 4to. et ad *Iuliani Caeſares* p. 208. BAVDELOT Vtilité des voyages Tom. I. p. 221. aliique plures.

quod dixi, de *Cnuphi*, & *Agathodaemone*, ex linguae vetuſtae Aegyptiorum reliquiis illuſtrari egregie et confirmari poteſt. Etenim lingua illa ⲚⲞⲨϤⲒ, *Nuphi*, vel *Enuphi*, vel vti Copti hodie pronuntiant, *Anuphi*, dicitur bonus, eſtque illa vox in Coptorum libris valde frequens et communis. Literam vero Ⲭ ſaepius vicem articuli praepoſitiui ſuſtinere, * alias iam ex Coptorum libris obſeruaui. ⲬⲚⲞⲨϤⲒ, et** ⲠⲒⲚⲞⲨϤⲒ, idem ſignificat. Eſt igitur ⲬⲚⲞⲨϤⲒ ὁ ἀγαθὸς, *bonus*, quaſi diceres *bonum* per excellentiam. Ita etiam et recte vtique, vocem hanc explicat IAC. KOCHERVS. Graeci hoc ſoliti ſunt lingua ſua efferre κνῦφις, *Cnuphis*, et, contracta magis pronuntiatione κνὴφ, vel *Cneph*.

Et proprie Spiritus, vel Genius, bonus.

§. 6. Et hactenus quidem bene. Sed obſeruatu tamen indignum non eſt, veteres nomen *Cneph*, vel *Cnuphis*, non tantum exponere ἀγαθὸν, *bonum*, verum et ἀγαθὸν δαίμονα, *bonum Genium*; quod proinde non negligendum eſſe putauerim. Dicitur vero lingua Aegyptiorum Δαίμων, *Genius*, vel proprie *Spiritus naturae Diuinae*, ⲒϦ, *Ich*. In verſione Pſalmorum, quae manu exarata extat in Bibliotheca regia Berolinenſi, Pſ. XCI, 6. vbi Graecus habet Δαιμόνιον μεσημβρινὸν, *Daemon*, vel *genius meridiei*, Coptus verba haec reddidit ⲞⲨ-ⲒϦ ⲚⲦⲈ ϨⲀⲈ-ⲘⲈⲢⲒ Vide et Matth. VIII, 31. Apoc. XVI, 14. XVIII, 2. Ceterum, quoniam a ſcriptoribus N. Teſtamenti, vti et a graecis interpretibus Veteris, vox δαίμων et δαίμονιον, non alio, quam malo ſenſu, accipitur, in verſione Coptica vox graeca fere ſemper retinetur, praeſer-

* La Chronologie de Mr. DES VIGNOLES Tom. II. p. 748.

** Eſt etiam *Pinuphi* vel cum adiecta terminatione latina *Pinuphius* nomen proprium, Aegyptiis non in vſitatum. Vide IOH. CASSIANI Collation. XXI.

praeſertim, quando illa aperte accipitur de Spiritu malo improbo, Deoque opponitur. Vbi vero vox illa ex vſu communiori Graecorum, aut Spiritum naturae ſuperioris, ſiue Genium generatim, aut etiam Numen, ſiue verum, ſiue imaginarium et fictum ſignificare poteſt, Copti adhibent vocem ⲓϧ, quae ipſorum ſermone, bonam ſolet habere ſignificationem. Mea etiam ſententia, vetuſtiores Aegyptii, voce illa nunquam aliter, quam ſenſu bono et venerabili, vſi ſunt. Ex eo illuſtrari et explicari poteſt nomen Dei alicuius Aegyptiacum, quod apud IAMBLICHVM de Myſter. Sect. VIII, c. 3. legitur, Ἐικτὼν, *Ichton*, vel *Ichton*. De hoc Deo, auctor ille ex principiis Metaphyſicae ſuae differit, quae libens relinquo. Sed illi tamen inter Deos primores, a quibus rerum omnium origo et exiſtentia eſt deriuanda, locus primus illic attribuitur. Si vero linguam Aegyptiacam in conſilium aduocemus, Ἐικτὼν, erit ⲓϧ-ⲑⲟ, (*Ictho*) *Deus*, vel *Spiritus mundi*. Nam ⲑⲟ Aegyptiis ſignificat *Mundum*, vel τὴν οἰκουμένην, *orbem terrarum*. Apoc. III, 10. In hoc loco quidem, vox ⲑⲟ, deſignat tantum *orbem terrarum*. Sed quia tamen vi originis ſuae, innuit rem vaſtam, molis et magnitudinis immenſae, tam totum hoc vniuerſum, quam ſpeciatim noſtrum orbem terrarum, deſignare pariter recte potuit, non ſecus atque Graecis κόσμος, et Latinis *Mundus*, vtrumque ſimiliter deſignat. Si bene iudico, *Ichton* non diuerſus eſt a *Cnuphi*. Nempe vnum idemque Numen, ab immenſa potentia, dictum fuiſſe credo ⲓϧ - ⲑⲟ, *Spiritum totius Vniuerſi*, et ab ingenti bonitate, ⲓϧ - ⲛⲟⲩϥⲓ. *Spiritum*, vel *Daemonem bonum*. Ceterum, cum in hiſtoria Aegyptiorum reperiantur plurima gentis huius nomina propria, quae ad *Cnephi*

phi vel *Cnuphis* nomen manifeſte alludunt, quod clariſ. KOCHERVS minime praetermiſit, apud DIOGENEM LAERTIVM Lib. VIII. §. 90. inuenio ſacerdotem Memphiticum, nomine ἰχένȣφιν, quod interpretationi meae ex aſſe reſpondet. Etenim ἰχόνȣφις, nulla fere immutata litera eſt ⲓϧ-ⲚⲞⲨϤⲒ, *Ichanuphi*, vel *Ichnuphi*, id eſt, *Spiritus bonus.* Quod vero Graeci in exprimendo hoc nomine, literam primam I. plerumque abſorbendo omiſerint, vitioſae pronuntiationi; ſed quae paulatim inualuiſſe videtur, et cuius exempla alia in hiſtoria Aegyptiorum ocurrunt, vtique tribuendum eſt. Talia in omnibus linguis, praeſertim a peregrinis prolatis, deprehendet facile, qui paulo attentius in huiuſmodi etymologias inquirere in animum induxerit.

Eſt vero is, Spiritus aeternus et infinitus, quatenus hominibus bona largitur.

§. 7. Verum id nobis nunc praecipue agendum eſt, vt ex bonis et genuinis veterum monumentis eruamus, lectorique exponamus, quidnam Aegyptiorum Philoſophi et Theologi, per *Cnuphin* ſuum, vel *Agathodaemonem* vere intellexerint, et deſignare voluerint. Qua de re ſententiam meam ſupra iam §. 2. paucis declaraui, quam hic nonnihil illuſtrabo, et argumentis idoneis adſtruam. Vbi ante omnia monendum, Aegyptiorum *Agathodaemonem*, cum Graecorum et Romanorum *bonis geniis*, quos credebant eſſe naturae non ſuperioris; ſed mediae cuiusdam, minime confundi oportere. *Cnuphin* nempe Aegyptiorum Theologi appellabant Spiritum aeternum, coelo et toti vniuerſo praeſidentem, cuius voluntas et decretum, cauſa eſt omnium, quae exiſtunt, et geruntur, quique per Solem, Lunam, aliaque cum coeleſtia, tum terreſtria corpora, euentus procurat omnes; ſed quatenus euentus illi, hominibus apparent, ſuntque boni, iucundi, et modis omnibus auſpicati. Quatenus Aegyptii in hôc ſuo Numine bonitatem ſummam et infinitam cogitabant et venerabantur,

rebantur, illud appellabant *Cnuphin*. Hoc eſſe attributum ſolius aeterni et perfectiſſimi Dei docet nos ipſe Seruator, Matth. XIX, 17. *Nemo eſt bonus, niſi vnus Deus*. Neque alia fuit ſententia, hominum inter gentes cultiores ſapientum. Multa hanc in rem dici poſſunt, quae cum ignota non ſint, hic malo praetermittere. Vnicum tantum adduco MACROBII locum, qui inſtar omnium eſſe poteſt, ex Libr. I. in *SomniumScipionis* cap. 2. vbi ait: *ſummum et principem omnium Deum apud Graecos τ᾽ ἀγαθὸν, et πρῶτον αἴτιον nuncupari*, qualia multa, apud Platonicos cumprimis, leguntur. Hanc vero doctrinam Graecos ab Aegyptiis didiciſſe, horum de *Cnuphi* et *Vulcano* placita et traditiones, non obſcure euincunt. Etenim *Cnuphin*, quem ſub ſerpentis ſymbolo in ſacris ſuis repraeſentabant, dicebant eſſe *Spiritum* §. 1. vel, quod hic idem eſt, *Daemonem*. Eundem praedicabant ingenitum et immortalem, §. 3. Opificem, vel creatorem totius vniuerſi §. 3. Spiritum vniuerſalem totius mundi §. 6. vel *Animam mundi* §. 3. (not. *) quae nempe totum mundum permeat, et viuificat §. 1. eundemque totum tenet, complectitur et conſeruat, §. 3. et (not. *) et cauſa eſt hominibus omnis boni, quo fruuntur, quod vel ipſum nomen per ſe loquitur. Vno igitur verbo *Cnuphis* non eſt alius, quam ipſe *Vulcanus*, ſed ſpeciatim, quatenus is conſideratur, vt cauſa et fons omnis boni. Hanc enim Numinis aeterni virtutem in *Cnuphi* ſuo tantum ſpectabant venerabanturque Aegyptii.

Philoſophi recentiores Platonici doctrinam de Cnepho adulterarunt, ſed ita tamen,

§. 8. Apud cultores Philoſophiae *Pythagoricae* et *Platonicae* recentioris, IAMBLICHVM, DAMASCIVM, ſimileſque alios, viros ſubtilitatibus Methaphyſicae ſuae vnice inhiantes, et ingenii ſui figmenta, pro genuinis veterum Aegytiorum placitis continuo venditantes, paſſim quaedam de *Cnepho* inuenias, quae etſi dogmata Aegyptiorum priſca, nobis non referant

ſincera

vt verum exinde erui queat. ſincera ac illibata, aliquid tamen, ad ea illuſtranda conferent. Sunt enim ex monumentis Aegyptiorum haud dubie hauſta; ſed partim non intellecta, partim ſtudio interpolata et adulterata. Scribit itaque IAMBLICHVS de Myſter. Sect. VIII, c. 3. *Hermes ſecundum alium ordinem Deum Emeth tanquam ducem Diis coeleſtibus praeponit.* In graeco, loco *Emeth* legitur Ἠμὴφ, eamque eſſe conſtantem codicum omnium lectionem, in notis ad illum locum teſtatur THO. GALEVS, qui tamen cenſet, veram lectionem eſſe Κνὴφ. Et res ipſa ſatis quoque docet, de eo Numine loqui IAMBLICHVM, quod ſolet appellari *Cneph.* Pergit IAMBLICHVS; *Ante hunc* Emeth, Hermes *ponit vnum impartibile* (ἓν ἀμερὲς), *quod etiam primam effigiem appellat et Eicton.* Haec ſunt ſomnia recentiorum Pythagoraeorum et Platonicorum metaphyſica, vetuſtis Aegyptiis prorſus incognita. *Cneph* et *Eicton*, vel *Icton*, ſunt duo nomina, vnum idemque Numen deſignantia, quae diſtincta tantum illius attributa explicant. Vide §. 6. Deinde IAMLICHVS his addit *Amun*, et *Phthan*, quorum poſterior *Phthas*, ſiue *Vulcanus*, ſolo tantum nomine etiam, a *Cneph* et *Eicton* differt: (§. 7.). Ex tribus nominibus eiusdem Numinis, Graeci recentiores, arcanam veterum Aegyptiorum doctrinam aſſecuti non ſunt, tria confinxerunt diſtincta diuerſaque Numina. Huiusmodi duces, minime tutos ac fideles, ſecutus quoque eſt EVSEBIVS Praepar. Lib. III, cap. XI. pag. 115. *Aegyptii Opificem* (vel ceatorem) *quem Cneph appellant, humana ſpecie configurarunt, colore coeruleo, eoque nigricante, cingulum aut ſceptrum manu tenentem. — Hunc porro Deum ouum ex ore effudiſſe narrant, ex eoque ſatum eſſe alium Deum, qui ab iis Phtha, Vulcanus a Graecis nominetur. Ouum autem illud Mundum interpretantur, eique Numini ouem conſecrarunt.* Doctrinam Aegyptiorum veram et antiquam in

in his nobis non caſtigate tradi, vel id ſatis teſtatur, quod, cum Aegyptii Cnephum ſuum, ſymbolo ſerpentis ſemper deſignauerint, quod toties vidimus, hic tamen Numini eidem, ſpecies affingatur humana, quod ſane cum notionibus Graecorum longe melius congruit, originemque ſuam prodit. EVSEBIVS igitur hic nobis repraeſentauit Doctrinam *Orphicam*, qualis a Pythagoraeis interpolata, ac deinde ad Theologiam Aegyptiorum translata et applicata fuerat. Ipſa Doctrina ORPHEI ſimplex, et vel ſeo nomine genuina ac antiqua, quam retuli cap. II. §. 8. fert, vnum tantum fuiſſe creatorem opificem, ouo primo quidem incluſum, ſed qui deinde ouum ſucceſſiue dispoſuit, et, quia in ſe habuit rationes naturae rerum omnium, ex ouo illo omnia produxit. Genuina haec Poëtae Philoſophi doctrina, additamentis Philoſophorum Graecorum adhuc libera, a ſacerdotibus Aegyptiis ſine dubio petita eſt. Illi, quod etiam ex teſtimoniis hoc capite affatim allatis, intelligitur, vnum tantum agnouerunt Spiritum ingenitum, immortalem, Opificem et Creatorem, qui ſermone ipſorum dictus eſt *Cneph*, vel *Cnuphis*. §. 7. Aegyptii eundem etiam vocare conſueuerunt *Phthan*, quod dicere poſſis Dei huius nomen proprium; cui tamen adiunxerunt cognomen *Cnuphis*, ab immenſa illius bonitate deductum.

§. 9. Magnopere autem vereor, ne illi ipſi Philoſophi Graeci, qui ex *Phtha* et *Cnepho*, duobus vnius Dei nominibus, duo diſtincta Numina exſculpſerunt, etiam vltimum hoc *Cnephi* nomen, cum alio *Vulcani* Aegyptiorum cognomine, aut epitheto, *Camephi*, ſibi plane non intellecto, ſaepe confuderint. Non de nihilo eſt, quod GALEVS ad IAMBLICHI Sect. VIII. c. 3. obſeruat, Numen illud, de quo ibi Philoſophus ille loquitur, et quod antiquiores, aut *Cneph*, aut *Cnuphin* vocant, hoc tamen loco, in

Id nouis exemplis confirmatur, et ſimul nomen καμῆφις, *explicatur.*

Codici-

Codicibus omnibus ſcribi Ἠμὴφ, quod iam §. 8. tetigimus. IAMBLICHVS illic profitetur, ſe ſua deſumſiſſe ex ſcriptis *Hermeticis:* Et extat Pſeudo-HERMETIS huius fragmentum aliquod, in IOHANNIS STOBAEI Eclogis Phyſicis, in quo *Iſis*, orationem ad *Horum* filium conuertens, p. 120. mentionem facit Καμήφεως, προπάτορος καὶ πάντων προγενεστέρου, (ſic enim ibi legendum) *Camephis progenitoris, omniumque primi et antiquiſſimi*, quod ipſum Aegytios de *Phtha* ſuo affirmaſſe cap. II. §. 10. 11. obſeruauimus. Auctor itaque huius Fragmenti, quem deliriis Gnoſticorum fuiſſe imbutum, iudicio meo vno deprehendi, *Camephi* ea tribuit, quae veteres Aegyptios, *Vulcano* ſuo tribuere nouerat. Ita porro nomen idem ſcriptum quoque legitur, in illo DAMASCII Fragmento περὶ ἀρχῶν, quod D. WOLFIVS Anecdotorum Graecorum Tomo III. edidit. Verum auctor hic, ex fontibus profecto lutulentis, p. 261 commemorat τὸν πρῶτον Κάμηφιν, εἶτα τὸν δεύτερον ἀπὸ τούτου, εἶτα καὶ ἀπὸ τούτου τὸν τρίτον. *Primum Camephin, poſtea ab hoc ſecundum, et ab iſto tertium.* Poſtea haec addit. Ὁ δὲ νεώτερος Ἡραΐσκος τὸν τρίτον ὀνομασθέντα Κάμηφιν, ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πάππου, τὸν ἥλιον εἶναί φησιν. *Heraiſcus iunior, tertium Camephin, ſic nominatum a patre et auo, ait eſſe Solem.* Illa trium Deorum, qui ſinguli nomen *Camephis* geſſerint, inepta diſtinctio, inſcitiae Philoſophorum neo-*Pythagoraeorum* et *Platonicorum* debetur, qui linguae Aegyptiacae ignari, nomina Deorum Aegyptiorum propria, ab eorundem cognominibus et Epithetis diſcernere non didicerant, et qui nullum ex omnibus Deorum horum nominibus Aegyptiacis, recte interpretari nouerant. Κάμηφις ego nec pro nomine proprio, nec pro cognomine Dei cuiusdam Aegyptiorum habeo; ſed pro epitheto tantum, quod aliquo ſenſu *Vulcano* erat proprium; ſed

ſed aliis tamen quoque Numinibus, ab Aegyptiis recte tribui potuit. Praeſtantiſſimus quondam, nunc beatus LA CROZIVS, cum aliquando in literis ad me datis, Fragmentum DAMASCII illud, quod hic attuli, ſed nondum illo tempore editum, deſcripſiſſet, haec illuſtrationis gratia addit, quae nunc leguntur, in eius Theſauro Epiſtolico Tom III. p. 163. *Iam qui ſint illi* Καμηφὶς, *tibi inueſtigandum trado. An non forte hic intelligi poterunt Dii Protectores Aegypti, quaſi* ⲬⲎⲘⲒ ϤⲒ? ϤⲒ *enim pro* τηρεῖν (conſeruare, cuſtodire) *vſurpatur* Matth. IX, 17. ⲬⲎⲘⲒ, *vero Aegyptum ſignificat.* Obſeruationem hanc viri docti, non modo elegantem et ingenioſam; ſed & veram iudico. Aegyptii, ſermone ſuo patrio, regionem ſuam ſemper, etiam in Verſione Vet. et Novi Teſtamenti, appellant ⲬⲎⲘⲒ, *Chemi*; vel, vt Copti pronuntiare ſolent, *Chami.* In dialecto Thebaidis, vel ſuperioris Aegypti, vox eadem ſcribitur ⲔⲎⲘⲈ (*Keme* vel ſecundum vulgatam pronuntiationem *Kame*) vti in Actis Apoſtolicis, in dialectum hanc conuerſis, quae in Bibliotheca Bodleiana Oxonienſi ſeruantur cap. II, v. 10. et cap. VII, v. 9. 10. etc. quae ſcriptio ad nomen καμηφὶς, proxime accedit. Cum autem ϤⲒ Aegyptiorum ſermone dicatur *cuſtodire*, *conſeruare*, nunc iam clare patet, ⲔⲎⲘⲈϤⲒ, (*Kamephi*) ſine vlla qualicunque mutatione, nihil aliud ſonare, quam *cuſtodem Aegypti.* Epitheton hoc dixi, aliquo ſenſu, eſſe *Vulcano* Aegyptiorum proprium, cuius rei teſtem do CICERONEM, qui Lib. III. de Nat. Deor. cap. 22. *Secundus Vulcanus*, inquit, *Phthas, vt Aegyptii appellant, quem Cuſtodem Aegypti volunt.* En igitur *Vulcanum* Niliacum *Cuſtodem Aegypti*, quod Aegyptiace aliter efferri non poteſt, quam καμηφὶ, vel addita Grae-

corum terminatione *καμηΦι*? Facile tamen largior, nomine eodem compellari etiam potuiſſe *Mineruam* ipſorum, et *Solem*, aliaque Numina. Et niſi fallor, tres illi DAMASCII *Camephes*, ſunt Aegyptiorum *Vulcanus*, *Minerua*, et *Sol*. Hunc poſtremum DAMASCIVS perhibet, ex alio aliquo *Camephi* ſatum eſſe. Et vero in Theologia Aegyptiorum Sol perhibebatur Vulcani filius. Vide cap. II. §. 11. Vnde liquet, per vnum ex *Camephibus*, *Vulcanum* omnino intelligi. Satis certo ex his colligitur, Philoſophos, de quibus loquor, *Cnephi* nomen, cum illo *Camephis*, confundere ſolitos fuiſſe, et hunc, niſi modo vtrumque, ab Aegyptiorum *Vulcano*, contra omnem rei veritatem diſtinxiſſe, cum tamen *Cneph*, vel *Cnuphis*, fuerit *Vulcani*, maximi Aegyptiorum Dei cognomen ſacrum, quo ſolenniter colebatur, *Camephis* vero epitheton, quo eundem Aegyptii veteres ornare conſueuerant.

Succeſſu temporis nomen Cnuphis, inditum etiam Nilo, et Symbolis, fertilitatem eius depingentibus.

§. 10. Satis nunc liquere arbitror, veteres Aegyptiorum Sapientes, in *Cnepho* ſuo, vel, *Cnuphi*, immenſam bonitatem Dei venerari voluiſſe, vel, quod eodem redit, Spiritum ipſum aeternum, ac infinitum, quatenus ſe hominibus bonum, benignum, beneficum oſtendit. Ceterum quando Niligenae, magnitudinem diuinae erga ſe bonitatis et beneficentiae, ex fertilitate, quam Nilus exundans, regioni ſuae quotannis adferebat, potiſſimum aeſtimare, ac quodammodo metiri ſemper ſolebant, factum hinc eſt, vt nomen hoc *Cnuphis*, id eſt *boni Dei*, vel *boni Genii*, etiam Nilo, aut Symbolis, fertilitatem eius adumbrantibus, pariter inditum fuerit. Quod ad Nilum fluuium attinet, teſtem habemus PTOLOMAEVM, qui Geograph. Lib. IV. cap. 5. in hæc verba ſcribit. Μέγα Δέλτα καλεῖται, καθὸ ἐκτρέπεται ὁ μέγας ποταμὸς, καλέμενος ἀγαθὸς δαίμων. *Magnum Delta dicitur id, iuxta quod diuertitur magnus fluuius*

fluuius, dictus Agathodaemon. Aegyptiis itaque Nilus, aut vniuerſus, aut ille eius alueus, qui infra Memphin, ad leuam decurrens, per oſtium Heracleoticum in mare illabebatur, dici etiam conſueverat ἀγαθὸς δαίμων, Aegyptiace ⲬⲚⲞⲨϤ vel ϧ ⲚⲞⲨϤ, *Chnuphis.* Idem illud nomen, ſuperſtitio Aegyptiorum imponebat etiam tauris quibusdam ſacratis, qui tanquam ſymbola Nili adſcendentis. et fertilitatem terrae inducentis, paſſim in Aegypto colebantur. Teſtatur id luculenter AELIANVS de Anim. Lib. XII. cap. XI. *Colunt et nigrum taurum Aegyptii, quem Onuphim vocitant. Loci nomen, vbi nutritur, Aegyptii referant: ego propter aſperitatem omitto.* En taurum ſacrum! Aegyptiis dictum *Onuphim*, id eſt ⲚⲞⲨϤ, (*Enuphi*, vel *Anuphi*) *bonum*, quae obſeruatio eruditiſſimum KOCHERVM non fugit. Locum, vbi is enutriebatur, cuius nomen pronuntiatu valde aſperum videbatur Aeliano, ego auguror fuiſſe *Hermonthin*, vel *Hermunthin*, vrbem Thebaidis, cui hodie nomen eſt *Arment.* De hac enim vrbe *Strabo* commemorat p. 561. *Hic et bos nutritur*, quem ad modum de tauro ſuo loquitur AELIANVS. Mentio eiusdem apud MACROBIVM Lib. I. Saturnalior. cap. XXI. p. 212. *In oppido Hermunthi, magnifico Apollinis Templo, conſecratum Soli colunt Taurum, Pacin cognominantes.* Erat, cum pro *Pacin*, legendum eſſe autumarem *Pabacin.* Etenim ⲠⲀⲂⲀⲔ, *Pabaci*, Graecis eſſet πολιεὺς, vel πολιοῦχος, id eſt, *Deus, in cuius tutela vrbs cenſetur.* Verum, vbi MACROBII verba cum AELIANO mediate contuli, dubitare non potui, quin MACROBIVS ſcripſerit *Onuphin*, quam vocem ſibi plane non intellectam, librarii poſtea corruperunt. De Tauro Hermunthite, refert hoc MACROBIVS loc. cit. *Per ſingulas horas mutare colores affirmatur, et hirſutus*

 ſetis

*ſetis dicitur in aduerſum naſcentibus, contra naturam omnium animalium, vnde habetur vulgo imago Solis, in * diuerſam mundi partem nitentis.* Et id eſt, quod in *Onuphi* ſuo miratur AELIANVS. Ἀντίχη αὐτῷ τρίχες ἤπερ οὖν τοῖς ἄλλοις εἰσίν. ***Pili in eo contra quam in aliis vertuntur.*** Talia tamen, ne id diſſimulem, de *Mneui* etiam, tauro Heliopolitano ſacro, narrat EVSEBIVS Praeparat. Lib. III. c. XI. init.

Idem argumentum continuatur.

§. II. Et hunc ipſum taurum, religione Heliopolitanorum conſecratum, *Mneuin*, etiam cognomine *Cnuphis*, id eſt *boni Daemonis*, paſſim ornatum fuiſſe, non temere ſuſpicor. Id ſubinnui augnror, quando veteres teſtantur, Solonem, ſapientiae ſtudio allectum, in Aegyptum profectum eſſe, et inter alios ** ſacerdotem etiam Heliopolitanum audiuiſſe, nomine ψένωφιν *Pſenophin.* Commemorant iidem, Pythagoram quoque Heliopoli frequentaſſe ſacerdotem, ** quem nominant Ὄινουφιν, *Oenuphim.* Eudoxum etiam, Aſtronomum poſtea inclyti nominis, in Aegypto vſum fuiſſe magiſtro *Conuphi*, auctor eſt CLEMENS ALEXANDRINVS Stromatum Lib. I. p. 303. Fuiſſe et illum ſacerdotem Heliopolitanum, ſcimus ex DIOGENE LAERTIO Lib. VIII. §. 90. vbi tamen nomen hoc *Ichonuphis* effertur. Ὅτε δὲ συνεγένετο ἐν Αἰγύπτῳ Ἰχονούφει (ita legendum) τῷ ἡλιουπολίτῃ, ὁ Ἄπις αὐτοῦ θοἰμάτιον περιελιχμήσατο. *Cum vero in Aegypto moraretur cum Ichonuphi Heliopolitano,* **** *Apis illius pallium lingere viſus eſt.* Et Eudo-

* Legere mallem *aduerſam.* Sed poterit tamen tolerari lectio vulgata. Vide locum CAPELLAE citatum hic §. 1.

** PLVTARCHVS in Solone p. 92.

*** Idem de Iſide et Oſir. p. 354.

**** Ita hic, forte per errorem μνημονικὸν, Taurus Heliopolitanus vocatur, cum ille ſemper *Mneuis*, taurus vero Memphiticus, *Apis* nuncupari conſueuerit. Sed monendum tamen etiam, ſecundum alios *Chonuphin*, magi-

Eudoxum ſane, vna cum Platone, diſciplina vſum fuiſſe Sacerdotum Heliopolitanorum, teſtatur etiam STRABO Lib. XVII. p. 554. CLEMENS vero ALEXANDRINVS loc. cit. ſacerdotem illum Heliopolitanum, quocum Plato familiariter conuerſatus eſt, *Sechnuphin* appellat. Monendum hic eſt, quod alia occaſione * iam tetigi, Sacerdotes Aegyptios, ſaepe Deorum illorum, quorum cultui erant conſecrati, nomina adſciuiſſe. Veroſimile eſt, id etiam feciſſe ſacerdotes illos Heliopolitanos, quorum modo vidimus, in hiſtoria Philoſophorum Graecorum, mentionem fieri. Et quid credere nos vetat, nominibus hiſce, quibus inſigniti leguntur ſacerdotes illi Heliopolitani, dignitatem ipſorum ſacerdotalem deſignatam fuiſſe? quaſi nempe dicas *Sacerdotem Cnuphis*, vel *Ichonuphis*, quale quid de *Pateneit*, Sacerdote Saitico, obſeruaui ſupra cap. II. §. 3. Fuiſſe autem ſacerdotes hos Heliopolitanos, tauro Heliopolitarum ſacro, *Mneuidi*, qui per errorem μνημονικὸν, illic vocatur *Apis*, initiatos et conſecratos, ex hiſtoria Eudoxi, quam fide DIOGENIS LAERTII retulimus, non obſcure colligi poterit. Paulo plenius et accuratuis, nomen illud ſacerdotum Tauri Heliopolitani, apud CLEMENTEM ALEXANDRINVM ſic exprimitur, Σέχνϑφις, idque verum et genuinum nomen fuiſſe auguror, quo ſacerdotes illi, Heliopolitani nempe *Mneuidis*, generatim ab Aegyptiis inſigniti fuerunt. Eruditiſſimus KOCHERVS, qui no-

 men-

magiſtrum Eudoxi, Sacerdotem fuiſſe non Heliopolitanum; ſed Memphiticum. Vide PLVTARCHVM de Iſ. et Oſir. p. 354. et de Genio Socratis p. 578. Et ſic LAERTIVS ipſe in verſibus, quos adducit, eodem Libro §. 91. et qui extant pariter in *Anthologia* Graecor. Lib. I. cap. XXXVII. num. 24.

* Differt. VIII. del Terra Goſen §. 4. p. 94. 95. & in notis. Adde hunc librum I. cap. III. §. 3.

men hoc non praetermiſit, interpretatur illud Aegyptiace ⲤⲀϦ - ⲚⲞⲨϤⲒ *Sacbnuphi*, id eſt *Scribam boni Daemonis*, docte profecto et acute! Nam in N. Teſtamento, vox graeca Γραμματεὺς, *Scriba*, ab interpretibus Coptis ſemper vertitur ⲤⲞϦ. Et vero in ordine Sacerdotum Aegyptiorum, quosdam fuiſſe, peculiariter dictos Γραμματεῖς, *Scribas et* ἱερογραμματεῖς, *Scribas ſacrorum*, neminem, qui literas has deguſtauit, latere poteſt. Eſſet igitur Σέχνȣφις, ſecundum hanc expoſitionem, *Scriba ſacrorum Dei Cnuphis.* Illud vnicum tamen hic me turbat, quod *X* in Σέχνȣφις, videatur ad nomen Diuinitatis *Cnuphis* vel *Chnuphis* potius eſſe referendum. Vide §. 6. et quae §. hoc dicta fuere. Hac ratione commotus, mallem nomen iſtud ita interpretari ϢⲈⲬⲚⲞⲨϤⲒ, *Sechnuphi*, vel ϢⲈ - ⲒϦ - ⲚⲞⲨϤⲒ, *Se-ich-nuphi*, vbi tamen prius i, abſorbetur, §. 6. idque ſonat † θεραπευτὴν τȢ ἀγαθȢ Δαίμονος, *cultorem boni Daemonis.* Sed haec arbitrio vnius cuiusque libenter relinquo. Proxime ad hanc nominis illius interpretationem accedit eiusdem ſcriptio, quam PLVTARCHVS nobis offert, Ψένωφις *Pſenophis.* Addito nempe ſola nota maſculini generis Π, Ψένωφις erit Π - ϢⲈ - ⲚⲞⲨϤⲒ, *P-ſche-anuphi*, quod ſignificat *cultorem boni* (ſubintellige *Daemonis.*)

CAP.

† Sacerdotes Deorum Aegypti, paſſim ſolent dici Θεραπευταὶ, ab AELIANO, SYNESIO, aliisque Scriptoribus graecis.

CAPVT V.

De Tithrambone, vel Thermuthi Aegyptiorum Numine, quod Graeci Hecaten interpretantur.

§. I.

Mala triſtia Aegyptii Spiritui infinito non immediate tribuebant, ſed Diuinitati ordinis inferioris.

Cnuphidi Spiritui aeterno, bonorum omnium, quae hominibus eueniunt, auctori, de quo hactenus egimus, dixi Aegyptios antiquos oppoſuiſſe *Tithrambonem*, Numen iratum, hominesque malis triſtibus varii generis, tanquam poenis promeritis afficiens, de quo nunc diſſerendum eſt. Pſeudo-HERMES in Dialogo Aſclepio, vtrumque hoc, et bonum, hominibus dulce ac iucundum, et malum, quod timet atque perhorreſcunt, ad vnam ſuam Iſidem refert, ſiue nomine Iſidis totius Naturae parentem intelligat, ſiue etiam Numen aliquod dignitatis inferioris. Verba eius, mox iterum citanda, haec ſunt. *Iſin quam multa bona praeſtare propitiam; quantis obeſſe ſcimus iratam?* Verum haec tamen doctrina opus habet, quae nonnihil illuſtretur. Nam quod ad bonitatem et benificentiam attinet, eam Aegyptii, Spiritui, vti ſummo, ita quoque optimo, citra ambages attribuebant, quod ex iis, quae de Deo *Cnuphi*, capite ſuperiori diſputauimus, intelligi ſatis ac perſpici potuit. Sed de ira Numinis ſupremi, quam * ex Graecorum quoque Philoſophis, tantum non omnes Deo indignam eſſe iudicarunt, Aegyptii quoque ſobrie magis atque tecte videntur docere et diſputare voluiſſe. Etenim cum ipſi Optimo Numini, iram

 ſaeuam,

* Videri poteſt WARBVRTONVS, dans les Diſſertationes de Mr. SILHOVETTE ſur l' Vnion de la Religion, de la Morale, et de la Politique Tom. II. Diſſert. XI. p. 108. 109. etc.

ſaeuam, immiteſque illius effectus directo adſcribere, religioni ſibi ducerent, omne hoc quicquid eſt reiicere maluerunt in diuinitatem aliquam ordinis et dignitatis inferioris, quoddam veluti ſupremi Numinis inſtrumentum, per quod voluntatis ſuae decretum in actum deducat. Hoc enim ex doctrina Aegyptiorum antiquorum, vti eam in ſuperioribus, ex ſcriptorum fide dignorum teſtimoniis delineaui, per ſe conſequi, nemo eſt, qui non intelligat.

Illa Aegypt. dicebatur Tithrambo, id eſt, ira furens vel furorem indens.

§. 2. Diuinitatem illam, ad quam Aegyptii triſtes Numinis iuſte irati effectus referebant, vernacula ipſorum lingua dictam fuiſſe ***Ambonem et Tithrambonem***, non praeter rationem, ex his EPIPHANII colligo, verbis *aduerſus Haereſes* Lib. III. 1093. Ἄλλοι δὲ τῇ τιθράμβῳ, * Ἑκάτῃ ἑρμηνευομένῃ, ἕτεροι τῇ Νέφθυϊ. ἄλλοι δὲ τῇ Θερμούθι τελίσκονται. *Et Aegyptiorum, alii quidem Tithramboni, quam Hecaten interpretantur, alii vero Nephthy, ac alii Thermuthi initiantur.* Eſt igitur Numen aliquod, religione Aegyptiorum auita conſecratum, *Tithrambo* nomine, cuius tamen vix apud alium quenquam mentionem inuenimus, idque Graecos *Hecaten* interpretari, teſtatur EPIPHANIVS. Neque tamen Numinis huiuſce cultus, tam rarus olim in Aegypto extitiſſe putandus eſt, neque infrequentem apud ſcriptores illius mentionem occurrere videmus. Illius enim Numinis veſtigia gerunt nomina quaedam Aegyptiorum propria quale eſt Παμβῶ, ***P-Ambo***, nomen in hiſtoria Monachorum Aegyptiorum minime ignotum. Solebant autem Aegyptii, ſibi ſuiſque, Deorum patriorum nomina plerumque imponere, quod ignotum eſſe non poteſt, moremque hunc gens illa ſeruare perrexit, poſtquam ſalutari luce Euangelica diu iam fruita

* Ita hic legere ipſe ſenſus iubet. Et ſic etiam interpres vulgatus vertit.

fruita eſſet. Nihil in hiſtoria monachorum Aegypti frequentius, nominibus *Pi-or*, *Pi-amum*, *Anub*, *Iſidori*, ſimilibusque aliis, quae a priſcis Aegyptiorum Diis petita eſſe, etiam me non monente, quivis per ſe ſatis intelligit. Tale igitur nomen fuit quoque ***P-ambo***, quaſi dicas ***cultorem Ambonis***, vel ***Tithrambonis***, nam duo haec nomina re ipſa eodem redeunt, eandemque rem ſignificant. Qui in legendis Coptorum libris, aliquam operam poſuerunt, veram genuinamque nominum horum ſignificationem, nullo negotio confeſtim aſſequentur. Etenim ⲙ̀ⲃⲟⲛ (*Embon*, vel *Ambon*), Coptis dicitur *ira*, et nonnunquam ⲉ̀ⲙⲃⲟⲛ, (*Ambon*) vti Exod. XXXII, 11. Pſalmo CVI. 23. Quoties in libris V. Teſtamenti occurrit θυμὸς *furor*, vt vertit vulgatus interpres latinus, et θυμὸς ὀργῆς, *furor irae*, Copti ſemper adhibent vocem ⲙ̀ⲃⲟⲛ. Gen. XXVII, 44. Exod. XXXII, 11. Pſalmo VI, 1. Itaque ϯⲙ̀ⲃⲟⲛ, ***Tiambon***, iam per ſe deſignat deam, ***grauiter iratam***, ac quodammodo ***ira furentem***. Neque etiam dubito, quin a vulgo Aegyptiorum, Dea illa, ſaepius ita vocata fuerit. Sed paulo plenius id ipſum ſignificat ϯⲑⲣⲏ ⲙ̀ⲃⲟⲛ. ***Ti-thra-embon***, vel ***Tithrambon***, quae vox exponi poteſt, tum ***ira furens***, tum etiam, aliis ***furorem indens***. Et ſic * iam dudum antehac, nomen hoc interpretati ſumus.

§. 3. Obſeruatione indignum non eſt, in N. Teſtamento, vocem graecam ἐμβριμᾶσθαι, qua indicatur vehemens irae commotio, cum ſeuera comminatione coniuncta, ab interpretibus Coptis, vbi ſermo

Tithramboni exacte reſpondet apud Graecos Βριμώ, cognomen Dearum quarundam.

* Exercitat. *de Remphah* p. 45.

mo non eſt de Chriſto Domino, verti ſolere ⲙⲃⲟⲛ, *Ambon*, vti Marci XIV, 5;. Sed quando de Chriſto adhibetur, alia voce ſignificationem hanc ab ipſis emolliri, vt v. gr. Matth. IX, 30. Ioan. XI, 33. 38. Agnoſcere mihi in his videor, diſcipulos Dioſcori Monophyſitae, quales a multis ſeculis in hodiernum vsque diem ſunt Copti omnes, ideoque veriti forte ſunt, Domino noſtro tam vehementem irae commotae aeſtum attribuere, atque voce ⲙⲃⲟⲛ ſubinnui ſolet, quamuis tamen eidem plane reſpondeat vox graeca ἐμβριμᾶσθαι, qua non ſemel vſos eſſe Scriptores Sacros, de Domino loquentes, libri eorum fidem faciunt. Ex iis quae dixi, non inepte quis colligere poſſet, cum *Tithrambone* Aegyptiorum, conferri recte omnino poſſe *Brimonem* Graecorum. Eſt autem Graecorum ſermone Βριμὼ, cognomen, Deabus nonnullis additum, et ἀπὸ τοῦ βριμᾶσθαι, ab irae quadam vehementiori excandeſcentia deſumtum. De *Hecate*, quam Graeci cognomine hoc ornare ſolent, poſtea videbimus. *Cererem* vero cognomine eodem quoque inſigniri nonnunquam conſueuiſſe, docet ARNOBIVS, aduerſus Gentes Lib. V. p. 170. vbi de Cerere ita. *Ardeſcit furiis, atque indignationibus mater, ſpumat, anhelat, exaeſtuat, nec fremitum continere tempeſtatemque irarum valens, ex continua paſſione, BRIMO deinceps vt appelletur, aſſumſit: neque alia cordi eſt res ei, quam vt audaciam filii, poenis quibus potis eſt, perſequatur.* Non melius, quam ex his intelligi poſſe puto, quidnam Graecis Βριμὼ, cognomen Dearum apud Graecos non infrequens, quidque adeo Aegyptiis *Tithrambo*, voci graecae prorſus reſpondens, et aequipollens, vere ac proprie ſignificauerint.

Tithrambonem §. 4. Quae cum ita ſe habeant, credi non abs re poterit, *Tithrambonem* EPIPHANII, Numen illud eſſe, quod

Graeci interpretantur Nemeſin.

quod Graeci, de Aegyptiis loquentes, *Nemeſin* etiam appellare ſolent. Nam inter Aegyptiorum Numina, illi *Nemeſin* quoque numerant. Referebant ad hocce Numen Aegyptii *Planetam Saturni*, et hunc ab illo denominabant. ACHILLES TATIVS in Iſagoge in Arati Phaenomena p. 136. (in Vranologio PETAVII) τοῦ Κρόνου ὁ ἀστὴρ — παρὰ Αἰγυπτίοις Νεμέσεως ἀστήρ. *Saturni ſtellam, Aegyptii vocant Nemeſis ſtellam.* Meminit Deae huius etiam PLINIVS, vbi de Labyrintho Aegyptio Lib. XXXVI. c. 13. hoc commemorat, *quod Templa omnium Aegypti deorum contineat, ſuperque Nemeſes quindecim aediculis incluſerit*, ſicuti non in antiquioribus modo; ſed etiam Harduiniana Editione legitur. Inde igitur eſt Νεμεσεῖον, id eſt *Templum Nemeſis*, cuius de rebus Aegyptiorum loquens, mentionem facit STEPHANVS, in articulo Ἰσεῖον. Neque etiam dubium eſſe poterit, quin ab hac *Nemeſi*, nomen acceperit *Nemeſion* Aegyptius, Martyr in Perſecutione Deciana, de quo EVSEBIVS Hiſt. Eccleſ. Lib. VI. c. 41. Si credimus NICOMACHO Geraſeno in Θεολογουμένοις ἀριθμητικῆς, apud PHOTIVM in Bibliotheca Cod. CLXXXVII. p. 464. et auctori Anonymo Graeco, de eodem argumento, p. 33. *Nemeſis* haec Aegyptiorum eadem fuit cum eorum *Bubaſti*, de qua Lib. III. pluribus diſſeremus; nos vero infra hoc ipſo capite aſſeremus, *Tithrambonem* certo reſpectu eandem habendam eſſe cum *Bubaſti*, quod ea, quae hic aſſero, non parum confirmat. Cum vero *Nemeſis* Graecorum Poëtis et Mythologis dicta fuerit Dea, iuſtitiae vindex, iuſta ira in improbos omnes, ac ſuperbos praeſertim, incenſa, non vtique invita Minerua, Graeci *Tithrambonem* Aegyptiorum, cum ſua *Nemeſi* conferre, illique huius nomen, data occaſione, imponere potuerunt.

§. 5. Ve-

Epiphanius eandem interpretatur Hecaten.

§. 5. Verum inhaereamus potius teſtimonio EPIPHANII, *Tithrambonem* graece interpretantis *Hecaten.* Τιθραμβὼ, inquit Ἑκάτη ἑρμηνευομένη. *Tithrambo, ſi nomen hoc graece interpretari velis, eſt Hecate.* Quae tamen interpretatio a priori, quam dedimus §. 4. vix differre putanda eſt. Nam et *Hecaten*, certo ſenſu eandem eſſe cum *Nemeſi*, et pro eadem habitam fuiſſe, ex auctore Anonymo Θεολογεμένων ἀριθμητικῆς p. 33. ſatis liquere poteſt. *Hecaten* porro talem nobis depingit Theologia Graecorum mythica, vt *Tithramboni* Aegyptiorum, quae deſignat, vt oſtendimus, *ira furentem*, et aliis etiam *furorem indentem*, examuſſim reſpondeat. Inde namque eſt, quod eam nobis Poëtae, vt horrendam et terribilem repraeſentare conſueuerint. VIRGILIVS quoque eam Furiis vltricibus adiungit Aen. Lib. IV. 609.

Nocturniſque Hecate triuiis vlulata per vrbes
Et dirae vltrices —

ad quae SERVIVS poſt alia, etiam haec annotat. *Hecaten autem inuocat cauſa vltionis. Vnde et Furias vocat.* Vides igitur Hecaten, horrendam malorum vltricem, et dirarum Furiarum ſociam. Quod, quid quaeſo aliud eſt, quam Aegyptiace *Tithrambo?* Inter hanc poſtremam igitur, et *Hecaten* Graecorum, comparationem hanc inſtitüit APVLEIVS, Lib. XI. Metam. poſt. init. *Siue tu Ceres — ſeu nocturnis vlulatibus horrenda Proſerpina, triformi facie, laruales impetus comprimens.* Pertinent eodem haec MARTIANI CAPELLAE, quae ad *Hecaten* non minus, quam ad Iſidem ſpectant, de Nuptiis Philol. Lib. II. p. 41. *Triformis etiam diſcolorque vertigo terribili quadam maieſtate rutilabat. Quae licet cornigera et aſpera videretur, egeſtionibus: opportune tamen & felem & cervam, etiam conuerſiones bis binas vultibus praeferebat.*

Ita

Ita et VALERIVS FLACCVS Argonaut. Lib. V. v. 399.

Sacraque terrificae ſupplex mouet irrita Nocti.

Vbi per *Noctem* intelligenda Hecate. Apte ſatis haec omnia *Tithramboni* Aegyptiorum conueniunt.

Hecate a Graecis cognominatur Βριμώ, *id vero Aegyptiace eſt Tithrambo.*

§. 6. Id vero hic inprimis obſeruatione dignum arbitror, quod Βριμώ, cognomen Deabus maiorem in modum iratis tribui ſolitum, de quo §. 3. ex ſententia Graecorum, Hecatae proprium quodammodo et peculiare fuerit. LYCOPHRONI igitur in Caſſandra v. 1176. Hecate audit

Βριμὼ τρίμορφος *

Brimo triformis

Ad quae Poëtae verba haec commentatur TZETZES in Scholiis. Βριμὼ ἡ αὐτὴ ἡ Ἑκάτη, ὅτι Ἑρμῆν ἐν κυνηγεσίῳ βιάζοντα αὐτὴν, ἐνεβριμήσατο, καὶ οὕτως ἐπαύθη· Καὶ ἡ Περσεφόνη Βριμὼ λέγεται· δοκεῖ δὲ ἡ αὐτὴ εἶναι Ἑκάτη καὶ Περσεφόνη, *Brimo eadem eſt, quae et Hecate dicitur. Appellata autem eſt Brimo, id eſt, ira frendens, quod Mercurio, qui ipſi inter venandum vim obtulerat, graui ira commota, minata fuiſſet, ita vt a coepto deſiſteret. Etiam nomine eodem Proſerpinam compellant. Videtur vero haec et Hecate vna eademque eſſe.* Qualia etiam apud * alios Grammaticos Graecos leguntur. Non poſſum tamen mihi temperare, quin haec doctiſſimi in APOLLONII *Rhodii* Argonautica *Scholiaſtae* verba adſcribam, ad Lib. III. v. 860. Βριμὼ δὲ Ἑκάτην προσηγόρευσε, διὰ τὸ φοβερὸν καὶ καταπληκτικὸν τῆς δαίμονος, καὶ φάσματα ἐπιπέμπειν τὰ καλούμενα ἑκαταῖα· καὶ ** πολλάκις μεταβάλλειν τὸ εἶδος, διὸ καὶ Ἔμπουσαν καλεῖσθαι.

* Vide *Etymologici* Auctorem in voce Βριμώ, vbi tamen *Hecates* nomen excidit, quod illic reſtituendum: et TZETZEN in Lycophron. v. 698. Adde APOLLONIVM Rhodium Argonaut. Lib. III. v. 860. et 1209.

** Hic quaedam, ſenſu id flagitante, correxi.

καλεῖϑαι. *Poëta Hecaten Brimo appellat, quoniam formidanda eſt, et terrorem incutit, ac laruas quoque immittit, quas vocant Hecataeas. Saepe etiam formam mutat; vnde Empuſa nuncupari ſolet.* Βϱιμὼ igitur Graecis potiſſimum eſt *Hecates* cognomen. Cum vero vox iſta graeca Βϱιμὼ, vt monui §. 3. Aegyptiace vix aliter, certe non melius, reddi poſſit, quam ϯⲑⲣⲏ ⲙⲃⲱⲛ *Ti-thra-mbon, liquido perſpicitur, quam bene et conuenienter* EPIPHANIVS *Tithrambonem* interpretetur *Hecaten.*

Hecate Aegyptiorum eſt Luna, ſiue Iſis irata, quae hominibus mala inferre credebatur.

§. 7. Quando vero EPIPHANIVS *Tithrambonem* interpretatur *Hecaten*, intelligit illud Aegyptiorum Numen, quod Graeci cum *Hecate* ſua conferre ſolent, quia aliquam vtriusque Numinis inter ſe conuenientiam ſibi deprehendiſſe viſi ſunt. Nonnunquam Graeci, *Venerem* Aegyptiorum, ſiue Deam ipſorum *Athor* nomine *Hecates* deſignare ſolent, quoniam vtrumque illud Numen, et Aegyptiorum et Graecorum, Numen eſt nocturnum et tenebricoſum, quod iam indicauimus cap. I. §. 13. Sed in vniuerſum, quia certum eſt, Hecaten Graecorum, eſſe Lunam, dubitandum non videtur, quin Aegyptiorum quoque Hecate, quam nempe Graeci ſic appellitant, fuerit *Iſis*, ſub quo nomine, olim Nili accolas, Lunam veneratos eſſe nouimus. Adduximus iam ſupra haec APVLEII verba, quibus Iſidem alloquitur. *Siue tu Ceres — ſeu nocturnis vlulatibus horrenda Proſerpina* (vel *Hecate*) *triformi facie laruales impetus comprimens.* Eſt igitur *Tithrambo*, *iratum* illud Aegyptiorum *Numen*, ipſa Iſis; et certe ignotum non eſt, qnantopere illius iram, Aegyptiorum filii reueriti fuerint. Pſeudo-HERMETIS ea de re verba, ex Dialogo Aſclepio, aliquoties iam allata, iterum; ſed paulo pleniora nunc adſcribemus, vt eadem opera mendum, quod illa occupauit, tollamus.

Ea

Ea ita ſonant p. 99. Edit. Elmenhorſtii: *Iſin vero et Oſirin, quam multa bona praeſtare propitiam, quantis obeſſe ſcimus iratam?* Vbi legendum eſſe, *Iſin vero vxorem Oſiris, quam multa* etc. et res ipſa ſatis monet, et AVGVSTINVS docet, qui verba haec, vt correximus, adfert, de Ciuit. Dei Lib. VIII. c. 26. Eo quoque digitum intendit PERSIVS Sat. V, 186.

Hinc grandes Galli, et cum ſiſtro luſca ſacerdos
Incuſſere deos inſlantes corpora. —

Ad quae haec obſeruat IS. CASAVBONVS: *Incutere proprie ἐνσείειν, quatere arma ad terrorem: ita iſti terrore ſuorum deorum, infirmos animos implebant. Syri homines atque Aegyptii obnoxii erant vlceribus tetris, quae vocata ſunt Aegyptiaca ac ſyriaca — Sed homines ſuperſtitioſi, naturalibus cauſis neglectis, ab ira Deae Syriae Syri, Iſidis Aegyptii, ſibi vlcera illa veniſſe perſuadebant.* Magna praeſertim * ſemper fuit **, eſtque hodie in Aegypto coecorum multitudo, vt non illepide nuper *** nonnemo dixerit, *Aegyptum vocandam eſſe regionem coecorum.* Qui noſtra aetate Aegyptum adeunt, et ad ſingularia, quae ibi obſeruanda occurrunt, prudenter inueſtigandum, animum appellunt, coecitatem hanc tot hominum, non modo mirantur, ſed illius etiam rationes naturales nobis exponere ſatagunt. At olim homines ſuperſtitioſi, rei huius nullam aliam inueniebant cauſam, quam iram *Iſidis* ſuae, vel *Tithrambonis*. Tales ſunt, quos IVVENALIS ita loquentes fingit Satyra XIII, 91.

Hic

* DIODORVS SICVLVS Lib. I. p. 22. Edit. Wechel.

** NICOLAI Principis RADZIVILII Peregrinatio Hieroſol. Epiſt. III. p. 159. MAILLET Deſcription d' Egygypte Part. I. p. 18. Edit. 8v.

*** GRANGIER relation du voiage fait en Egypte p. 22.

Hic putat eſſe deos, et peierat, atque ita ſecum:
Decernat quodcunque volet, de corpore noſtro
Iſis, et irato feriat mea lumina ſiſtro,
Dummodo vel coecus teneam, quos abnego, nummos.

Rem eandem tangit OVIDIVS Lib. I. de Ponto Ep. I. 51.

Vidi ego linigerae Numen violaſſe fatentem
Iſidis, Iſiacos ante ſedere focos.
Alter ob huic ſimilem priuatus lumine culpam,
Clamabat media, ſe meruiſſe, via.
Talia coeleſtes, ſieri praeconia gaudent
Vt ſua, quid valeant, Numina, teſte probent.

Et LVCILIVS in Epigrammate Anthol. Lib. II. cap. XXII. num. 4.

Ἢν τιν᾽ ἔχῃς ἐχθρὸν Διονύσιε, μὴ καταράσῃ
Τὴν Ἶσιν τȣ́τῳ, μηδὲ τὸν Ἁμφικράτη
Μηδ᾽ εἴτις τυφλȣ̀ς ποιεῖ θεόν. Ἀλλὰ Σίμωνα
Καὶ γνώσῃ τὶ θεὸς, καὶ τὶ Σίμων δύναται.

Si quem habeas inimicum Dionyſi, ne impreceris
Iſin illi, neque Harpocratem,
Neque alium, ſi forte coecos faciat, deum; ſed Simonem medicum.
Et intelliges, quid Deus, quidue Simon poſſit.

Quam poteſtatem Aegyptii in *Iſide* ſua reuerebantur, eam Poëta hicce liberaliter etiam Harpocrati, aliisque Diis, quos non nominat, attribuit.

Mala quaedam ſingularia, ac ſigillatim inſaniam, oriri ex influxu lunae veteres exi-

§. 8. Neque tamen exiſtimari debet, Graecos et Aegyptios, quando coecitatem aliaque corporis mala irae terribili *Hecates* ſuae atque *Iſidis* in acceptis tulerunt, poſthabitis cauſis rerum naturalibus cunctis, vnice ſuperſtitioni ſtolidae ac prorſus coecae hic indulſiſſe. Nam fabulae illae, quas de ira *Hecates* ac *Iſidis* tremenda, Poëtae Graecorum, et ſacerdotes Aegyptiorum, in vulgus ſpargebant, ad inſtar

ſtar corticis cuiusdam, placita Phyſiologiae gentium illarum occultabant. *Hecate* nempe Graecis, ſicut apud Aegyptios *Iſis*, ſymbolum erat *Lunae*, in quo huius virtutes et effectus venerabantur. *Lunam* vero hominibus, vti bona innumera, ita mala quoque plurima immittere, gentium omnium ſemper olim opinio fuit. Si quis furore quodam correptus, grauiter inſaniret, eius rei culpa, in Lunam, tanquam cauſam, coniiciebatur. Apud SOPHOCLEM igitur, in *Aiace flagellifero*, furor huius et dementia, Lunae attribuitur, tanquam ab illa impulſus fuiſſet v. 172. etc. Eam ob rem ipſa haec inſania v. 244. appellatur δαίμων, a Daemone quippe, ſiue Deo, Luna videlicet, ei iniecta. Id etiam vetus Poëtae huius interpres graecus ad v. 172. obſeruat τοὺς πολλοὺς γὰρ τῶν μαινομένων ἐκ σελήνης νοσεῖν ὑποτίθενται, διὰ τῶν νυκτερινῶν δεσπόζειν φαντασμάτων. *Plerique eorum, qui inſania laborant, morbum illum ex Lunae influxu contraxiſſe exiſtimantur, quia illa laruis ſpectrisque nocturnis praeeſt.* *Hecatae*, id eſt Lunae, id ipſum etiam tribuit EVSTATHIVS in Iliad. A. pag. 87. Τῇ δ' Ἀρτέμιδι, ταὐτὸν δ' εἰπεῖν Ἑκάτῃ, καὶ μαινίδα θύεσθαί φασι, διὰ τὸ δοκεῖν μανιῶν αἰτίαν εἶναί τισιν. ὡς οἷον εἰπεῖν τοῖς σεληνιαζομένοις. *Dianae, vel, quod idem eſt Hecatae, maenam piſcem ſacrificari aiunt, quia videtur quibusdam eſſe inſaniae cauſa, vt exempli gratia illis, qui Lunatici dicuntur.* Hinc *Luna* ipſa apud NONNVM *Dionyſiac.* Lib. XLIV. p. 758. Edit. graec. Plantin. ita de ſe inquit.

ſtimabant. Hinc lunatici.

— εἰμὶ δὲ μήνη
Βακχιὰς οὐχ ὅτι μοῦνον ἐν αἰθέρι μῆνας ἑλίσσω,
Ἀλλ' ὅτι καὶ μανίης μεδέω καὶ λύσσαν ἀγείρω.

— ſum vero Luna
Bacchias, eo quod non ſolum in aethere menſes voluo,
Sed quod etiam inſaniae praeſum, et rabiem excito.

Quod ſi iam hoc in *Tithrambone* ſua ſpectarunt Aegy-

 ptii,

ptii, nomen iſtud non ideo tantum geſſit, quod ipſa graui ira percita eſſet; verum quod aliis etiam furorem iniiceret, id enim indolem vocis huius quoque permittere, obſeruauimus §. 2. Tritum ceteroquin ſatis atque vulgatum eſt, illos, in quibus ſaeui Lunae iraſcentis effectus cum maxime conſpicui eſſent, a veteribus idcirco dictos fuiſſe σεληνιαζομένους, id eſt *Lunaticos*, quorum non ſemel in Tabulis N. Teſtam. mentionem fieri nouimus. De illis IVLIVS FIRMICVS loquitur, Matheſ. Lib. IV. cap. VII. pag. 93. *Si vero a Mercurio per diem defluens Luna ad Saturnum feratur, faciet mendicos, pauperes, pannis obſitos — Facit plerumque Lunaticos, aut ſacrarum valetudinum vitiis oppreſſos, caducos quoque, ac miſera commotione dementes.* Et MACROBIVS Saturnal. Lib. I. c. XVII. p. 191. *Foeminas certis afflictas morbis* Σεληνοσχήτους, *et* Ἀρτεμιδοβλήτους (id eſt *percuſſos a Luna* vel *Diana*, vel, quod idem eſt, *Hecate*) *vocant*. Placent VOSSII hac de re verba, de Orig. Idol. Lib. II. c. XIX. quae apponere non grauabor. *Haec oſtendunt, Lunae etiam vim nocendi ineſſe. Quin ex iſto Nationes vim eius diuinam colligebant: vt quae & ſui cultoribus bene facere, et negligentes ſui poſſet vlciſci. Tanto igitur magis eius metuebant iram, ne offenſa, aut elementis, aut ſatis, aut animantibus, aut familiae damnum daret.* Quae ſine dubio eorum plane perſuaſio fuit in Aegypto, qui Numen *Tithrambo* placandum ſibi atque propitiandum eſſe putarunt.

Cumprimis id tribuebatur viciſſitudinibus Lunae, ſiue plenae, ſiue decreſcen-

§. 9. Supereſt vnum, quod tacitus praeterire nequeo. *Hecaten* veteres Graeci Symbolum eſſe voluerunt Lunae, non tam generatim ſpectatae, quam quatenus illa viciſſitudinibus continuis obnoxia eſt. Etenim modo oculis noſtris plena, rotundo orbe, modo corniculata apparet, modo eam cernimus, creſcentem, modo vero decreſcentem. Eaque ratio

eſt

eſt, quod eam veteres τρίμορφον, vel *triformem* *tis ſiue cre-*
paſſim appellarent. *Gloſſae* vetuſtae *graeco latinae* *ſcentis.*
notant. Τρίμορφος, Ἑκάτη, *Triuia.* HORATIVS
Lib. III. Carmin. Od. XXII.

Montium cuſtos, nemorumque virgo,
Quae laborantes vterò puellas
Ter vocata audis, adimiſque letho
Diua triformis.

Ideoque VIRGILIVS eam appellat Lib. IV. Aen. 511.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.
Et APVLEIVS, ſupra iam ad teſtimonium vocatus, *horrendam Proſerpinam, triformi facie laruales impetus comprimentem.* Triformis illa Hecates facies, tria illa eius ora, ſymbolice denotabant varias, quas in Luna obſeruamus, mutationes ac viciſſitudines. Sic ARNOBVIS rem hanc explicat Lib. VI. p. 196. *Luna ſemper in motu eſt, et ter denas facies in reſtitutione accipit menſtrua.* Clarius etiamnum CLEOMEDES de Meteoris Lib. II. c. V. p. 111. Edit. BALFOREI. Οἱ παλαιοὶ τρία εἶναι περὶ τὴν σελήνην σχήματα ἔφασαν, τὸ μηνοειδὲς, τὸ διχότομον, τὸ πεπληρωμένον. Ὅθεν καὶ τριπρόσωπον τὴν Ἄρτεμιν ποιεῖν ἔθος ἐστίν. *Veteres dixere, tres eſſe figuras Lunae, in cornua curuatam, dimidiatam, ac plenam. Vnde et conſuetudo eſt, trina facie Dianam effingere.* Cui iungi poterit EVSEBIVS de Praepar. Euang. Lib. III. c. XI. p 113. Et hiſce quidem Lunae viciſſitudinibus, veteres cum maxime in acceptis ferre ſolent morbos, et mala *Lunaticorum.* Obſeruat id ISIDORVS Origin. Lib. X. ſub lit. C. col. 1072. *Caducus a cadendo dictus, id eſt Lunaticus, eo quod certo Lunae tempore patiatur.* In Gloſſis PAPIAE legimus. *Lunatici dicti, quod pro Lunae curſu, comitantur eos inſidiae daemonum.* Plerique autumabant, id fieri luna creſcente, vnde apud LVCIANVM in *Toxari* p. 72. Edit. Salmur. de muliere quadam legitur. Ἐλέγετο δὲ καταπίπτειν πρὸς

 τὴν

τὴν σελήνην αὐξανομένην. *Dicebatur etiam, quod creſcente Luna, malo caduco obnoxia eſſet.* Hinc ſine dubio eſt, quod interpres Arabs Matth. IV, 24. Τὸυς σεληνιαζομένους reddiderit, *ruentes in principiis lunationum* ſiue Menſium, et Matth. XVII, 15. vocem graecam σεληνιάζεται, ita circumſcribendo verterit, *vexatur valde in principiis lunationum*, quod opportune obſeruat VOSSIVS de orig. Idolol. Lib. II. c. XIX. qui tamen ibidem haec addit. *Maxime vero plenilunio infeſtantur,* cuius rei rationem phyſicam vir doctus illic ſuppeditare nobis conatur, omniaque ex teſtimoniis veterum probat. Quibus addi poteſt MATTH. MARTINII Etymologicon, in voce *Lunaticus* pag. 228. Edit. Belgic. et iſtud Pſeudo-CLEMENTIS, in Recognit. Lib. IX. cap. 17. *Mars — Luna ſuper eum veniente plena, efficit daemoniacos*, id eſt, *lunaticos.*

Eadem cum Tithrambone videtur fuiſſe Dea Thermuthis, id eſt mortifera.

§. 10. Antequam argumentum hoc de *Tithrambone* penitus abſoluam, aliquid operae pretium fuerit addere, de *Termuthi*, cuius EPIPHANIVS, in loco, quem adduxi §. 2. coniunctim cum *Tithrambone* meminit. Verba eius ſunt. Ἄλλοι δὲ τῇ Τιθραμβῷ — ἄλλοι δὲ τῇ Θερμούθι τελίσκονται. *Aegyptiorum aliqui Tithramboni — alii vero Thermuthi initiantur.* Merito hinc colligimus, fuiſſe Numen aliquod genti Aegyptiorum patrium, quod lingua ſua *Thermuthin* dixerint. Apud IOSEPHVM Antiq. Lib. II. cap. IX. et X. Edit. nouiſſ. illa Regis Aegyptiorum filia, quae Moſen paruulum, ex aqua ſeruatum educauit *, *Thermuthis* audit, quod ſi verum fuit, foeminae illius

* ARTAPANVS ſcriptor peruetuſtus, apud EVSEBIVM, Praepar. Lib. IX. c. 27. eandem vocat *Merhin*, a qua et *Meroë*, vrbs Aethiopiae dicta fuerit. Addit ibidem *Merbin* hanc ab indigenis, non ſecus atque Iſidem coli.

lius Principis nomen tractum eſt, more Aegyptiorum, iam tum recepto, ab illa Dea, cuius videmus EPIPHANIVM mentionem inieciſſe. Vnde conſtat, lectionem nominis huius in IOSEPHO, ab HADRIANO RELANDO, viro doctiſſimo, minime fuiſſe ſollicitandum, vt quae rectiſſime ſe habeat. In Aegypto inferiori, alueus ille Nili, qui per oſtium Sebennyticum ſe in mare effundit, apud PTOLEMAEVM Geograph. Lib. IV. c. V. p. 123. aliquoties vocatur Θερμουθιακὸς, quod in verſione latina, neſcio quare ſemel iterumque redditur *Phermuthiacus*,* cum ſecundum lectionem graecam, ſcribendum eſſet *Thermuthiacus*. Et hicce alueus, de quo non eſt, quod dubitem, a *Thermuthi* Dea, nomen accepit, vti nec minus, ſic enim arbitror, *Pharmuthi* menſis Aegyptiorum, qui in ipſorum anno fixo, maximam partem *Aprili* noſtro reſpondet. Etiam in Martyrologio Romano, ad d. IX. Iul. commemoratur *Patermuthius*, Martyr Alexandrinus, cuius nominis eadem ratio eſt. Deſignat enim *Thermuthiacum*, vel eum, qui *Thermuthi conſecratus* eſt, de cuius generis nominibus dixi aliquid §. 2. Si nomen Diuinitatis huius Aegyptiacum ſub examen vocemus, deprehendimus, id ſignificare θανατηφόρον, *mortiferam*, quae hominibus poenae loco mortem infligit. Nam ⲙⲟⲩ (*mu*) Aegyptiorum filiis ſonat *mori*, ⲙⲱⲟⲩⲧ (*mout*) vero eſt *mortuus*, ſed et *mori* 1 Cor. XV, 31. ⲉⲣ (*er*) porro ſenſum habet *cauſalitatis*, vel *faciendi*. Erit igitur ⲉⲣ-ⲙⲱⲟⲩⲧ (*er-mouth*) et cum nota foeminini generis ⲑ-ⲉⲣ-ⲙⲱⲟⲩⲧ, (*M-er-mout*) *quae mortem infert*, vnde Graeci, addita terminatione domeſtica, fecerunt *Thermuthin*. Vel potius dixero, nomen hoc compoſitum eſſe ex ⲙⲟⲩ (*mu*) *mori*, et ⲉⲣ (*er*) quod, vt dixi, ſenſum

cauſalitatis, et *faciendi* habere ſaepius ſolet; ſed nonnunquam etiam plane otiatur, et nihil ſignificat. ⲉⲣⲙⲟⲩ igitur recte verti poteſt *mori* Porro ϯ (*ti*) ſignificat *dare*. Eſſet itaque ⲑ-ⲉⲣ-ⲙⲟⲩϯ *Thermuthi*, vel addita terminatione graeca, *Thermuthis*, Dea, *quae mortem dat*, vel *infert*, aut *mortifera*, θανατηφόρος. Poteſt ex his perſpici, fuiſſe *Thermuthin* tale Aegyptiis Numen, quod putabatur, homines debitis poenis afficere, ipſisque pro merito mortem infligere. Et tale quid ſubindicare *Tithrambonis* quoque nomen, ea quae in ſuperioribus, hanc in rem adduximus, palam faciunt.

Eius ſymbolum erat, quaedam aspidum ſpecies, prae ceteris mortifera, dicta etiam Thermuthis.

§. II. Quod ſi vero AELIANVM audimus, non tam Iſidi ipſi nomen *Thermuthi* fuit, quam potius aſpidi illi, quae tum in Iſidis, tum in aliorum deorum Aegyptiorum capitibus, ceu ornamentum ſingulare, conſpicitur. Ita enim is Lib. X. de Animal. c. 31. Τὴν δὲ Θέρμουθιν ἀσπίδα, ἣ ὄνομα αἰγύπτιοι ἔθεντο τοῦτο, ἱερὰν εἶναί φασι, καὶ σέβουσιν αὐτὴν οἱ ἐκεῖθι, καὶ τῆς Ἴσιδος τὰ ἀγάλματα ἀναδοῦσι ταύτῃ, ὥς τινι διαδήματι βασιλείῳ. *Aſpidis genus vnum Thermuthin Aegyptii nominant. Hanc ſacram eſſe aiunt, et ſumma religione colunt. Itaque ea Iſidis ſimulacra, tanquam regis quodam diademate coronant.* Et notum ſatis eſt, ex Aegyptiorum, quae ſuperſunt, monumentis, Iſidis ſimulacra, aſpide, tanquam decoramine praeſtanti, ornari ſolere. Ideoque Deam hanc OVIDIVS ſic alloquitur Lib. II. Amor. Eleg. XIII.

Per tua ſiſtra precor, per Anubidis ora verenda
Sic tua ſacra pius ſemper Oſiris amet
Pigraque labatur circa donaria ſerpens.

Idem aſpidem hancce ita depingit *Metam.* Lib. IX. 687.

— inerant lunaria fronti
Cornua, cum ſpicis nitido flauentia auro,

Et

Et regale decus — et mox
Plenaque ſomniferi ſerpens peregrina veneni.

Quibus, vt alia iam omittam, iungi poſſunt haecce VALERII FLACCI, Argonaut. Lib. IV. 416.

— haec procul Io
Spectat ab arce Phari, iam diuis addita, iamque
Aſpide cincta comas. —

Qui tamen vetuſta gentis Aegyptiae monumenta, ac vel vnam *Tabulam Bembinam* quae vulgo *Iſiaca* vocatur, oculo attento contemplatur, eum fugere non poterit, non Iſidis tantum; ſed reliquorum etiam in Aegypto Numinum capita, aſpidis figura exornari conſueuiſſe. Idque videmus etiam ab HORAPOLLINE monitum Hieroglyph. Lib. I. c. I. qui tamen obſervat, ſerpentem huius ſpeciei Aegyptiis dici *Vraeum*, vel, vt alii codd habent, *Vbaeum*, qua de re plura differendi locus hic non eſt. Sed ab hoc ſiue *Vraeo*, ſiue *Vbaeo*, diuerſa fuiſſe videtur *Thermuthis* AELIANI, quae ſimulacris forte ſolius Iſidis, et, vt ego quidem exiſtimo, quibusdam tantum, propria fuit. Quando nempe Aegyptii Iſidem, vt iratam ſcelerum vindicem, oculis populi ſiſtere volebant, capiti illilius aſpidem adiungebant, quae peculiari nomine *Thermuthis*, id eſt *mortiferae* deſignabatur. Hanc, vt veroſimile eſt, OVIDIVS in animo habuit, vbi eam vocat *pigram*, deque ea etiam canit

Plenaque ſomniferi ſerpens peregrina veneni

Dum vocat *peregrinam*, ſatis innuit, eam Aegyptiorum regioni extitiſſe propriam. Quamobrem vero Aſpidibus his, nomen *Thermuthis*, id eſt *mortiferae*, impoſitum fuerit, AELIANVS nos docet Lib. VI. c. 38. *Inuictum huius ſerpentis venenum eſt — Amplius quatuor horas, quos momorderint, viuere non poſſunt.* Vide eundem Lib. IX. c. 11. 62. et PLVTARCHVM in vita Antonii p. 955. Adde HORAPOLLINIS Hierogly-

 phica

phica Lib. I. c. 1. et LVCANVM Pharſal. Lib. IX. 700. etc. Rationem vero, propter quam *mortifera* haec aſpis, Iſidi ſingularem in modum conſecrata fuerit, AELIANVS ita explicat Lib. X. c 31. *Dicunt Iſidem aſpidem eam ſceleratiſſimis hominibus immittere*, et paulo ante aſpidem hanc, vt *iuſtitiae perſpicaciſſimae Symbolum*, nobis repraeſentauerat. An igitur haec Iſis, non eadem eſt clariſſime cum *Tithrambone*, irata ſcelerum vindice? ſed quatenus eam Aegyptii, a peculiari Aſpidis mortiferae ſymbolo, etiam *Thermuthin*, id eſt *mortiferam* cognominarunt.

§. 12. Ex omnibus, quae hucusque diſputauimus, facile eſt colligere, *Tithrambonem*, et, vti auguror, *Termuthin* etiam, eſſe Lunam, quam Aegyptii ſub *Iſidis* nomine reuerebantur, quatenus varias continuo viciſſitudines ſubit, ſupremumque Numen his ipſis illius viciſſitudinibus vtitur, ad homines, ira ſua et poena dignos, pro meritis caſtigandum, et ſic in viam meliorem reducendum. Id enim loca, §. 7. illata liquido docent. Vti vero *Iſis* nomen ſymbolicum Aegyptiis erat, quo vim eius atque poteſtatem in genere, et quidem vim eius beneficam proprie adumbrarent, ita iidem Numen hocce Lunae, ſub alio, *Bubaſteos* nempe, nomine colebant, quando nempe diuerſas illius mutationes ac viciſſitudines, earumque effectus mente contemplabantur, quod Libro III. pluribus adſtruemus. Eſt igitur *Tithrambo*, et conſimiliter, vti mihi perſuadeo, *Termuthis*, Aegyptiorum *Bubaſtis*, ſiue Luna, faciem continuo immutans; ſed quatenus per has ipſas mutationes, ſcelera quoque hominum vlciſcitur, deque ipſorum criminibus vindictam ſumit. Id vox Aegyptiaca *Tithrambo*, vt §. 2. eam explicuimus, manifeſto vnumquemque docet. Id Graecorum quoque Hecate ſymbolice deſignat, de quo neminem dubitare ſinunt, quae eam in rem, adductis teſtimoniis veterum plurimis, §. 5. et 6.

et 6. adſtruximus. Et hanc *Tithrambonem*, ſi recte coniicio, *Tabula* Bembina, vel *Iſiaca*, nobis in imagine exhibet, ſegmenti primi Figura illa, quae in Editione *Friſii* Amſtelodamenſi, litera L. inſignita eſt, qua de re plura forte aliquando ad ipſam Tabulam dicemus. Sed repetendum tamen hic, quod in antecedentibus toties aſſeruimus, Aegyptios, nimirum veſtutiores, Solem et Lunam conſideraſſe, vt corpora admirandae magnitudinis, pulchritudinis, et praeſtantiae, a Spiritu quodam infinito, aliquando creata, et quae Spiritus ille vniuerſi etiam ſemper permeat, viuificat, ad motum excitat, ipſeque movet, ex qua genuina antiquorum Aegyptiorum doctrina, per ſe conſequitur, effectus Lunae omnes, re ipſa referendos eſſe ad ſupremum illum et infinitum Spiritum, qui corporibus coeleſtibus non aliter atque inſtrumentis vtitur, per quae decreta voluntatis ſuae executioni mandat. Vnde tandem pateſcit, *Tithrambonem* ſymbolum aliquod eſſe irae iuſtae, quae ſupremo Numini ineſt, ſecundum quam peccata hominum pœnis debitis coërcet.

DE DIIS AEGYPTIORVM LIBER II.

qui eſt

De Diis viſibilibus et ſenſibilibus, ac ſpeciatim Sole, iisque, qui ad Solem referuntur.

CAP. I.

De Oſiride, magno Aegyptiorum Numine, id eſt Sole.

§. I.

Tranſitio a Numine Spirituali, ad Numina materialia et ſenſibus obnoxia.

Superiori libro diſſerui ex mente Aegyptiorum veterum, de Principio rerum omnium paſſiuo, nimirum Nocte, et Principio rerum actiuo, Spiritu aeterno infinito, qui ex nocte omnia creauit, rebusque creatis prouidet. Spiritum hunc vnum, modo ſub notione Maris, modo ſub notione Deae foeminae repraeſentabant, etſi tamen vtrumque naturae eſſe Maſculo-foemininae praedicarent, eidemque pro variis illius attributis, variisque ad mundum relationibus, varia etiam et diuerſa nomina imponebant. Tranſeundum nunc mihi eſt ad Numina gentis Aegyptiacae materialia, ſenſibus obnoxia et viſibilia, quae hanc ipſam ob cauſam, a plebe ſuperſtitioſa cultum impetrarunt, ſoli Enti infinito debitum, eumque valde operoſum. Nam cultui horum Numinum, cuncti in Aegypto, ſequiori praeſertim tempore, tam impenſe, et ſine intermiſſione dediti erant, vt inter ſcriptores meliores, quos tulit antiquitas, plerique

in ea eſſent opinione, Aegyptios praeter Deos αἰσθητάς, oculis ſenſuque percipiendos, alios plane non colere. Vide Lib. I. c. II. §. 5. Nempe Numina haec omnibus bene cognita, omnibus clara et ſacroſancta, inque omnium ore erant: illis preces, vota, laudesque offerebant, in illorum honorem Templa ſplendida aedificabant, diesque feſtos inſtituebant, dum interea cultus ceterorum Deorum, de quibus Lib. I. dixi, eorumque religioſa veneratio, in vniverſum negligeretur, aut gentis illius Philoſophis atque prophetis tota fere relinqueretur. Quando igitur ad Numina Aegyptiorum, oculis et ſenſu percipienda, nunc iam accedo, illisque explicandis et illuſtrandis, operam meam qualemcunque impendo, ampliſſimum profecto campum mihi aperiri video, quem ſine difficili labore emetiri non licebit. Quoniam tamen alea iacta eſt, faciam quod poſſum. Vt vero ordine aliquo certo et commodo progrediar, hoc quidem Libro ea Aegyptiorum Numina excutiam, quae ipſi ad Solem referebant, *Oſiridem* nempe, *Ammonem*, *Herculem*, *Horum*, *Serapidem* non Ponticum, ſed veterem Aegyptium, *Harpocratem* et *Mendetem*. Libro deinde ſecuturo, diſputabitur de *Iſide* vel *Luna*, aliisque Numinibus, quae cum illa coniungenda et ad eam referenda eſſe voluerunt Aegyptii, vti et de quinque reliquis Planetis. Liber, qui hunc excipiet, ſiſtet nobis Numina illa, in quibus Aegyptii fertilitatem et beneficia Nili celebrare atque religioſe venerari voluerunt, Vltimus liber reliquos gentis huius deos complectetur.

§. 2. Primum inter Deos Aegyptiorum viſibiles, locum ſine controuerſia ſibi vindicant Aſtra Cœli, quod ex ipſa S. Scriptura ſatis probari poteſt, et inter reliqua Aſtra, Sol atque Luna, exercitus illius coeleſtis, veluti rex et regina. De antiquiſſimis Aegypti incolis DIODORVS *Siculus* haec perhibet Lib. I. p. 10.

Inter Deos materiales Aegypti, primum locum tenent Aſtra Coeli, ac inter haec

reliquis praeſunt Sol et Luna.

p. 10. ſq. *Vetuſtiſſimi in Aegypto mortales, mundum ſupra ſe contemplati, et non ſine ſtupore demirati vniverſi naturam, duos eſſe deos exiſtimarunt, aeternos et primos, Solem et Lunam, quorum iſtum Oſirim, hanc Iſin appellarint. — Hos Deos Mundum vniuerſum gubernare ſtatuunt, nutrientes et augentes omnia — horumque naturam Deorum plurimum conferre ad generationem omnium — ideoque totum naturae vniuerſae corpus Sole et Luna conſummari.* Eadem de gentis huius Theologia obſeruat EVSEBIVS, rerum omnium huius generis ſolertiſſimus indagator, *Praepar. Euang.* Lib. III. c. 4, *Vni duntaxat Soli mundi molitionem tribuerunt Aegyptii. Solis Aſtris rerum vniuerſarum cauſſam aſſignarunt, ex fati neceſſitate, Siderumque motu et agitatione cuncta ſuſpendentes; quae quidem opinio apud illos hodieque vim ſuam retinet.* Concinit his SEXTVS Empiricus, cuius haec verba legimus Lib. V. aduerſus Mathem. p. 343. Edit. *Fabricii. Septem ſtellarum praecipuas eſſe putant Chaldaei Solem et Lunam: minorem autem his vim habere ad euenturos effectus, quinque reliquas. Quam ob cauſam Aegyptii regi quidem et dextro oculo Solem aſſimilant: reginae autem et ſiniſtro oculo Lunam: lictoribus ac ſatellitibus quinque ſtellas: reliquo autem populo alios inerrantes.* Et certe Aegyptios antiquiores, tempore, quo apud ipſos Iſraëlitae hoſpitabantur, Solem iam coluiſſe ſub nomine ⲣⲱ ⲙ·ⲫⲉⲍ, *Ro-inphah*, id eſt *regis coeli*, iam pridem * pluribus adſtruxi. Eoſdem vero Lunam ſplendido titulo מלכת השמים, *reginae coeli* honoraſſe, docet nos Sacer Vates IEREM. cap. VII, 18. et XLIV, 17. Cumque non in omnibus Aegypti partibus, iidem Dii ab omnibus ſacro cultu exciperentur, in eo tamen incolae illius regionis omnes ſemper conſen-

*) In *Remphah illuſtrato.*

conſenſerunt, vt Oſiridem ſiue ſolem, Iſidemque ſiue Lunam, diuinis honoribus afficerent, quod HERODOTVS teſtatur ſcriptor longe vetuſtiſſimus Lib. II. c. 42. Et profecto ad hos reliqui gentis illius Dii omnes atque ſinguli, loquor autem de viſibilibus corporeisque, iure merito referri poterant. Ea ſine dubio ratio effecit, vt PLVTARCHVS librum, quo vniuerſam Aegyptiorum Theologiam, et diuerſas eorum de Diis ſuis patriis opiniones explicare voluit, de *Iſide et Oſiride* inſcripſerit. Rei adeo tritae et vulgari diutius non inhaerebo. Pergo potius ad ipſum *Oſiridem*, ſiue *Solem*, in cuius Numen, poteſtatem, ac nomen Aegyptium, hoc capite inquirere animus eſt.

§. 3. *Oſiridis* nomine et Numine, Sacerdotes et Philoſophos Aegypti, nihil aliud quam *Solem* ſignificare voluiſſe, multis modis probari poteſt. Idque ex iis, quae attulimus §. 2. ſic iam ſatis intelligi poteſt. Sed et idem conceptis verbis teſtantur multi, rerum Aegyptiacarum inprimis periti. DIODORI eam in rem verba deſcripta videri poſſunt §. 2. DIOGENES LAERTIVS in Procemio §. 10. vbi compendium quoddam Philoſophiae Aegyptiorum tradit, et haec habet, *Solem et Lunam Deos eſſe, alteram Iſim appellatos.* Ita MACROBIVS quoque Saturni Lib. I. c. 21. *Nec in occulto eſt; neque aliud eſſe Oſirin, quam Solem, nec Iſim aliud eſſe, quam terram.* Et pauculis interiectis. *Hinc Oſirin Aegyptii, vt Solem eſſe aſſerant, quotiens hieroglyphicis literis exprimere volunt, inſculpunt ſceptrum, inque eo ſpeciem oculi,* (confer cum his SEXTI verba §. 2. adducta) *et hoc ſigno Oſirin monſtrant; ſignificantes hunc Deum eſſe ſolem, regalique poteſtate ſublimem cuncta deſpicere: quia Solem Iouis oculum appellat antiquitas.* Ad eundem modum MARTIANVS CAPELLA in illo

Sol Aegyptiis ſymbolice dicebatur Oſiris.

illo in Solem hymno, qui extat Lib. II. p. 43. ita etiam canit.

Regnum Naturae, decus atque aſſertio diuum:
Mundanuſque oculus, fulgor ſplendentis Olympi
Solem te Latium vocitat, quod ſolus honore
Poſt Patrem ſis lucis apex — et poſt pauca
Te Serapim Nilus, Memphis veneratur Oſirim.

Poſſem hiſce integram adhuc teſtium nubem adiungere; Sed quid opus eſt pluribus, in re eruditorum nemini ignota? Non equidem ignarus ſum, Numen *Oſiridis* etiam ad res longe alias trahi, et a diuerſis diuerſimode explicari. Sed haec opinionum diuerſitas, dummodo omnia iuſta lance trutinentur, neque ſententiae, quam hic adſtruo, detrimenti aliquid adfert, neque ſacerdotes Aegypti, inconſtantiae aut ignorantiae arguit. Nam non ab omnibus placita ipſorum ſemper recte intellecta et diiudicata fuiſſe conſtat. Et poſſunt etiam, quae primo intuitu pugnare inter ſe, et vehementer diſcordare videntur, facile et amice, nec inuita veritate, conciliari.

Veteres Oſirin dicunt eſſe Nilum, ſed cum reſpectu ad Solem.

§. 4. Sunt eruditorum non pauci, qui *Oſiridem* Aegyptiis nihil aliud, quam *Nilum* deſignaſſe velint, fluuium, cui fertilitatem ſuam proſperitatemque omnem Aegyptus debet. PLVTARCHVM hoc non latuit, qui in libro *de Iſide et Oſir. p.363. ſunt*, inquit, *qui dicant, — apud Aegyptios Oſiride intelligi Nilum, qui cum terra, quam Iſis deſignat, coëat.* Plura eundem in

* Vide tamen, ſis, STATIVM Thebaid. I. v. 718. et ibidem LVTATIVM, et eundem ad v. 265. PLVTARCHVM de Is. et Oſir. paſſim, praeſertim p.*371. 372. PORPHYRIVM apud EVSEBIVM, Praepar. Lib. I. c. 10. et EVSEBIVM ipſum Lib. III. c. 2. p. 87. ex MANETHONE Sacerdote Aegyptio. etc.

in ſenſum, occurrunt in eodem libro. LVCIANVS eo quoque digitum intendit, quando in *Ioue Tragoedo*, (Operum Tom. II. p. 223. Edit. Salmur.) haec ſcribit. Ἀιγύπτιοι, ὕδατι θύουσι. * καὶ τὸ μὲν ἅπασι κοινὸν τοῖς αἰγυπτίοις τὸ ὕδωρ. Ἰδίᾳ δὲ Μεμφίταις μὲν ὁ βοῦς θεός. Πηλουσιώταις δὲ κρόμμυον. *Aegyptii ſacrificant aquae; Et aqua quidem communis omnibus eſt Deus. Memphitae vero peculiariter taurum colunt, Peluſiotae vero cepam.* Quia ſcriptor hic perelegans de aqua, Nilo nempe flumine, affirmat, quod ab omnibus per totam Aegyptum pari religione colatur, ſatis prodit, ſe de Oſiride, Numine Aegyptiis cunctis ſanctiſſimo, hoc intellectum velle. Vide §. 2. Quinimo ſi † SCALIGERVM, et †† SELDENVM viros ſummos, audiendos eſſe hic cenſemus, *nomina Nili et Oſiris ſunt ſynonyma*, id eſt, verum Nili nomen Aegyptiacum erat *Oſiris*, ſolo tantum demto O, nam *Siris* vocabatur *Nilus.* Verum haec longe aliter ſe habere, liquido oſtendemus Lib. IV. Quando autem Aegyptii in Sacris ſuis *Nilum* nonnunquam *Oſiridis* nomine inſigniebant, quod non negaverim, nihil aliud quam hoc ſibi volebant, et Nilum ipſum, et admiranda eius, tempore aeſtiuo, incrementa, quae auſpicatam toti Aegypto fertilitatem pollicebantur; donum eſſe *Oſiridis*, id eſt *Solis*, ac beneficium nunquam ſatis praedicandum. Ita, et optime, rem explicat, EVSEBIVS Praepar. Lib. III. c. XI.

* Vide et AELIANVM de Animal. Lib. X. c 46. ORIGENEM contra Celſum Lib. V. p 257. EVSEBIVM Praeparat. Lib. III. c 11. HELIODORVM in Aethiop. Lib. IX p. 424.

** Ita verba haec legenda eſſe auguror, quae in Editione, qua nunc ſola vtor, Salmurienſi, inquinate edita ſunt.

† De Emendat. Temporum p. 370.

†† De Diis Syris Syntagm. I. cap. IV. p. 147.

c. XI. fin. ὄσιρίς ἐϛιν ὁ Νεῖλος, ὃν ἐξ Οὐρανȣ̃ καταφέρεσθαι οἴονται. *Oſiris eſt Nilus, quippe quem originem* † *ex Coelo ducere opinantur.* Ita et PLVTARCHVS Sympoſiac. Lib. VIII. Quaeſt. VIII. p. 729. de Aegyptiis obſeruat. Νεῖλον τὸν πατέρα καὶ Σωτῆρα τῆς χώρας, καὶ Ὀσίριδος ἀποῤῥοὴν ὀνομάζȣσι. *Nilum patrem ac ſeruatorem ſuae regionis, et defluxum Oſiridis nominant.* Quae idem †† aliis quoque locis repetit. Haec igitur eſt ratio, ob quam Nilum ſuum Oſiridem eſſe, nonnunquam dicerent Aegyptii.

Alii Bacchum interpretantur; ſed etiam cum reſpectu ad Solem.

§. 5. Alii vero, et numero quidem multo plures, *Oſiridem* malunt *Bacchum* interpretari. Agmen eorum ducit ipſe HERODOTVS, Hiſtoricorum graecorum omnium, quos tulit aetas, antiquiſſimus, qui Lib. II. c. 42. de Aegyptiis inquit. Ὄσιριν Διόνυσον εἶναι λέγȣσι. *Oſirin Bacchum eſſe aiunt.* Sic idem Libro eodem cap. 144. DIODORVS *Siculus* Lib. I. pag. 11. obſeruat, multos ex Graecorum Mythologis idem facere, eamque in rem verſum hunc *Orphicum* de Oſiride affert, quem etiam alii ſaepe citant.

* Τȣ̃νεκά μιν καλέȣσι Φάνητά τε καὶ Διόνυσον
Ergo vocant ipſum Phanetem et Bacchum

** Aliorum, qui hos aut imitantur, aut cum illis loquuntur, loca plura hic congerere ſuperuacaneum duco. Neque tamen idcirco exiſtimandum eſt, Graecos

† Hinc Aegyptii exundationem Nili ſymbolice adumbraturi, pingebant etiam *Cœlum aquam copioſe effundens.* HORAPOLL. Lib. I c. 21.

†† In libro *de Iſ. et Oſir.* p. 365. et iterum p. 366.

* Imitatus eſt auctorem huius verſus AVSONIVS Epig. 28. et 29. Verum ibi non ſatis emendate legitur φανάκης pro φανήτης et mox *Phanacen* pro *Phaneten.*

** PLVTARCHVS de Iſ. et Oſir. pag. 364. 365. EVSEBIVS Praepar. Lib III. cap. XI pag. 115 SERVIVS in Virgilii Georgica Lib. I. 166. et plurimi alii.

cos illos,[l] qui *Oſiridem* Aegyptiorum cum *Baccho* ſuo componunt, eo ipſo inficias ire voluiſſe, Oſiridem Aegyptiis ſymbolum eſſe Solis ſacroſanctum. Sed cum inter fabulas Graecorum de Baccho, et traditiones Aegyptiorum de Oſiride, vti nec minus inter ſacra vtriusque Numinis, hinc in Graecia, illinc in Aegypto inſtituta, conuenientiam non leuem deprehendiſſe ſibi viderentur, more Graecis perquam familiari, Oſiridem Aegyptium eundem eſſe cum Baccho ſuo, affirmarunt. Nota ſunt, quae de peregrinationibus Bacchi, per totum orbem ſuſceptis, et de ingentibus eius in tot populos collatis beneficiis, in Graecorum fabulis commemorata olim legebantur, et quae NONNVS Panopolita in *Dionyſiacon* libris prolixe perſecutus eſt. Non diſſimilia his, ſacerdotes Aegyptiorum, in ſuis ἱεροῖς λόγοις, de itineribus Oſiridis, et de bonis ac commodis in gentes cunctas vbique liberali manu collatis, tradere ſolebant, de quibus videri poteſt DIODORVS *Siculus* Lib. I. pag. 15. 16. 17. et PLVTARCHVS de Iſ. et Oſir. p. 356. etc. Nec tamen fabulis hiſce de Oſiride ſuo, Aegyptiorum ſacerdotes aliud innuere voluerunt, quam quod de ſole Hieropſaltes praedicat Pſalmo XIX, 6. 7. *Similis eſt ſponſo exeunti e conclaui ſuo, gaudet ſicut heros ad currendum viam. A fine coelorum eſt exitus eius, et circuitio eius ad fines eorum: nec eſt a calore eius occultatum quicquam.* Myſtica porro Bacchi ſacra, ab antiquiſſimis haud dubie temporibus, in Graecia inſtituta, Sacris in memoriam et honorem Oſiridis, in Aegypto peragi ſolitis, perquam ſimilia ſunt, vti ex his MACROBII Lib. I. in Somn. Scipionis c. XII. intelligi poteſt: *Ipſum autem Liberum patrem Orphaici νοῦν ὑλικὸν ſuſpicantur intelligi. — Ideo in illorum ſacris traditur Titanio furore in membra diſcerptus, et fruſtis ſepultis rurſus vnus et integer emerſiſſe.* Quibus conſonant haec SERVII in Virgilii Georg. Lib. I. 166.

 Hinc

Hinc eſt, quod dicitur, Oſiridis membra a Typhone dilaniata, Iſis cribro ſuperpoſuiſſe. Nam idem eſt Liber pater, in cuius Myſteriis vannus eſt, — quem Orpheus a Gigantibus dicit eſſe diſcerptum. Denique Orphici atque Myſtae; in quorum traditionibus latent placita et praecepta Theologiae Graecorum antiquiſſimae, Bacchum nihil aliud eſſe dictitabant, quam Solem. Quam in rem multa, ex priſca illa Graecorum Theologia allata videri poſſunt apud MACROBIVM Saturn. Lib. I. c. 18.

Aegyptii non credebant, Oſirin eſſe inuentorem et datorem vitis.

§. 6. Non inuitus tamen fateor, Graecos quosdam Theologiae Aegyptiacae non aeque peritos, atque videri volebant, comparatione hac inter Oſiridem Aegyptiorum, Bacchumque Graecorum, non vſos modo, verum etiam abuſos eſſe. Quandoquidem inaudiuerant atque legerant, Oſiridem eſſe Aegyptiorum Bacchum, ita videntur collegiſſe, recte ad Oſiridem transferri poſſe, quaecunque Graeci de ſuo Baccho commenti eſſent. Itaque inuentionem et culturam vitis * Oſiridi eodem modo in acceptis ferunt, atque Baccho ſuo Graeci. Eos ſecutus TIBVLLVS, de Oſiride ita canit Lib. I. Eleg. VIII.

Primus aratra manu ſolerti fecit Oſiris
Et teneram ferro ſollicitauit humum.
Primus inexpertae commiſit ſemina terrae
Pomaque non notis legit de arboribus
Hic docuit teneram palis adiungere vitem
Hic viridem dura caedere falce comam.

Verum qui Oſiridem vitis inventorem faciunt, non ſane animaduertunt, quantum aduerſus religionem Aegyptiorum piaculum committant. Illa enim docebat

* DIODORVS Siculus Lib. I. pag. 14. 15. MARTIANVS CAPELLA Lib. II. p. 39.

cebat atque inculcabat ſedulo, vino ineſſe aliquid peſtiferi, neque illud tam a Deo, quam a genio malo, Diis hominibus inimico, ortum duxiſſe. Docet id PLVTARCHVS in loco memorabili *de Iſ. et Oſir.* p. 353. Ait enim * ante Pſammetichi regis aetatem, Aegyptios neque bibiſſe, neque etiam diis libaſſe vinum, *ὡς οὐ φίλιον θεοῖς, ἀλλ' ὡς αἷμα τῶν πολεμησάντων ποτὲ τοῖς θεοῖς, ἐξ ὧν οἴονται πεσόντων καὶ τῇ γῇ συμμιγέντων ἀμπέλους γενέσθαι. Tanquam Diis non gratum, ſed ſanguinem eorum, qui aliquando bellum Diis intuliſſent, ex quorum in bello cadentium cadaueribus, terrae permixtis, putant vites ortas.* In eo igitur Theologia Aegyptiorum ab illa Graecorum toto coelo differebat, etſi tamen placitum hoc Graecis adeo peregrinum, non Aegyptiis proprium fuerit et peculiare, ſed omnibus Orientalium ſacerdotibus Philoſophisque oppido commune et familiare. Graeci, et rectius omnino, praeeunte S. Scriptura, vinum in pretio ac honore habebant, tanquam donum excellens Optimi Numinis, ab eo ex terra productum, ad homines recreandum. At Philoſophi Orientales, vice verſa, vinum vt creaturam, natura ſua malam, auerſabantur, illudque non niſi a ſpiritu improbo, hominibusque inimico, in horum perniciem produci potuiſſe, firmiter tenebant. Tantum forte apud eos potuit traditio de Noacho et Chamo, quam maiores ipſorum ſatis diu videntur ſollicite cuſtodiuiſſe. Quicquid ſit, res ipſa haec, quam aſſerui, certa eſt, vtque eam hic extra omnem dubitationis aleam collocem, non poenitebit, aliquantulum e via euagari. De Aegyptiis vidimus. Alia non erat Magorum in

 Perſia

* Videtur quidem his aduerſari Scriptura Geneſ. XL. 1. 5. 9--13. 20, 21. ſed facilis ſuppetit reſponſio, qua de re loco agemus, magis opportuno.

Perſia ſententia, vnde de Magis ipſis, id eſt Perſarum finitimarumque gentium ſacerdotibus ac Philoſophis, CLEMENS *Alexandrinus* obſeruat, Stromat. Lib. III. p. 446. *quod ipſis curae fuerit a vino abſtinere.* Neque vero huius inſtituti ſui aliam reddebant rationem, quam Aegyptii. Inde enim eſt, quod Maneti, famoſiſſimo haereſiarchae, qui Magorum placita philoſophica cum doctrina fidei Chriſtianae infeliciter compingere voluit, iſta obiiciat AVGVSTINVS, *de moribus Manichaeorum* * Lib. II. §. 44. *Quae tanta peruerſio eſt, vinum putare fel Principum tenebrarum, et vuis comedendis non parcere?* Ecce tibi Magos, docentes, vinum eſſe fel Principum tenebrarum, ſiue ſpirituum malorum. Quid quaeſo doctrina haec, ab illa Aegyptiorum differt? Ex iisdem fontibus Philoſophia Orientalium, Gnoſticos permulta placita decerpſiſſe, apud doctos omnes hodie in confeſſo eſt. Eorum propago ſunt Severiani, quorum et hocce delirium EPIPHANIVS annotauit Haereſi XLV. §. 1. *Serpens a coeleſti virtute in terram deiectus, libidinis ſtimulis percitus, cum terra ceu muliere quadam coiit. Quo ex ſatu vitis pullulauit.* Ad quae EPIPHANIVS haec reponit §. 2. *Enim vero vitis nequaquam eſt e diabolo conſita, neque ex ſerpentis ſemine procreata.* An non et hic agnoſcitur ipſiſſima Aegyptiorum fabula ſacra? Iam facile perſpicitur, quo ſenſu *Encratitae*, Tatiani in Syria diſcipuli, qui cum Magiſtro ſuo ex eadem ſchola prodierunt, *vinum* dixerint *diabolicum*, apud EPIPHANIVM Haereſi XLVII. §. 1. qui de iisdem §. 2. addit, quod ad tuendum tum abſurdam ſententiam, *abutantur Scripturae locis, ac voces aucupentur, quibus a Daemone profectum iſtud ipſum demonſtrent.* A doctrina hac non

* Opp. Tom. I. col. 732. Edit. Benedictin.

non in vniuerſum alieni fuerunt Veteres Arabes, inter quorum traditiones, atque Gnoſticorum praecepta, mirificam ſaepiuſcule conſpirationem deprehendi. Ab his ſuis maioribus et magiſtris, de quo non dubito, accepit Muhammed, quae in *Corano* nonnihil tamen emollita ſuis praeſcribit, Sura V. comm. 99. *Certe vinum, et alea, et ſtatuae et ſagittae, ſunt abominatio ex opere Satanae.* Non moror fabulas Muhammedanorum *, de occaſione, quae Pſeudo-Prophetae, ad legem hanc ferendam, ſe obtuliſſe perhibetur. Nam, vti ex anecdotis WARNERII ſcriniis obſeruat FR. SPANHEMIVS in Hiſtor. Chriſtiana Secul. VII. col. 1206. Arabes iam ante Muhammedis aetatem *a vino abſtinuerunt*, quod vtique de perfectioribus, Philoſophis, et cultui Deorum dedicatis, intelligendum eſt. Nam et his fere tantum, Gnoſtici ac Manichaei, vſu vini interdicebant. Confirmat illam de antiquioribus Arabibus obſeruationem, DIODORVS ipſe, qui de Arabibus Nabataeis teſtatur Lib. XIX. p. 730. Νόμος ἐςὶν αὐτοῖς — μήτε οἴνῳ χρῆσθαι, μήτε οἰκίαν κατασκευάζειν. *Lex apud illos eſt — nec vino vti, nec conſtruere domum.* Non aliam de vino ſemper, in hodiernum vſque diem ſententiam fouerunt Indorum Brachmanes, quod ex tot relationibus recentiorum, qui oras illas emetiti ſunt, et cumprimis piorum e Dania Miſſionariorum, abunde perſpicitur. Vnde IOH. OVINGTONVS Anglus, qui aliquamdiu Indorum et Brachmanum conſuetudine vſus eſt, ipſos inter, veteresque Manichaeos, hanc inſtituit comparationem **. *Vinum abominantur, et odio*

* Vide HERBELOTII Biblioth. orient. artic. *Othman*, fol. 696.

** In hiſtoria peregrinationis ſuae, Tom. I. p. 308. verſionis Gallicae.

odio non minori proſequuntur, atque Manes, qui illud dicebat ſanguinem diabolorum. Ita in hoc dogmate, vna tantum fuit totius Orientis doctrina atque ſententia. Ad eam credo alluſiſſe Androcydem Philoſophum, quando teſte PLINIO Lib. XIV. c. 5. ad Alexandrum Macedonem, Magorum Indorumque placitis iam aſſuetum, in haec verba ſcripſit. *Vinum potaturus rex, memento, te bibere ſanguinem terrae.* Haec igitur cum fuerit perſuaſio et Aegyptiorum, et Orientalium penitus omnium fieri certe non potuit, vt Aegyptiorum Theologi, ad Oſiridem, Deorum omnium quotidie ab omnibus cultorum, optimum et maximum, inuentionem et culturam vitis referrent. Et contrarium re ipſa docet PLVTARCHVS.

Salmaſii ſententia, Oſiridem eundem eſſe cum Baccho Graecorum, excutitur.

§. 7. SALMASIVS, qui, cum librum *de annis Climactericis* conſcriberet, aliquos in ſcientia linguae Copticae progreſſus fecerat, ex ipſo *Oſiridis* nomine Aegyptiaco, ſummam Numinis huius cum Baccho Graecorum, conuenientiam adſtruere annisus eſt. Quare hanc eius ſententiam, nominisque Oſiridis originationem Aegyptiacam, tacitus praeterire non poſſum. Sic autem ille in libro, quem nominaui, pag. 566. 567. *Σηρί vel Σιρὶ Aegyptiis eſt filius. Inde a Σιρὶ, cum articulo,* Ὀυσιρὶ, *qui Graecis* Ὄσιρις; *nempe quem Graeci* κȣ̃ρον, *Latini Liberum. Liber et Libera,* κȣ̃ρος *et* κȣ́ρη, *filii Cereris ſiue Iſidis, quae* δημήτηρ *Graecis, quia Aegyptiis* Ἴσι *eſt mater.* Quam non multa pauculis hiſce verbis vir ſummus complexus eſt? quae, ſi vera eſſent, nouam profecto, Mythologiae, tum Graecorum, tum Aegyptiorum, lucem affundere poſſent. At nuda, ſed blanda, quaedam veri ſpecies, doctum hocce caput a veritate omnino abduxit. Exiſtimat, *Oſirin* Aegyptiis ſonuiſſe ⲞⲨϢⲎⲢⲤ, (*Vſcheri*) id eſt *filium.* Quare? Quia Iſidis filius erat. Sed quale hoc quaeſo nomen eſt, ex

ratione

ratione Sacrorum, Numini Auguſto, a gente ſuperſtitioſa quidem; ſed ſapientiae non experte, inditum? An non eadem de cauſa, alii quoque Dii, ex matribus editi, quarum erant *filii;* nomine eodem erant compellandi? Similium enim, ſimilis eſt ratio. Sed, ſi Salmaſio fides, *Oſiris* tamen idem erat, qui *Bacchus*, et hic apud Graecos dicebatur *κῦρος*, quia erat Cereris filius, ſicut eadem de cauſa Romani eum appellabant *Liberum*, et ſororem eius *Liberam.* At profecto verum non eſt, *κῦρον*, quando ſic appellatur Bacchus, ſignificare *filium;* verum *puerum*, qui aetatem infantilem et puerilem nondum exceſſit. Eodem ſenſu * *κῦρος*, dicitur etiam de Diis aliis adhuc infantibus. Nomen igitur *κύρου* bene expreſſit OVIDIVS de Baccho loquens, Metam. Lib. IV, 17.

— Tibi enim inconſumta iuuentus.
Tu puer aeternus, tu formoſiſſimus alto
Conſpiceris coelo: tibi, cum ſine cornibus adſtas
Virgineum caput eſt —

Sed nec ideo a Romanis *Liber* dictus eſt *Bacchus*, etſi in voce hac eundem ad modum luſerit etiam CICERO de Nat. Deor. Lib. II. c. 24. quod vel ex hac obſervatione SERVII ad Georgic. L. II. v. 4. intelligere licet. *Pater licet generale ſit omnium deorum, tamen proprie Libero ſemper cohaeret: nam Liber pater vocatur.* Ideoque non facile mihi perſuaderi ſiuerim, *Liberam*, quod volebat SALMASIVS, quando hoc nomine Proſerpina apud Romanos compellabatur, etiam ſignificare *filiam.* Nam ſicuti *Libero*, cognomen veluti proprium *Patris* ſemper adhaeſit, ita *Proſerpinae* quoque, non ſecus atque *Cereri*, cognomen *matris*

* APOLLONIVS *Rhodius* Argonaut. Lib. I. v. 508. II. 709. III. 118. CALLIMACHVS Hymno in Delum 211, 214.

matris in Sicilia tributum fuiſſe, conſtat. PLVTARCHVS in vita Marcelli, loquens de hiſce Deabus, in Sicilia cultis, id conceptis verbis monet p. 309. Ἀς καλοῦσι ματέρας. *Quas Matres vocant.* Aliud vtique ſignificat vox *Liber*, *et libera*, vbi Baccho et Proſerpinae tribuitur, quod optime, niſi fallor, VARRO explicat apud AVGVSTINVM *de Ciuitate Dei* Lib. VI. c. 9. Verba eius ſunt. *Liberum a liberamento appellatum volunt, quod mares in coeundo per eius beneficium, emiſſis ſeminibus, liberentur. Hoc idem in foeminis agere Liberam, quam etiam Venerem putant, quod et ipſas perhibeant ſemina emittere, et ob hoc Libero eandem virilem corporis partem in templo poni, foemineam Liberae.* Ex his intelligitur, *Liberum* et *Liberam*, et ſententia Theologorum Romanorum antiquiorum, praefuiſſe generationi hominum, vnde pronum eſt concludere, ea ipſa de cauſa, illum vocâtum eſſe *patrem*, et hanc *matrem*. Taceo Bacchum in fabulis Graecorum, filium perhiberi non Cereris, verum Semeles et Iouis. Ita apud Aegyptios, Oſiris erat Iſidis non filius, ſed frater et maritus, etſi tamen in ſacris quibusdam myſticis, aliquo tantum reſpectu, diceretur etiam eius filius. Non magis verum eſt, quod vir magnus fidenter aſſerit, Ἴσι Aegyptiis ſonare matrem, qua de re alibi plura dicemus. Sed nimium quantum in his morati ſumus. Redeamus ad *Oſiridem*, Aegyptiorum *Solem*.

Oſiridis nomen eſt recentius. Antiquiſſimis temporibus Sol in Aegypto cultus ſub nomine ΦΡΗ.

§. 8. Certum nempe firmumque eſt, Oſiridem Aegyptiis nihil aliud deſignaſſe, quam *Solem*, et non alio ſenſu, aut *Nilum*, aut *Bacchum* dici potuiſſe, quam quo Numina haec ad *Solem* referuntur. Quod ita tamen accipi nolim, tanquam * *Oſiris*, per ſe, et in communi

* Id nonnulli ſibi imaginantur. Vide SPENCERVM de Legibus Hebraeor. L. III. Diſſ. I. c. III. p. 36. Edit. Belgic.

communi linguae Aegyptiacae vſu, *ſolem* ſignificauerit, vti ἥλιος Graecis, *ſol* Latinis. Nam ſol Aegyptiis dicebatur ΦΡΗ *Phre;* *Oſiris* vero Numen erat ſymbolicum, in quo vim, poteſtatem, iucundiſſimosque effectus Solis reuerebantur Aegyptii, ſicuti Graeci et Latini, in *Apolline et Phoebo.* Et Oſiridis nomen, quod mihi firmiter perſuadeo, habitatione Iſraëlitarum in Aegypto, fuit non paulo recentius. Initio ſplendidum Coeli Aſtrum, Aegyptios ſub communi atque proprio *Solis* nomine vel ΦΡΗ Aegyptiace, coluiſſe, eruditis obſcurum eſſe non poteſt. In illius honorem conditam nouimus *Heliopolin*, id eſt *vrbem Solis*, quae nonnunquam regibus Aegypti antiquis ſedem non incelebrem praebuit. In Scriptura ea dicitur און, *On*, quod nomen omnino ei fuit antiquiſſimum et primum, Geneſ. XLI, 45. 50. XLVI, 20. Quibus in locis interpretes Alexandrini, in verſione ſua conſtanter poſuerunt Ἡλιούπολιν, *Heliopolin.* Obſeruatione autem indignum non eſt, Aegyptios interpretes, etſi ſermonis hebraici ignari eſſent, et ſolam Alexandrinorum verſionem prae oculis haberent, in omnibus tamen hisce locis, voci Graecae Ἡλιούπολις ſubſtituiſſe antiquum et vere Aegyptiacum vrbis illius nomen ΩΝ, vel *On*, cuius proinde vetuſtiſſimi nominis memoria, inter Aegyptios, Seculo IV. poſt C. N. quo verſio Aegyptiaca Pentateuchi videtur confecta eſſe, adhuc ſuperſtes erat, etſi forte vera nominis huius ſignificatio, paucis tantum perſpecta eſſet. Ego CYRILLO Alexandrino libenter aſſentior, qui alicubi tradidit, *On Aegyptiorum lingua dici Solem.* Nam in dialecto Thebaidis, vel ſuperioris Aegypti, quae vulgari dialecto antiquior eſt, lux dicitur ⲞⲨⲞⲈⲒⲚ *(Voein)* vel ⲞⲈⲒⲚ, *(Oein,)* quam poſtremam, fuiſſe vocem primitiuam auguror. Id videtur olim contracte pronuntiatum fuiſſe, *On. Lucem* vero pro *Sole* accipi, tritum valde atque vulgatum eſt. Sic IOBI.

XXXI, 26. אם אראה אור כי יהל. *Num vidi lucem, quod ſplenderet.* Vbi per אור, *lucem,* interpretes omnes *Solem* intelligi conſentiunt. Deus in vrbe hac, religione Aegyptiorum conſecratus, erat, vti iam dixi, ΦΡΗ *Sol.* Hinc igitur HERODOTVS obſeruat, Heliopoli Sacra fieri τῷ ἡλίῳ *Soli*, Lib. II. c. 59. Ibidem c. 73. Heliopoli commemorat τὸ ἱρὸν τȢ ἡλίȢ, *Templum Solis.* Ita STRABO Lib. XVII. p. 553. fin. ἩλίȢ πόλις, τὸ ἱερὸν ἔχȢσα τȢ ἡλίȢ. *Heliopolis, quae templum habet Solis.* Adde CICERONEM Lib. III. de Nat. Deor. cap. 21. Confirmat hoc Coptus *Pentateuchi* interpres, qui Exodi I, 11. vbi in Graeca verſione haec leguntur, quae Textus hebraicus non habet. Καὶ Ὢν, ἥ ἐςιν ἩλιȢπολις, ad literam ita vertit. ⲚⲈⲘ ⲰⲚ ⲈⲦⲈ ⲐⲂⲀⲔⲒ ⲘⲮⲢⲎⲦⲈ. *Et On, quae eſt vrbs ſolis.* Quia igitur *ſol*, Deorum Aegypti longe princeps, ſub ipſo hoc nomine, auita religione Heliopoli colebatur, nomen illud ⲮⲢⲎ, Aegyptiis omnibus erat inprimis venerabile et ſacroſanctum, quod MARTIANVS CAPELLA *, Hymno in ſolem, aenigmatice ſic ſubinnuere voluit.

Salue vera Deum facies, vultusque paternae
Octo et ſexcentis numeris, cui litera trina
Conformat Sacrum nomen, cognomen, et omen.

Etenim *ſacrum* hoc *nomen*, tribus conſtans literis, quae numeros contineant DCVIII. non eſſe aliud quam ⲪⲢⲎ, Aegyptium, ex obſeruatione Beati LA CROZII ** alio loco dudum iam monui. Eodem loco indicauit rei huius veſtigia ſatis manifeſta, in

* Vid. eius Lib. II. *de Nuptiis Philologiae* p. 43. extr. 44.
** Diſſert. VIII. de Terra Goſen § 4.

in hiſtoria Moſaica reperiunda. Etenim Socer Ioſephi Patriarchae כהן אן, *Sacerdos Onienſis*, vel *Heliopolitanus*, Geneſ. XLI, 45. 50. XLVI, 20. nominatur illic פוטיפרע, *Pothipherah*, vbi interpretes graeci habent πετεφρῆ, ALEXANDER vero *Polyhiſtor* πεντεφρῆ, vti etiam in * hiſtoria Apocrypha Aſenethae, nomen hoc conſtanter ſcribitur. Id vero ſermone Aegyptiorum, Π-ϨⲞⲚⲦ-ⲘⲪⲢⲎ, *P-Hont-em-Phre*, proprie deſignat *ſummum Sacerdotem ſolis*. Sed labentibus ſeculis, ſacerdotes Aegyptiorum, idem illud nomen, ſub nomine ſymbolico *Oſiridis*, populo colendum propoſuerunt, eique per Aegyptum totam, paſſim Templa ſplendidiſſima conſtrui curarunt, ſacerdotumque collegia dedicarunt. Quia vero id factum eſt, vt credo, ſerius, Aegyptii dixerunt, teſte HERODOTO Lib. II. c. 145. *Oſiridem* eſſe ex tertio Deorum ordine. Nam ceteroquin, quod ex ipſo HERODOTO diſcimus, fuit Deorum Aegypti ſummus, longeque Princeps. Vide §. 2.

§. 9. Parentes *Oſiridi* non ſemper iidem in fabulis Aegyptiorum myſticis aſſignantur, cuius inconſtantiae nullam aliam, quam hanc rationem eſſe putem, quod Graeci traditiones Aegyptiorum vetuſtas ſibi a ſacerdotibus relatas, aut non recte aſſecuti fuerint, aut, quod easdem, nimium ad Theologiam Graecanicam accommodando, vehementer adulteraverint. Sequentia id quod dixi, manifeſtum facient. In fabulis Aegyptiorum ſacris *Phthas*, vel *Vulcanus* perhibebatur Solis pater. Vide quae Lib. I. cap. II. §. 11. (not *) adducta iam ſunt, quae hic non repeto. Traditioni huic Sacerdotum Aegyptiorum, non adverſatur celeberrima Inſcriptio Saitica, in honorem *Neithae*

De Genealogia Oſiridis Mythologica.

* In *Codice Apocrypho* optimi FABRICII Hamburgenſis, Vol. II. p. 85. etc.

Neithae, vel *Mineruae* Aegyptiorum conſecrata, in qua legebatur, *Fructus quem peperi, eſt Sol.* Nam *Neitham* a Philoſophis Aegyptiorum, eandem cum *Phtha*, vel *Vulcano* habitam fuiſſe, multis probauimus Lib. I. c. III. Ne ipſa quidem illa *Oſiridis* Genealogia, quam Graeci nobis, tanquam ab Aegyptiis hauſtam, obtrudunt, traditionibus Aegyptiorum genuinis contradicit, ſi modo omnia recte excutiantur. Genealogiam illam huncin modum DIODORVS *Siculus* contexit p. 13. *Poſt* Vulcanum *imperauit Saturnus, qui ducta in matrimonium Rhea Sorore, genuit, vt fabulantur, Oſirin et Iſidem, vt vero plurimi aſſerunt, Iouem et Iunonem, quibus regnum totius mundi virtus promeruit. Ex his* (Ioue et Iunone) *quinque Deos natos, ita vt in vnamquamque intercalarium apud eos dierum quinque, vnius natalis incideret. Nomina illorum ſunt Oſiridis, Iſis, Typhon, Apollo, et Venus.* Duplex hic nobis offertur Oſiridis genealogia, vtramque paucis expendamus. Iuxta quosdam igitur, vt perhibet DIODORVS, poſt Vulcanum regnauit Saturnus, et hic pater eſt Oſiridis. In prima vero MANETHONIS Dynaſtia, apud Syncellum p. 19. Vulcano ſucceſſit Sol, illius filius, etſi tamen poſtea illic a ſole diſtinguatur Oſiris, quod potuit niti certis quibusdam rationibus myſticis, aut in quo MANETHO Graecos ſequi maluit. Ibidem namque *Saturnus* etiam ſequitur, cui tamen in vetuſta Mythologia Aegyptiorum, non magis locus eſt, quam *Rheae.* Numina haec Graecia mendax Aegyptiis obtruſit plane inuitis. Sed res ita tamen ſe habet. Numinibus Aegyptiorum, Graeci Deorum ſuorum nomina accommodare ſolent, prouti res et inſtituti ratio id poſcere ipſis videtur. Et ſaepe vnius Numinis Graeci nomen pluribus Diuinitatibus Aegypti imponunt. Vbi loquentes de Aegyptiorum Diis, *Saturni* mentionem faciunt, eo nomine aut *Phthan*, aut *Anubim*,

aut

aut etiam *Serapim* deſignare ſolent. Quod vero nomine *Saturni* etiam *Phthan*, vel *Vulcanum* Aegyptiorum ſubinnuerent, ratio in promtu eſt, ex iis, quae de *Phtha* obſeruauimus Lib. I. c. II. petenda. *Vulcanus* namque vel *Phthas*, Aegyptiis erat, Deorum hominumque pater et progenitor, qui toti Vniuerſo primus imperauit. In Mythologia Graecorum, plane hoc ipſum praedicatum fuiſſe de *Saturno*, neminem latet. Graeci igitur *Phthan* Aegyptiorum nonnunquam *Saturni* nomine deſignant. Quod vero ad *Rheam* attinet, quam *Saturno* et ſororem et conjugem Graeci adiungunt, ea Theologis Aegyptiorum omnino incognita fuit. Quando autem de *Rhea* Aegyptiorum Graeci loquuntur, ſolent utplurimum intelligere Numen illud, quod Aegyptii voce patria *Athor* dixerunt, Graeci vero *Venerem* interpretantur. Poteſt id ſatis aliunde colligi, et non obſcure à PLVTARCHO ſubindicatur, quando *de Oraculorum defectu* p. 429. fin. hunc in modum ſcribit. *Rheam Aegyptii fabulantur quinque deos peperiſſe* (Oſirin nempe, Iſin, Typhonem, Apollinem et Venerem) *aenigmatice innuentes, ortum quinque mundorum, ex vna materia.* Ecce igitur *Rheam* Aegyptiorum, nihil aliud, quam *ὕλην*, *materiam*, principiam rerum omniam primum, ſcilicet paſſiuum, vel, ex quo, materium ex qua formati ſunt mundi, de qua OVIDIVS in principio *Metamorphoſeon* cecinit.

Vnus erat toto Naturae vultus in orbe
Quem dixere Chaos, rudis indigeſtaque moles,
Nec quicquam niſi pondus iners, congeſtaque eodem
Non bene junctarum diſcordia ſemina rerum.

Quod autem Graeci dixere *Chaos*, Aegyptii nominarunt *Athor*, ſiue *Venerem*. Si iam his obſeruatis, *Saturnum*, interpreteris *Phthan*, id eſt Aegyptiorum *Vulcanum*, *Rheam* vero earundem *Athor* vel *Venerem*, habebis genuinam Aegyptiorum doctrinam, Lib. I.

c. I.

c. I. & II. pluribus explicatam. Quod vero ad alteram *Oſiridis* genealogiam, à Diodoro pariter relatam, attinet, illa ad fabulas Theologiae Graecanicae adhuc magis eſt attemperata. Secundum illam, ex Saturno nati ſunt Jupiter et Juno, ex his vero Oſiris & Iſis, non ſecus atque in Theologia Graecorum Mythica, Saturni filius perhibebatur Iupiter, et huius Apollo, ſiue Sol. In hac Genealogia Iuno quoque interuenit, Saturni filia, Iouis Vxor, Oſiridis vero et Iſidis Mater. Et Iunonem tamen vera Aegyptiorum Theologia prorſus ignorauit, cuius teſtem habemus locupletem, ipſum HERODOTVM, graecum, et mythologiae Graecae mirifice peritum, ſed et ſacerdotum Aegyptiorum amicum familiarem. Is autem Lib. II. c. 50. teſtatur, Aegyptios Iunonem cognitam non habere. Neque hic excipere iuuabit, intelligi Iunonem non Graecorum, ſed Aegyptiorum, de qua Lib. I. c. 1. §. 4. Nam illam Aegyptiorum non intelligi, ex eo liquet, quod diſtinguatur à *Rhea*, ſiue *Athor* et *Venere*, cum re ipſa Aegyptiorum *Iuno* atque *Venus*, ſiue *Athor*, non fuerit niſi unicum Numen. Quando praeterea in Genealogia hac Iuno perhibetur Saturni filia, Iouis vero et Soror et Coniux, quis poterit dubitare, quin deſignetur hic Iuno Theologiae Graecanicae, Aegyptiis prorſus incognita? Linquamus igitur genealogiam hanc Graecis, veris illius architectis. Poſterior tamen huius Genealogiae pars, quae ita ſe habet, ex Ioue, et Iunone praeter Oſirin et Iſin, alios praeterea tres Deos editos fuiſſe, ita ut omnium horum quinque deorum natales, inciderint in quinque dies intercalares, qui apud Aegyptios, quouis anno, menſibus duodecim addi ſolebant, et menſem eorum decimum tertium comprehendebant, ex fontibus Aegyptiacis dimanauit, ſpectat enim ad anni Aegyptiaci conſtitutionem, quae induſtriae ac peritiae ſacerdotum illius gentis debetur

tur. Rem hanc, ut plures alias eius generis, fabularum tegumentis ſacerdotes inuoluere ſolebant. Fabulam huc ſpectantem, à ſacerdotibus tradi ſolitam, paulo plenius refert PLVTARCHVS hunc in modum *de Iſid. et Oſir.* p. 355. *Rheae aiunt, occulte cum Saturno congreſſae, Solem — imprecatum fuiſſe, ut neque in Menſe, neque in Anno pareret. Sed Mercurium — cum ea coiiſſe, ac deinde in ludo cum Luna victorem,* ſeptuageſimam partem cuiusuis diei abſtuliſſe, atque ex his omnibus dies quinque confeciſſe, ac 360 diebus anni adjeciſſe! quae quinque dies nunc ab Aegyptiis epagomenae, id eſt adjectitiae vocantur, et ut natales deorum feſti aguntur. Prima autem earum die, Oſirin natum. — Secunda die Aruerin natum, quem alii Apollinem, nonnulli Horum Seniorem dicunt. Tertia Typhonem. — Quarta Iſidem. — Quinta Nephthyn. Patrem autem Oſiridis et Arueris fuiſſe Solem: Iſidis Mercurium, Typhonis et Nephthys Saturnum.* Totum hoc, quicquid eſt, meram eſſe fabulam allegoricam, nemo eſt, qui non ſtatim videat, et fateri cogatur. Eaque proprie non ſpectat ad genealogiam Deorum; ſed ad conſtitutionem anni Aegyptiaci, qui cum antehac dies tantum 360. complexus eſſet, poſtea,** regnante Heliopoli Aſetho, in eam formam redactus eſt à ſacerdotibus, quem deinde ſeruauit, uſque ad Auguſti Imp. tempora, quibus annus fixus, conſtans ex 365. diebus et quadrante, priori vago, per totam Aegyptum, paulatim ſuccedere coepit. Huiusmodi rerum memoriam ſolebant ſacerdotes Aegyptii, ſub cortice fabularum, ſaepe prorſus incredibilium, tegere, ſibique

* imo, ſi calculos recte ſubducas, invenies, eſſe partem *ſeptuageſimam ſecundam.* Recte hoc iam monuit SCALIGER de emendat. Temporum Lib. III. pag. 195. ac nuper ALPH. VIGNOLIVS. T. II. p. 697. et 774.

** Vide infra §. 16.

que reſeruare, vti conſtat ex fabula de Phoenice alite, et de Oſymandya, qui certe nuſpiam gentium, niſi in ſolis ſacerdotum fabulis emblematicis regnauit. Quod ſi fabula illa de quinque Rheae et Saturni liberis, ſincera ac illibata, ſeruatis etiam veris Deorum nominibus Aegyptiacis, ad nos perueniſſet, non ita difficile foret, verum eius ſenſum et indagare et explicare. Iam vero res eſt altioris indaginis, quaeque, cum paucis expediri nequeat, hic quidem locum non inuenit. Si ceteroquin ſine ambagibus, quod ſentio, dicendum eſt, ego conſtitutione hac anni Aegyptiaci, cultum Oſiridis antiquiorem non fuiſſe cenſeo; ſed potius utrumque hoc, eodem tempore, inuectum fuiſſe à ſacerdotibus, omnibusque innotuiſſe, opinor. Ex hoc euentu etiam poſtea nomen Oſiridis interpretabor.

De etymologia nominis Aegyptiaci Oſiris.

§. 10. Campum longe lateque patentem mihi iam emetiendum eſſe video, ſi fabulas ſacerdotum ſacras, de Oſiride ſparſas, excutere velim, vt ex iis, quod toto hoc capite aſſero, Oſiridem priſcis Aegyptiorum Sapientibus, nunquam aliud quid ſignificaſſe, quam ſolem, laetosque illius effectus, nonis rationibus probare queam. Verum cum talis disquiſitio, quam vix Commentarius iuſtae magnitudinis capere queat, huius loci non ſit, ea in aliud tempus reiecta, ad interpretandum Aegyptiacum *Oſiridis* nomen nunc potius progredi malo. Etenim ex hac quoque diſputatione, in totum capitis huius argumentum, lucem non tenuem redundaturam eſſe, confido. *Oſirin* non eſſe nomen magni illius fluuii, qui totam Aegyptum ſecat, et quem omnes appellant *Nilum*, quod volunt eruditi quidam, monuimus iam §. 3. Quomodo res huius indolis, aut Aegyptios in uniuerſum, aut ſacerdotes eorum, aut etiam peregrinos, qui itineribus Aegyptum peragrauerant, et vbique ſacerdotibus illius gentis familiariter vſi erant, potuiſſet latere?

Et

Et nemo tamen veterum tale quid memoriae prodidit. Omnes potius, quando eo delabuntur, in explicando *Oſiridis* nomine, rationes illius valde diuerſas reddunt, et quibus vtplurimum vetuſta Aegyptiorum lingua mirifice fauet. Non itaque erat, vt eas tanto ſupercilio SELDENVS deſpiceret, et tanquam vanas penitus repudiaret. * *Faceſſant*, inquit, *qui* πολυόφθαλμον, ἀγαθοποιὸν, *aut ſimile quid Oſirin ſignificare, obtrudunt. Magnos ſane viros*, PLVTARCHVM *et* EVSEBIVM *diu eſt, quod fefellerint*. Maiori certe veri ſpecie, interpretationes iſtae veterum, ſe lectoribus peritis et cordatis commendabunt, quam illa, de qua modo diximus, et quam vir ceteroquin ad miraculum doctus, nobis tanquam vnice veram offert. Sed expendamus illas, quas veteres memoriae nobis prodiderunt, nam etymologiam Salmaſianam nominis *Oſiris*, iuſtis de cauſis repudiauimus §. 7. Hic tamen in anteceſſum monere operae pretium eſt, duplicem nominis huius celebratiſſimi pronuntiationem in Aegypto auditam fuiſſe, cum aliqui dicerent *Vſiris*, alii vero *Oſiris*. Nam ** HELLANICVS *Lesbius*, ſcriptor peruetuſtus et diligens teſtatur, ſe audiuiſſe nomen hoc à ſacerdotibus pronuntiatum Ὕσιριν, *Yſirin*, non *Oſirin*, cum tamen poſtremo hoc modo, *Oſiris*, tantum non ab omnibus, iis etiam, qui Aegyptum adierunt, ſcribi ac appellari conſueuerint. Nempe in Aegypto duplex erat dialectus, ſatis à ſe inuicem diuerſa, quod ex libris lingua Coptica exaratis, hodieque ſuperſtitibus, intelligitur, dialectus Aegypti ſuperioris, et inferioris. Quis porro neget, in Aegypto olim id etiam contingere potuiſſe, quod hodieque in omnibus regnis paulo amplioribus, obſer-

* De Diis Syris Syntag. I. c. IV. p. 147.

** Apud PLVTARCHVM de Is. et Oſir. p. 364.

obſeruare licet, in diuerſis eorum regionibus et partibus, notabilem etiam, in pronuntiatione einsdem linguae, differentiam obtinere. Nihil igitur credere prohibet, nomen *Oſiris*, à quibusdam in Aegypto ſic pronuntiatum fuiſſe, tanquam ſonaret *Vſiris*, aut etiam vice verſa. Id certe videtur occaſionem praebuiſſe pluribus et diuerſis nominis huius unius interpretationibus atque explicationibus. Vtriusque pronuntiationis rationem aliquam habeamus.

Veterum nominis huius etymologiae excutiuntur.

§. II. Communiter Graeci, et ſecuti hos Latini, nomen hoc in Aegypto, et ab Aegyptis auditum, ſcribere ac pronuntiare ſolent Ὄσιρις, *Oſiris*, idque multi olim interpretabantur πολυόφθαλμον, quaſi dicas *multioculum.* Interpretationem hanc adfert DIODORVS *Siculus* Lib. I. p. 10. Μεθερμηνευόμενον γὰρ εἰς τὸν ἑλληνικὸν τῆς διαλέκτȣ τρόπον, ἐῖναι τὸν Ὄσιριν πολυόφθαλμον ἐικότως. Πάντη γὰρ ἐπιβάλλοντα τὰς ἀκτῖνας, ὥσπερ ὀφθαλμοῖς πολλοῖς βλέπειν ἅπασαν γῆν καὶ θάλασσαν. *Aiunt Oſiin, ſi graece interpreteris, ſignificare* πολυόφθαλμον, *multioculum, et merito, cum radios vbique intendens, vniuerſam terram et mare, quaſi multis oculis colluſtret.* Idem quoque tradit HORAPOLLO, vti viri eruditi verba eius corrigunt Lib. I. c. 34. Πάντων γὰρ ἐπιβαίνει, καὶ πάντα ἐξερευνᾷ ὁ ἥλιος. Ἔνθ' ȣ̎τω πολυόφθαλμος ὀνομάσθη. *Omnia enim tranſit et peragrat, omnia itidem accurate inſpicit Sol, ideoque* πολυόφθαλμος, *id eſt multioculus vocatus eſt.* Rationem quoque interpretationis iſtius literalem, ex lingua Aegyptiaca petitam, dedit nobis PLVTARCHVS in libro *de Iſide et Oſir.* p. 355. Ἔνιοι δὲ τȣ̎νομα διερμηνεύȣσι πολυόφθαλμον,* ὡς τȣ̃ μὲν ὄς τὸ πολὺ, τȣ̃ δὲ ἴρι τὸν ὀφθαλμὸν αἰγυπτίᾳ γλώττῃ φράζοντος. *Nomen hoc quidam interpretantur MVLTIOCVLVM,*

* **Ita locum hunc corrigendum eſſe, dudum iám monui.**

LVM, ſiquidem OS Aegyptiorum ſermone multum, IRI vero oculum ſignificet. Prior huius interpretationis pars, dubium omne reſpuit. Etenim τὸ πολὺ, *multum*, ab interpretibus Coptis Scripturae S. ſemper redditur ⲟϣ, *oſch* vel, vt Graeci euphoniae cauſae id efferebant, *os.* At *iri*, Aegytiace ⲉⲣⲉ, in eadem verſione antiqua, nunquam *oculum*, ſemper vero *facere* ſignificat. Suſpicor ergo, explicationem illam ſacerdotum, qui *Oſirin* interpretabantur *multioculum*, non eſſe literalem, verum emblematicam, deſumtam ex lingua ſacra ſacerdotali, cuius *Manethon*, ipſe ſacerdos *, mentionem facit, accommodatam nempe ſymbolo, quo frequenter Oſiris deſignatus eſſe perhibetur. Symboli, quod hic ſubinnuo, illic, vbi *Oſiridis* nomen interpretatus erat, meminerat PLVTARCHVS p. 354. fin. his verbis: *Regem et dominum Oſirin oculo et ſceptro pictis exprimunt.* Alia hanc in rem obſeruata vid. §. 3. Aegyptii hoc ſymbolo oculi et ſceptri, Oſiridis ſui et ſcientiam, vt qui omnia videret, et potentiam, vt qui omnia regeret, deſignare voluerunt, idque re ipſa ſignificat ⲟϣ ⲉⲣⲉ *Os-iri*, id eſt ἐνεργητικὸν, *magna agendi vi praeditum*, vel *multa facientem*, aut *multum operantem.* Confirmat hanc meam interpretationem alibi PLVTARCHVS ipſe p. 368. Ὁ γὰρ Ὄσιρις ἀγαθοποιὸς, καὶ τοὔνομα πολλὰ φράζει, οὐχ ἥκιστα δὲ κράτος ἐνεργοῦν καὶ ἀγαθοποιόν. *Eſt enim Oſiris beneficus, et nomen hoc multa ſignificans,* (vel, *quod multis modis interpretari licet*) *praecipue robur efficax, et beneficum deſignat.* Quando autem interpretatio haec, pronuntiationi vulgari Graecorum et Romanorum, nominis *Oſiris* omnium optime et exacte prorſus conuenit,

 aliter

* **Apud IOSEPHVM Lib. I. aduerſus Appion. p. 445. Edit. Belgic.**

aliter quam ſic ſtatuere non poſſum, hanc ipſam quoque interpretationem, quam modo illuſtraui, in ipſa Aegypto, et inter regionis illius ſacerdotes, valde obuiam, et communius receptam fuiſſe, quod nouo argumento eſſe poteſt, per *Oſiridis* et nomen et Numen, vere et proprie ***Solem*** deſignatum fuiſſe. Non itaque etymologia illa erat faſtidioſe contemnenda, etſi tamen dubitari queat, an ſit vera et natiua, et an non detur alia melior, menti priſcorum in Aegypto Theologorum magis conformis. Mihi igitur aliquando in mentem venit, nomen *Oſiris,* Aegyptiis ſonaſſe ⲞⲨϢ-Ⲋ-ⲢⲎ, *Os-i-re*, id eſt * ***regem multum euntem***, vel etiam, ***Solem multum euntem***, quam coniecturam, ante viginti fere annos, ſubobſcure tamen,** iudicio eruditorum expoſui, eamque non ita abſurdam cenſeri poſſe, oſtendam, vbi ad Iſidis Numen peruenero. At nunc tamen, vbi omnia huc ſpectantia, maturius conſideranda, et ſeria aeſtimatione expendenda erant, coniecturae huic aliam praeferre malui, de qua mox.

Idem argumentum continuatur.

§. 12. Non citra rationem PLVTARCHVS obſeruauit, nomen *Oſiridis* multa ſignificare, et diuerſis interpretationibus obnoxium eſſe. Igitur praeter eam, quam nunc excuſſimus, aliam adfert ex HERMAEI Libro primo de Aegyptiis, in Commentario ſaepius citato p. 365. fin. Ὄμβριμόν φησι μεθερμηνευόμενον εἶναι τὸν Ὄσιριν. Quae in verſione Xylandri ita redduntur. ***Hermaeus primo de Aegyptiis libro, Oſiridem, ſi interpretetur, validum eſſe, inquit.*** Haec interpretatio forte ab ea non differt, quam §. 11. penſitauimus, ſecundum quam *Oſiris* ſignificaret κράτος ἐνεργοῦν, ***robur actiuum et efficax.*** Sed quando tamen

* **Illuſtrationem nominis huius pete ex §. 5.**

** **In *Rampbab illuſtrato* p. 68.**

tamen nunc verba PLVTARCHI meditate penſito, et ab omni parte verſo, probabile mihi ſit, eum non ſcripſiſſe ὄβριμον, ſed verius ὄμβριον, *pluuialem.* Nam in antecedentibus auctor hic, ex Aegyptiorum doctrina, retulerat, et Nilum, et humorem omnem, eſſe ἀποῤῥοὴν, *defluxum* Oſiridis. Mox fabulam illam, genitalia Oſiridis in Nilum proiecta fuiſſe, ita explicat, vim huius dei genitalem et ſeminalem, pro materia prima habuiſſe humorem, et humoris interuentu, coaluiſſe cum his, quae naſcendi facultate erant praedita. Deinde aliquam inter Oſirin et Iouem, ex placitis Aegyptiorum conuenientiam adſtruere laborat. *Iouem* autem illic alium non deſignat, quam *pluuium*, qui Philoſophis erat, *fœcundus imbribus aether*, et tandem etiam illuſtrationis ergo hoc addit, *ſecundum Hermaeum Oſirin ſignificare* ὄμβριον, *pluuium.* Poteſt haec originatio HERMÆI ex lingua Aegyptiorum ſtabiliri. Nam ϩⲱⲟⲩ *hou* ſermone ipſorum dicitur *pluere*, Gen. II, 7. Pſ. XI, 6. Luc. XVII, 29. et ⲙⲟⲩ-ⲛϩⲱⲟⲩ, *mu-enhou*, eſt *pluuia*, ſecundum literam, *aqua pluuiae*, vel *pluuialis.* Matth. VII, 25. Actor. XIV, 16. ϣⲉⲣ denique, (*ſcher*) vox in Coptorum ſcriptis oppido frequens, *ſpargere* ſignificat. Eſſet igitur ϩⲱⲟⲩ-ϣⲉⲣ, *houſcher*, proprie *pluuiam ſpargens*, et id eſt ὄμβριος. Obiicere quidem forte quiſpiam poſſet, quod ſane notiſſimum eſt, pluuiam in Aegypto ſuperiori, fere nunquam, in inferiori vero raro admodum cadere. Verum, vt iam taceam, interpretationem *Hermæi*, ſi non regioni, linguae tamen Aegyptiorum congruere, et ex hac manifeſto deſumtam eſſe, eſt aliud, quod obiectioni huic, etſi non parum ſpecioſae, merito reponi queat. Etſi enim Aegyptii ſcirent, Oſiridem in Aegypto pluuiam non colligere, ex qua Nilus augeretur, non ignari tamen erant, id fieri in Aethi-

 opia,

opia, ad augendum Nilum, contractam et collectam, Oſiridi adſcribebant, eaque de cauſa Nilum ἀποῤῥοὴν Oſiridis eſſe dictitabant. Vide ſupra §. 4. Clare id * HORAPOLLO ſignificat. Nam vbi nobis explicaturus eſt, cur exundationem Nili, per copioſam e cœli effuſionem aquae ſignificent Aegyptii, rationem hanc reddit. ***Tertia** inundationis Nili cauſa, **ſunt imbres, qui per id tempus, quo intumeſcit Nilus, ad auſtrales Aethiopiae partes congregantur.*** Et quia hos imbres mittere credebatur ***Oſiris***, merito ille hoc intuitu dici poterat ***pluuiarum ſparſor.*** Sed ab hoc tamen beneficio, non putauerim, Aegyptios Deorum principi nomen indituros fuiſſe.

In eodem argumento pergitur.

§. 13. Supereſt alia PLVTARCHI interpretatio, de qua SELDENVS contemtim quoque loquitur, ſed quae tamen examen aliquod noſtrum meretur. Et credi poſſit, HELLANICVM, digitum ad eam potiſſimum intendiſſe, quando nomen id, quod explicamus, à ſacerdotibus pronuntiari *Vſiris*, obſeruauit. Videntur certe ex ipſis Aegyptiorum ſacerdotibus, nomen hoc quidam ita interpretati fuiſſe, tanquam ſonaret **ⲞⲨϪⲈ-ⲢⲎ** (*Vdſie-re*) vel **ⲞⲨϪⲈ-ⲢⲈ,** prius vero *βασιλέα Σωτῆρα*, ***regem ſeruatorem***, poſterius, *αἴτιον τῆς σωτηρίας*, ***ſalutis auctorem.*** Nam **ⲞⲨϪⲈ** (*vdſiie*, vel *Vſe*) Aegyptiis eſt *σώζειν*, ***ſeruare*** ⲢⲎ vero poteſt deſignare ** ***regem***, aut etiam ſignificat ***facere***, adeoque cauſalitatem ſubindicat. Originationem hanc firmat PLVTARCHVS, qui, vt intelleximus §. 11. docet, Oſirin eſſe *ἀγαθοποιὸν*, ***beneficum***, vel bonorum ***cauſam***, et nomen hoc inter plures interpretationes, etiam hanc

* Hieroglyph. Lib I. c. 21.

** Ea de re dixi in *Rempbab* p. 52. 53.

hanc admittere. Et certe ⲞⲨⲢⲈ-ⲢⲈ, eſt *ſalutis cauſa*, vel *auctor*. Adhuc clarius hanc nominis *Oſiris* etymologiam ſuggerit nobis IAMBLICHVS de Myſter. Sect. VIII. c. 3. vbi de Opifice et hoc obſeruat. Ἀγαθῶν δὲ ποιητικὸς ὤν, Ὄσιρις κέκληται. *Quatenus vero bona efficit, Oſiris vocatur.* Non poterat originatio noſtra teſtimonio luculentiori comprobari. Ad eandem pariter alludit auctor hicce Sect. VI. c. 7. Διὰ τοῦτο γὰρ μένει ἐν τάξει τὰ παντὸς μέρια, διότι ἡ ἀγαθοποιὸς τοῦ Ὀσίριδος δύναμις ἁγνὴ καὶ ἄχραντος μένει. *Hanc enim ob cauſam mundi partes in ordine permanent, quod beneficia Oſiridis virtus ſincera manet, et incorrupta.*

§. 14. Aliorum nominis Oſiris interpretationes, qua potui fide et accuratione, penſitaui. Liceat nunc etiam mihi, meam hac de re ſententiam, in medium proferre. Suſpicor, nomen *Oſiris* Aegyptiacum, compoſitum eſſe ex vocibus ⲞⲨⲞⲈⲒϢ, vel ⲞⲈⲒϢ et ⲈⲒⲢⲈ. In dialecto Thebaidis, quam Arabes vocant *Sahidicam*, quaeque eſt vulgari antiquior, ⲞⲈⲒϢ, *Oeiſch*, et coaleſcente cum radice, quod ſaepius fit, articulo indefinito ⲞⲨ, ⲞⲨⲞⲈⲒϢ, *Voeiſch*, deſignat *tempus*. Saepe vox haec occurrit in Verſione Actuum Apoſtolicorum Sahidico-Coptica, quae in Bibliotheca Bodleiana Oxonienſi manu exarata extat, v. 9. c. III, 19. VII, 17. XIV, 17. XVII, 26. etc. ⲈⲒⲢⲈ vero, quod §. 11. monitum iam fuit, genti Aegyptiorum eſt *facere*, vel, *eſſe alicuius rei cauſam*. ⲞⲨⲞⲈⲒϢ-ⲈⲒⲢⲈ (*Voeiſchiri*) igitur, vel quod plane eodem redit, ⲞⲈⲒϢ-ⲈⲒⲢⲈ, (*Oeiſch-iri*) ſignificat eum, *qui tempus efficit*, vel, qui eſt *temporis cauſa*. Aegytiorum plerique videntur id pronuntiaſſe *Oiſchiri*, vel, vti Graeci efferebant, *Oiſiri*, alii vero *Vſchiri*, vel *Vſiri*, hinc

Originatio nominis Oſiris noſtra proponitur, ſecundum quam illud deſignat cauſam temporum.

hinc illa diuerſa eiusdem nominis pronuntiatio, de qua §. 10. Quod ſi autem haec eſt nominis illius vis et poteſtas, quod mihi quidem certum eſt, voluerunt eo Aegyptii, hunc longe praeſtantiſſimum ſolis et effectum et vſum deſignare, quem Deus ipſe in creatione Solis & Lunae obſeruare nos iuſſit Geneſ. I, v. 14. * *Sint illa duo luminaria in ſigna per Eclipſes, in fixa tempora per menſes, in dies et annos.* Hunc praecipuum ſolis effectum, nunquam ſine admiratione intueri potuerunt, etiam Sapientes gentium, ex quorum ſententia CICERO de Nat. Deor. Lib. II. c. 40. *Sol*, inquit, *oriens et occidens, diem noctemque conficit: et modo accedens, binas in ſingulis annis reuerſiones, ab extremo contrarias facit: quarum interuallo, tum quaſi triſtitia quaedam contrahit terram, tum viciſſim laetificat, vt cum coelo bilarata videatur.* Similia habet APVLEIVS *de Mundo* p. 71. *Deciſione luminis menſtrua, tempora Luna ſignificat, et Coeli ſpatium, Sol annua reuerſione colluſtrat. — Sol quidem omnituens* (πολυόφθαλμος) *ortu ſuo diem pandit, occaſu noctem reducit: conditusque vel relatus per plagas mundi,*** *quatuor temporum vices mutat. Hinc tempeſtiui imbres, et Spiritus haud infoecundi. Hinc alimenta nobis ſuppetunt earum rerum, quas accedere Deus his mundi partibus voluit.* Apud EVSEBIVM Praepar. Euangel. Lib. III. c. 15. extat Oraculum Apollinis,

* Sequor hic verſionem celeberrimi Viri IO. PHIL. HEINII, cuius vide Diſſert. Sac. Lib. I. cap. 11.

** Apud ſcriptorem Aegyptium, *de myſteriis literarum*, qui MSS. extat in Bibliotheca Oxonienſi, ſpeciatim *quatuor anni tempora dicuntur* ⲚⲈⲆⲞⲆⲈⲤϢ ⲚⲦⲈ ⲦⲈⲢⲆⲘⲠⲈ, vt credi poſſit, Aegyptios id in mente habuiſſe, quando ſolem vocarunt *cauſſam efficientem temporis*, vel *quatuor anni temporum.*

linis, qui aliquando conſultus, quis qualisue eſſet, in haec verba reſponderit

Ἥλιος, Ὧρος, Ὄσιρις, Ἄναξ, Διόνυσος, Ἀπόλλων
Ὡρῶν καὶ καιρῶν ταμίης, ἀνέμων τε καὶ ὄμβρων
Ἠοῦς καὶ νυκτὸς πολυαστέρος, ἡνία νωμῶν
Ζαφλεγέων ἄστρων Βασιλεὺς, ἠδ' ἀθάνατον πῦρ
Sol, idem Horus, et Oſiris, Rex, Bacchus, Apollo,
Horarum, annique tempeſtatum promus condus,
ventorum itidem et imbrium
Aurorae et Noctis ſtelliferae habenas regens
Aſtrorum ignitorum rex, atque ignis immortalis.

§. 15. Non tamen ab inſtituto meo alienum erit, paucis obſeruaſſe, Aegyptios eandem hanc ſolis poteſtatem et virtutem, crebris ſermonibus celebraſſe, quare fieri facile potuit, vt ab ea potiſſimun, Soli nomen indendum eſſe cenſuerint. Eo ſpectant, quae de Aegyptiis commemorat DIODORVS Lib. I. p. 11. *Hos itaque Deos* (Solem et Lunam) *mundum vniuerſum gubernare ſtatuunt, nutrientes et agentes omnia, tripartitis anni temporibus, modo inuiſibili circuitum abſoluentibus, nempe vere, aeſtate, autumno. Quae licet naturam inter ſe maxime contrariam habeant, annum tamen conſenſu optimo efficiant.* CLEMENS *Alexandrinus* literis prodidit, Aegyptios hancce ſuam doctrinam, quod Sol ſit cauſa efficiens temporis, etiam imaginibus hieroglyphicis, arcanis, propoſuiſſe. Ita enim ſcribit Lib. V. p. 566. *Ex Aegyptiis alii quidem in nauigio; alii vero ſuper crocodilum, ſolem pingunt. Significant autem, quod Sol per aërem dulcem et humidum ingrediens, gignit tempus.* Quod forte aduerſus † non paucos e Graecis Philoſophis adſtruxerunt,

Originatio iſta ex Aegytiorum placitis illuſtratur.

† Vide iſto de argumento ſubtiliter diſputantes, PROCLVM Libro IV. in Timaeum Platonis p. 230. 240. etc. et SIMPLICIVM in Ariſtotelis Auſcult. Phyſ. Lib. VIII. fol. 264. b. 265. etc.

runt, qui tempus etiam Sole et Coelo prius, et omnino aeternam eſſe, ſomniarunt. Eoſdem redarguit MACROBIVS in Somnium Scipionis Lib. II. c. X. *Tempus ante mundum eſſe non potuit: cum nihil aliud tempora, niſi curſus Solis efficiat.* Ex Saturnal. Lib. I. c. VIII. *Ex quo intelligi volunt, cum Chaos eſſet, tempora non fuiſſe; ſiquidem tempus eſt certa dimenſio, quae ex Coeli conuerſione colligitur, tempus coepit inde.* Aegyptii ceteroquin, vt ad hos redeam, Horum quoque Oſiridis filium, ſed qui re ipſa nihil aliud ipſis ſignificabat, quam Oſirin, ſiue Solem, renouatum et robur aliquod iam adeptum, circa aequinoctium nempe vernum, et ſolſtitium aeſtiuum, appellabant Δεσπότην χρόνων, *Dominum temporum*, qui tempora moderatur. Ita enim legimus in Obleiſco antiquiſſimo Heliopolitano, ſicuti eum ex ſermone Aegyptio in Graecum tranſtulit HERMAPION, apud AMMIANVM MARCELLINVM Lib. XVII. p. 102. Edit. Lindenbrog. Si porro TERTVLLIANVM audimus, aduerſus Marcionem Lib. I. c. 13. *Oſiris recidiui anni fidem argumentatur*, adeoque Aegyptiis annum ſignificabat, ad priſtinum initium, a quo digreſſus erat, redeuntem. Quod quidem orignationi meae, quam lectori nunc obtuli, robur non mediocre addit.

De tempore conſecrationis et cultus Oſiridis.

§. 16. Obſeruatio haec TERTVLLIANI, *Oſiridem* eſſe *annum recidiuum*, quam diligentiſſimus hic ſcriptor, ex aliis haud dubie deſumſit, me nunc vltimo loco, ad inquirendum breuiter in origines conſecrationis et cultus Oſiridis deducit. Etenim *annus recidiuus* is idem eſt, quem veteres Latini etiam *vertentem* nuncupant, de quo CENSORINVS de die Nat. c. XIX. *Annus vertens eſt natura, dum ſol percurrens duodecim ſigna, eodem, vnde profectus eſt, redit.* Vno verbo annus intelligitur, ad ſolis curſum examuſſim, quantum fieri poteſt, conformatus, vt

cum

cum illo et exordium capiat, et exitum ſortiatur. Huiusmodi annus ipſis quoque Aegyptiis, diu incognitus, aut certe inuſitatus, manſit, cum et ipſi, ſicut aliae gentes, annis vterentur compoſitis ex diebus 360. Sed iidem tamen omnium mortalium primi, totum anni ſui ambitum talem inſtituerunt, vt cum Solis curſu, quantum id res ferebat, exactiſſime concurreret. Loca veterum, qui id docent, a tot eruditis allata, ignota non ſunt. Sed quaedam tamen paucis hic repeti merentur. Scribit igitur hac de re DIODORVS *Siculus*, Lib. I. p. 46. *Thebaei in* Aegypto, *dies non ad Lunae, ſed Solis motum exigentes, tricenos menſibus dies tribuunt, et poſt duodecimum quemque menſem, quinque dies cum quadrante intercalant, eoque pacto circulum annuum abſoluunt.* De iisdem ita STRABO Lib. XVII. p. 561. *Thebani maxime ſacerdotes Aſtronomiam Philoſophiamque exercere dicuntur. Hi non Lunae ſed Solis curſu annos numerant* etc. Conſimiliter CENSORINVS de die Nat. c. XVIII. *Ad Aegyptiorum annum magnum Luna non pertinet, quem Graeci κυνικὸν, Latine canicularem vocamus.* Singulari itaque ratione apud Aegyptios Sol erat, habebaturque cauſa efficiens anni, et ab ea re in gente hac cognominari merebatur. Ab Aegyptiis hanc anni ſolaris formam accepit Iulius Caeſar, et Romanos ſuos docuit, vnde MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. XIV. *Ergo C. Caeſar — imitatus Aegyptios, ſolos diuinarum rerum omnium conſcios, ad numerum Solis, qui diebus ſingulis tricenis ſexaginta quinque et quadrante curſum conficit, annum dirigere contendit.* Et eodem Libro c. XVI. *Nam Iulius Caeſar, vt ſiderum motus, de quibus non indoctos libros reliquit, ab Aegyptiis diſciplinis hauſit, ita hoc quoque ex eadem inſtitutione mutuatus eſt, vt ad ſolis curſum, finiendi anni tempus extenderet.* Idem auctor Lib. I. c. IX. hanc *anni dimenſionem praecipuam*

eſſe

eſſe Solis poteſtatem affirmat. Contigit inſignis haec anni Aegyptiaci conſtitutio, regnante Heliopoli Aſetho, et quemadmadum mihi perſuadeo, Thebis Saphtha vel Armaeo, vt etiam vocabatur, Anno Per. Iul. 3389. ante Chriſtum natum 1325. et poſt exitum Iſraëlitarum ex Aegypto 320. quod * ſummus Chronologiae veteris, tum ſacrae, tum profanae, reſtaurator, nuper mihi ſic demonſtraſſe videtur, vt dubium nullum ſuperſit. Ab eo tempore, vt opinor, ſacerdotes Aegyptii, qui hactenus ſolem, ſub ipſo hoc proprio illi nomine, ⲫⲣⲎ, de quo §. 8. coluerant, in memoriam rei tam memorabilis, nouo eum cognomine mactarunt, eumque ⲞⲈⲤϢ-ⲤⲠⲤ (*Oeiſchiri*) *αἴτιον τȣ̃ χρόνȣ*, *tempus*, vel *tempora efficientem*, nuncuparunt. Quantos hicce Oſiridis cultus, a ſacerdotibus Thebaeis, ſi coniicere fas eſt, primum inuectus, poſt id tempus progreſſus fecerit, per totam Aegyptum, ex plurimis veterum teſtimoniis, et ex tot Numini huic per omnes Prouincias regni illius erectis Templis, intelligi ſatis ſuperque poteſt. Videtur poſthaec cultus ſolis, ſub ſimplici hoc nomine ⲫⲣⲎ, Heliopolitanorum, labentibus annis, maiora in dies decrementa paſſus eſſe, dum interea Oſiridis Numen venerarentur, et in eo poteſtatem ac beneficia exoptata ſolis ſumma religione celebrarent.

* Mr. *des Vignoles* Chronolog. T. I. p. 571. 572. 589. etc. T. II. p. 675. 676. etc. 800.

CA-

CAP. II.

De Amum Aegyptiorum Deo, quem Graeci Iouem interpretantur.

§. 1.

Oſiridem intelleximus Aegyptiis ſignificaſſe auctorem temporis, et temporum moderatorem, ſiue Solem, qui permeando Zodiacum, diuerſas temporum in anno viciſſitudines producit, et tandem ad principium, vnde digreſſus erat, redit. Quoniam vero vnus Oſiris, vnus idemque Sol, dum curſum annuum abſoluit, tam diuerſas temporum viciſſitudines efficit, eoque naturae rerum in mundo faciem toties vehementer immutat, ideo Solem ipſum quoque, ſiue Oſirin mutari, id eſt, pro diuerſis temporum viciſſitudinibus, alium aliumque vultum habitumque induere, modo iuuenem, modo virum robore florentem, modo ſenem, modo laetum alacremque, modo moeſtum ac ſegnem, fingebant. Non latuit hoc MACROBIVM, ſcriptorem inprimis eruditum, et Theologiae veterum inſigniter peritum, cuius verba hic apponenda eſſe putaui ex Saturn. Lib. I. c. XVIII. *Hae autem aetatum diuerſitates,* in Baccho, *ad Solem referuntur, vt paruulus videatur hyemali ſolſtitio, qualem Aegyptii proferunt ex Adyto die certa; quod tunc breuiſſimo die, veluti paruus et infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis, aequinoctio vernali, ſimiliter atque adoleſcentis adipiſcitur vires, figuraque iuuenis ornatur; poſtea ſtatuitur eius aetas pleniſſima effigie barbae ſolſtitio aeſtiuo; quo tempore ſummum ſui conſequitur augmentum. Exinde per diminutiones dierum veluti ſeneſcenti quarta forma deus figuratur.* Et Libro eodem cap. XIX. *Hoc argumen-*

Sol, in variis Zodiaci partibus haerens, varioſque effectus producens, varia accipiebat ab Aegyptiis nomina. In Aequinoctio verno dicebatur Amum, vel Iupiter.

gumentum Aegyptii lucidius abſoluunt, ipſius Solis ſimulacra pinnata ſingentes; quibus color apud illos non eſt vnus. Alterum enim coeruiea ſpecie, alterum clara ſingunt; ex his clarum ſuperum, et caeruleum inferum vocant etc. Hanc Aegyptiorum doctrinam in animo habuit Poëta, quiſquis eſt, quem ANTICLIDEM vocat KIRCHERVS, cuiuſque hunc verſum adfert, in *Oedipo* Tom. III. p. 128.

Ἥλιος δὲ Νότοιο ἄναξ, ἱέραξ πολύμορφε

Sol, Auſtri dominator, accipiter multiplici forma praedite.

Solem ab Aegyptiiş imagine ſymbolica accipitris pictum fuiſſe, neminem fugit. Speciatim vero Poëta hic videtur deſignaſſe accipitrem, Philis, in Aegypti ac Aethiopiae confiniis, religioſe cultum, de quo STRABO Lib. VII. p. 562. Nam et hic ſymbolum erat ſolis, adeoque Sol dici poterat. Cumque Philae ſitae eſſent ſub ipſo Tropico cancri, accipiter illic loci cultus, vere nuncupari poterat ἄναξ Νότȣ, *rex* et *dominator auſtri*, ſiue *regionis auſtralis*, aut meridionalis. Quando denique Poëta accipitrem hunc vocat πολύμορφον, *multiplici forma praeditum*, hoc refertur tum ad ipſum ſolem, cuius ille ſymbolum erat, ob rationem, quam dedimus, tum ad alitem quoque hunc ipſum, qui mirifice variegatus, eo ipſo ſolem tanto melius, ex mente Aegyptiorum repraeſentabat Id quod dixi, STRABO nos docet loc. cit. Ὄρνεον καλȣ͂σι μὲν ἱέρακα, ȣ̓δὲν δὲ ὅμοιον ἔμοι γε ἐφαίνετο ἔχειν τοῖς παρ ἡμῖν, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἱέραξιν. Ἀλλὰ καὶ τῷ μεγέθει μεῖζον ἦν, καὶ τῇ ποικιλίᾳ πολὺ ἐξηλλαγμένον. *Alitem Aegyptii accipitrem vocant; ſed mibi nibil neque cum noſtris neque cum Aegyptiis ſimile babere videtur, vtpote qui et magnitudine excedit, et multiplici varietate ipſos longe ſuperat. Dicebant autem et Aethiopicum eſſe, et inde afferri.* Ex eodem

eodem porro fonte explicandae veniunt illae Aegyptiorum voces Myſticae, quas PORPHYRIVS in * Epiſtola ad Anebonem commemorat, et in quibus abs ratione haeſitat, ſolem nempe *καθ' ὥραν τὰς μορφὰς ἀμείβοντα, καὶ κατὰ ζώδιον μετασχηματιζόμενον. Singulis horis formam immutare, aut varios per ſingula Zodiaci ſigna vultus induere.* Vide et IAMBLICHVM de Myſteriis Aegypt. Sect, VII. c. 3. Id ipſum in mente etiam habuit MACROBIVS, quando Saturn. Lib. I. c. XXI. p. 212. de Tauro ſacro Hermunthite loquens, et eius cum ſole conuenientiam oſtenſurus, inter *miracula conuenientiae naturae ſolis*, iſtud quoque memorat. *Nam et per ſingulas horas mutare colores affirmatur.* Caeterum Myſticam hanc Aegyptiorum de ſole traditionem, refert etiam PROCLVS in Timaeum Platonis Lib. I. p. 33. Ὅυτω, καὶ ἡ τῶν αἰγυπτίων ἐνδείκνυται παράδοσις περὶ ἡλίου, λέγουσα μυστικῶς, ὡς διαφόρους ἐν τοῖς ζωδίοις ἀμείβοντος μορφάς. *Id quoque oſtendit traditio Aegyptiorum, qua myſtice perhibetur, ſolem in ſingulis Zodiaci ſignis, aliam aliamque formam induere.* Quicquid autem argutetur PORPHYRIVS in Epiſtola modo laudata ad Anebonem, nihil aliud illa Aegyptiorum traditio allegorica ſibi vult, quam hoc, Solem, pro diuerſa, qua gaudet poteſtate, et pro variis effectibus, quos in diuerſis anni tempeſtatibus procurat, diuerſis nominibus ab Aegyptiis inſigniri, diuerſis etiam ſimulacris repraeſentari, et diverſis ſacrorum ceremoniis coli. Id quoque ſubindicat auctor Gnoſticus illius *Oraculi*, quod olim *Apollini Clario* tribuebatur, et ex quo haec nobis conſeruauit MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. XVIII.

Φράζεο

* Praefixa Iamblichi Libris de Myſteriis Aegyptiorum p. VI. et apud EVSEBIVM Praeparat. Lib. V. c. X. p. 198.

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω,
Χείματι μὲν τ' ἀίδην, Δῖα δ' εἴαρος ἀρχομένοιο
Ἠέλιον δὲ θέρευς, μετοπώρου δ' ἁβρὸν ἰαω.
Dic Deorum omnium ſupremum eſſe Iao,
Quem hyeme Orcum dicunt, incunte autem vere Iouem;
Aeſtate porro Solem, ac tandem autumno inclinato tenerum Iao.

Operae vix pretium eſt, hic monere, auctorem Oraculi huius, in verbis, quae deſcripſimus, ob oculos habere Theologiam Aegyptiorum, hanc vero inflectere et accommodare ad Theologiam gregis Gnoſtici, quod alias pluribus oſtendam. Solem igitur, ait auctor hicce, ſub initia veris nominari, nempe ab Aegyptiis, *Iouem*, idque iam nunc, idoneis argumentis, ex Antiquitate Aegyptiaca, ad liquidum deducam. Reliquis, quae in eodem Oraculo leguntur, explicandis, atque illuſtrandis, capita quaedam inſecutura impendam.

Deum Aegytiorum Amum Graeci Iouem interpretantur.

§. 2. Quem auctor *Oraculi Clarii*, et Graeci in vniuerſum omnes, *Iouem* Aegyptiorum nuncupare ſolent, ipſi Aegyptii, ſermone auito et vernaculo, dixerunt Ἀμοῦν, *Amun*, quam vocem Graeci, terminationem flexionemque linguae ſuae contorquentes, *Ammonem* efferunt. Videmus, id PLVTARCHI diligentiam non effugiſſe, qui in Libro *de Iſide et Oſiride* p. 354. ait, pleroſque exiſtimare, *ἴδιον παρ' αἰγυπτίοις ὄνομα τοῦ Διὸς εἶναι * τὸν Ἀμοῦν ὃ παράγοντες ἡμεῖς Ἄμμωνα λέγομεν, peculiare apud Aegyptios nomen Iouis eſſe Amun, ex quo nos confecimus Ammonem.* Graecorum terminationem ſequitur DIODORVS SICVLVS, Lib. I. p. 12. fin. vbi inter Deos Aegyptiorum numerat Διά τὸν ὑπό τινων Ἄμμωνα προ-

* Forte vocula haec τὸν melius omitteretur.

προσαγορευόμενον, *Iouem, qui a nonnullis 'Ammon cognominatur.* Sic idem quoque p. 14. IAMBLICHVS de Myſter. Sect. VIII. c. 3. nomen hoc Αμῶν effert. Αμῶν κατὰ τὴν αἰγυπτίων γλῶσσαν λέγεται. Sed, quod vere et recte obſeruauit PLVTARCHVS, ipſi Aegyptii Numen hoc ſuum appellabant *Amun.* Tradidit hoc iam HERODOTVS, qui cum Aegyptiis in eorum patria diligenter conuerſatus eſt, Lib. II. c. 42. Αμμοῦν αἰγύπτιοι καλέουσι τὸν Δία. *Aegyptii Iouem Ammun appellant.* Eodem modo nomen iſtud exprimunt HECATAEVS *Abderita* apud PLVTARCHVM lib. cit. p. 354. et MANETHON ibid. CELSVS porro Epicureus Philoſophus, et, qui aduerſus eum diſputat, ORIGENES, quem vide Lib. V. adu. Celſum p. 259. 261. 262. Denique, ne in congerendis teſtimoniis pluribus ſimilibus, modum excedere videar, id pariter docet HESYCHIVS, qui ad auctoritatem ARISTOTELIS prouocat. Sunt autem illius haec verba. Αμμοῦς ὁ Ζεὺς 'Αριστοτέλει. *'Ammus Iupiter apud Ariſtotelem*, vbi nempe is de rebus Aegyptiorum locutus erat. Ceterum Graeci quidam, quos inter eſt etiam HESYCHIVS, Αμοῦν videntur habere pro caſu quarto, cuius primus ſit 'Αμοῦς, vel Αμμοῦς. Sed Aegyptiis Numen illud dicebatur *Amun*, quod ſuo loco interpretabimur.

§. 3. *Amun* hicce, vel, vti vulgo loquuntur, *Iupiter Ammon*, ſummum erat quidem, et ſanctiſſimum totius populi Aegyptii Numen; ſed propriam tamen ſedem habebat Thebis, in Aegypto ſuperiori, quae vrbs idcirco, ab hoc maximo Numine tutelari, Aegyptiorum ſermone dicebatur, etiam in S. Scriptura, * *Amun*, vel *Amon-No*, vel ** *Hamon-no*, vel etiam

Ammoni huic Thebae in Aegypto Sacra erant, vbi et ſub ſpecie arietis colebatur.

* Ierm. XLVI, 25. ** Ezech. XXX, 15.

iam * *No-Amon*, id eſt, ſi etymologice nomen iſtud interpreteris, † *pars* et *poſſeſſio Ammonis*, *μέϱις Ἀμμῶν*, vti interpretes Alexandrini habent NAHVMI III. 8. vel *vrbs Ammonis*, huic nempe Deo conſecrata. Graeci id communiter exprimere ſolent Διόσπολιν, *Iouis vrbem*, quos ea in re ſequuntur Alexandrini interpretes EZECH. XXX, 16. Eaque de cauſa, *Amun κατ' ἐξοχὴν*, appellari ſolet, *ὁ ἐν θήβαις θεὸς*, *Deus Thebaeus*, vti apud DIODORVM Lib. I. p. 59. Habebat enim Deus ille Thebis Templum ſplendidum, quod, ſi credimus ARTAPANO, ſcriptori perantiquo, apud EVSEBIVM Praepar. Lib. IX. c. 27. rex Cenephren, tempore Moſis, cum antehac ex lateribus coctilibus aedificatum fuiſſet, e marmore, exciſo ex proximo monte, conſtruxit. Templi huius meminerunt ex veteribus, HERODOTVS, DIODORVS *Siculus*, PLINIVS, plurimique alii, tanquam aedificii prorſus admirandi. Et quamuis illud a Cambyſe vaſtatum iam fuerit, forte tamen veſtigia eius adhuc ſuperſunt, inter rudera vrbis antiquiſſimae ſtupenda, quae hodieque, etſi cadaueribus exanimatis ſimilia, ſpectatores tamen percellunt. Simulacrum vero Numinis iſtius, quod in inferiori Templi aedicula religioſe colebatur, HERODOTVS ita deſcribit Lib. II. c. 42. *Thebani, et, quicunque propter illos ouibus parcunt, aiunt, ideo ſibi conditam hanc legem, quod Iupiter* Amun, *quum ab Hercule cer-*

* Nahum. III, 8.

† In Martyrologiis Coptorum videtur vrbs iſta appellari *Locus Ammonis.* Certe in Doxologia quadam, quam Lutetiae Pariſiorum, in Bibliotheca regia deſcripſi, lequuntur haec, latine a me conuerſa. *Quadraginta nouem martyres ſenes, in deſertis, quos Barbari trucidarunt* ϧⲁⲧⲉⲛ ⲡⲓⲙⲁ ⲛⲧⲉ ⲡⲓⲁⲙⲟⲩⲛ, *ad locum Amun* id eſt *prope Vrbem Amun vel Dioſpolin.*

cernere eum volente, cerni nollet, tandem exoratus, hoc commentus ſit, vt amputato, arietis capite, pelleque villoſa, quam illi detraxerat, induta ſibi, ita ſe Herculi oſtenderet: et ob id Aegyptios inſtituiſſe, Iouis ſimulacrum facere facie arietina. Ac pauculis interpoſitis: *Ob hanc rem arietes non mactantur a Thebaeis ſed eis ſacroſancti ſunt. Certo tantum die quotannis in feſto Iouis, vnum demum arietem obtruncant, cuius pellem detractam, hunc in modum ſimulacro Iouis induunt: ad illudque deinde aliud ducunt Herculis ſimulacrum.* Simulacrum itaque Iouis Thebaei, ſiue Amun, erat ſtatua, pelle arietis contecta, vt ſpeciem arietis prae ſe ferret. Et nutriebatur quoque in eodem Templo aries, ſiue ouis, tanquam viua Ammonis imago, illique non ſecus, atque Ammoni ipſi, cultus offerebatur religioſius. Id STRABO innuit Lib. XVII, pag. 559. Σαΐται πρόβατον τιμῶσι καὶ Θηβαῖται. *Saitae ouem colunt et Thebaei.* Sic et CLEMENS *Alexandrinus* in Protreptico p. 25. Σαΐται δὲ καὶ Θηβαῖοι πρόβατον σέβουσι. *Saitae et Thebaei ouem adorant.* Cultum hunc Thebaeorum perſtringit DIODORVS *Tarſenſis*, cuius e libro VI. *de Fato*, verba haec conſeruauit PHOTIVS in Bibliotheca, Cod. CCXXIII. p. 691. Τίς γένεσις — τὸν αἰγύπτιον συνελαύνει λατρεύειν τὸ πρόβατον. *Quae genitura Aegyptium compellit, religioſe ouem venerari?* id eſt *Iouem Ammonem.* Hinc ſine dubio eſt, quod *Ammon* dicatur TERTVLLIANO *ouium diues*, de Pallio c. 3. Talis igitur erat imago, tale ſimulacrum Ammonis Thebaei, in Aegypto, et cum a Thebaeis Sacra Ammonis ſui, toto orbe celeberrimi, acceperint Libyes, vti ab his Graeci, vel ex eo colligere iam licet, ſimulacrum Iouis Libyci, a ſimulacro Ammonis Thebaei, parum aut nihil diſtuliſſe. Erat et illud πρόβατον, *aries*, vel *ouis*, vti conceptis verbis nos docet ATHANASIVS in Oratione aduerſus gentes pag. 20. Edit. Commelin.

Sed quoniam de hoc Ammonis Libyci ſimulacro, erudite inprimis et ingenioſe diſputat IS. VOSSIVS ad Pomponium Melam Lib. I. c. VIII. cuius obſeruationibus calculum adiicit illuſtris SPANHEMIVS Diſſert. V. *de Vſu et Praeſtantia Numiſmatum* p. 349. 350. Edit. in 4to. Plura ea de re hic addere, eſſet actum agere.

§. 4. Memoratu indignum non eſt, quod de Ammonis Thebaei ſimulacro EVSTATHIVS memoriae prodidit, in Iliad. A. p. 128. Edit. Rom. Τινὲς μὲν λέγουσι, ὅτι ἐν Διοσπόλει, μέγιςόν ἐςι Διὸς ἱερόν· ἀφ᾽ οὗ λάβοντες αἰθίοπες διὸς ξόανον, καὶ ἄλλων δαιμόνων σὺν αὐτῷ, κατά τινα καιρὸν τεταγμένον περινοςοῦτι τὰ κατὰ τὴν Λιβύην, καὶ πανηγυρίζουσι πολυτελῶς ἐπὶ δώδεκα ἡμέρας, ἐπεὶ καὶ τοσοῦτοι παρ᾽ αὐτοῖς οἱ θεοί. *Aliqui dicunt, eſſe Dioſpoli,* (vel Thebis) *maximum Iouis Templum, ex quo Aethiopes, Iouis et aliorum Deorum ſimulacra accipiunt, atque cum illis, certo quodam conſtituto tempore, Libyam circumeunt, feſtum continuum, per duodecim dies, ſplendide ac laute celebrantes. Tot enim deos ipſi venerantur.* DIODORVS Lib. II. p. 88. id non tantum de ſimulacro, verum et de Sacello Ammonis Thebaei narrat. *Quotannis Iouis Sacellum apud Aegyptios per fluuium transmitti in Libyam, et poſt dies aliquot, ac ſi Deus ipſe ex Aethiopia redux ſit, reuerti.* Per νεὼν, intelligenda hic venit aedicula parua, variegata, et deaurata, in qua ſimulacrum Dei cuiuspiam vel Deae circumferebatur, et ab vno loco ad alium deportabatur, qualem nobis deſcribit HERODOTVS Lib. II, c. 63. loquens de Numine Papremitano, quod Martem vocat c. 59. quodque Herculem Aegyptiorum fuiſſe, auguror. Verba HERODOTI ita ſe habent. Τὸ δὲ ἄγαλμα ἐὸν ἐν νηῷ μικρῷ ξυλίνῳ καταχεχρυσωμένῳ, προεκκομίζουσι τῇ προτεραίῃ ἐς ἄλλο οἴκημα. *Porro ſimulacrum ligneum, collocatum in Sacello ligneo, paruo, ac deaurato, in alias aedes ſacras, pridie exportant.* Aediculae

diculae hae appellantur etiam *Thalami*, et παςοὶ, de quibus multa CVPERVS in *Harpocrate* p. 129. 130. etc. et IO. CORN. a PAVW in Obſeruat. ad Horapollinem pg. 326. Et qui illas humeris ſuis circumgeſtarent, dicti παςοφόροι, vti et ἱεραφόροι, et *Sacrorum baiuli.* Ex iis, quae attulimus, liquere vnicuique poteſt, Ammonem Aegyptiorum, etiam Libybus et Aethiopibus Numen fuiſſe ſacroſanctum, qui quouis anno, ſimulacrum ſummi huius, etiam ciuibus ſuis, Numinis, ab Aegyptiis, conſtituto tempore mutuo acceptum, impenſa religione, laeti colebant. Quod mirum nemini videri debet, cum talis Sacrorum, inter Aegyptios, Libyes, et Aethiopes, communio, tempore etiamnum Theodoſii Iunioris, Imperatoris, ſeruata fuerit, quod teſtatur PRISCVS Rhetor, in *Eclogis Legationum*, graece ab Hoeſchelio editis p. 28.

§. 5. Sed miſſis his, id nunc potiſſimum agamus, vt ex idoneis veterum monumentis intelligatur, quidnam proprie *Amun*, vel *Ammon*, Aegyptiis deſignaverit, aut quidnam antiqui eorum Theologi, in iſthoc Numine, hominibus gentis ſuae, colendum et celebrandum propoſuerint. Recentiores quidam Philoſophi Platonico-Pythagoraei, IAMBLICHVS, DAMASCIVS, et horum ſimiles, Placitis doctrinae ſuae Metaphyſicae, multo magis, quam auitae et genuinae Aegyptiorum Theologiae, inhaerentes, perſuadere nobis annituntur, *Ammonem* vetuſtis in Aegypto Theologis nomen fuiſſe * Opificis, adeoque illius ipſius, quem priſco Aegyptiorum ſermone nuncupatum fuiſſe *Phthan*, alibi prolixe docuimus. Et huic quidem ipſorum interpretationi nominis *Amun*, dummodo in re ipſa fundamentum haberet, lingua

Amun Aegyptiorum Symbolum erat Solis.

 Aegy-

* IAMBLICHVS de Myſteriis Sect. VIII. cap. 3. et EVSEBIVS Praepar. Lib. XI. c. 7. pag. 115.

Aegyptiorum priſca non repugnaret, quod poſtea videbimus; ſed repugnat omnino conſtans Aegyptiorum, de hoc ſuo Numine, traditio, et genuina gentis illius Theologia. In illa *Amun* ſymbolum erat *Solis*, non vero Opificis, a quo potius Solem formatum fuiſſe, docebatur. DIODORVS itaque Lib. I. pag 22. auctor eſt, quosdam cenſere, *Oſiridem eundem eſſe cum Ammone.* Oſiridem vero ſolem eſſe, capite antecedenti adſtruximus. Si MACROBIO auſcultamus, Saturn. Lib. I. c. XXI. p 212. *Hammonem Deum Solem occidentem Libyes exiſtimarunt.* Et certe ⲈⲘⲈⲚⲦ (*Amant*) lingua Aegyptiorum *Occidentem* ſignificat. Verum ſunt mihi tamen rationes, quibus vt credam, inducor, MACROBIVM hic quidem, auctoris ſui, ex quo id hauſit, mentem non recte aſſecutum eſſe, qua de re poſtea quaedam monebimus. In eo tamen a vero minime aberrauit, quod Libyes et Aegyptios, in Ammone Solem coluiſſe tradidit. Idem ex eo etiam confirmari egregie poteſt, quod Aegyptii huic Numini arietem ſacrum eſſe voluerint, quodque in Templo Thebaeo, Deo huic ovem vel arietem; ceu viuam quandam Dei huius imaginem dedicauerint, quod §. 3. oſtendimus. Rem hanc MACROBIVS nobis explicabit *. *Signa quoque vniverſa Zodiaci ad naturam Solis iure referuntur, et vt ab ariete incipiam, magna illi* (cum Sole) *concordia eſt. Nam is per menſes ſex hybernales, ſiniſtro incubat lateri, ab aequinoctio verno ſupra dextrum latus: ſicut et Sol ab eodem tempore dextrum hemiſphaerium, reliquo ambit ſiniſtrum.* Fabulam hanc Aegyptiorum ſymbolicam refert etiam AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 18. Sed pluribus argumento huic immorari opus non eſt. Mox enim probabimus rationibus, quae exceptionem omnem reſpuunt, Ammonem Aegyptiorum ſymbolum ipſis fuiſſe Solis, hemiſphaerium ſupe-

* Loc. cit. pag. 212.

ſuperius contingentis, et ſignum arietis ingredientis. Ab Aegyptiorum hac in re placitis non valde abhorruiſſe videntur antiquiores in Graecia Theologi, qui per *Iouem* pariter vim poteſtatemque *Solis* ſubinnuerunt. Tangit eam rem, ex ſacerdotum Cypriorum praeceptis, et ex Appollinis ipſius Oraculis IVLIANVS Imperator, Orat. IV. quae eſt in Solem, p. 135. et 143. Nec ea latuit diligentiſſimum Theologiae veteris indagatorem, MACROBIVM, qui Saturn. Lib. I. c. XV. hunc in modum diſſerit: *Cum Iouem accipiamus lucis auctorem; vnde et Lucetium Salii in carmine canunt, et Cretenſes* Δία τὴν ἡμέραν (Iouem Diem) *vocant, ipſi quoque Dieſpitrem appellant, vt diei patrem.* Ea forte ratio fuit, cur Graeci *Ammonem* interpretarentur *Iouem*, cum ceteroquin Ammoni Aegyptiorum, cum Ioue Graecorum et Romanorum vulgato, parum omnino affinitatis et ſimilitudinis intercedat.

Specialius Amun ſymbolum erat ſolis, in ſigno arietis aequinoctium facientis, et ver auſpicantis.

§ 6. Quando *Ammonem* Aegyptiis ſymbolum fuiſſe *Solis* adſerui, id tamen cum aliqua limitatione ac diſtinctione accipiendum eſſe volo. Nempe in Numine hoc, Aegyptiorum ſacerdotes, non Solem in genere populo adumbrare voluerunt, verum ſigillatim ſolis in arietem ingreſſum, quando emenſus hemiſphaerium inferius, ad ſuperius noſtrum euaſit, ac ſignum Arietis ingreſſus, aequinoctium efficit, ver laetiſſimum auſpicatur, et illam orbis partem, quam nos inhabitamus, noua luce nouoque calore recreat. Illa eſt vera *Ammonis*, apud Aegyptiorum Theologos priſcos, ratio et ſignificatio. Illam auctor *Oraculi Clarii*, in verſibus his, §. 1. iam allatis luculenter declarauit.

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω,
Χείματι μὲν ἀΐδην, Δία δ' εἴαρος ἀρχομένοιο
Dic omnium Deorum ſupremum eſſe Iao,
Quem hyeme orcum dicunt, ineunte autem vere Iouem (Amun)

Omnium vero certiſſime id, quod dixi, teſtatur aries, Ammoni Aegyptio conſecratus, et in Templo eius Thebaeo, non aliter atque viua eius imago, enutritus diuinisque honoribus cultus. Cur enim, obſecro, iidem, et primum Zodiaci ſignum, et ſanctam imaginem ſymbolicam Ammonis ſui, arietem eſſe voluerunt, niſi quod haec duo, ad ſe inuicem relationem habere, arbitrarentur? Nam Aegyptios quidem, qui Ammoni ſuo, de quo dubium nullum eſſe poteſt, arietem conſecrarunt, primum quoque Zodiaci ſignum arietem finxiſſe, et * aliunde probari poſſet, ſi operae pretium foret, et diſertis verbis tradit THEO in Scholiis ad Arati Phaenomena p. 69. Ed. Oxon. verba eius haec ſunt. Διὰ τὶ δὲ ἀπὸ καρκίνȣ ἤρξατο, καὶ ταῦτα τῶν αἰγυπτίων ἀεὶ ἀπὸ κριȣ͂ λαμβανόντων τὴν ἀρχήν. — οἱ δὲ αἰγύπτιοι εἰκότως ἀπὸ τȣ͂ κριȣ͂, ποιȣ͂νται τὴν ἀρχὴν, πάντα τὰ ζώδια κατὰ ἀναλογίαν λαμβάνοντες τῶν μελῶν· καὶ δὴ τὸν μὲν κριὸν κεφαλὴν εἶναί φασιν, ἐν ᾗ τὸ ἡγεμονικόν· ἐπειδὴ ὁ κριὸς τῶν προβάτων ἡγεμὼν, καὶ πρόοδός ἐϛι, καὶ ὅτι ἐν τῷ κριῷ ὁ ἥλιος ἰσημερίαν ποιεῖται. *Quamobrem vero Aratus a cancro initium fecit, cum tamen Aegyptii Zodiacum ab ariete auſpicati ſint? — Aegyptii vero recte omnino ab ariete initium ſumunt, cum animalia in ſignifero ſic locarent, vt aliquam cum membris corporis humani haberent congruentiam. Et arietem quidem cum capite comparant, in quo eſt principatus. Nam aries ouium princeps atque ductor eſt, et in ariete Sol aequinoctium facit.* Quoniam igitur Aegyptii, primum Zodiaci ſignum arieti aſſignarunt, in quo Sol aequinoctium facit, et ab eo tempore lucem; dierum nempe longitudinem, producit, ideo Solem illo ipſo tempore

* Poterit tamen, ſi tanti videatur, conſuli MACROBIVS in Somn. Scip. Lib. I. cap. XXI. pag. 75.

pore ſub imagine arietis pinxerunt, imaginem illam ſymbolicam ſumma religione conſecrarunt, eamque ſermone ſuo patrio *Amun* cognominarunt. Adſtipulatur his EVSEBIVS, qui Praepar. Euang. Lib. III. cap. XII. rationes ſymbolicas, ſtatuae cuiusdam Aegyptiae perſimilis ſigno Iouis Ammonis, exponens, ita ſcribit. *Et caput quidem arietis — congreſſionem Solis ac Lunae in arietis ſigno repraeſentat.*

Id etiam fabulae ſacrae, de Ammone Thebaeo, in vulgus ſparſae, confirmant.

§. 7. Non me latet, Graecos et Romanos Mythographos, longe aliam rationem, culti ab Aegyptiis et Libybus, ſub arietis forma, Ammonis, nobis offerre; ſed quae fabuloſam ſuam fictamque originem nimis manifeſto prodit. Equidem ipſi quoque Aegyptii, vt omnia, ita haec quoque Theologorum ſuorum placita, fabularum tegumentis inuoluerunt. Et ipſorum quidem hac de re λόγος ἱερὸς, fabula ſacra allegorica, vti eam a ſacerdotibus accepit HERODOTVS, huius eſt argumenti (vid. §. 3.) Hercules aliquando Iouem videre magnopere cupiuit, cumque hic tamen videri nollet, id tandem excogitauit, vt circumpoſita ſibi pelle arietina, tanquam arietem ſe ipſi conſpiciendum praeberet. Eaque de cauſa, ſacerdotes Thebaei, quotannis, certo die, arietem mactabant, et ad illud, ſignum Herculis adducebant. Commemorantur etiam aliae quaedam Aegyptiorum fabulae, huic ſimiles et cognatae, ſed de quibus, ne hic prolixior ſim, cap. ſequenti, nonnihil addam. Graeci vero, et hos ſecuti Romani, fabulam illam Aegyptiorum ſacram, mirum in modum interpolarunt et incruſtarunt. Audiamus * SERVIVM, fabu-

* Similia, ſed adhuc magis fere corrupta leguntur apud HYGINVM Fab. CXXXIII. et in *Poëtico Aſtronomico* Lib. II c. 20. *Scholiaſten Germanici* p. 110. 111. Edit. Sant-Andreanae, LVTATIVM in Statii Thebaid. Lib. III, 476. AMPELIVM libro memoriali cap. 2. TERTVLLI-

lam canam Aegyptiae gentis, ſed graeco cultu exornatam, hunc in modum nobis referentem, in Virgilii Aeneid. Lib. IV. 196. *Liber, vel, vt alii dicunt,* HERCVLES *cum Indos peteret, et per deſerta Libyae exercitum duceret, fatigatus ſiti,* IOVIS *patris ſui implorauit auxilium, cui ille* ARIETEM *oſtendit, quem ſecutus ille, peruenit ad locum quendam in quo* ARIES *terram pede ſuo ſcalpſit, e quo loco fons manauit. Vnde factum eſt, vt Ioui Hammoni ab harenis* (ἀπὸ τȣ̃ ἄμμȣ) *dicto lingua Libyca, templum cum ſimulacro cum cornibus arietinis conſtitueretur. — Aut quia Libyae* (id eſt Libyes) *Iſammone arietem appellant.* Quis non in fabula hac origines Aegyptiacas confeſtim agnoſcat? Vide modo HERODOTVM, eumque cum iſta fabula confer. Habes enim et hic *Iouem*, et quidem *Ammonem*, habes *Herculem*, habes *arietem*, quem Iupiter Herculi oſtendit. Veroſimile igitur eſt, ſacerdotes Iouis Ammonis, in Marmarica, ad cuius Templum et Oraculum multo celebratiſſimum, innumerabilis hominum multitudo, ex Africa, Aſia, et Europa, confluere olim ſolebat. fabulam origine Aegyptiacam, omnium primo adulteraſſe, et rebus ſuis, labentibus annis, ſenſim magis magisque accommodaſſe, Graecos vero, moribus ſuis inhaerentes, eam adhuc manifeſtius corrupiſſe. Dixi, fabulam a ſacerdotibus Thebacis in Aegypto primo excogitatam, poſtea ad Iouem Ammonem Libycum, in Marmarica adoratum, Graecisque vetuſtis multo notiorem, quam Thebaeum, detortam atque inflexam fuiſſe. Illius enim Ammonis Templum, in mediis ac horridis arenis ſitum, fontem habebant, quem vocant *fontem Solis*, naturae prorſus mira-

TVLLIANVM de pallio c. 3. MARTIANVM CAPELLAM Lib. II. p 39.

mirabilis, ſi vera ſunt, quae * veteres narrant, illumque fabulae Graecorum, de quibus dixi, haud dubie deſignant. Ibi aries fontem oſtendit, e quo copioſa aquae vis manauit. Sed nihil tamen impedit, quominus etiam antiquiſſimae Thebaeorum de Ammone ſuo fabulae, arieti ſuo ſymbolico, id eſt ſoli arietis ſignum ingreſſo, virtutem iſtiusmodi tribuerint. EVSEBIVS certe, vbi Praeparat. Euang. Lib. III. c. 12. Simulacrum aliquod, Elephantinae in Aegypto dedicatum, deſcribit, ſuſpicioni huic locum relinquit, eique non parum fauet. Verba eius, latine conuerſa, malumus adſcribere. *Simulacrum prae ſe fert ſpeciem viri ſedentis, et colore coeruleo imbuti; ſed cui caput impoſitum eſt arietis. Loco diadematis regalis, gerit cornua hirci, quae circulum diſco ſimilem ſuſtinent. Et caput quidem arietis, cum cornibus hirci, congreſſionem ſolis ac lunae, in ſigno arietis; coeruleus vero color, lunae vim, ad cogendas et eliciendas aquas, in ea congreſſione praecipuam, repraeſentat.* Et ſane ver, quod Solis in arietem ingreſſus auſpicatur, humiditatis copia abundare, aut certe ſolere, nemini obſcurum eſſe poteſt. Aegyptii inſuper, qui incrementa Nili ſui, ſolis lunaeque virtuti in acceptis ferebant, initia illorum **, poſt veris auſpicia, id eſt, a ſolis in arietem tranſitu, expectabant, et numerare quodammodo incipiebant. Aries itaque Aegyptiis fontes aquarum vberrimos non promittebat modo, verum etiam aliquo modo aperiebat. Hoc innuebat fabula illa, vti eam ſacerdotes Aegyptii proponere ſolebant.

§. 8.

* DIODORVS *Siculus.* Lib. XVII. p. 528. ARRIANVS de expedit. Alexandri Lib. III. pag. 161. Edit. Blancardi. CVRTIVS Lib. IV. cap. 7.

** DIODORVS Lib. I. pag. 32. ARISTIDES in Aegyptio p 93. b. Edit. Graec. Florent.

Concinunt Arabum de eadem re fabulae, et Tabula Bembina ſeu Iſiaca.

§. 8. Praeter Graecos, Arabes etiam, qui olim libris nonnullis veterum Aegyptiorum et Graecorum vſi ſunt, nunc deperditis, quique ex traditionibus Aegyptiorum antiquis, multa haurire potuerunt, vbi de rebus gentis huiusce vetuſtis agunt, etiam fabulam illam ſacerdotalem de Ammone commemorant; alio quidem ornatu expolitam; ſed quae tamen ad mentem priſcorum in Aegypto Philoſophorum ſatis prope accedere videtur. Eam ex MVRTADII, qui ſeculo XIII. floruit *, Libro *de mirabilibus Aegypti* p. 22. 23. hic tranſcribemus latine verſam. *Aiunt Bardeſirium ſeſe per annos complures oculis hominum ſubduxiſſe, et nonniſi ſemel quouis anno, certo quodam et definito tempore, quo nempe Sol arietem ingreditur, conſpiciendum ſe praebuiſſe, et tum quidem hominibus ſui copiam feciſſe, et cum iis ſermones contuliſſe, etſi tamen oculis cerni ab iis non poſſet. — Poſt haec in nubibus, forma humana indutus, apparuit ipſis, ac tandem abſceſſit; ſed imaginem tamen ſuam oculis ipſorum obuerſari paſſus eſt* **, *in Templo ſolis, quo tempore is arietis ſignum ingrediebatur.* Si quis fabulam hanc Arabum, cum illa, quam HERODOTVS ex ore ſacerdotum exceptam memoriae prodidit, curate conferat, intelliget facile, vtramque ex fonte eodem dimanaſſe, remque eandem allegorice deſignare, ſolennitatem nempe religioſam, illo anni tempore, quo ſol in ſignum arietis tranſitum facit, a ſacerdotibus totoque populo Aegyptiorum cum gaudio concelebratam. Sed omnium optime, fabula iſta ſacer-

* Editus ille eſt ex verſione PETRI VATTIERII Paris. 1666. 120. Fabulam eandem ex aliis ſcriptoribus Arabicis, vti videtur, refert etiam BENIGNVS de MAILLET Conſul quondam Nationis Gallicae in Aegypto, *Deſcription de L' Egypte.* Tom. II. p. 153. Edit. in 8o.

** Videtur intelligi Templum Ammonis Thebaeum.

ſacerdotalis, vti ab HERODOTO literis conſignata eſt, explicatur et mirifice illuſtratur, in celeberrima illa *Tabula Bembina*, quae et *Iſiaca* vocari ſolet. Cernitur enim illic in ipſo principio, *aries* ſacer, *Ammon* videlicet Aegyptiorum. Prope ipſum adſtat *Hercules*, vel *Horus*, namque hi multiplici ratione inter ſe conueniunt, quod cap. IV. Libri huius plenius oſtendemus. Adſunt praeterea tot certa indicia aequinoctii verni, ſiue ingreſſus ſolis in arietem, et religioſae ſolennitatis, tum per Aegyptum celebratae, vt dubium merito nemini ſupereſſe queat. Verum quoniam figuras illius Tabulae, ad negotium hoc ſpectantes, in * *ſpecimine nouae explicationis Tabulae Bembinae*, paucis quidem, ſed ſatis tamen, explicui, et quoniam infra cap. IV. eadem de re aliquid mihi repetendum eſſe video, poſſum nunc ad alia tranſire.

§. 9. Sed ſupereſt alius Aegyptiorum veterum hac ipſa de re ἱερὸς λόγος, quem literis prodidit EVDOXVS, Platonis auditor, et Aſtronomorum ſui temporis Princeps, qui in Aegypto aliquamdiu vixit, ibique ſacerdotum diſciplina vſus eſt. Ex eo autem PLVTARCHVS de Iſ. et Oſir. p. 376. iſta nobis conſeruauit. Φησὶ περὶ τοῦ Διὸς ὁ Εὔδοξος, μυθολογεῖν Αἰγυπτίους, ὡς τῶν σκελῶν συμπεφυκότων αὐτῷ μὴ δυνάμενος βαδίζειν, ὑπ' αἰσχύνης ἐρημίᾳ διέτριβεν. Ἡ δὲ Ἶσις διατεμοῦσα καὶ διαστήσασα τὰ μέρη ταῦτα τοῦ σώματος, ἀρτίποδα τὴν πορείαν παρέσχεν. *De Ioue perhibet Eudoxus, fabulam Aegyptios celebrare, eum pedibus inter ſe adunatis, cum ire non poſſet, pudore ductum, in ſolitudine vixiſſe: Iſidem autem, diſſectis et diductis iis membris, Ioui greſſum expediuiſſe.* Fabula haec Aegyptiorum cana et genuina, de quo nemo facile

Alia fabula Aegyptiorum ſacra de Ammone huc ſpectans, explicatur.

cile

* In *Miſcellaneis* ſocietat. ſcientiarum Berolinenſis Tom. VI. p. 139. etc.

cile dubitabit, cum priori illa, quam ex HERODOTO ſupra (§. 3. 7.) deſcripſimus, cognatione iuncta eſt. Nam et in hac, vti in illa, *Iupiter Ammon* dicitur aliquamdiu in ſolitudine vixiſſe, nemini viſus; ſed poſtea rurſus conſpiciendum ſe praebuiſſe, et greſſum protuliſſe. Sed in poſtrema EVDOXI fabula, ratio allegorica redditur, cur Iupiter diu viſus non fuerit. Erant nempe pedes ipſi *συμπεφυκότες*, *concreti*, et *adunati*, vt proinde neutrum mouere, adeoque nec progredi, potuerit. Ideo pudore ductus, noluit videri. Poſtea cum diſcretis diductisque pedibus, gradum proferre commode iam poſſet, e ſolitudine in conſpectum aliorum prodiit. Diſtinguunt igitur fabulae Aegyptiorum, inter Iouem veluti claudicantem, vel facultate libere eundi priuatum, eundemque recte et ex animi ſententia procedentem. Iupiter claudicans, proprie non eſt *Amun*, adeoque nec, ſenſu ſtrictiori; *Iupiter* Aegyptiorum; ſed *Harpocrates*, cuius vel ipſum nomen, *claudicationem* prae ſe fert. Aegyptiae enim Ⲉⲣⲯ ϣϧ-ⲣⲁⲧ, *Arpochrat*, et addita terminatione Graecorum, *Arpocrates*, vere ſonat *claudicantem pede*, quod infra, loco commodiori, cap. VI. plenius docebo. Eſt autem *Harpocrates* ſymbolum ſolis, hybernum ſolſtitium efficientis, ideoque in picturis Aegyptiorum ſymbolicis, pedes habet *συμπεφυκότας*, vel, vt loquitur * HORAPOLLO, *συνηγμένους*, id eſt *concretos*, et *adunatos*, quod diſtincte depictum, cernimus in *Tabula Bembina*, quodque ex veterum monumentis explicui **, in *Coniectaneis ad Clauſulam Tabulae Bembinae* §. 5. Iupiter vero commode pedes promouens, gradiensque, eſt ipſe *Amun*, Aegyptiorum *Iupiter*, ſiue ſymbolum

* Hieroglyph. Lib. II. cap. 3.

** *Miſcellan.* Berolinenſ. Tom. VII. p. 378. 379.

lum Solis efficientis aequinoctium vernale. Vnde iam patet, quare, cum *Harpocrates et Amun*, in Theologia Aegyptiorum, dii ſint diuerſi, tamen ad vnum referantur Iouem. Nam vterque, *Harpocrates*, et *Amun*, vnum deſignant *ſolem*, etſi alio, alioque reſpectu. Cur vero de altero dicatur, quod non videatur, de altero vero, quod conſpiciendum ſe praebeat, ratio ex dictis reddi poteſt facillima. Nam, dum ſol eſt *Harpocrates*, moratur in Hemiſphaerio inferiori, nobis oppoſito, quo tempore ſolis lux quotidie minuitur, tenebrae vero praeualent, nos autem multis beneficiis ſolis priuamur; At vero dum eſt *Amun*, ſuperius noſtrum hemiſphaerium ingreſſus, nos noua luce, nouo calore, nouisque beneficiis perfundit. Quod porro ſol, dum ſolſtitium hybernum efficit, dicatur *pede claudicans*, vel *pedibus concretus*, idem vero, quando aequinoctium vernum facit, *commode procedere* perhibeatur, Aſtronomorum filiis obſcurum aut ignotum eſſe non poteſt. Nempe, vt PLVTARCHVS ſcribit, in libro *de procreatione animae* etc. p. 1028. Ὁ ἥλιος περὶ τὰς τροπὰς ἐλάχιςα, καὶ μέγιςα περὶ τὰς ἰσημερίας ἔχει κινήματα. *Solis circa Solſtitia motus eſt pertenuis, at velox valde in aequinoctiis.* Sic vetus *Heſiodi in Theogoniam Scholiaſtes* pag. CLXVIII. a. Edit. Venetae *Trincauelli.* Τὸν ἰσημερινὸν κύκλον ὠκεανὸν εἶμαι καλεῖ. διὰ τὸ ὠκέως τῦτον διέρχεσθαι τὸν ἥλιον· τὰς γὰρ τροπικὰς βραδέως διέρχεται. *Circulum Aequinoctialem, Oceanum appellat, vt puto, quia eum ſol ὠκέως celeri motu percurrit. In ſolſtitiis vero motus eius eſt tardus.* Sol itaque, dum adhuc eſt Harpocrates, in ſolſtitio hyberno tarde et ſegniter mouetur; ſed in aequinoctio verno, motus eius eſt incitatus, et ſtrenuus. Haec eſt profecto vera et genuina fabulae illius explicatio. Plura his addam infra cap. VI. de Harpocrate. Omnia quae dixi, egregie confirmat PROCLVS in Timaeum Platonis

Platonis Lib. I. pag. 30. Κριὸν ἐκεῖνοι διαφερόντως ἐτίμων, διά τε τὸν Ἄμμωνα κριοπρόσωπον καθιδρυμένον, καὶ ὅτι γενέσεως ὁ κριὸς ἀρχή, καὶ ταχυκινητότατός ἐστιν, ὡς περὶ τὸν ἰσημερινὸν (ſubintellige κύκλον) κατηστερισμένον. *Arietem Aegyptii ſingularem in modum coluerunt, eo quod ſimulacro Ammonis apud ipſos caput arietinum imponatur. Accedit, quod aries, primum quippe zodiaci ſignum, principium ſit geniturae, et quod motus eius eſt velociſſimus, quia in illo ſigno Sol aequinoctium facit.*

Amun non eſt Chamus, Noachi filius.

§. 10. Erat itaque *Amun* Aegyptiorum filiis, re ipſa ſymbolum ſolis, in ſigno arietis aequinoctium facientis, ac ver auſpicantis, id quod nomen ipſum diuinitatis huius Aegyptiacum, *Amun*, ſi recte explicetur, mirifice confirmat. Sunt tamen, quod non diffiteor, viri eruditionis laude, merito ſuo celeberrimi, qui originem nominis iſtius, non diu, neque operoſe quaerendam eſſe putant, cum facillime et tutiſſime, in *Chamo*, Noachi filio, et Aegyptiorum progenitore inueniri queat. Non deeſt ſententiae huic ſua ſpecies, verique ſimilitudo, quandoquidem ex Scripturae paginis conſtat, a *Chamo* deſcendiſſe Aegyptios, hos vero, memoriam progenitoris, a quo ipſi omnes longa ſerie ortum traxerant, conſeruare et etiam religioſe colere voluiſſe, improbabile et a moribus illius aeui alienum non eſt. Multa hac de re dici et obſeruari poſſent. Verum nunc id vnum tantum monebo. Quisquis Theologiae Aegyptiacae genuinam indolem ſtudioſe et ſerio inueſtigauerit, nunquam ſe induci patietur, vt credat, *Amun* Thebaeum eſſe *Chamum* Noachidem. Ipſa quoque vtriusque nominis ſcriptio et conſideratio, quae tamen videtur viris doctiſſimis praecipuus ſententiae huius fundus fuiſſe, eidem profecto euidenter aduerſatur. Aegyptii nomen illud, quod ſaepius monuimus,

Digitized by Google

mus, ſcripſerunt Amun, Copti ⲁⲙⲟⲩⲛ, vide ſupra §. 3. (not. †) Prophetae θεόπνευστοι, idem efferunt אמון et המון, *Amon*, (vel *Amun*) et *Hamon*, (vel *Hamun*) quod iam monitum eſt §. 3, idque a pronuntiatione Aegyptiorum, quod nemo non illico videt aut nihil, aut certe perparum differt. At filio Noachi ſemper a ſcriptoribus ſacris nomen imponitur חם, *Cham*, et ab eo Aegyptus ipſa dicitur, ארץ חם, *Terra Chami*, Pſ. CV, 23. 27. CVI, 22. Veſtigia ſane longe luculentiora nominis *Cham*, ſuperſunt in Χημία, quomodo Aegyptios, regionem ſuam, vocabulo patrio appellaſſe, teſtatur PLVTARCHVS de Iſ. et Oſir. p. 364. Et Copti in libris ſuis Aegyptum nunquam aliter nominant, quam ⲭⲏⲙⲓ, *Chami*, aut Dialecto Thebaidis ⲕⲙⲏⲉ, *Kame*. Vnde HIERONYMVS Quaeſtion. in Geneſin hebraicis (Opp. Tom. II.) col. 514. HAM, *a quo et Aegyptus vſque hodie, Aegyptiorum lingua dicitur* HAM. A *Chamo* igitur erit ⲭⲏⲙⲓ, *Aegyptus*. Sed *Chami* et *Amun*, in lingua Aegyptiorum nulla prorſus cognatione ſe contingunt. Taceo iam, fabulas et traditiones antiquas Aegyptiorum, de *Ammone* ſuo, nihil omnino nobis offerre, quod ſuſpicionem virorum eruditorum, *Chamum* nempe latere in *Amun*, iuuare queat. Nam fabulas Graecorum de Ioue ſuo, Saturni filio, Neptuni et Plutonis fratre, ad *Ammonem* Aegyptiorum, ſine grauiſſimo errandi periculo, transferre profecto non licet.

§. 11. Extant quaedam nominis *Amun*, tum ex Hebraico, tum ex Arabico, tum etiam ex graeco ſermone, originationes et explicationes. Verum cum domeſtica in promtu ſint, ex genuina nempe Niligenarum lingua depromta, quid de peregrinis, longeque petitis, qualia cuiuis, cui ingenii facultas et copia ſuppetit, exſculpere facile eſt, cogitare vellemus? Liceat igitur mihi, vti alias, ita etiam nunc, vocem

Aliorum originationes vocis Amun examinuntur.

M *Amun*,

Amun, ex auito Aegyptiorum ſermone deducere. Si magno cuidam Philoſopho, forte ARISTOTELI, ad quem ſaltem in eadem cauſa prouocat HESYCHIVS §. 2. allatus, credimus, vox *Amun* Aegyptiis *patrem* deſignauit. Id nos docet EVSTATHIVS in *Dionyſii Periegeſin* v. 212. vbi ita legitur. Τῶν δέ τις μεγάλων Φιλοσόφων Ἀμοῦν καὶ πατέρα εἰπεῖν ταῦτον εἶναι ἱστορεῖ. *Philoſophus aliquis magnus tradidit, dicere Amun, et patrem, idem valere.* Fateor tamen, me huius dictionis, in illo ſenſu, quantum meminiſſe poſſum, veſtigia nulla in lingua Aegyptiaca obſeruaſſe. Vti tamen in plerisque, et forte omnibus, linguis, infantes vocalis vti ſolent quibusdam infantilibus, quibus patrem et matrem compellant, quarum in libris non facile mentio occurrit, ita fieri etiam potuit, vt apud Aegyptios, liberi patres ſuos voce quapiam, ad ſonum τοῦ *Amun* accedente, alloquerentur, quod tamen, ſi res ita ſe haberet, ad explicandum nomen Dei Thebaei *Amun*, me iudice, vix quidquam conferre poſſet. Cum lingua Aegyptiaca apertius conſonat, illa nominis *Amun* interpretatio, quam PAVSANIAS adfert, etſi forte ipſi huic auctori minus intellecta. Ita autem is in Meſſen. p. 337. Edit. Kühnii: Ἄμμων ἐν Λιβύῃ, ἀπὸ τοῦ ἱδρυσαμένου ποιμένος, ὄνομα ἔσχεν. *Ammon in Libya nomen accepit a paſtore, qui ipſi ſimulacrum dedicauit.* Habuit igitur Ammon, ſecundum iſtam traditionem, nomen hoc ſuum a paſtore, qui ipſi templum et ſtatuam dedicauit. Pauſanias ſine dubio id ſibi voluit, Paſtori illi Libyco, nomen fuiſſe *Ammoni*, eumque Deo, cuius Sacra illic inſtituit, nomen ſuum indidiſſe. Ita certe mentem eius cepit EVSTATHIVS, qui loco iam citato haec commentatur. Οἱ δέ φασι τὸν ἐκεῖ Δία ἄμμωνα κληθῆναι, ἀπό τινος ὁμωνύμου ποιμένος, προκατάρξαντος τῆς τοῦ ἱεροῦ ἱδρύσεως. *Alii dicunt, Iouem Libycum Ammonem dictum fuiſſe, a paſtore quodam cognomine,*

mine, qui conſtructionem templi in eius honorem auſpicatus eſt. Lepidam ſane fabellam! ſed primus etymologiae huius auctor, ſignificare ſine dubio voluit, *Ammoni* nomen inditum fuiſſe a quodam paſtore. Etenim Aegyptiis ⲁⲙⲟⲛⲓ (*amoni*) *paſcere* et *paſtorem* ſonat. Pſalm. XXIII, 1. XLVIII, 14. LXXX, 1. Auctorem originationis huius crediderim graecum fuiſſe, ſed linguae Aegyptiacae non rudem. Quia igitur Ammoni ouis ſacra erat, credidit, eum, vt loquitur * TERTVLLIANVS, *ouium diuitem eſſe*, eique oues curae eſſe, perſuaſit ſibi, Ammonem eſſe Deum paſtorum. Aliam eiusdem nominis interpretationem, ex lingua Aegyptiorum dedit nobis HECATAEVS, ſcriptor admodum antiquus, apud PLVTARCHVM de Iſ. et Oſir. p. 354. Ἑκαταῖος ὁ Ἀβδηρίτης φησὶ τέτῳ καὶ πρὸς ἀλλήλες τῷ ῥήματι (Ἀμῦν) χρῆσθαι αἰγυπτίες, ὅταν τινὰ προσκαλῶνται· προσκλητικὴν γὰρ εἶναι τὴν φωνήν. *Hecataeus Abderita hoc verbo* (Amun) *vti Aegyptios inuicem ait, cum alter alterum vocat: eſſe enim vocem, aliquem ad ſe vocandi.* Recte profecto et vere. Nam ⲁⲙⲟⲩ (*Amu*) et ⲁⲙⲱⲓⲛⲓ (*Amoini*) pro δεῦρο, *Adeſdum*, et *accede*, et pro δεῦτε, *adeſte*, *accedite*, ſexcenties in Coptorum libris legitur. Vide ſis Matth. XIX, 21. Marci V, 8. Matth. XI, 28. Marci XII, 7. Et hanc peruetuſti ſcriptoris interpretationem non penitus ſpernendam eſſe, nunc iam videbimus.

Ex noſtra ſententia Amun Aegyptiis ſignificat lucidum, vel lucem rebus inferentem.

§. 12. Adfert autem PLVTARCHVS loc. cit. aliam eiuſdem nominis explicationem ex MANETHONE, qui, regnante in Aegypto Ptolemaeo Philadelpho, ſacerdotibus praefuit, eaque ita habet. Μανέθως μὲν ὁ Σεβεννύτης, τὸ κεκρυμμένον ὄιεται καὶ τὴν κρύψιν ὑπὸ ταύτης δηλῦσθαι τῆς φωνῆς. *Manethos Sebennyta ea voce* (Amun) *occultatum et occultationem*

* De Pallio cap. 3.

nem iudicat ſignificari. Neſcio, vtrum PLVTARCHVS mentem MANETHONIS recte perceperit, an vero error in verbis his admiſſus, ipſi Manethoni potius tribui debeat, quod vero ita diſſimile profecto non eſt. Nam Manethonem in vniuerſum rerum graecarum longe peritiorem fuiſſe, quam priſcarum gentis ſuae, indiciis non paucis certo comperi. Videtur mihi haec Manethonis originatio, cum illa, quam ex MACROBIO §. 5. attuli, recte comparari poſſe. Si auctori huic aures praebemus, *Ammonem Deum, Solem occidentem Libyes exiſtimarunt.* Per *Solem occidentem*, auctor huius originationis videtur deſignare voluiſſe, *Solem in hemiſphaerio inferiori latentem*, quem Aegyptii, vti infra docebo cap. V. etiam ἀίδην et ἀέρατον, id eſt, *inuiſibilem* nuncupabant. At vero *Ammonem* Aegyptiis non ſignificare ſolem in hemiſpherio inferiori abſconditum, verum ea contra, ex hemiſphaerio inferiori, ad ſuperius iam euectum, fidem faciunt, quae diſputauimus §. 6. 7. 8. 9. Idem plane dicendum eſt, de originatione MANETHONIS, quam nobis PLVTARCHVS ſeruauit. Vox *Amun* non *occultationem* et *abſconſionem;* ſed viciſſim *ortum lucis ex occultis tenebris*, ſignificat. HECATAEVS, quem deinde PLVTARCHVS laudat, mentem ſacerdotum Aegypti, longe melius aſſecutus eſt, etſi tamen verbis eius quaedam etiamnum ſubſit obſcuritas. *Hecataeus*, inquit auctor noſter, *verbo Amun Aegyptios vti inuicem dicit, cum alter alterum vocat.* (Vide §. 11.) Et tum iſta ſubiungit. Διὸ τὸν πρῶτον θεὸν, τῷ παντὶ τὸν ἀυτὸν νομίζουσιν, (lege νομίζοντες) ὡς ἀφανῆ καὶ κεκρυμμένον ὄντα, προσκαλούμενοι καὶ παρακαλοῦντες ἐμφανῆ γενέσθαι, καὶ δῆλον ἀυτοῖς, Ἀμοῦν λέγουσιν. *Ideoque principem deum, quem eundem cum vniuerſo putant, vtpote obſcurum et abſconditum, aduocant rogantque, vt ſe ipſis conſpiciendum praebeat, ac manifeſtet, dicen-*

centes Amun. Vides hic veſtigia non adeo obſcura fabulae illius ſacrae Aegyptiorum, (de qua §. 3. 7. 8.) Herculem in votis habuiſſe, vt Iouem huc vſque inuiſibilem, obſcurum, et abſconditum, videre poſſet, vtque ille prodiret, ſeque conſpiciendum praeberet, quae, ſi quid iudico, vera eſt nominis *Amun* originatio et interpretatio. IAMBLICHVS, ſi in *Ammone* agnouiſſet *Solem*, illiusque Numen, ad notiones Metaphyſicas cerebri ſui, non infeliciter contorſiſſet, et inuitum inflexiſſet, veram profecto nobis etymologiam nominis iſtius promeret. Sic enim is *de Myſteriis* Sect. VIII. c. 3. *ὁ γὰρ δημιουργικὸς νοῦς — ἐρχόμενος μὲν ἐπὶ γένεσιν καὶ τὴν ἀφανῆ τῶν κεκρυμμένων λόγων δύναμιν εἰς φῶς ἄγων, Ἀμοῦν κατὰ τὴν τῶν αἰγυπτίων γλῶσσαν λέγεται. Opifex quippe mens, quatenus ad generationem deſcendit, et incognitam rationum latentium vim producit in lucem, lingua Aegyptiaca dicitur Amon.* Id certe in hac interpretatione verum eſt, nobisque facem profert, quod HECATAEVS et IAMBLICHVS ex traditione ſacerdotum Aegypti haud dubie acceperunt, quamuis minus recte intellectum, *Amun* ſignificare *rerum latentium et abſconditarum in lucem productionem*, vel eum, *qui rem latentem ex tenebris in lucem profert:* Id vero iam ex lingua Aegyptiaca diſtinctius explicemus. Nempe *Amun* Aegyptiis ſignificabat *productionem lucis ex tenebris;* Aegyptiorum ſermone vero *lux* audit ⲞⲨⲰⲒⲚⲒ (*V-oini*) et dialecto Aegypti ſuperioris ⲞⲨⲞⲈⲒⲚ. (*V-Oein*) In vtraque hac voce, articulus generis indefinitus ⲞⲨ, vt in pluribus aliis, labente tempore, videtur coaluiſſe cum primitiuo, quod eſt ⲰⲒⲚⲒ, (*Oini*) vel dialecto antiquiori ⲞⲈⲒⲚ, (*Oein*). Quod ſi iam HECATAEI etymologiam probamus, ⲀⲘⲞⲨ-ⲞⲈⲒⲚ, (*Amu-oein*) ſignificaret: *Adeſto lux.*

Ita interpretati vocem noſtram videntur illi: a quibus Hecataeus originationem ſuam didicit. Sed cum tamen talis interpretatio nominis Diuini, multis videri poſſit, nimium inſolens, et certe aliquid praeferat auribus noſtris inſuetum, monebo, me in *Dictionario* KIRCHERI, quod ille cum verſione ſua, ex codice MS. edidit, p. 355. haec legiſſe. ⲁⲙⲟⲩ ⲉ̀ⲃⲟⲗ, *educo*, vel *egredi facio*, id eſt, *rem voco, vt praeſto ſit*, quae locutio in Scriptura de Deo adhiberi ſolet. Equidem Dictionario illi Kircheriano, in quo ſaepiſſime, modo ignorantia, modo mala fides Kircheri, nimis aperte ſe prodit, non ſemper ſecure confido; ſed hic tamen cur diffidam, rationem nullam video. Si igitur res ita ſe habet, ⲁⲙⲟⲩ-ⲟⲉⲓⲛ, *(Amu-oein)* eſſet, *lucem educens*, vel *egredi faciens*, nempe e tenebris, quae eſt quoque interpretatio IAMBLICHI. Sed ſi quis in hac interpretatione idcirco forte haereat, quod hic in vocibus ⲟⲩⲱⲓⲛⲓ, et ⲟⲩⲟⲉⲓⲛ, integra ſyllaba ⲟⲩ reſecetur, quod mihi quidem difficultatem prorſus nullam parit, poſſumus quoque interpretationem noſtram in illorum gratiam ita temperare, vt ſyllaba iſta remaneant. Nempe ⲙ̀ⲫⲟⲩⲱⲓⲛⲓ, (*amphuoini*) et, quod plane idem eſt, omiſſa tantum nota generis maſculini ⲫ, ⲙ̀ⲟⲩⲱⲓⲛⲓ, (*amuoini*), ſignificat *lucidum*, vel *inferentem lucem*, In Dialecto Thebaidis id effertur ⲙⲟⲩⲟⲉⲓⲛ, (*Am-ouein*) atque hoc poſterius puto eſſe verum nomen Aegyptiacum *Amun*. Nam ex noſtra hodierna pronuntiandi literas illas et vocales ratione, quae hodieque apud diuerſas gentes eſt ſane diuerſiſſima, aeſtimari non debet vetus pronuntiatio Aegyptiorum. Deprehendimus quidem nomen hoc in ipſorum Coptorum libris ſcribi ⲁⲙⲟⲩⲛ. Vide ſupra §. 3. (not. †.) ſed boni

hi

hi Copti, Chriſtiani, et quidem ſequioris temporis, rerum auitarum patriae ſuae prorſus vtique ignari erant. Et in vniuerſum, vbi ſemel Aegyptii literas graecorum adoptarunt, et linguae etiam ipſorum paulatim aſſuefacti ſunt, horum ſcriptio et pronuntiatio etiam praeualere coepit. Vidimus autem §. 2. Graecos nomen iſtud pronuntiaſſe et ſcripſiſſe Αμῦν. Secuti eos igitur ſunt Aegyptii, literis eorum vtentes. Erant tamen alii, qui pronuntiarent ſcriberentque Αμῶν, (§. 2.) vnde Graecorum Iupiter *Ammon*, et hanc ſcriptionem nominis iſtius ſuam fecerunt Prophetae Sancti V. Teſtamenti §. 3. Ex quo intelligitur, diuerſitatem aliquam in pronuntianda voce ⲙⲟⲩⲛⲉⲛ, fuiſſe in ipſa Aegypto. Ratio ceteroquin denominationis huius, ex ſupra dictis ſatis perſpici a quouis poteſt. Quibus nunc hocce addo, quod omnia illa illuſtrabit. Status nempe mundi noſtri, dum ſol in hemiſphaerio inferiori haerebat, Aegyptiis dicebatur *nox tenebricoſa*. Vide Lib. I. c. I. §. 14. Quam non conuenienter igitur, a ſapientibus illius gentis, ſol dictus eſt *lucidus*, vel *lucem inferens*, *ſecumque vehens*? vbi ex hemiſphaerio inferiori emergens, tenebras priſtinas diſpellens, ſtatumque illum triſtem in laetiorem conuertens, mundo apparet, vel *, vt loquitur Poëta

— vbi pulſam hyemem Sol aureus egit
Sub terras, coelumque aeſtiua luce, recluſit.

Pluribus haec ex MANILII *Aſtronomico* illuſtrari poſſent. Sed nunc ſequentia ſufficiant Lib. I. v. 646. Edit. Bentleii, quam et expreſſi.

Namque aries Phoebum repetentem ſidera Cancri
Inter principium reditus finemque coërcet,
Tempora diuiſo iungens concordia mundo:
Conuertitque vices, victumque a ſidere brumae
Exſuperare diem *iubet, et ſuccumbere noctes;*
Aeſtiui donec veniant ad ſidera cancri

 Hic

* VIRGILIVS Lib. IV. Georg. 51.

Hic eſt Sol, quem Aegyptii dicebant *clarum* et *ſuperum* teſte MACROBIO Satur. Lib. I. c. XIX. En *Iouem Ammonem* Aegyptiorum!

CAPVT III.

De Semo, vel Somo, vel Chone, Aegyptiorum Hercule.

§. I.

Inter Ammonem Aegyptiorum, eorundemque Herculem, magna eſt affinitas et neceſſitudo.

Ioui Ammoni, in Feſto Thebaeorum Aegyptiorum ſolenni, adiungebatur is, quem Graeci *Herculem* nominare conſueuerunt, et quem ſcimus Aegyptiis Numen fuiſſe maximum et ſacro ſanctum. Verba HERODOTI, quibus id docetur, etſi capite priori ad teſtimonium iam vocata, hic quoque deſcribere non pigebit, quia toti noſtro argumento, quod hic perſequimur, lucem adferunt non mediocrem. Ita autem ſcriptor hicce antiquiſſimus Lib. II. c. 42. *Thebaei et quicunque propter illos, ab ouibus abſtinent, aiunt ideo ſibi conditam hanc legem, quod Iupiter, cum ab Hercule, cernere eum vehementer cupiente, cerni nollet, tandem aſſiduis eius precibus permotus, hoc commentus ſit, vt amputato arietis capite, ac pelle villoſa, quam illi detraxerat, ſibi circumpoſita, ita ſeſe Herculi oſtenderet.* Et interiectis quibusdam, iſta mox ſubnectit. *Certo tantum die quotannis in feſto Iouis arietem vnum obtruncant, cuius pellem detractam, hunc in modum Iouis ſimulacro induunt, ad illudque aliud deinde ducunt Herculis ſimulacrum.* Non diſſimilia ſacerdotes Aegyptiorum, etiam de Horo, et de Amenophi, in vulgus ſpargebant. De Amenophi certe refert MANETHO ſacerdotum in Aegypto Prin-

Princeps, ex gentis ſuae traditionibus, * *quod affectaverit* θεῶν γενέϑαι θεατὴς, ὥσπερ Ωρ, εἷς τῶν πρὸ αὐτῦ βεβασιλευκότων. *Deorum conſpectu frui, quod etiam contigiſſet Horo, vni eorum, qui ante ſe imperium tenuerint.* Fabula haec, non ſecus ac illa de Hercule, non ad hiſtoriam rerum, ab antiquis Aegytiis geſtarum; ſed ad Theologiam ipſorum fabuloſam ſpectat, eamque nos loco aliquo commodiori explicabimus. Erat igitur in Theologia illa fabulari, ſumma inter *Ammonem* et *Herculem* amicitia atque neceſſitudo. Cum vero antehac, liquido iam probauerimus, Ammonem Aegyptiorum, ſymbolum fuiſſe ſolis, in hemiſphaerio ſuperiori aequinoctium efficientis, verque laetum auſpicantis, ſagaci et cordato rerum aeſtimatori difficile non erit, ex his colligere, Herculem gentis illius, ad ſolem quoque, ac ſpeciatim vernum, referendum eſſe.

§. 2. Aegyptiorum *Herculem*, vti Graecis, Numen hoc auitum Niligenarum vocare placuit, ab Hercule Graecorum, Iouis et Alcmenae filio, ac poſt mortem, ex heroum numero, in coetum deorum translato, † alium plane ac diuerſum eſſe, ipſi Graeci, quod raro faciunt, vltro fatentur. Nam Hercules Aegyptius, non Ioue, ne Alcmena quidem; ſed *Nilo natus traditur*, quod CICERO nos docet *de Nat. Deor.* Lib. III. c. 16. Id auctor idem, ſicut et alii plurimi, de aliis pariter Aegyptiorum diis obſervat, illis nimirum, qui Aegypto plane proprii erant, quibusque parentes non aſſignabantur. Ad haec id quoque Aegyptiis Graeci non inuiti largiuntur, ipſorum Herculem, ſuo immenſum eſſe antiquiorum.

Aegyptiorum Hercules, ab Hercule Graecorum Thebano, penitus diuerſus.

* Apud IOSEPH. aduerſus Appionem Lib. I. p. 460. Edit. Belgicae.

† HERODOTVS Lib. II. c. 43. ſignificat Herculem Graecorum, Aegyptiis penitus ignotum eſſe.

HERODOTI ea de re haec ſunt verba Lib. II. c. 43. *Atqui vetuſtus quidam Deus eſt apud Aegyptios Hercules, et, vt ipſi aiunt, decem et ſeptem annorum millia elapſa ſunt ad Amaſim regem, ex quo ex octo Diis principibus facti ſunt duodecim, quorum vnum Herculem arbitrantur.* Plura eo loco habet ſcriptor ille, quae huc egregie faciunt, ſed quae apud ipſum legi malo. Illisque addi merentur, quae de Hercule eodem memoriae prodiderunt DIODORVS *Siculus* Lib. I. p. 21. et Lib. III. p. 207. fin.* aliique. Neque id etiam obſeruatione noſtra indignum eſt, quod HERODOTVS acceptum ex relatione ſacerdotum Aegyptiorum, litteris prodidit, Herculem in gente illa cenſeri inter deos duodecim maiores, quales agnouerunt etiam Graeci et Romani, ſed quibus illi tamen, Herculem ſuum Thebanum, nunquam annumerarunt.

Numen illud Aegyptii ſomnum appellabant.

§. 3. Numini huic Aegyptiorum, quod Graeci *Herculem* appellant, patrium et auitum nomen fuiſſe *Som*, vel *Dſom*, non eſt quod dubitem, quamuis videam in ſcribendo iſthoc nomine, veteres Graecos variaſſe, forte, quod prima nominis Aegyptiaci litera, quae in Coptorum libris, hanc figuram habet, ϫ, non reſpondeat literae alicui graecae, adeoque non ita commode a Graecis exprimi poſſit. Auctori *Etymologici magni*, Numen illud ΧΩΝ audit. Sic enim in voce Χῶνες ſcribit. Τὸν ἡρακλῆν φασὶ κατὰ τὴν αἰγυπτίων διάλεκτον Χῶνα λέγεσθαι. *Dicunt Herculem lingua Aegyptiorum CHONem vocari.* Seruat hanc pronuntiandi rationem *COCHONe* regio, cuius ex MANETHONE meminit EVSEBIVS in *Chronico* graeco Scaligeriano p. 14. Ὀυενέφρης, inquit,

* ARIANVS de expedit. Alexandri Lib. II. p. 125. Edit. Blancardi, TACITVS Annal. Lib. II. c. 60. MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. 20.

quit, ἐφ' ȣ̃ λιμὸς κατεσχε τὴν χώραν, ὃς καὶ τὰς πυραμίδας τὰς περὶ τὴν ΚΩΧΩΝην ἤγειρεν. *Venephres*, *ſub quo fames Aegyptum afflixit*, *qui et Pyramides*, *quae ſunt prope* COCHONen *erexit*. Eadem, ex EVSEBIO leguntur apud SYNCELLVM p. 54. *Cochone*, me quidem iudice, * quod alias pluribus perſecutus ſum, eſt illa regio Aegypti, quae in hiſtoria Moſis, *Goſen* nominatur, et vocem hanc *COCHON* interpretor *Heracleopolin*, id eſt *vrbem*, vel, *regionem Herculi conſecratam*. Vbi tamen non diſſimulaui, IVLIVM AFRICANVM, qui eadem MANETHONIS verba refert apud SYNCELLVM p. 55. loco *Cochones* ſcribere ΚΩΧΩΜην, *COCHOMen*. Haec vltima vocis iſtius ſcriptio, melius etiam atque accuratius vocem Aegyptiacam exprimit, quod mox videbimus. In ERATOSTHENIS Catalogo regum Thebaeorum, ſemel iterumque nomen illud ipſum effertur Σὲμ, *Sem*, cuius diſcrepantiae cauſa alia nulla eſt, quam, quod iam monui, litera Aegyptiaca ϫ, quam Graeci, non vno modo, literis gentis ſuae propriis, exprimere ſolent. Rex in catalogo illo vigeſimus ſextus, nomen habet Σεμφρȣκράτης, vbi legendum cenſeo Σεμφȣκράτης, idque ERATOSTHENES interpretatur *Herculem Harpocratem*. Nempe Σὲμ eſt nomen *Herculis*, et Φȣκράτης, *Harpocratem* deſignat, quod infra cap. VI. curatius explicabo. Ex his, quae dixi, corrigi facile poterit, nomen regis alterius, in Catalogo illo quinti. Nam hodie in SYNCELLO legitur Πέμφως, quod ERATOSTHENES, ex lingua Aegyptiorum interpretatur Ἡρακλείδην, quaſi dicas, *natum ex Hercule*, *Herculis ſtirpem*. Et id profecto Σέμφως Aegyptiis deſignat, qua ratione proinde locum illum corrigi oportere

* Diſſert. VII. de Terra Goſen §. 3.

tere, dudum eſt, quod † monui. A nomine hoc ſic ſcripto, inſigniter recedit lectio HESYCHII, in cuius Gloſſario et iſta occurrunt. Γιγνῶν, ὁι δέ Γιγών, Πάταικος — ὁι δὲ αἰγύπτιον ἡρακλέα. *Gignon, nonnullis Gigon,* †† *Pataecus — quidam vero volunt,* * *ſic dici Aegyptiorum Herculem.* Sed mittamus has lectionis et ſcriptionis varietates, et ad exponendam potius veram nominis huius ſignificationem pergamus.

Som, vel Dſom quod eſt nomen Aegyptiacum Herculis, ſignificat virtutem Deorum.

§. 4. Difficile non eſt, nominis huius Aegyptiaci, rationem dare facilem, et perſpicuam, ex qua ſimul intelligi confeſtim poterit, cur Graeci, cum ipſis nominis iſtius vera ſignificatio expoſita fuiſſet, Numen hoc cum *Hercule* ſuo contulerint, cum ceteroquin duo illa Numina, nulla re, niſi ſolo nomine, quod vtrique idem eſſe voluerunt Graeci, inter ſe conueniant. Dixi iam in alia commentatione, vocem Aegyptiam mihi videri ſcribendam ϪⲞⲘ, (*Dſiom*) quod in priſca gentis illius lingua, *virtutem, robur*, et *potentiam* ſignificat, quoniam in hoc Numine Aegyptii, virtutes illas non minus impenſe venerabantur, quam Graeci in ſuo Hercule. Non melius hancce originationem confirmare poſſum, quam verbis MACROBII, qui ſe rerum Aegyptiacarum indagatorem curioſum, neque imperitum, vbique oſtendit. Sic autem is Saturn. Lib. I. c. 20. *Sacratiſſima et Auguſtiſſima Aegyptii Herculem religione venerantur, vltraque memoriam, quae apud illos retro longiſſima eſt, vt carentem initio colunt. Ipſe creditur et gigan-*

tes

† Annotat. in Eratoſtenis Catalogum, in VIGNOLII Chronol. Tom. II p. 739.

†† *Pataeci* ſunt Dii Phoenicum, in tutelis nauium exſculpti. Vide HERODOT. Lib. III. c. 37. HESYCH. in πάταικος.

* Poſſet *Gigon* explicari ϭι-ϪⲰⲘ *Schi-dſom*, id eſt, *virtutem aſſumens.* Hoc illuſtrandum ex §. 4.

** De Terra Goſen Diſſ. VII. §. 5.

tes interemiſſe, cum coelo propugnaret, quaſi VIRTVS DEORVM. Et paulo ante de Graecorum Hercule dixerat. *Nec aeſtimes, Alcmena, apud Thebas Boeotias, natum, ſolum vel primum Herculem nuncupatum. Imo poſt multos atque poſtremus ille, hac appellatione dignatus eſt, honoratusque hoc nomine, quia nimia fortitudine meruit nomen* DEI VIRTVTEM REGENTIS. Quod auctor hicce de Hercule, ex Aegyptiorum doctrina tradit, non parum ex eo illuſtratur, quod Pythagoras, qui in Aegypto, Sacerdotum diſcipulus diu fuit, et ex illorum Philoſophia, et Theologia, in ſuam plurima tranſtulit, Herculem dixerit, *τὴν δύναμιν τῆς φύσεως, virtutem*, ſiue *potentiam naturae*, teſte IAMBLICHO de *vita Pythagorae* cap. 28. p. 131. Edit. KVSTERI. Nomen igitur *Herculis* Aegyptiacum, ſecundum MACROBIVM, ſonat *Deum virtutis*, ſiue, vt ille loquitur, *Deum virtutem regentem*, vel VIRTVTEM DEORVM. Quare facile mihi perſuadeo, plenum *Herculis* huius nomen apud Aegyptios fuiſſe ϪⲰⲘ ⲚⲚⲞⲨϮ, *Dſom ennuti*, id quod ſignificat *virtutem Dei*, vel *virtutem Deorum*, ipſos vero nomen hoc paulo longius, communi ſermone contraxiſſe, et abbreuiate ϪⲰⲘ, *virtutem* dixiſſe. Plenioris illius, quod dixi, nominis, veſtigia, viſus mihi ſum deprehendere in Nomo *Sebennytico* inferioris Aegypti, quem Herculi ſacrum fuiſſe, ex indiciis non obſcuris colligo, qua de re alias loco magis opportuno. Teſtantur itineraria recentiorum, eruditis probata, vrbem illam clariſſimam, veteribus dictam *Sebennytum*, hodie ab indigenis pariter ac Arabibus nuncupari *Sammanud*, aut *Semenud*, vnde ſuſpicio mihi oborta eſt, verum illius nomen Aegyptiacum fuiſſe ϪⲰⲘ ⲚⲚⲞⲨϮ idque poſtea confirmatum vidi auctoritate *Scalae* Coptico-Arabicae, vel Dictionarii a KIRCHERO editi, vbi p. 208. legitur.

legitur. *Semanutha* ϫⲉⲙⲛⲟⲩϯ Hoc igitur opinor fuiſſe verum et antiquiſſimum Dei illius Aegyptiorum, quem Graeci *Herculem* interpretantur, nomen.

Aegyptiorum Hercules ipſis non erat creator mundi.

§. 5. Quod ſi verbis MACROBII preſſo nimis pede inhaereamus, dicendum erit, Aegyptios per Herculem ſuum, ipſum totius vniuerſi Opificem deſignaſſe. Nam ſi eum audimus, *Aegyptii Herculem — vt carentem initio coluerunt.* Is vero tantum poteſt eſſe Opifex, qui ipſe, cum ſit a ſe, initio caret, entibus vero reliquis omnibus, initium et exiſtentiam dedit. In eundem fere ſenſum, ATHENAGORAS quoque pro Chriſtianis p. 18. Doctrinam Orphicam de Hercule contorquet. *Fuit enim aqua ſecundum Orpheum, principium omnium: ex aqua ſubſidente formatus eſt limus, et ex vtroque animal ortum eſt draco, cui adnatum erat caput leonis, corpus vero medium continebat faciem Dei, quem Herculem et tempus vocant. Ab Hercule ortum eſt, ouum immenſae magnitudinis, quod dum completur et incubatur, a genitore ſuo per attritionem vim paſſum, in duas partes diſſiliit: et ſuperior quidem in coeli formam perfecta eſt: inferior vero delapſa terram conſtituit.* Doctrina, quae hic Orpheo tribuitur, admodum diuerſa eſt, a genuina illa et antiqua Poëtae illius Philoſophi, de origine rerum omnium, Theologia, quam Lib. I. c. II. §. 8. exhibui, eo maxime, quod quae Orpheus ipſe ad Vulcanum Maſculo-foemininum retulit, iunior hic placitorum Orphicorum interpolator, Herculi tribuere maluerit. Ego in hac doctrinae Orphicae incruſtatione, non poſſum non agnoſcere ingenium Pythagoraeorum et Platonicorum recentiorum, qui per † θεοκρασίαν, ſibi inprimis caram, Deorum Aegypti attributa et virtutes, libenter commiſcebant et con-

† SVIDAS in voce διαγνώμων, et DAMASCIVS in vita Iſidori apud PHOTIVM Biblioth. Cod. CCXLVII. p. 1049.

et confundebant, ac ſigillatim ea, quae vetuſtior huius gentis Theologia Vulcano adſcripſerat, ad alia etiam Numina transferebant, cuius rei ſpecimina quaedam dedi Lib. I. c. II. §. 8. cap. IV. §. 8. 9. Lib. II. c. II. §. 5. Sed pergamus iam potius ad inueſtigandum Aegyptiorum antiquiorum de Hercule ſuo Theologiam.

Verum erat Symbolum Solis, vnde cum Oſiride nonnunquam confunditur.

§. 6. Nihil autem certius eſt, et teſtatum magis, quam, priſcos Aegyptiorum Philoſophos, Herculem ſuum in vniuerſum retuliſſe ad Solem, tanquam ſymbolum eius, auita religione conſecratum. Ipſe ille Theologiae Orphicae interpretator, de quo paulo ante dixi, id ſaltem ex vetuſtioribus Theologiae Aegyptiae placitis retinuit, quod *Herculem* eundem dixerit cum *Tempore.* Operae pretium eſt, cum ATHENAGORA conferre DAMASCII περὶ ἀρχῶν fragmentum à WOLFFIO editum in Anecdotis Tom. III. p. 254. vbi ſic lege, ὠνομάσθαι δὲ χρόνον ἀγήρατον, καὶ Ἡρακλέα τὸν αὐτόν. *Vocatum eſt* principium illud, *Tempus ſenectutis expers*, *idemque etiam Hercules.* Temporis vero cauſa efficiens eſt Sol, ideoque eum a nobiliſſimo hoc effectu Aegyptii dixerunt *Oſiridem*, id eſt, vt * ſuo loco id interpretati ſumus, *effectorem temporis.* Hercules itaque cum Oſiride, ſed certo tantum quodam reſpectu, idem erat. Id vel ex ſabulis Aegyptiorum allegoricis de Hercule, etiam prouti eas Graeci adulterarunt, non obſcure perſpici poteſt. Sacerdotes Aegyptii tradebant de *Hercule*, (vide ſupra §. 1.) eum aliquando cupiuiſſe videre *Iouem*, et hunc exoratum tandem, ipſi apparuiſſe ſub ſpecie *arietis.* Quod Aegyptii referebant, ad *Herculem*, Graeci praedicabant de *Libero* ſiue *Baccho* **, ita ſolent appellare *Oſiridem.* Ab iis hoc mutuatus eſt SERVIUS in Virgilii IV. Aen. 196.

LIBER,

* Lib. II. c. I. §, 14.
** Vide Lib. II. c. I. §. 5.

Digitized by Google

LIBER, (i. e. Oſiris) *vel, vt alii dicunt* HERCVLES, *cum — per deſerta Libyae exercitum duceret, fatigatus ſiti,* IOVIS *patris ſui implorauit auxilium, cui ille arietem oſtendit etc.* Conceptis verbis SERVIVS hic docet, id quod Graeci plerique narrant de *Libero*, vel *Oſiride*, alios ad *Herculem* transferre. Alii omiſſo plane *Herculis*, nomine, ſolus tantum *Liberi*, vel *Oſiridis* mentionem faciebant. Ita LVTATIVS interpres *Statii*, in huius *Thebaida* L. III. v. 476. haec ſcribit. *Liber cum ex India veniens in deſerta, et extrema parte Libyae teneretur, ac ſiti laboraret exercitus, dicitur rogaſſe Iouem, vt ſe patrem probaret. Vnde ex harena ſubito ARIES apparuit.* Quod igitur ſacerdotes Aegyptii, teſte HERODOTO, de Hercule ſuo narrabant, id ipſum Graeci plerumque tribuebant Oſiridi, et de illo intelligebant, tanquam illi duo, re ipſa, aliquo modo vnus eſſent. Poteſt huc non incommode, et illa Aegyptiorum traditio fabuloſa trahi, cuius DIODORVS *Siculus* meminit p. 15. Edit. Wechel. Herculem *fuiſſe ſummum militiae praefectum in toto regno Oſiridis.* Nempe Hercules eſt ϫⲱⲙ ⲛ̇ⲛⲟⲩϯ, *virtus, robur, poteſtas Dei,* puta *Solis.*

Et quidem quatenus Sol tempus, atque annum efficit.

§. 7. Sed ipſum hoc adhuc certius et luculentius, ex Aegyptiorum ritibus ſacris et inuocationibus ſolemnibus, MACROBIVS ſic probat Saturnal. Lib. I. cap. 20. *Praeterea Sacrorum adminiſtrationes apud Aegyptios multiplici actu multiplicem Dei aſſerunt poteſtatem, ſignificantes, Herculem hunc eſſe* τὸν ἐν πᾶσι, καὶ διὰ πάντων ἥλιον (*Solem, qui eſt in omnibus et per omnia.* Concinit cum his MACROBII, illa Aegyptiorum traditio ſacra, cuius commeminit PLVTARCHVS de Iſide et Oſir. p. 367. Καὶ τῷ μὲν ἡλίῳ τὸν Ἡρακλέα μυθολογοῦσιν ἐνιδρυμένον συμπεριπολεῖν. *Fabulantur* Aegyptii, *Herculem in Sole poſitum, vna cum illo circumferri.* Perquam his conſen-

conſentanea ſunt, quae Tyrii, Aegyptiorum coloni, de Hercule ſuo, antiquiſſimo et maximo Numine, ſacris carminibus celebrare ſolebant. Hercules ille lingua ipſorum dicebatur *Melcartus*, quod, vti non infeliciter SELDENVS auguratur, *de Diis Syris* Syntagm. I. c. 6. p. 183. 185. nihil aliud eſt, quam מלך עריץ, *Rex praevalidus*, idque fere idem, nomen Herculis Aegyptiacum quoque ſonat. Et Herculem Tyriorum, nonnunquam dici Aegyptium, opportune monuit, et auctoritatibus idoneis probauit* GERH. IOH. VOSSIVS de Idolol. Lib. I. c. XXXIV. Certe magnam fuiſſe in Sacris vtriusque Numinis convenientiam, iam obſeruatum reperio. De illo autem Tyrio Hercule, NONNVS *Panopolitanus*, Aegyptius, non quidem poëta excellens, ſed omnis tamen antiquitatis bene peritus, ita canit, *Dionyſiacon* Lib. XL. p. 683. verſ. fin. Edit. graec. Antw.

Ἀστροχίτων Ἥρακλες, ἄναξ πυρὸς, ὄρχαμε κόσμου
Ἠέλιε βροτέροιο βίου δολιχόσκιε ποιμὴν,
Ἱππεύων ἑλικηδὸν ὅλον πόλον αἴθοπι δίσκῳ
Υἷα χρόνου λυκάβαντα δυωδεκάμηνον ἑλίσσων
Κύκλον ἄγεις μετὰ κύκλον —

Hercules Aſtris amicte, rex ignis, Princeps mundi,
Sol, qui vitam mortalem e longinquo obumbrando paſcis,
Dum orbe fulgido, velut equo vectus, circa totam terram circumuolueris,
Filiumque temporis, annum, duodecim menſibus conſtantem, circumagis
Circulum ex circulo producens —

Ex quo ſatis liquere poteſt, quamobrem ORPHEVS, ſacerdotum Aegyptiorum diſcipulus, teſte AETHENAGORA

*** Adde BOCHARTI Geogr. Sac. Part. II. Lib. I. cap. 34.**

NAGORA (vid. §. 5.) *Herculem* et *tempus* unum idemque dixerit.

Etiam Graeci vetuſtiores Herculem Solem eſſe volebant.

§. 8. Superſunt canae huius doctrinae Orphicae, quae certe Herculem Aegyptium reſpicit, etiam apud Graecos, paſſim nonnullae reliquiae, quamuis illi has ad Herculem ſuum Thebanum accommodare ſoleant, quo iure, ipſi viderint. Auctor Hymnorum Orpheo tributorum,* Hymno in Herculem, ipſum ita compellat N. 3. *Αἰολόμορφε Χρόνȣ πάτερ. Forma varie, temporis pater.* Et mox v. 12. duodecim certamina Herculis Thebani, ſic ad eum transfert

> *Δώδεκ᾽ ἀπ᾽ ἀντολιῶν ἄχρι δυσμῶν ἆθλα διέρπων.*
> *Duodecim ab ortu vsque ad occaſum certamina perficiens.*

In eundemque ſenſum PORPHYRIVS apud EVSEBIVM Praepar. Euang. Lib. III. c. XI. p. 112. ſcribit. *Solem Ἡρακλέα, Herculem appellarunt, quem etiam duodecim certaminum labore defunctum eſſe fabulantur, coeleſtis orbis in duodecim ſigna diuiſionem hoc ſymbolo declarare cupientes.* Quibus ſimilia apud EVSEBIVM occurrunt Libro eodem c. XIII. p. 120. Legi et hic merentur, quae IOANNES DIACONVS in Scholiis ad Heſiodi Theogoniam p. CLXV. b. Edit. Trincauelli, hanc in rem notauit. *Εὐλόγως καὶ πάνυ σοφῶς ὁ Ἡρακλῆς λέγεται τὴν Ἥβην λαβεῖν εἰς γυναῖκα, τελέσας τȣ̀ς ἄθλȣς ἐκείνȣς τȣ̀ς δώδεκα. Τὰ γὰρ δώδεκα Ζώδια περιπολεύσας ὁ ἥλιος, καὶ ἁπλῶς τὸν ἅπαντα Ζοδιακὸν δι᾽ ἐνιαυτȣ̃ πληρώσας, ἐκ τότε πάλιν, ὥσπερ ἐξ ἄλλης ἀρχῆς ἡβάσκιον ἡμῖν ἀνατέλλει ἐν ἔαρι. Bene prorſus et ſapienter de Hercule perhibetur, quod Heben* (Deam Iuuentutis) *in vxorem acceperit, poſtquam decantatis illis duodecim certaminibus defunctus eſſet. Sol enim, vbi duodecim circuli ſigniferi*

* In LECTII Corpore Poëtarum Graecorum Tom. I. p. 504.

feri ſigna, et totum Zodiacum, vnius anni ſpatio, permeando emetitus eſt, iam tum, veluti ad iuuentutis principium de nouo reuerſus, in vere nobis apparet. Poterunt etiam, ſi ita libet, eadem Scholia conſuli pag. 134. a. b. et 137. a. Ex eodem fonte hauſit MACROBIVS, quae leguntur in eius Saturnal. L. I. c. 20. *Sed nec Hercules à ſubſtantia Solis alienus eſt: quippe Hercules ea eſt Solis poteſtas, quae humano generi virtutem ad ſimilitudinem praeſtat Deorum.* In ſequentibus idem ſic pergit. *Et re vera Herculem Solem eſſe, vel ex nomine claret.* * *Ἡρακλῆς enim, quid aliud eſt, niſi ἥρας, id eſt aëris κλέος (gloria) Quae porro alia aëris gloria eſt, niſi Solis illuminatio? cuius receſſu, profunditate occulitur tenebrarum.*

Specialius Hercules Aegyptiis Symbolum erat Solis verni, id eſt illius, qui vere apparet.

§. 9. Erat igitur Hercules Aegyptiorum ſacerdotibus, ſymbolum ſolis, et quidem, quod iam addendum eſt, ſolis verni, quales nempe tempore verno nobis apparet, ſeque per optatos effectus terrae manifeſtat. De ipſo quoque Graecorum Hercule, ex doctrina quorundam myſtica, id obſeruaſſe IOHANNEM DIACONVM vidimus §. 8. Ait enim, ideo fingi, vxorem Herculi datam eſſe Heben, praeſidem iuuentutis, quoniam ſol, cuius ſymbolum eſt Hercules, quotannis tempore verno, iuuenile veluti robur recuperat. Sed re ipſa haec doctrina eſt Theologiae Aegyptiorum, eamque in *Tabula Bembina*, ſiue *Iſiaca*, adumbratam cernimus. In illius principio, conſpiciuntur figurae ſymbolicae, quae maximam partem, ad aequinoctium vernum ſpectant, illudque multis ac luculentis indiciis nobis repraeſentant, quod dudum** probatum dedi. Occurrit illic aries ſacer, ſymbolum decan-

* Ita quoque Scholiaſtes vetus in Heſiodi Theogoniam p. CXXXVI. a. Ἡρακλῆς ἤγουν ἥλιος, ὁ τοῦ ἀέρος ὢν κλέος. Vide et IOHANNEM DIACONVM ibid. p. CXXXIV. a.

** In Miſcellan. Berolin. Tom. VI. p. 139. etc.

decantatum Iouis Ammonis, id eſt, ſolis in ariete aequinoctium facientis. Vide ſupra cap. II. Adſtat iuuenis, altera manu haſtam tenens, altera alitem prae ſe ferens, et arieti veluti offerrens, quem ex mente Aegyptiorum, dixi eſſe *Horum*, vel *Herculem*, quorum hoc loco, idem fere eſt reſpectus, quod cap. IV. pluribus demonſtrabitur. Haec igitur imago oculis noſtris obiicit, quod hiſtorice HERODOTVS refert, (vid. §. 1.) Iouem aliquando, cum Hercules videndi illius cupidine arderet, exoratum tandem, ei ſub ſpecie arietis apparuiſſe, ideoque quotannis, in Feſto ſolenni, ad ſimulacrum Iouis, pelle arietis amictum, adduci ſimulacrum Herculis. Ales, quem iuuenis manu ſua praefert, nouum illius, quod dixi, argumentum nobis ſubminiſtrat. Eſt enim, de quo dubitari non poteſt, Phoenix Aegyptiorum fabuloſa, Symbolum temporis, ac ſigillatim magnae periodi annorum Sothiacae, quae annis 1461. Aegyptiis, id eſt vagis, abſoluebatur. Haec quae dixi, egregie confirmat PLINIVS Lib. X. hiſt. nat. cap. 2. de Phoenice ſcribens. ***Cum huius alitis vita magni conuerſionem anni fieri prodidit idem Manilius, iterumque ſignificationes tempeſtatum et ſiderum easdem reuerti. Hoc autem circa meridiem incipere, quo die ſignum arietis Sol intrauerit.*** Quam pulchre haec conueniant Herculi, in Tabula Bembina, vt puto, depicto, ex eo ſatis intelligi poteſt, quod ORPHEVS, diſciplina Aegyptiorum imbutus, *Herculem* habuerit pro *tempore*, quodque Aegyptii tradiderint, eum cum Sole circumferri, et tempora moderari, quorum initium putabant ab aequinoctio verno. (§. 5. 6. 7.) Praecipua igitur Herculis Aegyptiaci vis atque poteſtas in vere ſe exſerit, et circa aequinoctium vernale a ſacerdotibus gentis illius hymnis celebrabatur.

§. 10. Ad

Illuſtratur hoc ex fabula Aegyptiorum de Hercule myſtica.

§. 10. Ad hoc noſtrum, vt equidem opinor, negotium, pertinet etiam fabula illa Aegyptiorum de Hercule ſacra, quam ex EVDOXO adfert ATHENAEVS Lib. IX. p. 392. Εὔδοξος δ᾽ ὁ κνίδιος ἐν πρώτῳ γῆς περιόδου τοὺς Φοίνικας λέγει θύειν τῷ Ἡρακλεῖ ὄρτυγας, διὰ τὸ τὸν Ἡρακλέα, τὸν Ἀστερίας καὶ Διὸς, πορευόμενον εἰς Λιβύην ἀναιρεθῆναι ὑπὸ Τυφῶνος. Ἰολάου δ᾽ αὐτῷ προσενέγκαντος ὄρτυγα, καὶ προσαγάγοντος, ὀσφρανθέντα ἀναβιῶναι. *Eudoxus Cnidius, Libro primo circuitus terrae, à Phoenicibus Herculi coturnices immolari ſcribit, quoniam Hercules, Iouis et Aſteriae, filius, in Libyam proficiſcens, et interfectus à Typhone, Iolao coturnicem ipſi admouente, et praebente olfaciendam, reuixerit.* Eadem leguntur apud EVSTATHIVM in Odyſſeam p. 1702. Edit. Rom. Equidem de Phoenicibus haec refert Eudoxus, qui idcirco ſpeciatim ipſorum Herculem tangere videtur. Sed praeterquam, quod, vti monuimus §. 7. magna eſt Herculis utriusque inter ſe cognatio et ſimilitudo, tota illa fabula commode de alio, quam Aegyptiorum Hercule, intelligi non poteſt. Hercules enim ille dicitur profectus ad Libyes, qui Aegyptiis, non vero Phoenicibus, vicini ſunt. In illo itinere dicitur a Typhone interemtus, Aegyptiorum Deo, etſi inuido et malefico. Eſtne porro quisquam, qui non, audita fabula hac Herculis à Typhone interemti, illico de Oſiride, ſcelere Typhonis e medio ſublato, cogitare etiam inuitus cogatur? Hercules vero poſt mortem rediuiuus an non Oſiridem poſt caedem cum gaudio inuentum in memoriam reuocat? Ex graecorum tamen fabulis, Iolaus Theologiae Aegyptiorum plane ignotus, huc furto illatus et fraudulenter intruſus fuit, forte, quià, vt habet * fabula, Hebe Herculis vxor, huius precibus exorata,

 illi

* OVIDIVS Metamorphoſ. Lib. IX, v. 397. etc.

illi ſeni iam decrepito, primum iuuentutis florem reddidit, qualia etiam, de Hercule Aegyptiorum ipſo, allegorice tradi conſueuiſſe, obſeruaui §. 8. 9. Iam profectio illa Herculis ad Libyas, in Eudoxi fabula, nihil certe aliud eſt, quam ſolis ad hemiſphaerium inferius deſcenſus, in quo dum haeret, nobis veluti mortuus, vita, robore, et virtute priuatus eſt, donec tandem vere accedente, ad hemiſphaerium ſuperius reuerſus, vitam vigoremque omnem priſtinum recuperet. Sed quid, obſecro, hic ſibi volunt coturnices, Herculi immolatae, quarumque olfactu ad vitam reuocatus eſt? Non diſſimulabo, me etiam atque etiam ſuſpicari, latere hic aliquod mendum, quod bonum Atheneum in errorem deduxit. EVDOXVS ſcripſerat, vt ego quidem auguror, φοίνικας θύειν τῷ Ἡρακλεῖ ὄρυγας, (non ὄρτυγας) *Phoenices Herculi ſacrificare orygas.* Et mox iterum. Ἰολάυ δ' αὐτῷ προσενέγκαντος ὄρυγα. ***Cum vero Iolaus ipſi offerret orygem.*** *Oryx* animal, caprini ſylveſtris generis, peregrinum Graecis, minusque cognitum; Aegyptiis vero, Libybus et Aethiopibus, patrium, et quodammodo proprium erat, quare non adeo mirandum eſt, librarios graecos, in deſcribenda voce ea, perſaepe aberraſſe, et pro ὄρυξ, poſuiſſe ὄρτυξ, quod eſt *coturnix* alitis ſpecies, omnibus ſatis cognita. Exempla errorum in hac voce à librariis commiſſorum, dabunt SALMASIVS in Exercitation. Plinianis p. 223. 473. et IOH. CORN. de PAVW in Horapollinem L. I. c. 49. Idem et in verbis Eudoxi, quibus ATHENAEVS vtitur, contigiſſe, non abs ratione coniicio. Ratio haec eſt praecipua, quod Aegyptii, circa tempus Aequinoctii vernalis, Orygen Diis ſuis ſacrificarent, quod in *Tabula Bembina*, ſcite repraeſentatum videmus, uti ego * in *ſpecimine* meo figuram illam explicui. Vnde is

enaſcitur

* Miſcell. Berolin. Tom. VI. p. 143.

enaſcitur fabulae illius ſenſus, Herculem, qui in hemiſphaerio hyemali, in languorem datus, et tantum non extinctus erat, appropinquante iam Aequinoctio vernali, et imminente ſolenni Orygis ſacrificio, priſtino vigori et robori iuuenili reſtitutum fuiſſe.

§. II. Eſt et alia ſacerdotum Aegyptiorum, de Hercule ſuo fabula, quam in *Scholiis ad Arati Phaenomena* p. 14. Ed. Oxon. facile agnoſco. Verba haec ſunt. Ἄλλοι δέ φασιν, αὐτὸν εἶναι τὸν Ἡρακλέα Λίβυσι πολεμήσαντα, ἐπιλιπόντων δὲ αὐτῷ τοξευμάτων, ἐπὶ γόνυ πεσόντα, καὶ λίθους βάλλειν, οὓς αὐτῷ Ζεὺς ὗσεν εὐξαμένῳ. *Alii dicunt,* ingeniculum *eſſe Herculem, qui, cum aduerſus Libyas pugnaret, ipſumque ſagittae deficerent, genibus innixus, lapides in inimicos proiecit, quos ipſi pater, ad eius preces, tanquam per pluuiam ſubmiſit.* En Herculem bello cum Libybus implicitum, ſicuti eum in fabula Eudoxi, ad Libyas profectum, et tum à Typhone interemtum, vidimus. In illo vero aduerſus Libyas bello, Hercules a Ioue auxilium et petit et impetrat, quemadmodum in fabula Herodoti, de qua §. I. Hercules ille, videre Iouem diſcupiuit, et voti huius compos etiam factus eſt. Quidnam Philoſophi Nilotici, per pugnam Herculis cum Libybus, quid per* defectum ſagittarum, quid per victoriam tandem de Libybus reportatam, allegorice deſignare voluerint, vir quidam eruditione clarus ** in his mihi non infeliciter explicuiſſe videtur. *Typhon praeualere cenſebatur, quando Sol, relicto noſtro hemiſphaerio, in oppoſitum deſcendit. Tum Oſiridem e medio tollere credebatur, nam illo tempore lucis vis tabeſcit, excitantur procellae et tempeſtates, et naturae facies mutata apparet.* Sed ea

Iterumque ex alia.

N 4

* *Tela* ſolis ſunt eius *radii.* Sic LVCRETIVS Lib. I. v. 143.

** BASNAGE hiſt. des Iuifs, Liv. III. ch. XVIII. §. 27.

ea de re plura dicemus in *Typhone* Lib. V. Dum igitur Sol haeret in hemiſphaerio auſtrali, Hercules neci veluti datur, vis eius frangitur, ardet ingenti deſiderio, enitendi ad ſuperius hemiſphaerium, Iouemque videndi, et vbi tandem ad ſignum arietis aequinoctiale peruenit, voti ſui compos euadit. Hic certe eſt verus et genuinus omnium illarum fabularum ſenſus.

§. 12. Dixi ſupra, Numen hoc noſtrum, quod Graeci *Herculis* nomine inſigniunt, Aegyptiorum ſermone dictum fuiſſe ϫⲱⲙ et ϫⲱⲙ ⲛⲛⲟⲩϯ *Virtutem* ac *Virtutem Dei*, ſiue *Deorum*, idque cum reſpectu ad ſolem. Nam per Numen hoc Aegyptii deſignabant *virtutem Solis*, quaſi renouatam, quam tempore verno acquirit, et hominibns demonſtrat, omnia ſplendida luce illuminando, et calore viuificando. Potuit inprimis in Aegypto, ſol vernus, hoc cognomine ornari et cóli, eo, quod illic loci, tempore verno, fruges per virtutem ſolis, ad inſtam maturitatem perducebantur. Nam Aprili menſe, in Aegypto peragi meſſem, affirmat THEO in Arati Phaenomena p. 36. b. Maio PLINIVS Lib. XVIII. c. 18. atque ad ipſum * peregrinatores noſtri recentiores conſimiliter obſeruant. Et in eo praecipue conſiſtit virtus ac potentia ſolis. Vnde MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. 21. *Virgo, quae manu ariſtam refert, quid aliud eſt, quam* δύναμις ἡλιακή (id eſt *virtus et potentia ſolaris*) *quae fructibus curat?* Reſpicit auctor ille ſine dubio meſſem, quam aliae gentes peragunt, dum Sol eſt in virgine, tempore aeſtiuo, Aegypti vero incolae, dum Sol eſt in ariete et Tauro, interque hos, Thebaei in ſuperiori Aegypto, fabularum et ſolennitatum, de quibus hic dixi, conditores, eo plane tempore,

* Videri poteſt la Chronologie Sacrée de Mr. des VIGNOLES Vol. I. p. 555.

tempore, quo Sol eſt in ariete, tempore vernali. Hoc tempore illi adorabant, ſolenniterque celebrabant *τὴν δύναμιν ἡλιακὴν*, ϪⲰⲘ ⲚⲚⲞⲨϮ, id eſt *Herculem*, quod in *Tabula Bembina* eleganter depingi, monui §. 9. In Feſto, tum in honorem Solis concelebrato, oſtentabatur calathus, ariſtis repletus. In ſpecimine *interpretationis Tabulae Bembinae*, exiſtimaueram, ibi repraeſentari flores vernos; ſed hoc Aegypto non conuenire, nunc rem maturius perpendens, libenter agnoſco. Credo igitur, depingi nobis illic primitias ariſtarum, *Herculi* et *Ammoni* in aequinoctio vernali oblatas.

* *

CAPVT IV.

De Horo Aegyptiorum Deo, quem Graeci Apollinem interpretantur.

§. 1.

Interpretatio et explicatio Hori paulo difficilior eſt.

Quantumuis inter omnes conſtet, in toto antiquorum Aegyptiorum Theologia, poſt Oſiridem atque Iſidem, celebrius nihil eſſe, aut frequentius occurrere, *Hori*, quem Oſiridis Iſidisque filium perhibent, nomine ac Numine, negare tamen non poſſum, vix dari aliud vllum veteris Aegypti Numen, quod mihi plus, quam quidem iſtud negotii faceſſiuerit. Vsque adeo, et vera nominis *Hori*, interpretatio, et virtutis, quam in eo celebrarunt veteres Aegyptii, genuina explicatio, difficilis mihi ſemper viſa eſt. Etiam nunc, cum manus operi admouenda, diu ſatis anceps incertusque haeſitaui, quamnam inter plures, quae animo meo obuerſabantur, ſententias, eligere, aliisque praeferre deberem. Ego eorum, quae mihi, omnia ſollicite expendenti, in mentem vene-

runt, lectori rationem mox reddam. Ipſius vero erit, de his omnibus iudicium ferre.

Horus Aegyptiace proprie ſonabat Or, idqueGraeci interpretantur Apollinem.

§. 2. Graeci, quando de *Horo* loquuntur, ſolent eum ſemper *Apollinem* interpretari. Ita HERODOTVS L.II. c.144. commemorat Ὧρον τὸν Ὀσίριος παῖδα, τὸν Ἀπόλλωνα Ἕλληνες ὀνομάζουσι. *Horum Oſiridis filium, quem Graeci Apollinem nominant.* Et c. 156. Αἰγυπτιστὶ δὲ Ἀπόλλων μὲν Ὧρος. *Et Apollo quidem Aegyptiace Horus dicitur.* Teſtantur idem DIODORVS *Siculus* L.I.p.22. PLVTARCHVS de Is. et Oſir. p. 375. extr. AELIANVS de Anim. L. X. cap. 14. MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. 21. et multi inſuper alii, quos operoſe hic recenſere, nihil attinet. Omnes hi docent, *Hori* nomen eſſe Aegyptiacum, Graecos vero illud interpretari *Apollinem*, eo quod inter hunc et *Horum* Theologiae Aegyptiorum, aliquam ſimilitudinem ſe deprehendiſſe crederent. Quando autem Graeci nomen hoc efferre communiter ſolent Ὧρον, Latini *Horum*, nomini Aegyptiaco, ſuam adoptant terminationem graecam & latinam. Non dubito, quin ſermone Aegyptiorum genuino, nomen illud ſonuerit Ὧρ. (*Or*) Et hunc plane in modum, nomen iſtud ſcriptum deprehendimus apud IOSEPHVM Lib. I. adu. Appionem Tom. II. Edit. Belgicae, p. 460. vbi ex MANETHONE, ſacerdote Aegyptio, refert de Amenophi, rege, quod cupiuerit θεῶν γενέσθαι θεατὴς, ὥσπερ Ὧρ', εἷς τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων, *Deorum conſpectu frui, quod etiam contigiſſet Horo, vni eorum, qui ante ſe imperium tenuerint.* Quibus verbis digitum intendi in noſtrum Horum, ambigi non poteſt. Non optime vero Editores poſtremi, veterem hanc lectionem, quae vtique bene ſe habebat, repudiarunt, eiusque loco reponere juſſerunt Ὧρος. Etſi enim Graeci nomen iſtud ad hunc modum efferre ſoleant, Aegyptiace tamen illud, quemadmodum monui, ſonabat *Or.* In *Apophtegmatibus Patrum*, editis à CO-

TELE-

TELERIO, habentur etiam, memorabilia dicta et facta, Monachi * *Or*, in *Monumentis Eccleſiae Graecae*, Tom. I. p. 709. Et in PALLADII *hiſtoria Lauſiaca* cap. 87. commemorantur quaedam de Abbate ** *Pior*, vbi ad nomen *Or*, acceſſit tantum nota maſculini generis *Pi*. Nempe quod ſaepius iam monendum mihi fuit, ſolebant plerumque Aegyptii, Deorum ſuorum nomina, et gerere ipſi, et ſuis imponere, qui mos poſtea, etiam inter Chriſtianos non deſiit. Illorum quoque nomina a Diis gentis illius auitis defumta fuiſſe, nimis teſtatum eſt. In eadem *hiſtoria Lauſiaca*, cap. 138. memoratur quoque virgo Coenobitica, nomine Ταώϱ, (*Taor*) quod nomen ab eodem fonte defluxit. Significat autem *Ta-Or*, Aegyptiorum ſermone, τὴν τȣ Ὥϱȣ, eam, *quae eſt Hori*, vel *Horo conſecratam*, vel denique *Horo genitam*.

§. 3. De hoc Numine *Horo*, extabat olim fabula aliqua ſacra ſacerdotalis, quae doctrinam phyſiologicam, ad cultum ſacrum applicatam, tegebant, in hunc fere ſenſum, *Horum* filium eſſe *Oſiridis* et *Iſidis*, nam id veteres tantum non omnes, vbi res has attingunt, ſemper ſolent perhibere. Mentio tamen eſt, apud DIODORVM *Siculum* Lib. I. p. 18. alius cuiuspiam traditionis, iuxta quam *Horus* filius dicebatur *Saturni* et *Rheae*, id eſt, vt ego interpretor, *** *Vulcani* et *Noctis*, adeoque *Oſiridis* frater. Fama haec ac traditio obſcurior eſt, quam vt illi immorari conſultum putem. Ignotum praeterea non eſt, alias quoque in Theologia Aegyptiorum vſu venire, vt vnus idemque Deus, ſit, certo ſaltem reſpectu, alterius pater, maritus, frater et filius. † *Iſidis* certe *coniux*, *ſimul-*

Fabulae Sacrae Aegyptiorum de Horo Summa.

* Ita et SOZOMENVS hiſt. Eccleſ. Lib. VI. c. 28.
** Idem Lib. VI. c. 29.
*** Vide ſupra hoc Libro cap. I. §. 9.
† EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. III. cap. XI. fin. Adde LACTANTIVM Lib. I. c. 21.

ſimulque frater ac filius Oſiris eſſe perhibebatur. Et ſupremum Deum IVLIVS FIRMICVS ita alloquitur, Praefat. ad Lib. V. Matheſ. p. 115. *Tu omnium pater pariter ac mater: Tu tibi pater ac filius.* Reliquae fabulae, quae deinde ſequitur, vti eam veteres referre ſolent, haec fere ſumma eſt. Oſiris Hori pater, in Aegypto aliquamdiu iuſte, pie, et feliciter regnauerat, orbem etiam terrarum peragrauerat, et omnes vbique gentes, magnis beneficiis ſibi deuinxerat. Huic vero, cum ex tam glorioſa expeditione, carus omnibus, reuerſus eſſet, Typho frater inuidus et improbus, inſidias ſtruxit, quibus tandem miſere ſuccubuit. Ope namque coniuratorum, Typho fratrem ſuum adortus, corpus eius in arcam quandam compegit, arcam vero diligenter occluſam, firmiterque obſtructam, Nilo impoſuit, atque ſic per oſtium Taniticum, in mare dimiſit. Iſis vxor eius, cognita hac impia coniugis ſui caede, corpus mariti ſui, commiſſum mari, quaeſitum profecta eſt, idque in Phoenicia repertum, ſecum reduxit in Aegyptum, denuo tamen à Typhone violatum. Cum vero reliquias corporis, Oſiridis ſui, noua cura ſtudioſe recollegiſſet Iſis, per totam Aegyptum, plura in eius honorem ſepulchra conſtrui iuſſit, eidemque Templa ſtructurae ſplendidae paſſim erexit, diuinosque honores decreuit, ac offerri curauit. Neque tamen interea, regni ſui curam agere prouidam neglexit, namque ab Horo filio adiuta, conſilia Typhonis interuertit, atque tandem tyrannidem eius ſoluit. Horus eum, aliquot praeliis victum, et fugam arripientem, in poteſtatem ſuam redegit, eumque vinculis conſtrictum, cuſtodiae Iſidis matris ſuae concredidit. Sed haec, indulgentia nimia in inimicum vſa, eum ruptis vinculis elabi paſſa eſt. At Horus regno, ſibi iure debito, deinde potitus eſt, et inter Deos quidem, vel, vt alii malunt, Semideos, Aegypti reges, vltimus regnauit. Ita fere fabulam hanc prolixe

lixe narrat PLVTARCHVS in libro *de Iſide et Oſiride*, longe breuius, et paucioribus eandem proſequitur DIODORVS *Sic.* Lib. I. et admixtis permultis proprii ingenii figmentis, SYNESIVS in libro *de Prouidentia*, vt alios taceam, qui obiter tantum, ac nonniſi breuiſſime, totam hanc rem attingunt. Omnes fabulae huius, etiam leuiſſimas minutias, ſcrupuloſa diligentia excutere, exque illis ſigillatim conſideratis, totius fabulae verum ſenſum phyſicum et Theologicum eruere velle, et multo difficillimum, et ſupra modum prolixum foret, quod proinde non eſt huius noſtri inſtituti. Neque tamen etiam fabula haec in vniuerſum negligi poteſt, cum illa vtique doctrinam ſacerdotum Aegyptiorum de ſuo Horo, ſtylo emblematico et allegorico, complectatur. Omnium maxime igitur ad haec animus nobis aduertendus erit, Horum fuiſſe filium Oſiridis et Iſidis, Oſiridem inſidiis Typhonis, peſſimi tyranni, e medio ſublatum fuiſſe, Horum vero vna cum matre caedem patris ſui in Typhone vindicaſſe, hunc ſuperaſſe, regnoque exuiſſe, vita tamen non priuatum, ac deinde feliciter in Aegypto regnaſſe. Haec vero, ſequentia, vt ſpero, ſatis explicabunt.

Horum ex ſententia Aegyptiorum, ad ſolem referri debere, certum eſt.

§. 4. Videamus ergo, numquid verum ſenſum, fabularum de Horo in vulgus ſparſarum, eruere poſſimus. Id à quoquam in dubium vocari poſſe, vix crediderim, fuiſſe ſingularem et notabilem plane Hori ad ſolem relationem. Cur enim quaeſo, Graeci omnes et ſemper, *Horum* interpretarentur *Apollinem?* niſi in eo virtutem aliquam et poteſtatem, ſoli propriam, ab Aegyptiis agnoſci, intellexiſſent. Et certe, in monumentis Aegyptiorum vetuſtis, quae a Graecis commemorantur, vbi mentio eſt *Solis*, perſaepe non alium intelligi poſſe, quam *Horum*, negari omnino nequit. *Accipitrem* alitem, in hieroglyphicis Aegyptiorum ſignificaſſe *Solem*, ignotum non eſt, idque

teſtatur

teſtatur *Horapollo* Lib. I. c. 6. 8. ideoque ſymbolum erat *Oſiridis*, cuius rei rationes exponit PLVTARCHVS de Is. et Oſir. p. 371. Eundem tamen alitem, ſymbolum quoque fuiſſe ſigillatim *Hori*,* veteres memoriae prodiderunt. Ideoque STRABO Lib. XVII. p. 562. in Aegypto ſuperiori, *Apollinopolin*, et *Ciuitatem Accipitrum* ſic coniungit, vt credas, duas eſſe vrbes vnius praefecturae, in quibus, omni procul dubio, *Horus* aequali modo colebatur. Verum cum Aegyptii plura habuerint ſolis ſymbola, auita religione conſecrata, et ſacroſancta, in quorum vno iſtam, in alio aliam ſolis poteſtatem, et ad mundum noſtrum relationem, venerari voluerunt, ſupereſt quaeſtio, quaenam ſit illa Solis ad orbem noſtrum relatio, quae poteſtas et vis, quam in Horo ſacerdotes agnoſci et à plebe celebrari cupiebant. Ea de re permagna eſt, tum apud veteres, tum apud recentiores, opinionum diſcrepantia. Et ſunt etiam, qui *Horum*, à *Sole* diverſum, plane exiſtiment. Complures veterum ſententias PLVTARCHVS adfert in libro *de Is. et Oſir.* quarum pleraeque tales ſunt, vt iis adſtipulari, nulla plane ratione queam. Sed eſt tamen inter eas aliqua, non penitus ſpernenda, quia non leuem veri ſpeciem prae ſe fert, eoque examine noſtro indigna non eſt.

Secundum Plutarchum Horus eſt aër, benigna et ſalutari ſolis influxu temperatus.

§ 5. Audiamus itaque PLVTARCHVM, libro cit. *Hori* Numen nobis ita interpretantem p. 366. Ἔϛι δὲ Ὧρος ἡ πάντα σώζουσα καὶ τρέφουσα τοῦ περιέχοντος ὥρα, καὶ κρᾶσις ἀέρος ὃν ἐν τοῖς ἕλεσι, τοῖς περὶ Βοῦτον ὑπὸ Λητοῦς τραφῆναι λέγουσιν. *Eſt autem Horus tempeſtas ac temperies aeris, omnia ambientis, ſeruans alensque.* Secundum hanc interpretationem, Aegyptiorum Philoſophi, ſymbolico *Hori* nomine, deſignaſſent ſalubrem aeris conſtitutionem et temperiem, quae

* AELIANVS de Anim. Lib VII. cap 9. Lib. X. c. 14. EVSEBIVS Praepar. Lib. III. c. 12. et alii.

quae ad gignenda, alenda, conſeruanda et recreanda omnia, tantum confert. Videtur id in mente habuiſſe AELIANVS, vbi de *Horo* tale quid obſeruat, de Animal. Lib. XI. c. 10. ὀνπερ ὦν, αἰγύπτιοι πεπιστεύκασι φορᾶς καρπῶν καὶ εὐετηρίας αἰτιώτατον ἁπάσης. *Quem Aegyptii vbertatis frugum, et totius anni fertilitatis praecipuum auctorem eſſe credunt.* Ex eo ratio quoque reddi poſſet, cur Aegyptii accipitrem, quem, vt dixi §. 4. fuiſſe apud ipſos ſymbolum ſolis, emblema quoque voluerint eſſe *venti*, τοῦ πνεύματος, quod nos docet EVSEBIVS Praeparat. Lib. III. c. 12. Nam accipiter erat etiam ſymbolum Hori, vti eodem loco monui. Verum quomodo *Horus*, ſi ſit bona aëris temperatura, dici poterit *Sol*, et *Apollo?* Quomodo Oſiridis filius? Et primo quidem, qua ratione fieri potuerit, vt Numen idem Emblema extiterit et *Solis*, et etiam *aëris*, ex veterum ſententia, in quam hic tantum inquirimus, ne in congerendis teſtimoniis ſcriptorum vetuſtorum nimius ſim, dicat pro me MACROBIVS, Saturn. Lib. I. c. XX. p. 207. *Et reuera Herculem ſolem eſſe, vel ex nomine claret.* Ἡρακλῆς *enim quid alius eſt, niſi* Ἥρας *id eſt aëris* κλέος. (gloria) *Quae porro alia aëris gloria eſt, niſi Solis illuminatio; cuius receſſu, profunditate occulitur tenebrarum.* Nempe virtus illa benefica, quae ineſt aeri, influxui ſolis debetur, qui ex hoc primo in aërem, et ex iſto in terram deriuatur. Id PLVTARCHVS ſatis clare innuit in libro *de Iſ. et Oſir.* pag. 371. Ἐν δὲ γῇ καὶ πνεύμασι — τὸ τεταγμένον καὶ καθεστηκὸς, καὶ ὑγιαῖνον, ὥραις καὶ κράσεσι καὶ περιόδοις Ὀσίριδος ἀπορροή. *Quicquid vero in terra et ſpiritibus* (ventis nimirum) *ordinatum eſt, aequabile, et temperatione ſua ſanum ac tempeſtiuum, id vocant Oſiridis defluxum.* Difficile iam non fuerit, rationem quoque reddere, cur *Horus*, ſi ſymbolum ſit Aëris, Aegyptiis dictus habitusque fuerit Oſiridis et Iſidis filius. Omnium

optime

optime id nobis explicabit PLVTARCHVS in eodem libro p. 368. *Lunam* Aegyptii, *mundi matrem appellant, et naturam ex vtroque ſexu mixtam ei adſignant: quod impleta et grauida facta a Sole, rurſum ſe in aërem emittat, ac diſſeminet genitabilia principia.* His auctor ille continuo ſubiungit iſta. *Non enim ſemper obtinere corruptelam Typhonicam, ſed ſaepe victam a vi procreatrice, ac vinctam, rurſus emergere, et cum Horo decertare.* Nempe haec quoque ad explicandam tyrannidem Typhonis, ab Horo tandem tamen deuicti, conducere poſſunt. Et in vniuerſum ex his, quae nunc obſeruauimus, explicari poteſt commode, quae ſit pugna Hori cum Typhone, quaeque illius victoria. Exponemus autem id verbis BENIGNI MAILLETI, viri illuſtris, qui per plus quam ſedecim annos, munere Conſulis Nationis Gallicae, in Aegypto functus eſt, quique durante hoc temporis interuallo, omnia, quae Aegyptus curioſo rerum et antiquarum, et naturalium indagatori offert, ſingularia, et attenta conſideratione digniora, ſedulo obſeruauit, eaque diligenter in literas retulit. Is autem, de aëris in Aegypto temperie, iſta memoriae prodidit *. *Aër illius regionis, purior longe atque excellentior eſt, quam vſpiam alibi in toto mundo. Bonitas haecce Aëris, cum omnibus entibus, ſiue viuentibus, ſiue etiam inanimatis, quae in beata hac regione exiſtunt, ſeſe communicat. Foeminae, tum inter homines, tum inter animantia foecunditate vincunt reliquas omnes totius terrae. Prouentus terrae illic abundantior eſt, et copioſus magis, quam vbicunque extra Aegyptum. Non tamen inficias iuerim, aërem huncce, quantumuis longe optimum, tamen pro ratione illius regionis, etiam corruptionibus obnoxium eſſe. Vltro etiam*

* Deſcription d' Egypte, Part. I. p. 18. Edit. 8v.

etiam largior, eum vehementer nociuum eſſe, illis praeſertim in locis, vbi Nilus poſt inundationem ſolito vberiorem, recedens, paludes relinquit et ſtagna, ex quibus infectio quaedam in loca vicina redundat. Et * alio loco. *Venti illi meridionales, qui in Europa noſtra, tantos ſuſcitant languores, totque mala poſt ſe trahunt, damna non minora in Aegypto efficiunt, vbi tempore aeſtiuo inualuerunt. Haec eſt tempeſtas morborum et aegritudinum, tum regnare videas febres, ipſamque adeo peſtiferam luem, paſſim per Aegypti regiones, non ſine magno incolarum detrimento graſſari. Simul atque vero eteſiae flare coeperunt, et iam perſentiſcuntur, omnis illa morborum atque malorum turba confeſtim euaneſcit.* Pluribus haec explicare, opus eſſe non puto. Quilibet paulo attentior, etiam me tacente, facile hic obſeruabit, veluti depictum, initum inter Horum atque Typhonem certamen, non ſecus atque triumphum, quem de Typhone tandem egit Horus, qui deuicto inimico et Tyranno, toti iam Aegypto, magno ciuium omnium bono, cum gloria imperat. Sed plura, ea de re, dicenda mihi eſſe video, vbi ad Typhonem peruenero Lib. V.

§. 6. Ex dictis colligi non praeter rationem poterit, quamobrem quidam ex veteribus, *Horum* Aegyptiorum, *Priapi* nomine inſigniuerint, et cum obſcoeno hoc Graecorum Deo, comparauerint. Ita ſane fecit auctor ille anonymus, ex quo ſua deſcripſit SVIDAS in voce Πρίαπος. Τὸ ἄγαλμα τοῦ Πριάπου τοῦ Ὥρου παρ' αἰγυπτίοις κεκλημένου, ἀνθρωποειδὲς ποιοῦσιν, ἐν τῇ δεξιᾷ σκῆπτρον κατέχον· ὡσανεὶ παρ' αὐτοῦ φανεῖσαν τὴν ξηρὰν, καὶ τὴν θάλασσαν. Ἐν δὲ τῇ εὐωνύμῳ κρατοῦν τὸ αἰδοῖον αὐτοῦ ἐντεταμένον. Διότι τὰ κεκρυμμένα ἐν τῇ γῇ σπέρματα, φανερὰ καθίστησι· τὰ

Eo forte ſpectat, quod quidam Horum, cum Priapo Graecorum contulerint.

δὲ

* Idem ibid. p. 71.

δὲ πτερὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως δηλοῖ. — ταυτὸν γὰρ τῷ ἡλίῳ δοξάζουσι. *Simulacrum Priapi, quem Horum Aegyptii vocant, humana forma fingunt, dextra ſceptrum tenens, propterea, quod ab eo, tum ſiccum, ſiue tellus, tum mare, ſit in lucem productum: Laeua vero tenens veretrum ſuum intentum, propterea, quod ſemina, quae in terra occultabantur, educat in apertum, ac manifeſta reddat. Alae vero additae celeritatem motus indicant. Eundem enim ac Solem eſſe arbitrantur.* Simulacri huius conſtructio, a moribus quidem et ingenio Aegyptiorum, cumprimis vero paulo recentiorum, non adeo remota eſt. Solenne potius erat ipſis, vim foecunditatis et generationis, quae, ſiue Naturae in vniuerſum, ſiue Soli, ſiue Lunae, aliisue Aſtris, ſiue aëri, ſiue etiam Nilo, ac terrae ineſt, huiusmodi fictionibus ſymbolicis perſaepe adumbrare, cuius rei vel vnus PLVTARCHI *de Iſide et Oſiride* liber, exempla plurima ſuppeditare poterit. Neque etiam exiſtimabant Aegyptii, fictiones et imagines emblematicas huius generis, quippe quas ab ipſa natura eſſent mutuati, vlla ratione honeſtatem, aut pudorem laedere. Non eſt porro, quod dubitem, quin et ad deſignandam vim atque virtutem *Hori*, ſiue *aëris*, emblema quodpiam, illi, cuius SVIDAS meminit, conſimile, adhibere potuerint; verum de eo non mediocriter dubito, vtrum Anonymus ille, apud SVIDAM, quem ſuſpicor fuiſſe Chriſtianum, ſenſum ſimulacri emblematici, quod deſcribit, verum ac genuinum perceperit. Iuſta etiam dubitandi cauſa eſt, an omnino ſimulacrum illud, ad *Horum* referendum fuerit. Ego ad Panem Aegyptiorum transferre multo mallem. Sed de hoc in ſequentibus. Vnum quoque hunc tantum ſcriptorem Anonymum reperire potui, qui *Horum*, cum *Priapo* Graecorum obſcoeno, eundem eſſe dixerit.

§. 17.

Sed re ipſa tamen Horus Aegyptiis fuit Sol ipſe, unde etiam cum Harpocrate idem cenſetur.

§. 7 Si quis illam nominis et Numinis *Hori*, interpretationem, quam modo ſuggeſſi, non improbet, me non habebit refragantem. Satis diu hanc aliis praeferendam eſſe credidi. Sed vbi tamen omnia veterum de *Horo* teſtimonia, quae ad manum erant, memoria repetii, et mente reuolui, vel inuitus tandem, rationes ſic mecum ſubducere coactus ſum, *Horum*, ex mente Philoſophorum Niloticorum, ad ipſam ſubſtantiam *Solis* referri omnino debere. Credo igitur nunc, *Horum* eſſe *Solem* ipſum, in certa relatione ad noſtram terram conſideratum, quale quid de Ioue *Ammone*, et de *Hercule*, in ſuperioribus adſtruximus. Eam vero in rem obſeruari velim, multa Horo noſtro, cum Harpocrate, Numine pariter Aegyptiorum inclyto, ita communia fuiſſe, vt non abs ratione cenſeri queat, duplex hoc Numen, ſi rem ſeria aeſtimatione perpendas, fuiſſe tantum vnum idemque. Abunde id probatum dedit illuſtris CVPERVS in *Harpocrate* p. 4. 5 etc. Sed nos tamen rem illam intactam praetermittere non poſſumus. Sciunt igitur omnes 1) *Horum* Oſiridis Iſidisque filium perhiberi, quod de *Harpocrate* pariter tradiderunt Aegyptii. Res adeo trita vulgoque nota eſt, vt eam teſtimoniis probare velle, prorſus ſuperuacaneum ducam. Solus PLVTARCHI de *Iſide et Oſiride* libellus id ſatis ſuperque docebit. Perquam opportune vero CVPERVS hic ex EPIPHANII *Ancorato* obſeruat, Iſidem habuiſſe ἕνα παῖδα, *filium vnicum*, ex quo conſequitur, *Horum*, et *Harpocratem*, vtrumque eſſe filium illum vnicum. Accedit ad id, quod diximus, etiam 2) quod vtrique, *Horo*, et *Harpocrati*, ſimilis plane natiuitas myſtica affingatur. De *Harpocrate* perhibebant Aegyptii, quod in lucem editus eſſet, cum digito ori impreſſo, et talem etiam eundem, omnia eius ſimulacra, quae extant, depin-

pingunt, quomodo eum et * Poeta repraeſentat,

Quique vocem premit, digitoque ſilentia ſuadet.

Et talem quoque fuiſſe natiuitatem *Hori*, docet DAMASCIVS de vita Iſidori, vbi de Heraiſco Philoſopho iſta memorat **. *Λέγεται καθελθεῖν ἀπὸ τῆς μητρὸς ἐις τὸ Φῶς, ἐπὶ τοῖς χείλεσιν ἔχων τὸν κατασιγάζοντα δάκτυλον· ὃιον αἰγύπτιοι μυθολογοῦσι γένεσθαι τὸν Ὧρον, καὶ πρὸ τοῦ Ὥρου τὸν ἥλιον. Fertur ex vtero matris prodiiſſe, indice ſilentii digito labiis adhaerente, quomodo et Aegyptii fabulantur, Horum, et ante hunc ſolem natum eſſe.* Neque tacendum 3) quod cum Aegyptii ſolerent ſaepius repraeſentare *** puerum loto inſidentem, tanquam emblema ſolis, ex antiquariis noſtris, permultos id de *Horo* explicare, et adeſſe tamen indicia, quibus oſtendi queat, deſignari potius *Harpocratem*. Id certe de nummis et gemmis, in CVPERI *Harpocrate* p. 7. 12. etc. adductis, quiuis idoneus rerum harum iudex vltro fatebitur. Idem porro de emblematibus alius generis, quibus creditur repraeſentari *Horus*, oſtendere nullo negotio poſſem, niſi id nimis nunc prolixum eſſet. Quinimo 4) diſcimus ex EPIPHANIE, *in Expoſitione Fidei catholicae*, vtrique huic Deo, *Horo*, et *Harpocrati*, Aegyptios ſacra feciſſe coniunctim, iisdemque plane ritibus ac ceremoniis. Sic enim ſcribit §. 5. p. 1092. etc. *Qui in Butica praefectura, et in illius vrbe Buto, Harpocratem nutriunt*, (nempe ad exemplum Iſidis, Horo vel Harpocrati lac praebentis) *ſunt viri, aetate iam ſenes. Illi ſolenni, certaque menſis die, veſanas et furioſas Hori ceremonias, ex inſtinctu*

* OVIDIVS Metam. Lib. IX.

** Apud PHOTIVM, in Bibliotheca, Cod. CCXLII. col. 1049. Adde SVIDAM in articulo Ἡραΐσκος, et Διαγιάμων.

*** Vide infra cap. VI. §. 9.

ſtinctu daemonis peragere coguntur. Tum enim ciues vniuerſi, ſenes decrepiti, cum adoleſcentibus, et cum his ſacerdotes Hori et Harpocratis, raſo toto capite, ſeruilem, puerilem ac abominandam ſpeciem circumferunt, et quae illic plura ſequuntur. Apparet ex his, Butitas in Aegypto inferiori, *Horum* et *Harpocratem*, eodem tempore, iisdemque ritibus coluiſſe, et Numini vtrique eosdem ſacerdotes dedicatos fuiſſe. Suſpicor tamen, haec eſſe aetatis recentioris, HERODOTO certe, qui in deſcribendis Butitarum ſacris prolixus eſt, plane incognita. Verum hoc noſtrum argumentum 5) ex eo praeſertim illuſtratur, quod Aegyptii, teſte PLVTARCHO, duplicem *agnouerint Horum*, iuniorem et ſeniorem. Ita enim de *Iſ. et Oſir.* p. 355. Τῇ δευτέρᾳ τὸν Ἀρουήριν, ὃν Ἀπόλλωνα, ὃν καὶ πρεσβύτερον Ὧρον ἔνιοι καλοῦσι. *Secunda die Aruerin eſſe natum, quem Apollinem et ſeniorem Horum dicunt.* Et libro eodem p. 373. *Apollo ex Iſide et Oſiride adhuc in vtero Rheae verſantibus, dicitur natus, — ideoque deum illum deam mutilum in tenebris natum eſſe aiunt, et ſeniorem Horum appellant.* Quis vero ſit iunior, quis ſenior Horus, in ſequentibus mox diſpiciemus. Subinnui in his quoque *Harpocratem*, quod vere monuit CVPERVS. p. 4. intelligitur ſatis ex eo, quod Horus ſenior dicatur ἀνάπηρος, *membris mutilus ac mancus.* Id enim non tam de *Horo*, quam de *Harpocrate* tradidiſſe Aegyptios, vulgo conſtat. Si autem *Horus* idem eſt cum *Harpocrate*, non poterit non eſſe *Sol* ipſe. *Harpocratem* enim eſſe *Solem*, ſatis probauit CVPERVS, et nos etiam ſuo loco ad liquidum deducemus.

§. 8. Non minus id noſtra obſeruatione dignum hic cenſeri debet, quod idem ille *Horus*, qui certa ratione, inque certa relatione, idem cum *Harpocrate* in ſacris Aegyptiorum deprehenditur, alia ratione, aliaque relatione, ab *Hercule* eorundem, quoque non diſtuliſſe

Eadem de cauſa, neque ab Hercule differre Horus exiſtimabatur.

diſtuliſſe oſtendi poſſit, quod argumento non vno, et ſatis quidem evidenti, conficere licet. Eam in rem 1) in memoriam reuocare nos oportet fabulam illam ſacerdotalem myſticam, quam de Hercule narrabant Sacrorum antiſtites *, eum deſiderio aliquando flagraſſe videndi Iouis, et voti illius, certa quadam conditione factum eſſe compotem. De Amenophi vero, quodam Aegypti rege, narrat MANETHO, apud IOSEPHVM aduerſ. Appionem Lib. I. p. 460. Edit. Belg. quod deſiderauerit, *θεῶν γενέσθαι θεατὴς, ὥσπερ Ὦρ, εἷς τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων, Deorum conſpectu frui, exemplo Hori, vnius ex illis, quae ante eum in Aegypto regnauerant.* Si fabulam vnam cum altera curate conferas, videbis, in vtraque rem eandem deſignari. Eſt praeterea 2) alia de Hercule doctrina ſacra Aegyptiorum, quam ** ſupra iam adduxi ex PLVTARCHO, *Fabulabantur nempe illi, Herculem in Sole poſitum, vna cum illo circumferri.* Ouum ouo ſimilius eſſe non poteſt, quam traditioni huic eſt altera Aegyptiorum de *Horo*, quam PLVTARCHVS pariter adfert p. 375. extrem. *Τὴν μὲν ἐπὶ τῆς τοῦ ἡλίου περιφορᾶς τεταγμένην δύναμιν Ὧρον, Ἕλληνες δὲ Ἀπόλλωνα καλοῦσιν. Virtutem illam, quae praeeſt Soli dum circumfertur, Aegyptii Horum, Graeci Apollinem dicunt.* Obſeruauimus porro alio loco † 3) de Hercule, Aegyptiorum, quod ſecundum quasdam traditiones ſacerdotales, in expeditione aduerſus Libyas, inſidiis Typhonis appetitus, interierit, ſed breui tamen poſt, in vitam reuocatus fuerit. Quid vero, quaeſo, a fabula iſta ſacerdotum emblematica, differt eorundem traditio de Horo? quam DIODORVS *Siculus* literis conſignauit, Lib. I. p. 22. *Iſis inuenit immortalitatis pharmacum, quo filium Horum,*

* Supra cap. III. §. 1.

** Ibidem §. 7.

† Ibidem §. 10. 11.

rum, Titanum inſidiis oppreſſum, et exanimatum, in aqua inuentum, non tantum reddita anima, in vitam reduxit; ſed etiam immortalitatis participem fecit. Poſſem perfacile oſtendere, idem plane fabulae vtriusque eſſe ingenium; ſed malo id ſagacitati lectoris relinquere. Tandem 4) neque iſtud omittendum eſſe putem, *Herculem* ab Aegyptiis habitum fuiſſe *tempus*, vel *temporis patrem* et *moderatorem*, quod adductis veterum teſtimoniis diſertis *, ſuo loco probauimus. Neque aliter de *Horo*, Gentis illius Philoſophos loqui conſueuiſſe, clare pateſcit ex Obeliſco illo Heliopolitano, cuius verſionem graecam, AMMIANVS MARCELLINVS, ex parte libro XVII. Hiſtoriae ſuae inſeruit. In illius namque Inſcriptione, quae graece conſeruata eſt, Horus appellatur Δεσπότης χρόνων **, *Dominus et ſupremus moderator temporum.* Quid pluribus opus eſt? quamuis et ea ſubminiſtrari poſſent. *Horus* igitur Aegyptiorum, cum eorundem *Hercule*, multiplici ratione idem cenſeri debet, et cum hunc a ſole diuerſum non fuiſſe, affatim probauerimus, idem quoque de *Horo* dicendnm eſſe, per ſe omnino conſequitur.

Horus eſt Sol aeſtiuus, circa et poſt ſolſtitium aeſtiuum conſpicuus.

§. 9. Sed quorſum haec omnia? Nempe, vt tanto luculentius appareat, *Horum* Philoſophis Aegyptiorum emblema fuiſſe Solis, et vt ſimul intelligatur, quamnam illi Solis virtutem, quae beneficia, quam ad terram noſtram relationem, in *Hori* Nomine ſpectauerint, et a populo coli voluerint. Nam ex dictis liquido conſtat, et *Horum*, cum *Harpocrate* ac *Hercule* eſſe eundem, et tamen quoque ab iisdem diuerſum. Prius rationibus idoneis demonſtrauimus: poſterius eo facile euincitur, quod Graeci *Horum*, et hunc

O 4

* Ibidem §. 6. 7. 8. 9.
** Ita et HORAPOLLO Lib. I. cap. 17.

hunc tantum, *Appollinem* ſemper interpretentur, quod in *Harpocrate*, et *Hercule* Nilotico, locum nunquam habet. Eodem ſpectat, quod Aegyptiorum Theologia duplicem *Horum* agnoſcat, iuniorem alterum, alterum ſeniorem. Nempe iunior eſt *Harpocrates*, ſenior vero *Horus*. Sunt omnes hi tres vnus Sol; ſed alio alioque reſpectu. In HARPOCRATE Aegyptii ſymbolice repraeſentabant Solis veluti infantiam et pueritiam, quando in Solſtitio hyberno, inferius hemiſphaerium deſerere iam incipit, adque ſuperius, licet tardo greſſu, et tanquam infantili, enititur et contendit: in *Hercule* robur iuuenile Solis, quando hemiſphaerium ſuperius iam contigit, diesque modo iam omnibus conſpicuo et manifeſto, longiores, noctes vero breuiores efficit, ac lucem ſuam et calorem beneficum, vbique diffundit: in *Horo* denique vigorem Solis virilem, ét penitus maturum, vbi nempe circa Solſtitium aeſtiuum, ad ſummum hemiſphaerii ſuperioris cacumen euaſit, atque tum in tota ſua gloria et potentia, mundo apparet. Non ignota fuit MACROBIO pars haec Theologiae Aegyptiorum ſymbolicae, de qua ita commentatur, Saturn. Lib. I. c. XVIII. *Hae autem aetatum diuerſitates ad Solem referuntur, vt paruulus videatur hiemali Solſtitio, qualem Aegyptii proferunt, ex adyto die certa; quod tunc breuiſſimo die, veluti paruus et infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis, aequinoctio vernali ſimiliter atque adoleſcentis adipiſcitur vires, figuraque iuuenis ornatur; poſtea ſtatuitur eius aetas pleniſſima effigie barbae, ſolſtitio aeſtiuo, quo tempore ſummum ſui conſequitur augmentum. Exinde per diminutiones dierum, veluti ſeneſcenti, quarta forma deus figuratur.* Quae de barba doctus hic ceteroquin ſcriptor obſeruat, ad quartam potius, quam ad tertiam aetatis figuram pertinebunt, Aegyptii enim *Horum* non ſolebant barbatum fingere. Sed hoc ex Theo-

Digitized by Google

Theologia Graecanica magis petitum eſt, quam illic MACROBIVS cum Aegyptiaca confert. Eſt igitur *Horus* Sol aeſtiuus, qualiter ſe, circa et poſt tempus Solſtitii aeſtiui, dum durat aeſtas, in coelo conſpiciendum, et in terra perſentiſcendum praebet. Is igitur ſic deſignatur in *Oraculo Apollinis Clarii*, quod Theologiam Aegyptiorum ſpectat, quodque ſaepius iam ad teſtimonium vocauimus.

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω,
χείματι μὲν τ' ἀίδην, Δία δ' ἔιαρος ἀρχομένοιο
Ηέλιον δὲ θέρεος, μετοπώρȣ δ' ἁβρὸν ἰάω.

Dic Deorum omnium ſupremum eſſe Iao,
Quem hyeme orcum dicunt, ineunte autem vere Iouem.
Aeſtate porro ſolem, ac tandem autumno inclinate tenerum Iao,

Qui hoc *Oraculo* per excellentiam dicitur *Sol*, eſt ſine dubio *Horus*. VIRGILIVS eum *ſolem nouum* vocat, quia tum nouas vires acquiſiuit, et maiori quam antea, ſplendore coruſcat, Aen. VII, 720.

Vel cum ſole nouo, *denſae torrentur ariſtae.*

§. 10. Liceat mihi aliud etiamnum argumentum adferre, et paucis exponere, quibus id, quod de vera *Hori* ſignificatione adſtruxi, non leuiter confirmabitur iuxta et illuſtrabitur. Scribit autem HORAPOLLO in *Hieroglyph.* Lib. I. c. 17. Ὑπὸ τὸν θρόνον τȣ̃ Ὤρȣ, λέοντας ὑποτιθέασι, δεικνύντες τὸ πρὸς τὸν θεὸν τȣ̃ ζώȣ σύμβολον. Ἥλιος δὲ ὁ Ὦρος, ἀπὸ τȣ̃ τῶν ὡρῶν κρατεῖν. *Sub ſolio Hori leones ponunt, animalis huius cum Deo Sole ſimilitudinem maximam monſtrantes. Dicitur autem apud eos Sol Horus, eo quod tempeſtatibus anni, et horis praeſit.* Quo nihil aliud, niſi id indicatur, ſummam *Hori* gloriam, eo tem-

Idem alio argumento probatur ex Horapolline.

tempore omnibus manifeſtari, quo ſol ſignum **Leonis** peruadit. Regnum *Hori* interuallum illud omne complectitur, quod a ſolſtitio aeſtiuo, vſque ad aequinoctium autumnale extenditur; ſed regni huius vis ac potentia, omnibus tum potiſſimum conſpicua fit, cum Sol eſt in ſigno Leonis, id eſt Iulio menſe exeunte, et maxima parte Auguſti. Nam tum calor Solis eſt intenſiſſimus, quem tamen illa ipſa anni tempeſtate, eteſiae, in Aegypto, mirum in modum temperant, et eodem tempore, incrementa Nili, Aegyptiorum filiis tam deſiderata, omnium maxime obſeruantur. Ideoque ſignum Leonis genti huic gratum, et valde auſpicatum. Teſtatur id HORAPOLLO Lib. I. c. 21. Ὁ ἥλιος εἰς λέοντα γενόμενος, πλείονα τὴν ἀνάβασιν τοῦ Νείλου ποιεῖται, *Quando Sol Leonem ſubit, ampliorem facit Nili exundationem.* Poſteaque haec ſubiungit. Ὅθεν καὶ τὰς * χολέρας, καὶ τοὺς εἰσαγογὰς τῶν ἱερῶν κρηνῶν λεοντομόρφους κατεσκεύασαν οἱ ἀρχαῖοι τῶν ἱερατικῶν ἔργων ἐπιστάται. *Vnde et capita tuborum et canalium ſacrorum fontium, ſolent ii, qui ſacris praeſunt operibus, Leonis figura effingere.* Rem hanc eandem tangit PLVTARCHVS Sympoſiac. Lib. IV. Qu. 5. p. 670. Verba eius, vti ** a viro docto emendata et verſa ſunt, adſcribere non poenitet. Κρῆναι δὲ καὶ κατὰ χάσματα τῶν λεόντων ἐξίασι κρουνοὺς, ὅτι Νεῖλος ἐπάγει νέον ὕδωρ ταῖς αἰγυπτίων ἀρούραις, ἡλίου τὸν λέοντα παροδεύοντος. Apud Aegyptios, *fontes, per rictus leonum, emittunt latices ſuos perennes, quoniam Nilus nouam aquam agris ipſorum inducit, quando Sol per Leonem tranſit.* Conſimiliter *Scholiaſtes Arati*, in *Phaeno-*

* Secutus hic ſum correctionem poſtremi in Belgio editoris.

** IOANN. CORN. a PAVW. obſeruat. in Horapollinem pag. 313.

Phaenomena p. 22. Edit. Oxon. ὅτε ὁ ἥλιός ἐςιν ἐν τῷ λέοντι, καὶ παρ' αἰγυπτίοις αἱ κλεῖδες τῶν ἱερῶν, λεόντων φέρυσι πρόσωπα — τότε ἐμβαίνει καὶ νεῖλος. *Quando Sol eſt in leone, claues in foribus Templorum, formam habent capitum leoninorum. — Tum etiam Nilus ſe effundit in agros.* Alia huc ſpectantia ſuppeditabit CVPERVS in *Harpocrate* p. 48. etc. Ea igitur de cauſa Aegyptii *ſignum Leonis* in circulo ſignifero, dicebant * *domum*, ſedem, thronum, *Solis*, et in vniuerſum ** Leones Soli ſacratos volebant. Eadem quoque de cauſa, throno Hori leones ſubiiciebant, idque videmus in effigie luculenter depictum, in ea nempe *Tabula*, quae *Iſiaca* dici conſueuit, et quidem ſegmenti ſecundi, figura illa, quae in editione *Friſii* Amſtelaedamenſi lit. D. D. ſignata videtur. Monuit hac de re ad illam Tabulam aliquid PIGNORIVS p. 44. Et examuſſim congruit ordo et ſeries rerum in Tabula hac, qualem conſtitui deberi †, alias oſtendi. Praecedit enim illic ortus caniculae, dum Sol verſatur in cancro. Hoc ſignum vero egreſſus, illico in Leonem tranſit, et iſtud quidem figura illa innui auguror. An igitur vera *Hori* ſignificatio dubiis amplius vexata eſſe poterit?

Cur Horus, cum Sol ipſe ſit, dicatur Oſiridis (ſiue Solis) et Iſidis, vel Lunae, filius.

§. 11. Verum, dicat quiſpiam, quomodo *Horus*, cum ipſe Sol ſit; et quidem in ſummo ſplendore conſpicuus, poterit nuncupari filius Oſiridis, et Iſidis? Id vero ex veterum, de Sole Lunaque, loquendi modis, ſaepe allegoricis et ſymbolicis, qui non omnes nobis

* AELIANVS de animal. Lib. XII. c. 7. MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. 21.

** AELIANVS de Anim. Lib. V. c. 39. HORAPOLLO Lib I. cap. 17.

† Miſcellan. Berolinenſ. Tom. VI. p. 140. Adde, quae ſupra dicta ſunt Lib. I. cap. III. §. 14.

nobis ita perſpecti et in numerato ſunt, explicare oportet. Poſſumus tamen locutionis huius, Aegyptiis adeo familiaris et tritae, rationem non improbabilem lectori offerre. Sol nempe ſolis filius recte dici potuit, quoniam *ſibi ipſi pater eſt et filius*, vt loquebantur veteres myſtici. §. 3. *pater* nempe, dum circa Solſtitium aeſtiuum quoddam aetatis virilis completum robur adeptus eſt, et virtutem quoque genitalem multiplici ratione exerit: *filius* vero, quando tempore Solſtitii hyberni, *renouatus* veluti, vti veteres pariter loqui amant, virium, aetatiſque incrementa per gradus paulatim nanciſcitur. Quod vero Sol Lunae vel Iſidis reputaretur filius, ratione ſua etiam non caret. Etenim Luna, noctu mundum illuminans, praecedit ſolis ortum, hicque illa, non ſecus atque matre, eſt poſterior. Dici recte de Luna poteſt, quod de nocte ſermonibus vſurpari obſeruat EVSTATHIVS in Iliad. Δ. pag 449. Ed. Rom. Νυκτὸς διὰ καὶ μητρὸς ἀπογεννᾶται ἥλιος. *Ex nocte, ceu matre quadam, Sol progignitur.* Confirmat ea, quae dixi MACROBIVS, vbi de Camirenſibus Rhodiis narrat Saturn. Lib. I. c. XVII. *Apollini immolant ἀειγεννητῇ quod ſemper exoriens gignitur, quodque ipſe generat vniuerſa in ſeminando.* Quae certe mirificam, doctrinae Aegyptiorum de Horo, lucem conciliant. Quomodo autem Horus vel Sol Typhonem vincere dicatur, id expoſitum ſupra videbis §. 5. Nam etſi illic Horum non ſolem, verum aërem interpretati fuerimus, quae tamen ibi de aëre diximus, Horo etiam, quando vt Sol a nobis conſideratur, egregie conueniunt. Nam illa aëris et ventorum benefica atque ſalubris temperies, cuius ſymbolum eſſe dicebamus Horum, tum ſentitur ac praevalet, cum throno Hori leones ſubiiciuntur, vel cum Sol altiſſimam coeli regionem, in curſu ſuo contigit. Ab eo tempore, ventorum nociuorum rabies aëris-

aëriſque peſtiferi intemperies omnis ceſſat, Nilus ea contra, a quo tot bona ſperant Aegyptii, aſcendit, ac laeta omnia ciuibus pollicetur, aër denique ſalutaris totam Aegyptum laetificat. Ex illa noſtri *Hori* explicatione, optima quoque ratio reddi poteſt, cur Numen hoc Graeci omnes interpretentur *Apollinem.* Rationem illam MACROBII malo, quam meis verbis explicare. Ita autem is Saturn. Lib. I. cap. XVIII. *In ſacris autem haec religioſi arcani obſeruatio tenetur, vt Sol, cum in ſupero hemiſphaerio eſt, Apollo vocetur.*

§. 12. Vnum hoc ſupereſt, vt nomen Aegyptiacum *Hori*, ex antiquo gentis illius ſermone interpretemur, nam et hoc nouam, dictis ſupra, lucem inferet. Graecorum plurimi, nominis huius originationem ex lingua ſibi patria arceſſunt. Ex eorum ſententia ſcribit * MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. XXI. *Apud Aegyptios Apollo, qui eſt Sol, Horus vocatur, ex quo et horae viginti quatuor — nomen acceperunt: et quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horae vocantur.* Id HORAPOLLO paucioribus ſic complexus eſt, Lib. I. c. 17. Ἥλιος δὲ Ὧρος ἀπὸ τοῦ τῶν ὡρῶν κρατεῖν. *Sol Aegyptiis dicitur Horus, eo quod anni tempeſtates, et horas diei moderatur.* Verum recte et bene de hac Graecorum originatione iudicium tale tulit IOAN. CORN. a PAVW, in notis ad hunc ſcriptorem p. 310. *Haec Graecorum indolem aperte reſpirant. Aegyptii* Ὦρος *etymon nunquam ab* ὥραις *deduxiſſent.* Quibus non eſt, quod addam, idque tanto minus, cum ** plerique ex Graecis nomen *Hori* non ex Graeco, ſed Aegyptiaco explicandum

Originationes nominis Horus, ab aliis ſuppeditatae examinantur.

* Similia habent DIODORVS Lib. I. p. 23. PORPHYRIVS apud EVSEBIVM, Praepar. Lib. III. cap. XI. pag. 113. CENSORINVS de die nat. cap. 19. et alii.

** Vide ſupra §. 2.

dum eſſe, aperte et vltro fateantur. Recepta iam apud eruditorum longe plurimos haec eſt ſententia, nomen *Hori* Aegyptiacum, eſſe re ipſa Hebraeorum אור, quae *lucem* ſignificat. Si interpretatio haec, a qua paucos eruditos alienos eſſe noui, admitti poſſet, illa profecto iis, quae hactenus adſtruxi, pondus non ſpernendum adiiceret. Poſſet quoque haec eadem interpretatio referri ad aërem, de quo §. 5. * quia ille lucem Solis accipit, et ad nos transmittit. Et *ſolem* optime et proprie dici *lucem*, ipſe adſtruxi ſupra cap. II. §. 8. At vero etiam atque etiam vereor, vt talem etymologiam iis, qui linguae Aegyptiacae aliquam ſcientiam idoneam ſibi pararunt, probare poſſim, vti profecto nec mihi probatur. Nulla enim in ſermone Aegyptiorum, qualis hodie ſuperſtes eſt, veſtigia reperire potui, quibus elici aliquo modo queat, *Or* olim Aegyptiis dictam fuiſſe *lucem*. Succedat iam hiſce peregrinis originationibus alia, eo ſaltem nomine facilius admittenda, quod ex ipſa priſci Aegyptiorum ſermonis penu, indubie depromta ſit. Eam nobis offert magnus SALMASIVS, in libro *de annis climactericis* pag. 595. *Qui in Sphaera Barbarica* Ὧρος, *Aegyptiacum eſt* ȣ̌ρο, *quod eſt dominus, vnde* μέτȣρο *eſt dominatio. Equidem* ΟΥΡΟ, *non dominum*, ſed *regem*, et ΜΕΤΟΥΡΟ, proprie non *dominium* qualecunque; ſed *regnum* deſignat. Verum res ipſa tamen, quam ex lingua Aegyptiaca docere vult vir ſummus, omnino ita ſe habet. ΟΥΡΟ certe eſt *Rex*, idque eſſe nomen ** *Pharaonis* in hiſtoria Sacra

* Video id etiam placuiſſe optimo GERH. IO. VOSSIO de orig. Idolol. Lib. II. cap. 83.

** Videri poſſunt, quae de voce haec breuiter notaui, in Diſſ. IV. de *Terra Goſen*, §. 3 et Epiſtola LVDOVICI PICQVES, Doctoris quondam ſorbonici, edita in illuſtris IORDANI hiſtoria vitae B. Lacrozii Part. II. pag. 292. 293.

Sacra obiuum, hodie inter cordatos fere conſtat. Et *Horum*, qui eſt Sol, ſummo ſplendore conſpicuus, *regem* dici, a Theologia veterum, ac ſigillatim Aegyptiorum, alienum vtique non eſt. Satis diu itaque in hac interpretatione Salmaſiana, ſecurus acquieui, idque tanto libentius, quod ex ſermonibus, cum B. Lacrozio, ſuper huiusmodi rebus inſtitutis, non ſemel intellexiſſem, etiam doctiſſimo huic viro, eam non improbari. Quinimo in Epiſtola quadam, ad me perſcripta, et poſtea publice edita, ſententiam hanc, ſine ambagibus, ſuam fecit. Loquens ibi de cognomine Iſidis Ἀθυρὶ, quod PLVTARCHVS de Iſ. et Oſir. p. 374. interpretatur, οἶκον Ὥρȣ κόσμιον, *domum Hori mundanam*, interpretationem illam hunc in modum illuſtrat *. *Quaſi ex* HS, ** *vel* H, *alia dialecto*, — *domo*, *et* ƟD, *vniuerſo*, τῇ οἰκȣμένῃ *in Apocalypſi* cap. III, 10. *et* DγpD, *rege*. Hic manifeſte, Horum Aegyptiace eſſe OΥΡO, *regem*, aſſerit. Verum poſtquam ad inueſtigandam Theologiam Aegyptiorum totam, animum ſerio et diligenter appuli, ſenſi facile, eam de qua nunc egi, non eſſe veram nominis Aegyptiaci interpretationem. Nam, vt alia omittam, Aegyptii nomen illud, auita ſua lingua, non pronuntiabant VRO; verum OR, ita vt litera R, nomen hoc clauderet. Vide §. 2. Hac igitur de cauſa de interpretatione alia cogitandum mihi omnino eſſe, facile intellexi.

§. 13. Proponam nunc tandem, quod mihi de re hac cogitanti, eamque ab omni parte verſanti, aut verum *Horus Aegyptiace ſignificat, vehementer efficacem.*

* Theſauro Epiſtol. Tom. III. p. 158.

** Ita vir doctiſſimus ſuſpicabatur, cum nondum aliquid, conſcriptum dialecto Thebaidis oculis vſurpaſſet. Poſtea ſine dubio ſententiam mutauit. Litera H, nunquam *domum* deſignat.

verum, aut vero proximum viſum eſt, etſi fere praevideam, fore admodum paucos, quibus ſententiam hanc meam perſuadeam. Exiſtimo autem, nomen Hori antiquiſſimum fuiſſe Ἀρȣ́ηριν, quomodo Horum ſeniorem Aegyptiis dici, obſeruantem vidimus PLVTARCHVM §. 7. Ex *Arueri*, Aegyptiacae, ⲈⲢ-ⲞⲨⲎⲢ, (*Ar-u-er*) poſtea factum eſt ⲞⲨⲎⲢ, (*V-er*) hoc vero poſterius, pronuntiatum fuiſſe, praeſertim à Graecis, *Or*, non abs ratione mihi perſuadeo. Sed, quae dixi, luculentius explicanda ſunt. *Arueris* nomen fuiſſe *Hori* ſenioris, vel *Apollinis* ex PLVTARCHO iam didicimus §. 7. Eundem DIODORVS p. 13. nominat *Apollinem*, id eſt *Horum*, quod comparanti loca duorum horum ſcriptorum, non poteſt non illico manifeſtum fieri. *Arueris*, vel, ſine terminatione graeca, *Aruer*, idem plane eſt, quod *Horus*. Verum quidnam tandem vox haec *Aruer*, Aegyptiorum idiomate deſignauit? Doceat iſtud nos PLVTARCHVS, qui in libro *de Is. et Oſir.* p. 574. cognomen aliquod Iſidis Μεθυὲρ (rectius ſcriberetur μεθȣὴρ) ſic interpretatur. *Nomen hoc compoſitum eſt* ἔκ τε τȣ̃ πλήρȣς καὶ τȣ̃ αἰτίȣ, *ex pleno et cauſali.* Id eſt, nomen hoc ſignificat eam *quae plena eſt cauſalis.* Nihil profecto verius, nihil clarius, nihil ſimplicius dici potuit. Etenim ⲘⲈϨ-ⲦⲞⲨⲎⲢ, (*Meh-tuer*) Aegyptiis id dicitur, quod *plenum eſt cauſalitatis*, vel *facultatis actiuae et effectricis.* Hoc enim poſtremum, *cauſalitas*, Aegyptiace dicitur ⲞⲨ-ⲎⲢ, (*V-er*) iiſdem vero ⲘⲈⲢ (*meh*) *plenum* ſonat. Patet ex eo, *Mehtuer* innuere *Ens plenum facultatis faciendi*, vel *facultatis effectricis et cauſalis.* Qua ratione vero Iſis ſic dici potuerit, et id PLVTARCHVS docebit, cuius verba dedi §. 5. Cum igitur ⲎⲢ, (*Er*) et accedente articulo generis indefinitio, ⲞⲨ-ⲎⲢ, (*V-er*)

(*V-er*) ſit τὸ ἄιτιον, proprie *actiuitas*, vel *facultas actiua et effectiua*, ſequitur per ſe, ⲈⲨ-ⲞⲢ-ⲎⲢ, (*Ar-u-er*) eſſe ἄιτιον τȣ̃ ἀιτίȣ, *cauſam cauſalitatis*, vel *cauſam facultatis actiuae*. De PLATONE obſeruat PROCLVS Lib. II. in Timaeum p. 101. Τȣ̃τῳ ἀιτίων ἄιτιος ὑμνεῖται. *Ille cauſam cauſarum celebrat*, nempe *cauſam primam*, à qua pendent in exiſtendo et agendo *cauſae ſecundae*. Hoc eodem nomine Aegyptii *Horum* ornabant. Nam quod Deus infinitus eſt in mundo inuiſibili, id Solem eſſe credebant in Mundo viſibili, illa praecipue anni tempeſtate, qua regnum in Theologia ipſorum ſymbolica, *Horo* aſſignatum erat. Ex ⲀⲢ, vel ⲈⲨ-ⲞⲨ-ⲎⲢ, *Ar-u-er*) poſtea per contractionem enatum eſt ⲞⲨⲎⲢ, (*V-er*) τὸ ἄιτιον, *virtus effectrix*, vel *cauſalis*. Id vero Graecos cenſeo pronuntiaſſe et ſcripſiſſe *Or*, quod mirum nemini videbitur, qui ſecum perpenderit, quam diuerſo modo, in hodiernum vsque diem, Gentes pene omnes, vocales, cumprimis vero in compoſitionibus vocum, pronuntiare ſoleant.

CAPVT V.

De Serapide Aegytiorum, ſiue eorum Sole infero.

§. I.

Duplex eſt Serapis Aegyptius, Niliacus alter, alter Coeleſtis, vt eſt Sol, de quo hoc capite agitur.

In Numine Serapidis eruendo et explicando, hoc quidem in Libro, multo ero breuior, quam in aliis fui. Nam etſi nullum omnino ſit Aegyptiorum Numen, cuius ſcriptores Graeci et Romani frequentius meminerint, et de quo plura paſſim tradita reperiamus, certum tamen et id eſt, longe plurima eorum, quae traduntur, non referri poſſe ad Serapim Aegyptiorum priſcum et auitum, ſed ſpectare ad recentiorem longe Graecum, cuius cultum Ptolemaei Alexandriam inuexerunt, ac deinde paulatim, per Aegyptum totam, ſtudioſe propagarunt, ita, vt ſeculo Aerae Chriſtianae ſecundo,* Templa eius quadraginta et duo, in Aegypto numerari potuerint, atque id, quod olim HERODOTVS Lib. II. c. 42. de Iſide et Oſiride obſeruauerat, hos duos tantum ab omnibus Aegyptiis, aequali religione coli, tempore PLVTARCHI, etiam ad Serapim extendi debuerit, nam id conceptis verbis teſtatur, in libro *de Is. et Oſir.* p. 362. A. ne iam dicam, cultum hunc Dei, antea obſcuri, ex Aegypto tranſiiſſe ** ad Graecos omnes, quaquauerſum in Aſia et Europa habitantes, ac ad ipſos adeo Romanos. De hoc poſtremo Graecorum Serapi, volumen peramplum conficere facillimum foret; ſed is ad noſtrum negotium plane non ſpectat.

Et

* ARISTIDES Oratione in Serapim circa fin. fol. 101. b. Edit. graec. Florent.

** ARISTIDES ibid. fol. 101. a. ait, cultum hunc tranſiiſſe ad omnes gentes.

Et ipſe quoque Serapis Aegyptiorum antiquiſſimus, de quo nonnulla iam diſſerere animus eſt, duplicem habet reſpectum. Nam aut ad Nilum referendus eſt, cuius foecunditatem et beneficia emblematica repraeſentabat, aut Solem etiam adumbrabat, quatenus ille relicto noſtro hemiſphaerio, tempore autumnali et hyberno, oppoſitum permeat. Vtriusque huius reſpectus veſtigia etiam deprehendimus, in Serapi Graecorum Alexandrino, et niſi id eſſet, antiquiſſimi Aegyptiorum Serapis memoria penitus intercidiſſet, aut certe de eo pauciſſima cognita nobis forent. Poteſt igitur eo ſenſu, duplex conſtitui Serapis, alter quidem Niliacus, coeleſtis alter. De priori plura diſſeremus Libro IV. De poſteriori agendum nobis eſt hoc capite.

Multi opinantur Serapim, a Ptolemaeis demum, in Aegyptum eſſe inuectum.

§. 2. Sed obſtare video his, quae de antiquitate priſci Aegyptiorum Serapis, modo dixi, virorum doctiſſimorum ſententiam, quibus perſuaſum eſt, Serapis et Numen et nomen, Aegypti incolis prorſus extitiſſe peregrinum, Deumque hunc, a Ptolemaeo,* ſiue ſotere, ſiue Philadelpho, ſiue denique Euergete, ex Sinope Pontica, in Aegyptum omnium primo aduectum, poſtea demum cultu religioſo ibi locorum, honoratum fuiſſe. Hiſtoriam rei huius, ſicuti geſta eſt, ex relatione *Antiſtitum Aegyptiorum*, prolixe narrat TACITVS Hiſtor. Lib. IV. cap. 83. 84. Meminerunt eiusdem veterum** plurimi, eamque noſtra

P 2 aetate

* Vide CVPERI Harpocratem. p. 83.

**DIONYSIVS *Periegetes*, in Deſcriptione orbis v. 255. et ad eum EVSTATHIVS. PLVTARCHVS de Iſide p. 362. 363. et de Solertia animal. p. 984. CLEMENS ALEXANDRINVS in Protreptico p. 31. THEOPHILVS *Antioch.* ad Autolycum Lib. I. §. 14. CYRILLVS *Alexandr.* aduerſus Iulian. Lib. I. p. 13. MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. VII. et alii.

aetate *, vir quidam impenſe eruditus, multaque laude cumulatus, omni politae orationis cultu ornatam, eleganter ſane deſcripſit. Permulti hoc ita acceperunt, tanquam ante Diuinitatem hanc a Ptolemaeo Sotere, e Ponto in Aegyptum translatam, *Serapis*, nomen Aegyptiis plane incognitum fuiſſet. Horum ſententiam ſecutus ORIGENES Lib. V. contra Celſum p. 257. *Serapim Deum* appellat *heſternum*, *qui ante hac inter Deos plane relatus non fuerit.* MACROBIVS, idem ad exemplum Saturn. Lib. I. cap. VII. *Serapim* appellat *aduenam*, multisque vrget, eum in Aegypto Deum extitiſſe penitus peregrinum. Etiam ex recentioribus veſtigiis horum inſiſtunt ** IOS. SCALIGER, quique eum ſequuntur alii, quos inter,*** Theologus nuper Britannicae gentis praeſtantiſſimus, omnia, quae pro ornanda hac ſententia excogitari, inque medium proferri poſſunt, ſollicito ſtudio conquiſiuit, omnique mentis contentione adſtruere anniſus eſt. Neque tamen ab altera etiam parte defuerunt, qui † antiquitatem Serapis, cultusque eius apud Aegyptios, pro virili aſſererent, quorum cauſa mihi quidem videtur triumphare. Sed eam ita dimittere ante non poſſum, quam rationes pro cauſa mea militantes lectori expoſuero.

Ante tempora Ale- §. 3. Non puto extare quenquam inter ſcriptores, Alexandro M. antiquiores, qui Serapis mentionem fecerit.

* HVMPHR. PRIDEAVX Hiſtoire des Iuifs. Vol. III. p. 17. 18. etc.

** Animaduerſion. in Euſebii Chronicon p. 135.

*** HVMPHR. PRIDEAVX loc. cit. qui tamen illic plura deſumſit ex BOCHARTI Hierozoico Part. I. col. 538. etc.

† G. I. VOSSIVS de orig. Idol. Lib. I. c. 29. IOH. SPENCERVS de Legibus Hebr. Lib. III. Diſſ. V. cap. VII. p. 272. etc. CVPERVS in *Harpocrate* p. 83. etc. EL. BOHERELLVS in notis in Origen. contra Celſum pag. 391. aliique plures.

fecerit. Nam *Serapeum* illud, ſiue *Templum Serapis*, cuius in Thracia meminit POLYBIVS Lib. IV. Hiſt. cap. 39. tantae non eſt antiquitatis, quantam * viri doctiſſimi ex verbis eius colligunt. POLYBIVS loco illo, de quo hic diſputatur, Geographi partes agit, ſitum locorum curate vult deſignare, *Serapeum* nude tantum nominat, nihil vero de eius antiquitate praedicat, ſi verba recte expendantur. Ex iis nulla plane ratione ſequitur, Serapeum in Thracia, antiquius fuiſſe templo Serapis Alexandrino, ſumtibus Ptolemaei exſtructo. Conſiderentur modo verba. Primam omnino Serapis mentionem, in hiſtoria vitae Alexandri M. deprehendo. Refertur nempe de Rege hoc,** quod paulo ante mortem, homo quidam ipſi dixerit, *modo Serapim adſtitiſſe ſibi, vinculisque exemtum eo deduxiſſe.* Perhibent porro *** ſcriptores optimi, in Diariis regiis perſcriptum fuiſſe. *Eodem die Python et Seleucus, ad Templum Serapis miſſi, conſuluerunt Deum, an deportarent eo Alexandrum. Deus autem, ne eum mouerent loco, reſpondit.* Eo quoque pertinet, quod DIOGENES LAERTIVS in vita Diogenis Cynici ſcriptum reliquit, Lib. VI. §. 63. quod, cum Athenienſes Alexandro M. decreuiſſent honores Liberi Patris, Diogenes dixerit: *Et me Serapim facite.* Et hoc viuente Alexandro Macedone contigit. Nam Diogenes ille, non modo Alexandri aequalis erat, verum et, † vt quidam literis prodiderunt, eodem cum Alexandro die, mortuus eſt. An haec omnia, poſt Serapim, e Ponto Alexandriam delatum,

xandri M. nulla Serapis reperitur mentio, ſed hoc antiquitati eius non obſtat.

* BOCHARTVS loc. cit. PRIDEAVX p. 20.

** PLVTARCHVS in Alexandro p. 705.

*** PLVTARCHVS loc. cit. p. 706. ARRIANVS de expedit. Alexandri Lib. VII. p. 499. Edit. Blancardi.

† DIOGENES LAERTIVS Lib. VI. §. 79. PLVTARCHVS Sympoſ. Lib. VIII. Quaeſt. 1. p. 117.

tum, ficta demum fuiſſe dicemus? Mihi potius, vbi ea cogitationibus voluo et reuoluo, ita ſtatuendum eſſe videtur, Alexandrum ipſum, Dei huius notitiam, omnium primum, ex Aegypto ad Graecos detuliſſe, et ab eo tempore, Numen hoc illico magnam celebritatem conſecutum eſſe. Nam Nomen Dei Serapis, e Sinope Pontica, primum tempore regum Ptolemaeorum, ad Aegyptios, et per Aegyptios ad alios perveniſſe, nec in ſe eſt probabile, nec ex illa hiſtoria, quam §. 2. memoraui, iure merito confici poterit. Quicquid autem ſit, illud libenter et vltro largior, ante Alexandri M. tempora, nullum extare aut iudicium aut veſtigium, Graecos Numinis *Serapis* notitiam habuiſſe qualemcunque. Sed ex eo non arbitror, legitime concludi poſſe, Aegyptios ante illam aetatem non habuiſſe ſuum Serapim, neque illum cultu aliquo religioſo veneratos eſſe: Potuerunt Graeci antiquiores, aliquam Numinis illius habuiſſe notitiam, qui tamen nomen illius Aegyptiacum *Serapis*, aut ignorarunt, aut literis non prodiderunt, Conſimili modo, de *Venere*, antiquiſſimo Aegyptiorum Numine, loquuntur HERODOTVS, aliique Scriptores non ignobiles, et tamen verum eius nomen patrium, *Athor*, hodie nos lateret omnes,* niſi *Orion* Grammaticus id nos docuiſſet. Quis *Tithrambonis* meminit ex veteribus, praeter vnum EPIPHANIVM? Et tamen nomen** illius graecum, *Nemeſin*, et *Hecaten*, plures memoriae prodiderunt. Idem de aliis Aegyptiorum Numinibus dicendum quoque eſſe, quis eſt, qui in dubium vocare queat? Potuit etiam fieri, vt Numen illud in ipſa Aegypto, ante Alexandri M. tempus, nonnihil obſcurum, et a paucis, forte Memphi tantum, aut Racoti, cultum fuerit, qua de re coniecturam noſtram aperiemus Lib. IV. vbi ad Serapim

* Vide Lib. I cap. I.

** Vide Lib. I. cap. V.

rapim Niliacum peruenerimus. Et in vniuerſum certum eſt, ex ſilentio Graecorum vetuſtiorum de Serapi, nihil plane aduerſus eius antiquitatem probari poſſe.

Ex hiſtoria de Serapi, e Ponto Alexandriam delato, liquet, Deum hunc, ab antiquo cultum fuiſſe in Aegypto.

§. 4. Quod vero ad hiſtoriam illam, quam §. 2. breuiter commemorauimus, de Serapi, iuſſu Ptolemaei Soteris, ex Sinope Pontica Alexandriam aduecto, attinet, illa adeo aduerſus noſtram ſententiam non militat, vt potius eam firmiter communiat. Etenim TACITVS, qui tradita ab Antiſtitibus Aegyptiis ſe referre profitetur, Hiſt. Lib. IV. cap. 84. de aduecto iam Alexandriam Deo Pontico haec narrat. *Tertio die tantum maris emenſi, Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine vrbis exſtructum, loco, cui nomen Rhacotis. Fuerat illic ſacellum, Serapidi atque Iſidi antiquitus ſacratum.* Humani quidpiam paſſus hic eſt* BOCHARTVS, nomen nunquam ſatis praedicandum, quando narrationem hanc Taciti abſurditatis et falſitatis arguere voluit. Nam non dixit ſcriptor laudatiſſimus, Deum illum aduenam, qui poſt operoſam inquiſitionem, in Ponto tandem repertus, indeque Alexandriam deportatus erat, Alexandriae iam antea ab antiquo Templum habuiſſe: verum id ſibi vult, Deum peregrinum, poſtquam Alexandriae, plauſu omnium exceptus eſſet, nomen accepiſſe domeſticum *Serapis*, illius nempe Serapis, qui ante conditam Alexandriam, ſed in vico, illic loci ſito, nomine Racoti, vna cum Iſide conſecratus fuerat. Nam Racotis, quae poſtea nonniſi ſuburbium Alexandriae fuit, diu ante vrbem hanc regiam ab Alexandro erectam, illic ſteterat, quod ** multi teſtantur,

* In *Hierozoico*, vbi ſupra.

** PAVSANIAS Lib. V. pag. 432. STRABO Lib. XVII. p. 545. PLINIVS Lib. V. cap. 10. CLEMENS *Alexandrinus* Protreptico p. 31. STEPHANVS Ethnicographus, in voce Ρακώτης, vbi conſuli poſſunt eruditorum notae.

et Deos tutelares, Serapim ac Iſin habuerat. Et quia noua vrbs graeca, Alexandria, ſucceſſerat multo vetuſtiori Aegyptiae, *Rocoti*, hinc Aegyptii indigenae, loquentes de Alexandria, nomen *Racotis* diu poſtea ſeruarunt, ſemperque retinuerunt. Copti certe interpretes N. Teſtamenti, quorum editionem ſtudio Venerabilis WILKINSII debemus, quoties in Textu graeco, mentio occurrit Alexandrinorum, in verſione ſemper habenr ⲣⲁⲭⲟϯ, (*Rakoti*) Actor. VI, 9. XVIII, 24. XXVII, 6. XXVIII, 11. Idem etiam obſeruatur in libris eorundem Eccleſiaſticis. Ex eo fonte manaſſe videtur error CYRILLI *Alexandrini*, qui Lib. I. aduerſus Julian. p. 13. ſcribit, idolo vetuſto, quod olim ab Aegyptiis cultum fuerat, nomen vernaculum extitiſſe *Racotis*, cum hoc nomen tantum ſit loci, vbi Serapis antiquus cultum habebat. Ita autem, vt dixi, verba TACITI explicanda eſſe, docet etiam PLVTARCHVS, cuius ea de re verba; in libro *de Iſide et Oſir.* p. 362. latine conuerſa, id ſonant. *Vbi Deus Sinopicus Alexandriae conſpectus fuit, Timotheus interpres, et Manetho Sebennyta, a cerbero et dracone coniecturis ductis, collegerunt, Plutonis eſſe ſimulacrum, Ptolemaeoque perſuaſerunt, non eſſe alius Dei, quam Serapidis. Non enim illinc hoc nomen gerens aduenerat; ſed allatus Alexandriam, Serapidis nomen, quo Aegyptii Plutonem afficiunt, inuenit.* Nihil clarius et diſtincte magis dici potuit. *Serapis* fuit antiquum Aegyptiorum Numen, etſi ante Alexandri M. aetatem Graecis incognitum, neque alibi memoratum, idque, quod ibi PLVTARCHVS adfert, auctoritate MANETHONIS, ſacerdotis Aegyptii pereruditi firmat. Et profecto *Serapis*, ſiue, vt omnes Graeci ſemper ſcribunt, *Sarapis*, non eſt nomen graecum; linguae vero Aegyptiacae peritis, manifeſtum videbitur prae ſe ferre typum vocis, in Aegypto natae. Quod ſi vero Serapis, eo in loco cultum habuit, in

quo poſtea Alexandro M. viſum fuit, vrbem peramplam et magnificam, ſibique cognominem ſtatuere, et vbi nonnihil moratus eſt, ratio perſpicua eſt, cur *Serapis* Numen, Graecis antehac ignotum, inque loco valde obſcuro cultum, primo quidem Alexandro innotuerit, et per hunc Graecis omnibus, ita vt illo ipſo iam tempore *Serapis* nomen, non infrequenter auditum eſſe, ſubindicauerimus §. 3.

Serapis ab antiquo tempore, ante Ptolemaeos, cultus Memphi in Sinopio.

§. 5. Sed ne id quidem extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt, ſimulacrum Dei illius peregrini, quisquis demum ſit, e Sinope Pontica, in Aegyptum veniſſe. ISIDORVS namque, cuius teſtimonio vtitur CLEMENS ALEXANDR. p. 31. ſcriptum reliquerat, *a Seleucienſibus, qui ſunt prope Antiochiam* in Syria, *ſtatuam fuiſſe traductam.* Idem aſſerebant nonnulli apud TACITVM loc. cit., vt *qui Seleucia vrbe Syriae accitam — perhiberent.* Et eſt in vniuerſum, maxima auctorum, in referendis hiſtoriae huius circumſtantiis diſcrepantia. Quid obſecro nos aſſerere prohibet, famam illam vulgatam, de aduecto Alexandriam *Deo Sinopico*, ortum ex eo traxiſſe, quod antiquiſſimus Aegyptiorum *Serapis*, Memphi cultus fuerit, in loco, cui nomen erat *Sinopio.* Certe, quando DIONYSIVS *Periegetes*, in deſcriptione orbis v. 255. mentionem facit Σινωπίταο Διὸς μεγάλοιο, *magni Iouis ſinopitae*, id EVSTATHIVS in notis ad Poëtam illum, ita exponit, Σινωπίτης Ζεὺς, ὁ Μεμφίτης, Σινώπιον γὰρ ὄρος Μεμφίδος. *Serapis, quem dicit Iouem Sinopiten, is eſt Memphiticus. Nam Sinopium eſt mons Memphiticus.* Mox auctor idem, ſententiam communiorem de Sinope Pontica, patria Serapis, etiam adfert. Vltimo denique loco addit, nonnullos Deum hunc *Sinopitem*, deducere a *Sinopo* fluuio. Adeo incertum erat, num e Sinope Pontica, Deus ille Alexandrinus accitus fuiſſet. Quod vero EVSTATHIVS, de Deo Sino-

pitico, olim Memphi culto, obſeruat, nititur non rumuſculo quopiam famae dubiae; ſed deſumtum eſt ex Monumentis bonis et certis. Ex iisdem TACITVS quoque refert, loc. cit. *Sedem, ex qua tranſierit Serapis, Memphin perhibent, inclytam olim, et veteris Aegypti columen.* Magnum quoque in hac cauſa pondus habent iſta PAVSANIAE, quae leguntur in epis *Atticis* pag. 42. *Apud Aegyptios complura ſunt Dei Serapis templa; ſed omnium clariſſimum habent Alexandrini, antiquiſſimum Memphitici;* Ex quo intelligitur, Alexandrinum Serapim, clariorem quidem fuiſſe Memphitico; ſed Memphiticum antiquiorem Alexandrino. Omnium vero maxime EVSTATHII locum, paulo ante deſcriptum, illuſtrat Pſeudo-CALLISTHENES, auctor, quod nemo diffitetur, fabuloſus; ſed in rebus ad antiquitates Aegyptias ſpectantibus, minime ſpernendus. Nam in fragmento libri de vita Alexandri M. edito in FABRICII Bibliotheca Graeca Vol. XIV. loquens de rebus, natiuitatem Alexandri antecedentibus, p. 149. haec habet. Ὁ δὲ ἐπέμψεν αὐτοὺς διὰ χρησμῳδίας πρὸς τὸν ἀόρατον τοῦ Σινωπίου, ὅστις ἐχρησμώδησεν αὐτοῖς. *Vulcanus vero Memphiticus ipſis reſpondit, vt inuiſibilem in Sinopia conſulerent, qui conſimiliter ipſis reſpondit.* Per *inuiſibilem* alium hic non intelligi niſi Serapim Aegyptiorum priſcum, mox oſtendemus. Ille vero habitabat in *Sinopia*, monte Memphitico, vt volebat EVSTATHIVS, vt vero ego opinor, ſacello, Deo huic prope Memphim conſtructo, de quo plura dicentur Libro IV. Non nego * in nummis Sinopitarum Ponti, plerumque conſpici ſimulacrum Serapis, in lectiſternio cubantis; aut ſaltem illius caput;

* Tales cernuntur in VAILLANTII Numiſmat. aereis Impp. percuſſis in Coloniis Part. I pag. 161. Part. II. p. 42. et 149.

caput; ſed cum tempore ſequiori percuſſi ſint, non dubito, quin nobis repraeſentent *Serapim Alexandrinum*, cuius venerationem, ſtudium Ptolemaeorum, per totam Phoeniciam, Syriam, et Aſiam circumtulit, atque propagauit, idque calathus, vel modius, quem in capite gerit Serapis is, quem Sinopenſium numi oſtentant, ſatis teſtatur. Non tamen is ſum, qui pertinaciter negare velit, Dei Alexandrini veram patriam eſſe Sinopen Ponticam. Id ſaltem nunc loco ſuo relinquo. Verum et iſtud largientur mihi cordati iudices, Deo huic Pontico, impoſitum mox fuiſſe nomen Aegyptiacum *Serapis*, Numinis, quod iam dudum ante, Racoti, et Memphi, in Sinopio, cultum inuenerat.

Serapis eſt Sol inferus, hemiſphaerium inferius permeans.

§. 6. Videamus nunc iam, qualenam *Serapis* ille Aegyptiorum priſcus Numen fuerit, quid genti illi deſignauerit, vel cuius nam rei ſymbolum fuerit. Exiſtimo autem, Numen illud ab antiquo Memphi, et Racoti, ſolenniter cultum, filiis Aegyptiorum adumbraſſe *ſolem inferum*, quando nempe autumnalibus hyberniſque menſibus, hemiſphaerium inferius percurrit. Doctrinam ea de re Aegyptiorum talem nobis exhibet MACROBIVS Lib. I. Saturn. c. XIX. *Hoc argumentum Aegyptii lucidius abſoluunt, ipſius ſolis ſimulacra pinnata fingentes; quibus color apud illos non vnus eſt. Alterum enim caerulea ſpecie; alterum clara fingunt; ex his clarum ſuperum, et caeruleum inferum vocant. Inferi autem nomen Soli datur, cum in inferiore hemiſphaerio, id eſt hyemalibus ſignis; curſum ſuum peragit; ſuperi, cum partem Zodiaci ambit aeſtiuam.* Sol *ſuperus* et *clarus* eſt *Ammon*, ⲀⲘⲞⲨⲞⲈⲒⲚ, *lucidus*, vt ſupra expoſui c. II. Sol *coeruleus* et *inferus*, eſt, vt mihi perſuadeo, *Serapis*. Rem eandem indicare etiam, omni procul dubio, voluit auctor verſuum toties iam in teſtimonium vocatorum.

Φεδ-

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν Ἰάω,
Χείματι μεν τ' Ἀΐδην, Δία δ' εἴαρος ἀρχομένοιο
Ἠέλιον δὲ θέρευς —

Dic Deorum omnium ſupremum eſſe Iao,
Quem hyeme orcum dicunt, ineunte autem vere Iouem
Aeſtate porro ſolem —

Id vero illum *Solem inferum* Aegyptiorum, ſiue Ἀΐδην, et *Orcum* regem inferorum, eſſe credam *Serapim*, id praecipue me mouet, quod, cum Deus ille peregrinus, et aduentitius, quem Ptolemaeus Soter e Ponto acciuerat, Alexandriam appuliſſet, rerum Theologicarum in Aegypto periti, ex conſpectis Dei illius peregrini ſymbolis, iudicauerint, eſſe eum *Plutonem*, adeoque Aegyptiorum *Serapim.* Ita rem narrat TACITVS, loco ſaepius allato. *Deum ipſum multi Aeſculapium - quidam Oſirin - plurimi Ditem patrem, inſignibus, quae in ipſo manifeſta, aut per ambages manifeſtant.* Luculentius etiam PLVTARCHVS, cuius verba iam attulimus §. 4. *Timotheus interpres, et Manetho Sebennyta* †, *coniecturis ductis a cerbero et dracone, collegerunt eſſe Plutonis ſimulacrum, et Ptolemaeo perſuaſerunt, non eſſe alius Dei, quam Serapidis. Non enim nomen hoc gerebat, cum adueniret: ſed allatus Alexandriam, nomen Serapidis, quo Aegyptii Plutonem deſignant, accepit.* Et id quidem ſine dubio effecit, vt Scriptores plerique poſtea, vbi ad Serapidem eorum deflectit oratio, eum fere ſemper * *Plutonem* interpretari ſoliti fuerint.

§. 7. Ve-

† Vide CVPERI Harpocratem p. 18. Adde EVSEBII Praeparat. Euang. Lib. IV. cap. vlt.

* DIODORVS Lib. I. p. 22. CLEMENS ALEXANDR. in Protreptico, paſſim. EVSEBIVS Praeparat Euang. L. III. c. XI. p. 113. Et apud eundem Lib. IV. cap. vlt.

POR-

Argumentum illud porro illuſtratur.

§. 7. Verum quid Aegyptiis cum *Plutone?* quorum Mythologia Theologica, ab illa Graecorum, immane quantum diſtulit, et in quorum fabulis ſacris, nulla vnquam, Dei inferorum Graeci mentio deprehenditur. Et certe Graeci de *Plutone Aegyptiorum* non loquuntur, niſi vbi ciuibus ſuis, Numen et virtutem *Serapis* explicare volunt. Vnde patet, *Plutonem* Aegyptiis proprie non tribui, nec aliter quam via comparationis, dum inter *Serapim* olim ignotum, et notiſſimum Graecis omnibus *Plutonem*, comparationem inſtituunt, ſubinnuentes, Aegyptios in *Serapi*, tale quid etiam reuereri, quale ipſi in *Plutone* ſuo. In fabulis Graecorum, *Pluto* reputabatur Deus inferorum, rex animarum et vmbrarum, quae viuorum numero ereptae, regionem defunctorum inhabitabant. Hoc Graeci quidam, etiam ad Serapim Aegyptiorum transferebant. Ex eorum ſententia, IVLIANVS Imp. Orat. IV. p. 136. poſtquam de Plutone dixiſſet, illa addit *. Καλῦμεν δὲ τὸν αὐτὸν τῦτον καὶ Σάραπιν τὸν ἀιδῆ δηλονότι. πρὸς ὃν φησιν ἄνω πορεύεσθαι τὰς ψυχὰς τῶν βιωσάντων, ἄριστα καὶ δικαιότατα. *Quem nos alio nomine Serapim vocamus, vt qui eſt αἰδὴς, ſub aſpectum minime cadens: ad quem Plato ſublimes ait euehi illorum animas, qui quam optime iuſtiſſimeque vixerunt.* De hac *Serapis* notione num in Theologia genuina et cana priſcorum Aegyptiorum reperiri poſſit, magnopere dubito. Qui vero inter Graecos, fabulas Poëtarum, ex Phyſiologia explicabant, per *Plutonem* intelligi ſaepe volebant,** *Solem*

PORPHYRIVS IVLIANVS Imp. Orat, IV. p. 136. CYRILLVS *Alexandr.* Lib. I. in Iulian. p. 13. ARISTIDES Oratione in Serapim, paſſim.

* *Vide et* CYRILLVM *Alexandrinum* aduerſus Iulian. p. 13.

** PORPHYRIVS, apud EVSEBIVM Praeparat. Lib. III. c. XI. p. 109. Vide et p. 110. Hinc Veteres etiam *Serapim* eundem faciunt cum *Oſiride*, id eſt *Sole.*

Solem inferum, ***qui circa Solſtitium hyemale ſub terram commeans, latentem et ignotum orbem circumeundo peragrat.*** Et vero Aegyptios etiam habuiſſe aliquod Dei ſimulacrum, ***quo repraeſentarent, ſolem inferum, in hemiſphaerio inferiore, ſignisque hyemalibus*** morantem, ex MACROBIO oſtendimus §. 6. Id iidem illi Graeci, ad Serapim Aegyptiorum ſic transferunt *. ***Cum Plutone Serapim coniungunt, ac luminis eius ſub terram deſcendentis ſymbolum faciunt togam purpuream.*** Eſt igitur ***Serapis*** ipſe ***Sol***, ſed cuius lux tempore autumnali et hyberno ſub terram deſcendit. Symbolum huius rei, dicebat PORPHYRIVS eſſe ***togam purpuream.*** ATHENODORVS, ſcriptor vetuſtus, apud CLEMENTEM ***Alexandrinum*** in ***Protreptico*** p. 32. ait, ***ſimulacra Serapidis*** conſpicua eſſe ***colore coeruleo et nigricante.*** MACROBIVS in verbis deſcriptis §. 6. docet, nos apud Aegyptios, ***ſimulacra ſolis inferi fingi colore coeruleo.*** Non ſane vi ingenii ſingulari opus eſt, ad perſpiciendum, omnes hos tres, loqui de re eadem, nobisque repraeſentare vnum ***Serapim***, Aegyptiorum ***Solem inferum.*** Iam etiam intelligitur, quam bene et recte, auctor verſuum allatorum §. 6. affirmet, ſolem ab Aegyptiis, tempore hyberno vocari ***ἀΐδην, eum, qui non videtur,*** quoniam nempe lux eius, illo anni tempore, ſub terram demerſa eſt. Eundem Pſeudo-CALLISTHENES, §. 5. adductus, dixit † ***ἀόρατον τοῦ Σινωπίου, inuiſibilem in ſinopio.*** EVSTATHIVS vero, eodem loco allatus, teſtatur, ***Serapim in Sinopio Memphi coli.*** An poteſt hic, ratio dubitandi vlla, adhuc ſupereſſe?

§. 8. ***Se-***

* PORPHYRIVS loc. cit. p. 113.

† Apud SEXTVM EMPYRICVM Python. Hypotyp. Lib. III. c. 14. p. 183. Edit. Fabricii legitur, ***Αἴλουρον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ Ηερ θύουσιν,*** vbi pro ***Ηερ*** voce, vt videtur, nihili,

§. 8. *Serapim*, nomen eſſe, origine Aegyptiacum, ex §. 4. intelligi ſatis potuit. Et PLVTARCHVS de Iſ. et Oſir. p. 376. conceptis verbis affirmat, *eſſe peregrinum, non graecum.* Quaenam autem ſit vera eius ſignificatio et interpretatio, nemo, quantum ſcio, docuit, certe ſic non docuit, vt a doctis aſſenſum impetrauerit. Si apud nos valet auctoritas ATHENODORI, citati a CLEMENTE *Alexandrino* p. 31. 32. *Serapidis* nomen compoſitum eſſe putabimus, ex *Oſiride* et *Apide*, quaſi diceres *Oſirapin.* Sed tota auctoris illius narratio, fabulae longe ſimilior apparet, quam verae hiſtoriae, et eiusdem prorſus farinae dicenda eſt etiam haec, quam nobis offert, etymologia. In eundem tamen ſenſum diſputat quoque CYRILLVS *Alexandrinus* aduerſus Iulianum p. 13. Si vero ARISTEAM Arginum audimus, quem et ipſum CLEMENS adfert, Stromat. Lib. I. p. 322. *Serapis* idem eſt cum *Api*, qui Arginis et Aegyptiis imperauit, cuius rei meminerunt etiam * veteres alii. NYMPHODORVS, ſcriptor non incelebris, memoriae prodidit, Apin, taurum ſacrum, vbi poſt mortem, conditus more ſolito, et (εἰς σόϱον) loculo eſſet illatus, dici conſueuiſſe *Sarapin*, quaſi Apin ἐν σόϱῳ, apud eun-

De etymologia nominis Seraphis.

nihili, FABRICIVS reponere iubet Ὧϱῳ. Verum *Horo* Alexandriae cultum peculiarem oblatum fuiſſe, non memini me obſeruaſſe. Quid ſi igitur legas ἀϱϱάτῳ, atque intelligas Serapidem antiquum, Racoti quondam ab incolis placatum? Merito autem miratur doctiſſimus Fabricius, ἄιλυϱον, felem, animal ſanctiſſimum, in Aegypto immolatum. Lege itaque Σίλυϱον. *Silurus* piſcis erat Niloticus, magnitudine alios antecellens, rapax et vorax, de quo BOCHARTVS Hierozoic. Part. II. col. 749. 750.

* APOLLODORVS Biblioth. Lib. II. c. I. §. I. EVSEBIVS in Chronico p. 12. 64. 67. Edit. Scal. RVFFINVS Hiſt. Eccleſiaſt. Lib II. c. 23. AVGVSTINVS de Ciuit. Dei Lib. XVIII c. 4.

eundem CLEMENTEM p. 323. quam originationem reperias etiam in PLVTARCHI libro, toties ad teſtimonium vocato p. 361. ne iam aliquid dicam de ſententia patrum quorundam Eccleſiaſticorum, qui in *Api* et *Serapi*, memoriam Ioſephi Patriarchae, Aegyptique Proregis conſeruatam ac cultam fuiſſe, ſibi perſuadent. Nam vix operae pretium eſſe opinor, illam ſerio et ſtudioſe excutere, adeo ab omni veri ſpecie repulſa mihi videtur. Id vero non in vniuerſum contemnendum eſſe, cenſuerim, quod veteres in *Serapi*, relationem aliquam ad *Apim*, Memphitarum Taurum ſacrum, obſeruare nos iuſſerint. Ad id enim, non modo ipſum *Serapis* nomen, eos veluti manu ducebat; verum id etiam traditionibus ſacerdotum Aegyptiorum niti, dubitare non poſſum. Verum ea de re plura diſſeremus Lib. IV. vbi interpretationem nominis huius veram, quae talis viſa eſt nobis, adferemus. Tradit quidem PLVTARCHVS aliam praeterea, nominis huius *Serapis*, etymologiam, ex genuino Aegyptiorum ſermone mutuo ſumtam. Sed commodius hanc eo loco ſub examen vocare poterimus, vbi veram ipſi trademus.

C.AP.

CAPVT VI.

De Harpocrate Aegyptiorum ſiue Sole, in ſolſtitio hyberno, renouato.

§. 1.

De Harpocrate, qui Serapim ordine nunc excipit, eadem fere dicenda mihi ſunt, quae capite ſuperiori de Serapi obſeruaui. Nam et Harpocrates, non minus atque Serapis, ante Alexandri M. tempora obſcurus latuit, et Graecis plane incognitus permanſit. Non credo, reperiri ſcriptorem quenquam, Alexandro Macedone antiquiorem, qui Harpocratis aut nomen aut Numen commemorauerit, ego certe, etſi in hanc rem omni ſtudio incubuerim, nullum omnino inuenire potui. Apud HERODOTVM, qui celebriora omnia, per totum Aegyptum, Deorum Templa, auidis oculis inſpexit, quique de Numinibus inibi cultis, tot praeclara nos docuit, de Harpocrate nonniſi altum deprehendes ſilentium. Et ſunt tamen loca, vbi ab ipſo, Numinis huius deſcriptionem, aut ſaltem mentionem, quodam iure expectaſſes. Buti enim, quae eſt vrbs inferioris Aegypti, Sacra ſolennia, Horo et Harpocrati, quouis anno, ſtato tempore, ritibus operoſis, peracta fuiſſe,* ſcimus ex EPIPHANIO. Idque ex PLVTARCHI libro *de Iſide et Oſiride*, confici etiam atque confirmari poteſt. Ex quo non abs ratione colligo, tempore Ptolemaeorum, ab incolis Aegypti etiam inferioris, magno in honore pretioque Harpocratem habitum fuiſſe, et

Harpocratis, ante Alexandri M. aetatem incogniti, ſacra, poſtea per Graecos ubique propagata, et admiſſa fuere.

* Vide ſupra cap. IV. §. 7.

et ſacra, Numini huic in Praefectura Butica facta, ſolennioribus maximeque celebribus, annumerari poſſe. Et HERODOTVS tamen, qui ſacra haec Butica, ſibi viſa, prolixe deſcribit, Lib. II. c. 59. 155. 156. et aliis in locis, *Hori* quidem plus ſemel, Harpocratis vero nuſquam mentionem inicit. Credeſne; Harpocratem Buti, iam tum, illa veneratione religioſa exceptum fuiſſe, quam poſtea obtinuit? HERODOTO igitur Harpocrates videtur fuiſſe penitus ignotus. Omnium, quos reperire potui, primus eſt ERATOSTHENES Cyrenaeus, vir aetate ſua ſummus, et Bibliothecae regiae Alexandrinae, regnante Ptolemaeo Euergete, ſiue tertio, Praefectus laudatiſſimus. Is enim in catalogo regum Thebaeorum Aegypti, commemorat aliquem, Aegyptiis dictum Σεμφρουκράτης, quod ipſe, et recte, exponit *Herculem Harpocratem.* Ex quo intelligimus, illo iam tempore, *Harpocratis* Numen, paſſim in Aegypto cognitum, et gentis huius religione conſecratum fuiſſe. Quin imo multis modis certum atque teſtatum eſt, ab illo tempore, nomen et cultum Harpocratis, non tantum in Aegypto, incrementa habuiſſe plurima, verum etiam ad Graecorum regiones, ipſosque Romanos tranſiiſſe, in quorum templa, vna cum Serapi recipi tandem iuſſus eſt. Et certe apud Scriptores Graecos Romanosque, duo haec Numina coniungi oppido frequenter, et eodem fere loco poni ſolent. Si Varro de Lingua Lat. Lib. IV. p. 17. *Principes Dei coelum et terra: hi Dii iidem, qui in Aegypto Serapis et Iſis,* * *etſi Harpocrates digito ſignificet, vt ea taceam.* Hic igitur cum Serapi coniunctum deprehendimus Harpocratem, quod VARRO, non ex Aegyptiorum; ſed Graecorum potius diſciplina accepiſſe videtur. Eosdem

* Secutus hic ſum emendationem IS. VOSSII, Comment. in Catullum p. 104.

dem hunc in modum ſociat TERTVLLIANVS in *Apologetico*, cap. 6. *Serapidem et Iſidem et Harpocratem, — Capitolio prohibitos, id eſt, curia Deorum pulſos, Piſo et Gabinius* COSS. *euerſis etiam aris eorum abdicauerunt, - his vos reſtitutis, ſummam maieſtatem contuliſtis.* Et quantum Harpocrati, etiam ante Tertulliani aetatem, tempore Plinii maioris, Romani honorem habuerint, ſcriptor hic ſatis teſtatur Lib. XXXIII. cap. 3. vbi. *Iam vero*, inquit, *etiam Harpocratem, ſtatuasque Aegyptiorum Numinum in digitis viri quoque portare incipiunt.* Sed Harpocrates ille, cuius toties meminere Graeci atque Romani ſcriptores, cuius tot cernuntur icones, ſimulcra, et ſigilla, in eruditorum Muſeis, Principumque theſauris, quaeque magna ex parte, ſtudio praeſtantiſſimi CVPERI congeſta, in eius *Harpocrate* ſpectari poſſunt, non praeceptis religioſis Aegyptiorum, ſed ſuperſtitioni Graecorum, fere vnice debentur. Id ſimulacra ipſa, quae extant, ſymbolis Theologiae Graecanicae, non tam ornata, quam potius onerata, ac tantum non obruta, per ſe ſatis vnicuique teſtantur, inprimis, ſi cum ** monumentis quibusdam vere Aegyptiis, ſane perraris, in quibus genuina Harpocratis Nilotici effigies, ſimplex, omnique ornamento aduentitio libera, conſpicitur, illa comparentur. De Harpocrate Graecorum plura in medium adferre, ab inſtituto meo prorſus alienum eſt, et ea omnia, ex viri illuſtris libro doctiſſimo, eruditorum nemini ignoto, petere cuiuis licet. Ea igitur perſequamur, quae ad Harpocratem, origine Aegyptium, et cana, ſacerdo-

** Qualia v. 9. occurrunt in KIRCHERI *Oedipo* Tom. I. p. 212. CVPERI *Harpocrate*, p. 7. 26. itemque dans *le Grand Cabinet Romain*, de MICH. AVG. CHAVSSE Part. II. num. XXXII. XXXIII. XXXIV.

cerdotum gentis illius, religione celebratum, praecipue pertinere mihi videbuntur.

§. 2. Fuiſſe autem re ipſa *Harpocratem*, vetuſtum gentis Aegyptiacae Numen, ex loco ERATOSTHENIS, cuius §. 1. mentionem feci, inuicte probari poteſt. In catalogo namque regum Thebaeorum Aegyti, quem ipſe ex bonis vtique monumentis contexuit, rex ordine vigeſimus ſextus, vti legimus in SYNCELLO p. 109. dicitur Σεμφρουκράτης, idque ERATOSTHENES ſic interpretatur, ὅ ἐστιν Ἡρακλῆς, Ἁρποκράτης, *id vero ſignificat Herculem Harpocratem*, quorum amborum deorum nomina, rex ille, more Aegyptiis perquam familiari, gerere voluit. In graeco ſcribendum eſſe Σεμφουκράτης, *Semphucrates* *, alicubi iam monui. Id enim flagitat indoles ſermonis Aegyptiaci, ex quo nomen iſtud petitum eſt. Rex ille Semphucrates, ſi rationes chronologicas MARSHAMI probamus, Thebis regnavit, antequam Moſes natus eſſet, ſi vero ſtare malumus iudicio calculiſque VIGNOLII, regni eius initium, in annum fere ſexageſimum, poſt exitum Iſraëlitarum ex Aegypto, coniiciendum erit. Noſtrum non eſt, tantas inter ſummos Chronologos lites componere; quomodocunque autem res ſe habeat, id ſaltem ex eorum obſeruationibus chronologicis, certo conſequitur, nomen atque cultum *Harpocratis*, quod *Semphucratis* regis nomen inuicte probat, apud Thebaeos antiquitatis fuiſſe vltimae. Quod vero ante Alexandri M. tempora, Dei iſtius nulla obſeruari deprehendique poſſit notitia, illius rei haec videtur fuiſſe cauſa, quod cultus Harpocratis, intra ſolam Aegyptum ſuperiorem ſe continuerit, et ſolis forte ſacerdotibus Thebarum, peculiaris ac proprius extiterit; in aliis vero Aegypti regionibus, locisque, ſacra haec anni-

* Lib. II. c. III. §. 3.

anniuerſaria, in quibus *Harpocrates* commemorabatur, ad *Horum*, † qui certo ſenſu et reſpectu cum *Harpocrate* idem erat, transferrentur ſubque illius nomine, et in eius honorem celebrarentur. Ideo vidimus ſuo loco, duplicem Aegyptios finxiſſe *Horum*, iuniorem, ſenioremque. Alter eorum re ipſa erat *Harpocrates;* alter vero *Horus* proprie ſic dictus, ſiue, vt hoc clarius explicem, alter eorum ſymbolum erat ſolis in ſolſtitio hyberno renouati, is autem eſt *Harpocrates:* alter ſolis poſt ſolſtitium aeſtiuum, ſummo cum ſplendore regnantis, hunc oſtendimus eſſe *Horum*.

§. 3. Nomen Dei Harpocratis, non ſemper eodem modo ſcriptum, prolatumque eſſe, inuenimus; ſed ſic fere tamen ſemper, vt ſermonis Aegyptii gnarus, veram illius ſignificationem, non ita difficulter eruere atque explicare poſſit. Si nomen regis Thebaeorum vetuſti, de quo §. 1. et 2. vti id corrigendum eſſe dixi, in conſilium adhibeamus, habebimus *Φϐκϱάτης*, *Phucrates*, quae eſt ſine dubio nominis huiuſce pronuntiatio, vti antiquiſſima, ita ſimpliciſſima et veriſſima, ex qua etiam genuinam eiusdem ſignificationem, omnium optime diſcere potui. Ab hac ſcriptione parum differt ea, quam nobis exhibet Epigramma quoddam ††, LVCILII graecum. ***Harpocrates Aegyptiace ſonat claudicantem pede.***

Ἤν τιν' ἔχῃς ἐχθϱὸν Διονύσιε μὴ καταϱάσῃ
Τὴν Ἶσιν τϐτῳ μηδὲ τὸν Ἀμφικϱάτη.
Si quem habeas inimicum, Dionyſie, ne impreceris
Iſin illi, neque Amphicratem. (id eſt *Harpocratem*)

Poëta hic legibus metri obſecundans, ſcripſit Ἀμφικϱάτην, cum ceteroquin ſcribendum fuiſſet Ἀμφϐκϱάτη.

† In *Anthologia* graecorum Epigrammatum Lib. II. c. XXII. num. IV. vel p. 214. Edit. Wechel.

†† In Inſcriptione 3. pag. LXXXIV. apud GRVTERVM legitur ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ, rectius.

κϱάτην. ***Amphucrates*** namque et ***Phucrates***, rem plane eandem Aegyptiis ſignificaſſe, ſciunt, qui linguae Copticae rudes non ſunt. Scriptores graeci et Romani, vbi Dei huius mentionem faciunt, nomen eius ſolent efferre †, Ἀϱποκϱάτην, et *Harpacratem*, quod vulgo notum eſt, idque nomen etiam in Aegypto, a tempore Ptolemaeorum communius fuiſſe videtur, neque etiam ab indole ſermonis Aegyptii alienum eſt. Quando vero, vt bene monuit illuſtris †† CVPERVS, in notis, quae ſic vocantur, TYRONIS et SENECAE, ſubiunctis Theſauro Inſcriptionum Gruteriano, pag. CXXXIII. legitur *Alpoca*, et *Alpocatis*, pro *Arpocras*, et *Arpocrates*, id vtique negligentiae, aut potius inſcitiae librariorum amanuenſium tribuendum eſt. ***Carpocrates***, nomen in hiſtoria Eccleſiaſtica valde famoſum, idem eſt, quod ***Harpocrates***, nomen poſt introductum ac propagatum latum Dei huius cultum, in Aegypto inprimis familiare. Idem fere dicendum eſt de nominibus, in veterum ſcriptis et monumentis pariter reperiundis, *Carpocras*, et *Harpocras*, vel etiam *Arphocras*. Haec et ſimilia, inquit CVPERVS, ſunt *contractiones nominis Harpocrates. Sic ex Antipatro Antipas, ex Alexandro Alexas, ex Ruffino* Ῥȣ̓φᾶς, etc. Sed haec omnia eo tantum attulimus, vt nunc nobis tanto certius et tutius, nominis *Harpocrates*, veram rationem ac ſignificationem, ex Aegyptiorum idiomate, eruere liceret. Nempe ⲫⲱϧ (*poch*) *vulnus* corporis quodcunque aut ***mutilationem***, ſignificat, Exodi XXI, 25. Speciatim vero vox eadem ⲫⲓⲛϧ *claudicationem* in pedibus deſignat, ſicut Gen. XXXII, 31. vbi de Iacobo Patriarcha dicitur, *ἐπέσκαζε τῷ μηϱῷ ἀυτȣ̃*, *ipſe vero claudica-*

† In *Harpocrate* p. 2.
†† Vbi ſupra p. 3.

dicabat femore, quae verba ſic transtulit Coptus interpres ⲁϥ-ⲯⲙϭ ⲙ̀ⲡⲉϥⲁⲗⲟϫ. Eſt porro ⲣⲁⲧ, (*rat*) Aegyptiis *pes*, Leu. XI, 5. 6. vnde ⲟϩⲓ ⲉ̀ⲣⲁⲧ, *conſiſtere*, proprie, *ſtare in pedes*, quae locutio locis innumeris occurrit. Sic ergo ⲯⲱϭ-ⲣⲁⲧ, (*phocb - rat*) Aegyptiis erit, *claudicans pede*. Si iam terminationem graecam aut latinam addideris, habebis ERATOSTHENIS *Phucratem*, vnde dixi, hanc nominis iſtius ſcriptionem et pronuntiationem, eſſe et antiquiſſimam, et ſimpliciſſimam, et facillime explicandam. Si praepoſueris ⲙ̀, (*em*, vel *am*) ex verbo facies adiectiuum, eritque tum ⲙ̀ⲯⲱϭ-ⲣⲁⲧ, *pede claudus*, quod ipſum *Amphicrates* eſt LVCILII, vel, vti ſcribendum erat, *Amphucrates*. Cum vero ⲉⲣ, ſaepe cum verbis coniungatur, atque tum ſaepius, *faciendi*, vel *cauſalitatis*, ſignificationem habeat, alias vero, et non raro quidem, plane otietur, ⲉⲣ-ⲯⲱϭ-ⲣⲁⲧ, (*Ar-phocb-rat*) ſignificare poſſet, et eum *qui cauſſa eſt claudicationis*, vel, qui *claudicare facit*, et ſimpliciter etiam *claudicantem pede*. Hoc poſtremum, eſt Graecorum Romanorumque *Harpocrates*. Si igitur ex nomine iudicium ferendum eſſet, *Harpocrates* dicetur Aegyptiis fuiſſe Deus *claudicans*, aut pedibus imbecillis, qualem *Vulcanum* Graecorum deſcribit HOMERVS, cui idcirco opponit Martem ἀρτίποδα, *pedibus ſanum* Odyſſ. Θ v. 330. Talis erat omnino *Harpocrates*, eumque Sacerdotes Aegyptiorum opponebant *Ammoni* ſuo ἀρτίποδι, de qua fictione ſymbolica aliquid * ſupra diximus, quamque hoc etiam capite, infra pluribus explicabimus.

Q 4 §. 4. Har-

* Cap. II. §. 9.

Harpocrates ſymbolum erat ſolis, in ſolſtitio hyberno renouati.

§. 4. *Harpocratem*, non ſecus atque *Horum*, Oſiridis Iſidisque filium perhibitum ſemper fuiſſe, apud omnes conſtat. Et vel ex eo recte colligi poſſe * monui, *Harpocratem*, certo ſuo ſenſu atque reſpectu, eundem cum *Horo* conferi debere. Nempe eidem, quando fabulae eum dictabant eſſe recens natum, teneruroque infantem, impoſitum erat *Harpocratis* nomen; ſed adulto, et robur aſſecuto virile, aliud iam erat *Hori* nomen. Cum autem *Horus* a *Sole* alius diverſuſque exiſtimari non poſſit, idem de *Harpocrate* ſtatuendum quoque eſſe, res ipſa loquitur. Id vero tot inſuper veterum teſtimoniis, totque rationibus inuicti roboris, in *Harpocrate* ſuo demonſtrauit CVPERVS, vt rei huic diutius immorari velle, ſupervacaneum non immerito videri queat, praeſertim cum rationibus ponderis grauiſſimi, hactenus, praeter nudas coniecturas, meraſque fictiones imaginationis foecundae ingenioſas, nihil oppoſitum fuiſſe, intelligam. Sed ſupereſt illa quaeſtio, qua ratione *Harpocrates* diſtuliſſe dicendus ſit a *Serapi*, ab *Horo*, ab *Hercule*, ab *Ammone*, ab *Oſiride*, quos omnes, peculiari quemque ſymbolo, ſolem deſignaſſe, toto hoc libro oſtendimus, ſed alio tamen, alioque reſpectu, aut ſpectatos in diuerſa ad noſtram terram, relatione. Quemnam igitur, per *Harpocratis* ſymbolum, ſolis ad nos reſpectum, quam ad hancce terram relationem ſubinnuere voluerunt ſacerdotes Aegyptiorum? Praeſtantiſſimo CVPERO viſum eſt, rituum Aegyptiorum conditores, Numine Harpocratis, deſignare proprie voluiſſe *ſolem orientem*, idque per totum librum ** paſſim repetit. Et res ipſa in placitis Theologicis ſacerdotum Aegypti fundata eſt. *Harpocrates* ſymbolum ipſis erat *Solis* de nouo *exorti*, vel *renouati*. Verum quando Vir doctiſſimus *ortum ſolis* intelligit quo-

* Cap. IV. §. 7.

** In *Harpocrate* p. 6. 19. 20. 76. 77. etc.

quotidianum, veram Aegyptiorum mentem atque ſententiam, quod in re adeo obſcura, ſane mirum non eſt, haud vſque quaque aſſecutus eſſe mihi videtur. Nempe erat *Harpocrates*, vt loquar cum Romanis, *Sol renouatus*, verum in ſolſtitio hyberno: erat *Sol oriens*, dum nouum auſpicabatur annum, atque ex atris tenebris longarum noctium emergens, ad hemiſphaerium ſuperius lucidum contendebat, eoque lucem dierum, paulatim augebat, ac quouis die proferebat. Id quod dixi, totus Theologiae Aegyptiorum veteris, qualem huc vſque ex bonis monumentis, expoſui, contextus, eleganter, et, quod dici ſolet, ad oculum demonſtrat. Sol enim, Zodiacum percurrens, eoque diuerſas anni tempeſtates producens *, varias induere formas credebatur. In principio veris, fingebatur apparere *lucidus*, ideoque ** *Ammon* cognominabatur. Et quia in Aegypto, iam tum ſol, fruges terrae ad maturitatem perducendo, virtutem ſuam excellentem, et omnium votis expetitam, manifeſtam faciebat, idem appellabatur *Hercules*, cuius nomen Aegyptiacum proprie ſonat †, *virtutem Dei*, nempe Solis. Mox vbi in ſolſtitio aeſtiuo, et ſecutis diebus, ſol totam efficaciae ſuae vim perſentiſcendam praebet ††, *Hori* nomen in Aegypto accipiebat. Cum vero deinceps, huius efficaciae ſolis, lucis atque caloris, decrementa ſucceſſiue inſignia obſeruarentur, poſt aequinoctium autumnale, ſequebantur Sacra ††† *Serapis*. Reſtat igitur conuerſio ſolis, quae fit in ſolſtitio hyberno, quo tempore *Sol* terrae apparet * *nouus*, quare non

 ab

* Lib. II. cap. I. §. 1.
** Lib. II. cap. II.
† Lib. II. c. III.
†† Lib. I. c. IV.
††† Lib. II. c. V.

** SERVIVS in VII. Aeneid. 720. *Proprie ſol nouus eſt octauo Kalend. Ianuarias.* Id eſt D. XXV. Decembris. Eodem die celebrabatur Romae *natalis ſolis inuicti.* Vide

ab Aegyptiis tantum, ſed et a gentibus cultioribus cunctis, magno cum gaudio, et feſtorum ſolennium celebratione, excipi conſueuit. Quem igitur dicemus, tempore hoc, tanquam ſolis renouati ſymbolum, religione Aegyptiorum celebratum cultumque fuiſſe, niſi *Harpocratem*? quandoquidem et hunc ſolis aliquod ſymbolum eſſe, omni dubio caret. Verum id teſtimoniis diſertis, et omnem exceptionem reſpuentibus, comprobemus.

Oſtenditur id ex verſibus Oraculi Clarii apud Macrobium.

§. 5. Ad noſtrum hoc negotium pertinere etiam credo verſus *Apollini Clario* tributos, quos ex MACROBII Saturn. Lib. I. c. XVIII. plus ſemel iam hactenus citauimus.

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω
Χείματι μὲν τ' ἀΐδην, Δία δ' ἔιαρος ἀρχομένοιο
Ηέλιον δὲ θέρευς, μετοπώρου δ' ἀβρὸν ἰάω.

Dic Deorum omnium ſupremum eſſe Iao,
Quem hyeme Orcum dicimus, ineunte autem vere Iouem.
Aeſtate porro ſolem, ac tandem autumno finito, tenerum Iao.

Quisnam in verſibus his ſit *ἀΐδης*, *inuiſibilis* tempore hyberno, *Serapis* nempe, quid vere inchoato *Iupiter*, nempe *Ammon*, quis media aeſtate, *Sol* per excellentiam quandam ita dictus, nimirum *Horus*, ſuperioribus Libri huius capitibus, diſtincte expoſuimus, ac omnia ex antiquiſſimis Aegyptiorum traditionibus ſacris firmauimus. Quod argumento eſſe poteſt, reſpici in his verſibus Theologiam non Graecorum, verum Aegyptiorum. Id vero, quod in iisdem verſibus difficillimum vereque *αἰνιγματῶδες* dici poteſt, explican-

Vide Calendarium ſub Conſtantio Imp. editum, et IVLIANVM Imp. Orat. IV. p. 155. 156.

explicandum reſtat, vt oſtendamus, quisnam ſit *μετοπώρυ ἁϐρὸς ἰάω*, quod verto, *autumno deſinente*, adeoque hyeme ineunte, *tenellus Iao.* Haec ipſa vero verba dubitare me nullo modo patiuntur, verum, iactati huius a MACROBIO Oraculi auctorem, Chriſtianum eſſe, e Gnoſticorum coetu, qui, cum in Aegypto viueret, regionis illius Theologiam idololatricam, quae tamen in naturali rerum ordine et viciſſitudine fundata erat, ad placita, gregis illius, cui ſe iunxerat, detorſit atque inflexit. Ampliorem rei huius demonſtrationem, in aliud tempus, locumque opportunum, magis differo. Nunc ea tantum obſervabo, quae plane omitti a me non poſſunt. Nomen *ἰάω*, hic memoratum, plerique habebunt, pro venerabili ac auguſto tetragrammato, יהוה, quippe quod, hoc fere modo ſcriptum *, Gentibus etiam innotuiſſe, ſatis conſtet. Neque etiam negauerim, fuiſſe ſcriptores exoticos, gentiles, apud quos nominis ſanctiſſimi mentio reperiatur; verum illi tum non de ſuis; ſed de Iudaeorum rebus ſacrisque loquuntur. Apud Graecos, aut alios gentiles quoscunque, in Sacris ipſorum domeſticis, nomen *Iao*, ab hebraico tractum, vſu qualicunque receptum fuiſſe, indicio idoneo nullo, comperire hactenus potui. Et qui ita cenſent, viri praeſtantiſſimi, omnique eruditione inſigniter culti, ad eas redacti ſunt anguſtias **, vt ad ipſum noſtrum Oraculum Apollinis Clarii, ceu ad ſacram anchoram confugiant. Quod ſi autem, vt volunt

* GROTIVS in notis ad Lib. I. de verit. Relig. Chriſt. §. 16. vel p. 232. Edit. Pariſ. PEARSON *Expoſition of the Creed.* p. 147. in notis, vel p. 262. 263. Edit. latinae BOCHARTVS Geogr. Sac. Part. II. Lib. II. cap. XVII.

** BOCHARTVS Geogr. Sac Part. II. Lib I. c. XVIII. PEARSON vbi ſupra, et prae ceteris Mr. de BEAVSOBRE hiſt. de Manichée To. II. p. 59. 60.

volunt eruditi illi, auctor verus illius Oraculi, cultui Deorum mancipatus, et de rebus inter ſuos notis, vſuque tritis, locutus fuiſſet, ſequeretur certe, illum *Iao*, de quo loquitur, eſſe tantum aliquod Solis nomen aut cognomen, quo certa quaedam illius ad mundum noſtrum relatio ſignificaretur, nam id totus oraculi contextus et ordo nimis aperte loquitur. Quaero iam, apud quosnam Graeciae populos, Sol, dum in hyberno Solſtitio verſatur, nomen habuerit *Iao*, et cur ille *Iao*, id eſt *Sol hybernus*, cenſeri debeat, Deorum omnium ſupremus ac longe maximus, maiorque adeo Sole verno, Sole aeſtiuo, ac Sole denique autumnali. Nulla profecto, ex Theologia Graecanica, reddi huius rei ratio, a quoquam vnquam poterit. Quis de Graecorum Numine *Iao*, fando vnquam audiuit? Et totum quoque Oraculi illius argumentum, non eſſe deſumtum ex Theologia Graecanica, aut ad illam pertinere, facile mihi largientur periti et aequi rerum huiusmodi iudices.

Illique ex Gnoſticorum Theologia explicantur.

§. 6. At in Theologia Gnoſtico-Baſilidianorum, plana omnia erunt, facilia atque perſpicua. Vt res haec rite et ordine intelligatur, pauca tantum haec obſeruaſſe iuuabit. 1) Vſus nominis *Iao*, in Scholis Gnoſticorum erat maximus et frequentiſſimus. Conceptis verbis id teſtantur e vetuſtis Eccleſiae Doctoribus * permulti, et multo etiam luculentius idem hoc loquuntur, tot gemmae Gnoſticorum Abraxeae, in copioſis collectionibus CHIFLETII et MONTEFALCONII ſpectandae. Nam gemmarum iſtarum pleraeque,

* IRENAEVS contra haereſes Lib. I. cap. IV. §. 1. cap. XXI. §. 3. cap. XXX. §. 5. Edit. Maſſueti. TERTVLLIANVS aduerſus Valentin. cap. 14. ORIGENES aduerſus Celſum Lib. VI. p. 296. 297. EPIPHANIVS Haereſ. XXVI. §. 10. THEODORETVS Fabul. haeret. Lib. I. cap. 7. etc.

raeque, nomen gregi huic ſacroſanctum *Iao* diſtincte expreſſum prae ſe ferunt. Et quamuis vera nominis huius ſignificatio, quam in Scholis Gnoſticorum habuit, plurimam adhuc lucem expectet 2) mihi tamen exploratum et certum eſt, quod etiam * alio loco obiter tetigi, quodque cumprimis gemmae hae Abraxeae, tam clare teſtantur, Gnoſticos nomine hoc ſibi maximopere venerabili, ſeruatorem optimum ſubinnuere ſolitos fuiſſe. 3) Hoc admiſſo, quod merito negari, aut in dubium vocari poſſe, non crediderim, animaduertere et iſtud oportet, illos, de quo loquor, Gnoſticos, in Scholis ſuis, ſeruatorem noſtrum, ſolis emblemate et ſymbolo, oppido frequenter adumbraſſe, et in comparatione hac emblematica, ſibi mirifice placuiſſe, quod ipſum quoque ** antehac iam me prolixe oſtendiſſe memini. Talis ergo etiam in Oraculo noſtro, ſub nomine *Iao* depingitur. 4) Quando autem *ἰάω* ille appellatur *ἁβρὸς*, id eſt, vti vertendum opinor, *tenellus*, *puellus*, Oraculi huius auctor, vult nos cogitare de Chriſto Domino, vt recens e virgine nato, et tenello etiamnum infante. 5) Et haec ratio eſt, ob quam *tenellum Iao*, auctor Oraculi Gnoſticus, locauit in *μετοπώρῳ*, ſiue principio hyemis, aut quod eodem redit, in Solſtitio hyberno. Hoc enim tum ad Solem naturalem, de quo in antecedentibus ſermo fuerat, tum ad Solem myſticum emblematicum, Chriſtum Dominum, referri a nobis debet. Sol namque naturalis, in Solſtitio hyberno renouatur, vnde eum illo tempore Romani vocare ſolebant *ſolem nouum*, (§. 4. not.

* Exercit. *de Alexandro Seuero Imp. Chriſtiano*, in Miſcell. Lipſienſ. Vol. IV. pag. 85. fin.

** Exercitat. de nomine *Abraxas*, in Miſcellan. Lipſ. Vol. VII. p. 87. 88. 96, 97. etc.

not. * Aegyptii vero ** *Oſiridem inuentum* et *renatum*. Eaque de cauſa ſine dubio *** Gnoſtici natales Seruatoris optimi, Solis ſui myſtici et emblematici, in hoc ipſum tempus, quoque coniiciebant, eoque memoriam magni illius beneficii diuini, in coetibus ſuis ſolenniter celebrabant. Iam nunc denique verus oraculi illius Gnoſtici ſenſus, recte facileque perſpici a nobis poterit, isque hic fere eſt. *Summus vtique Deus, noſter eſt* ΙΑΟ, *Chriſtus Ieſus Dominus, primus atque vltimus, verus iuſtitiae Sol, luxque huius mundi, Sol, qui annum ſalutis et complacentiae Domini, auſpicatur, et totum conficit. Vos idolorum ſerui, ſolem tempore autumnali celebratis Serapidem inuiſibilem, vbi ver adeſt, Iouem Ammonem lucidum, aeſtate Horum, radiorum fulgore coruſcantem, et in Solſtitio hyberno tenerum Harpocratem. Sed verus Sol ſalutaris, ſupremusque idem omnium Dominus atque Deus eſt noſter* ΙΑΟ, *cuius, tanquam ſolis iuſtitiae myſtici, ortum et memoriam eo celebramus tempore, quo Sol naturalis, noſtri* ΙΑΟ *creatura, in coelo renouatur.*

Harpocratem Aegyptii dicebant natum eſſe in Solſtitio hyberno, tenerum, et puellum.

§. 7. Auctor igitur oraculi Clarii, ſi partem illam Theologiae Aegyptiorum, quam tradere exorſus erat, eodem tenore ad finem perducere voluiſſet, loco *Iao*, cuius nomen, nec Aegyptiis, nec Graecis, cognitum aut perſpectum erat, ſubſtituiſſet τὸν ἁϐρὸν ἁρποκράτην, *Harpocratem tenellum*. Nam et ille Aegyptiis ſymbolum erat ſolis, quod vidimus §. 4. et quidem in ſoſtitio hyberno denuo exorti vel renouati, ideoque repraeſentari fere ſemper ſolebat ἁϐρὸς, *tener* et *infans*. Prius, quod nempe Harpocrates, in

* Miſcellanea Berolinenſia Societ. ſcient. Tom. VII. pag. 374. 377.

** Vide ibid. p. 404. 405. et Miſcellanea Lipſienſ. Vol. IV. pag. 80. (not ***)

in Solſtitio hyberno cenſeretur exortus, conceptis verbis docet PLVTARCHVS, in libro *de Iſ. et Oſir.* p. 377. Verba eius, ad euitandam prolixitatem, latine verſa adſcribo. *Ideoque dicitur Iſis, cum ſe ſentiret eſſe gravidam, appendiſſe ſibi amuletum, ſexta die menſis Phaophi, et* peperiſſe Harpocratem, ſub ſolſtitium hybernum, *imperfectum et valde tenerum.* Idem teſtatur quoque MACROBIVS, cum PLVTARCHO conferendus, et ex hoc explicandus atque illuſtrandus. Sic autem ille Saturn. Lib. I. cap. XVIII. *Hae aetatum diuerſitates ad Solem referuntur, vt paruulus videatur hyemali Solſtitio, qualem Aegyptii proferunt ex adyto, die certa, quod tunc breuiſſimo die, veluti paruus et infans videatur.* Qui rem maturius penſitauerit, dubitare prorſus non poterit, ſcriptorem et hunc et illum de re eadem loqui. Nec obſcure etiam rem eandem docet HORAPOLLO, cuius locum infra dabimus §. 12. Poſterius vero, quod nempe Aegyptii vetuſtiores, Harpocratem ſuum ſemper finxerint ἁϐρὸν, *tenellum*, ac *puellum*, quodque eo aperte reſpexerit auctor oraculi Clarii, vel ex iis, quae modo produximus, locis, clare intelligitur, quibus alia quaedam addemus. Dixerat MACROBIVS, loco vltimo hic laudatus, cuius pleniora verba legi poterunt, hoc Libro II. cap. II. §. 1. Aegyptios Soli attribuere diuerſas aetates, paruuli videlicet pueri, in Solſtitio hyberno, et ſic porro. Talem vero nobis depingit formam ſolis in Concilium Deorum ingredientis, MARTIANVS CAPELLA, Lib. I. p. 20. *Facie autem mox, vt ingreſſus eſt, pueri * renidentis, inceſſu medio iuuenis anheli: in ſiue ſenis apparebat occidui, licet duodecim nonnullis formas,* (nempe in Zodia-

* In editione Grotii legitur *renitentis*; ſed ibidem in margine notatur, *alii renidentis*, et haec videtur vera lectio.

Zodiaco) *conuertere crederetur.* Poſſent plura huius generis adferri, ſed iis contentus ero, quae ad religionem Aegyptiorum, ac Harpocratem ſigillatim, manifeſto et indubitate ſpectant. PLVTARCHVS, quoties de *Harpocrate* diſſerit, non aliter de eo loquitur, quam de *tenero* ac *infantulo.* Loca eius toties citari ſolita, omnibus adeo nota ſunt, vt iis repetendis ſuperſedere poſſim. Idque docent pariter Dei huius ſigilla, quae ſuperſunt, nummi itidem, gemmae, aliaque monumenta antiqua, in quibus effigies ipſius cernitur, quarum pleraque a CVPERO ſollicite collecta, in eius *Harpocrate* conſpici poſſunt. Et ſi quis viri doctiſſimi explicationes, ſane quam eruditas, addiderit, nihil eſt, quod hic vltra deſiderari queat. Ideoque, non certe abs ratione, Inſcriptionem hanc, quae in Theſauro GRVTERI legitur Pag. LXXXVIII. num. 13.

BONO DEO
PVERO *POS
PHORO

ad Harpocratem ſpectare, iudicat vir, politiſſimi ingenii **, BAVDELOTIVS. Cur autem ille dicatur et *puer, et phosphorus*, ſiue *lucifer*, ex dictis hoc et ſuperiori thmemate, explicare difficultatis nihil habet. Inſcriptioni huic plane reſpondet illud in oraculo Clario ἁβρὸς ἰάω, vel ἁβρὸς ἀρποκρατης. De eadem re loquitur MINVTIVS FELIX in *Octauio* cap. 21. *Iſis perditum ſilium — luget, plangit, inquirit, Mox inuento* paruulo *gaudet Iſis.* Et LACTANTIVS Inſtit. Diuin. Lib. I. c. c. 21. *Iſidis Aegyptiae Sacra ſunt, quatenus filium* paruulum *vel perdiderit, vel inuenerit*

* Ita in Lapide ſculptum eſt pro PHOSPHORO.
** *L' vtilité des voyages.* Tom. I. p. 220. Edit. Pariſ. 1693.

venerit. Nam deinde puer *producitur, quaſi inuentus.* Quae omnia * in *Tabula*, quae *Iſiaca* vulgo dicitur, ſcite delineata conſpici poſſunt. Et qui illic cernitur puer paruulus ac tenellus, faſciis inuolutus, eſt haud dubie ἀζοὸς Sol Apollinis Clarii.

§. 8. Equidem credere quis poſſet, loca MINVTII et LACTANTII, quibus modo vſi ſumus, ad noſtrum, in quo explanando verſamur, non magnopere pertinere negotium. Nobis enim propoſitum eſt, dicere de *Harpocrate*, circa ſoſtitium hyemale recens nato. At ſcriptores laudati non de Harpocrate nato; verum de filio Iſidis perdito, quaeſito, et inuento, loquuntur. Verum difficultas haec tanti non eſt, vt quenquam rerum Aegyptiacarum bene peritum, turbare aut morari queat. *Harpocrates*, iuxta traditiones Aegyptiorum, circa Solſtitium hybernum natus, eſt Sol. Hic idem, reſpectu quidem alio, ſed non ita vehementer diuerſo, dicebatur quoque *Horus*, et idem ille, alio praeterea reſpectu, dicebatur quoque *Oſiris.* Quia igitur omnes hi tres, *Oſiris*, *Horusque* et *Harpocrates*, ſymbola erant vnius *Solis*, fieri potuit, et re ipſa factum quoque eſt, vt traditiones ſacerdotum de his Numinibus, quae ſane ad vnum ſolem referebantur, ſed alia ſemper aliaque ratione, a Graecis nonnunquam permutarentur, et confunderentur, vt, quae ad tale ſigillatim et ſeorſim Solis ſymbolum adaptanda erant, transferrentur ad ſymbolum aliud, aut ad ſolem in genere. Niſi id probe teneas, ſeduloque obſerues, in explicanda Deorum Aegyptiorum ſignificatione, et poteſtate, errores varios, ac multiplicem confuſionem, vitare non poteris. Neque tamen rei huius culpa, penes ſolos

Dubium aliquod remouetur.

* Poſſunt, ſi tanti videatur, hic conſuli *Miſcellanea Berolinenſia* Tom. VII. p. 373. 374. etc.

ſolos Graecos vnice reſidet. Nam et ipſi quoque ſacerdotes Aegyptii, in diuerſis regni partibus, ſententiis ac conſuetudinibus, circa res quasdam ſacras, a ſe inuicem diſcreti erant. Res eſt nota et teſtata ſatis, de qua plura verba facere, nihil attinet. Non raro etiam vſu veniebat, vt, quamuis de re ipſa bene et amice, inter ſacerdotes variarum Aegypti regionum, conueniret, illam tamen rem, vnanimiter ab omni parte agnitam, et receptam, diuerſis ſymbolis exprimerent, populoque ſubindicarent. Monui iam ſupra, ante Ptolemaeorum tempora, Harpocratis Sacra Aegypti inferioris incolis, vtplurimum ignota, certe non vſitata fuiſſe. Et tamen res ipſa, quam ſacerdotes Thebaidos, *Harpocratis* ſymbolo declaratam volebant, *renaſcentia* nempe et *renouatio Solis*, in Aegypto inferiori, non aliter atque in ſuperiori, impenſa laetitia ſolenniter celebrabatur, de quo ſummo Aegyptiorum feſto, aliquando, ſi ita viſum fuerit Deo, ad *Tabulam Bembinam* plura dicemus. Verum alio nomine deſignabatur. Et poterat ſane ſolennitas haec, ac memoria Solis renouati, non incommode ad *Horum* transferri, ob rationes, et capite hoc, et cap. IV. expoſitas. Sed et referri poterat ad ipſum Oſiridem, in fabulis quippe ſacerdotalibus caeſum, poſtea vero ab vxore inuentum, eoque veluti renatum. Ea de cauſa ſolennitas haec in locis non paucis nuncupari ſolebat *inuentio Oſiridis*. In animo eam habebat RVTILIVS, vbi in Itinerario Lib. I. v. 375. canit.

Illo quippe die tandem renouatus Oſiris
Excitat in fruges germina laeta nouas.

Et IVVENALIS Satyra VIII, 29.

Exclamare libet, populus quod clamat Oſiri
Inuento —

Ad quae haec obſeruat vetus *Scholiaſtes*. *Populus Aegypti*

Aegypti, *inuento Oſiri dixit*, * Ἑυρήκαμεν, συγχαίρομεν. Id eſt, *invenimus iam, et vna gaudemus.* Hanc autem Oſiridis inuentionem, pertinere ad ſolſtitium hybernum, in quo natus etiam perhibebatur *Harpocrates* **, ante annos complures, adductis eam in rem idoneis veterum teſtimoniis, adſtruxi. Cum igitur in Aegypto, rem eandem, ſacerdotes nonnulli, ad *Oſiridem* transferrent, ad *Harpocratem*, filium illius alii, et forte praeter hos etiam alii ad *Horum*, ex eo contigiſſe videtur, vt Oſiris non tantum frater maritusque Iſidis, verum etiam eiusdem filius haberetur. Ex eodem fonte explicanda loca MINVTII et LACTANTII, §. 7. producta, et quaecunque his ſunt conſona. Inde quoque eſt, quod epitheton *Harpocratis* ἁϐρὸς, *tenellus*, nonnunquam *Oſiridi* ipſi, patri eius, attribuatur, ſicuti in his *Didymaei Apollinis* verſibus apud EVSEBIVM Praepar. Lib. V. c. VII.

Ἴσιδι δ᾽ αὖ Φαρίῃ γονίμοις παρὰ χεύμασι Νείλȣ
Μαςεύειν † οἰςροισιο ἑὸν πόσιν ἁϐρὸν Ὄσιριν.

Iſidi Phariae curae eſt, ad fluenta fertilia Nili
Clangore ſiſtrorum quaerere tenerum ſuum maritum Oſirin.

§. 9. Oſtendimus *Harpocratem* ſymbolum eſſe *Solis*, *in hyberno Solſtitio renouati*, eaque de cauſa fingi νεαρὸν, et ἁϐρὸν, *puellum et tenellum*. Non alia de cauſa Deus ille ipſe, ſemper fere flori Loti inſidens,

Eaque de cauſa Harpocrates ab Aegyptiis pingebatur loto inſidens.

* Sic et ATHENAGORAS pro Chriſtianis p. 24. et IVLIVS FIRMICVS de errore etc. p. 5.

** Miſcellan. Berolinenſ. Tom. VII. pag. 377. 378. etc. 379. etc.

† Malim hic legere Σείστροισι. Nam in his verſibus ſermo eſt de inſignibus Deorum. Siſtrum vero pertinere ad inſignia Iſidis, oppido natum eſt. Et ſiſtra geſtauit etiam Iſis, maritum ſuum quaerens.

dens, ſculpi pingique conſueuerat. Res eſt antiquitatis Aegyptiacae ſtudioſis apprime nota. Sed apponamus tamen PLVTARCHI verba, quibus id docet *de Iſ. et Oſir* p. 355. Οὐδὲ τὸν ἥλιον ἐκ λωτοῦ νομίζουσι βρέφος ἀνίσχειν νεογιλὸν, ἀλλ' οὕτως ἀνατολὴν ἡλίου γράφουσι, τὴν ἐξ ὑγρῶν ἡλίου γινομένην ἄναψιν αἰνιττόμενοι. *Neque putant, Solem infantem recens natum, ex loto extitiſſe: ſed ſic ortum ſolis pingunt, innuentes, quomodo is ex humidis accendatur.* Ad Harpocratem verbis his reſpici, et per ſe intelligitur, et PLVTARCHVS ipſe nos docet in eodem libro p. 378. Τὸν δὲ Ἁρποκράτην, οὔτε θεῶν ἀτελῆ καὶ νήπιον, οὔτε χεδροπῶν τινα νομιςέον. Quorum verborum hic eſt ſenſus. *Etſi Harpocrates fingatur, tenellus admodum, in floribus et germinibus recens e terra prodeuntibus, ab Iſide in lucem editus eſſe, ideoque pingi ſoleat loto inſidens, non tamen exiſtimare oportet, eum inter Deos imperfectum quendam et puellum eſſe, aut plane floribus vel leguminibus accenſeri debere.* Paucis etiam, ſed clare, ſcriptor hic rem eandem deſignat, in libro *de Pythiae Oraculis* p. 400. Αἰγυπτίους ἑώρακας ἀρχὴν ἀνατολῆς παιδίον νεογνὸν γράφοντας ἐπὶ λωτοῦ καθεζόμενον. *Aegyptios vidiſti, orientem ſolem exprimere picto puerulo, qui loto inſidet.* Et quot non, quaeſo, extant nummi atque gemmae, quot non ſigna, aliaque huius generis monumenta antiqua, quorum non poenitendam copiam, in *Harpocrate* CVPERI depictam quilibet ſpectare poteſt, in quibus omnibus, id quod PLVTARCHVS verbo docuit, re ipſa oculis noſtris offertur? Quibus quidem accenſendam eſſe putem gemmam eximiam, quam e theſauro Barberino, publici iuris fecit * CAVCEVS, et ex hoc ** MONTE-

TE-

* MICH. ANGE de LA CHAVSSE dans le grand Cabinet Romain Part. I. num. XXXIII. p. 19.

** MONTFAVCON Antiquité expliquée Tom. II. Planche CXV. fig. 3.

TEFALCONIVS, nam in ea cernitur iuuenis, faſciis toto corpore diſtrictus, loto inſidens, florem perteae in capite gerens, manu vero flagellum tenens. Etſi enim viri illi doctiſſimi, qui nobis gemmae huius copiam fecerunt, in ea Iſidem deſignari augurentur, ego tamen ne dubitare quidem poſſum, cerni hic imaginem *Harpocratis*, adeo omnia, quibus exornata eſt, inſignia, Deum hunc loquuntur. Sed ea de re forte aliquando plura ad *Tabulam Bembinam* dicemus. Hic enim omnia, quae ad Harpocratem ſpectant, diſtincte explicare, ratio inſtituti, et praeſcripti mihi limites, haudquaquam permittunt. Res ipſa igitur certa eſt; verum cur Aegyptiis placuerit, ſymbolo hoc Harpocratem depingere, id nondum recte patefactum, argumentisque firmis ſtabilitum vidi. Equidem PLVTARCHVM intelleximus nos docentem, ſymbolo hoc *ortum ſolis pingi* ab Aegyptiis, aut eos ſic *orientem Solem* exprimere. Et mirifice cum hac illius obſeruatione conſonant, quae de loti indole literis tradiderunt veteres, teſtimonio quoque recentiorum confirmata. Sit nobis inſtar omnium PLINIVS, cuius Lib. XIII. c. 17. haec ſunt verba. *Eſt autem loti nomine et herba, et in Aegypto caulis in paluſtrium genere. Recedentibus enim aquis Nili riguis, prouenit ſimilis fabae — cui fructus in capite papaueri ſimilis. — Mirum eſt, quod praeter haec traditur: ſole occidente papauera ea comprimi, et integi foliis; ad ortum autem aperiri, donec matureſcant, floſque, qui eſt candidus, decidat.* Gemina his habent THEOPHRASTVS Hiſt. Plantar. Lib. IV. cap. 10. DIOSCORIDES Lib. IV. cap. 114. aliique, quos citare longum eſſet. Omnes hi ſcriptores, ſane optimi, etſi non niſi vera perhibeant, eruditorum tamen nonnullis, ac inprimis illuſtri CVPERO, fraudi fuerunt, eosque in avia ſeduxerunt, vt exiſtimarent, *Harpocratem* Aegyptiis ſymbolice deſignaſſe, *quotidianum ſolis exortum.*

Aliud omnio docebunt omnia ea, quae in antecedentibus ex vetuſtis ſcriptoribus obſeruaui, et operoſe ſatis retuli. Neque vero iis repugnare exiſtimanda ſunt, quae nunc de indole loti, ex ſcriptoribus laude dignis in medium attuli. Non nego, puerum loto inſidentem, ſubinnuiſſe ortum ſolis, dummodo id commode et recte explicetur. Verum nego, lotum in eo Aegyptiis viſam eſſe eximium ortus Solis ſymbolum, quod *ſole occidente* illius *papauera comprimerentur, foliisque integerentur, ad ortum vero ſolis aperirentur.* Equidem et hoc argumento eſt, lotum, ad innuendum ſolis ortum, qualiscunque demum intelligatur, ſatis commode adhibitam fuiſſe. Sed vera tamen ratio, ob quam lotus Harpocrati conſecrata fuerit, ipſeque Harpocrates, tanquam loto inſidens, pingi ſoleret, certiſſime haec eſt, quod in Aegypto, loti flores, et alia huiusmodi germina, in locis Nilo tandem denudatis, vti et in ſtagnis et lacubus, circa ſolſtitium hybernum enaſcerentur, eoque idem oriendi, cum Harpocrate anni tempus haberent, vnde credebantur quotidie, ſolem iam renouatum, ſiue Harpocratem, orientem, veluti apertis floribus ſalutare, occidentem vero, floribus compreſſis lugere. Ea enim eſt indoles Aegypti, de qua peregrinatores noſtri hodierni ſatis teſtantur. Et id ipſum non obſcure ſignificat PLVTARCHVS *de Iſid. et Oſir.* p. 377. *Iſin — peperiſſe Harpocratem, ſub ſolſtitium hybernum, imperfectum et tenellum, inter flores et germina, tum primum propullulantia.* Hinc idem obſeruat p. 357. fin. *Horum*, qui idem eſt cum *Harpocrate, nutritum fuiſſe Buti.* Nam ibi, in locis paluſtribus, loti magna copia proueniebat. Vide p. 366. et his adde locum eiusdem auctoris, initio huius tmematis adductum, et nonnihil opera mea illuſtratum. Ex iis quae dixi, tanto luculentius nunc perſpicitur, cur *lotus* non modo

modo *Harpocratis* ſymbolum fuerit; ſed cur illi etiam Deus hic inſidens fingi pingique conſueuerit.

Ex perhibebatur membris mancus et debilis natus eſſe.

§. 10. Poſſemus etiam ſymboli huius, quod nimirum Aegyptii, Harpocratem ſuum, loto veluti affixum pingerent, rationem proferre aliam, ex traditionibus ſacerdotum antiquis pariter petitam. Nam perhibebant illi, Harpocratem non modo tenerum valde; verum etiam * *corpore imperfectum, membrisque imbecillem*, e matre prodiiſſe. Dicebant **, τὸν θεὸν ἐκεῖνον ἀνάπηρον ὑπὸ σκότῳ γένεσθαι, *Deum hunc membris mutilum et mancum, in tenebris natum eſſe.* Hac igitur de cauſa, quod Harpocrates, ob corporis membrorumque debilitatem ſe commode mouere non poſſet, vt videtur, flori illi, in quo a matre editus erat, veluti afflixus fingebatur. Imbecillitatis huius et vitii, quod Harpocrati ab ipſa natiuitate adhaeſiſſe, perhibebatur, partem fuiſſe exiſtimauerim, quod Deus ille puellus, digitum ori ſuo impreſſum, ab eo non dimoueret. Id in pleriſque Numinis huius ſymbolici imaginibus, palam omnes cernere ac obſeruare poſſunt, idem tot veteres de eo teſtantur, et nulla re fere apud Graecos celebrior fuit Harpocrates, quam iſto corporis habitu. Graecis geſtum hunc ita interpretari placuit, tanquam eo Deus ſignificaret, et ſe ipſum ſilentii eſſe tenacem, et id aliis etiam magnopere commendare. VARRONIS haec verba dedimus iam §. 1. *Principes Dei coelum et terra. Hi dei eidem, qui in Aegypto Serapis et Iſis, etſi Harpocrates digito ſignificet, vt ea taceam.* Notus quoque eſt ille OVIDII verſus de *Harpocrate*, Metam. Lib. IX, 691.

Quippe premit vocem, digitoque ſilentia ſuadet.

Vti nec minus, quae AVSONIVS canit Epiſt. XXIV. ad Paulinum v. 26.

* PLVTARCHVS p. 378. eum vocat. ἀτελῆ καὶ νήπιον.
** Idem ibidem p. 373.

Tu velut Oebaliis habites taciturnus Amyclis
Aut tua Sigalion Aegyptius oſcula ſignet.

Sigalionem hic intelligi *Harpocratem*, quem ſilentii Deum crediderunt Graeci, dubium non eſt. Et ita graeci et romani ſcriptores, qui Numinis huius mentionem iniiciunt, ad vnum omnes. Inque horum ſententiam, e philologis noſtris, pedibus eunt doctiſſimi quique. Verum qui ad ea, quae hactenus diſputauimus, animum ſerio aduerterint, mecum, ſpero, ſentient, interpretationem hanc ſimulacri et geſtus Harpocratis, eſſe mere graecanicam, ac ſupra, quam dici poteſt, frigidam, a mente vero ac ſententia Aegyptiorum, longiſſime remotam. Hi enim in Harpocrate ſuo, illam digiti ad os impreſſionem, vitium eſſe, ſed ab ipſa natiuitate tractum, et cui ſubeſſet myſterium, credi volebant. Omnium optime * id nos docet DAMASCIVS, cuius ** iam ſupra verba haec deſcripſi. *Fertur* Heraiscus *ex utero matris prodiiſſe, indice ſilentii digito labiis adhaerente, quomodo et Aegyptii fabulantur, Horum, et ante hunc ſolem natum eſſe.* Fingebant namque Aegyptiorum Antiſtites, Harpocratem ante legitimum tempus, partu abortiuo, imperfectum, mutilum, membriſque valde debilem, inter flores et legumina, recens e terra exorta, ab Iſide matre in lucem editum fuiſſe. Eoque pertinebat, quod digito, ori quippe adnato, recte atque ex animi ſententia vti non poſſet. Niſi opinio me fallit, deſignari id video in ſigno Harpocratis, quod apud CVPERVM p. 26. extat. Ibi enim Deus ille dextram ad os compreſſam gerit, ſiniſtra vero digitis manca apparet. Symbolo hoc Aegyptii ſignificabant, vires Solis, renouati in hyberno ſolſtitio, tenues admodum eſſe, et a nemine tum obſer-

* Video, id etiam ſuboluiſſe IOS. SCALIGERO, Lection. Auſonian. Lib. I. c. 29.
** Lib. II. c. IV. §. 7.

obſeruari aut ſentiri. Etſi adueniat, et re ipſa iam adſit, videtur tamen etiamnum abeſſe.

Inprimis vero pedibus debilis et claudus.

§. 11. Neque tamen inuitus fateor, id quod veteres ex traditionibus Aegyptiorum, de Harpocrate imperfecto, membris mutilo, ac imbecilli commemorant, de partibus corporis inferioribus cumprimis, ac praeſertim pedibus, accipi debere. Diſerta ſunt PLVTARCHI verba in libro *de Iſ et Oſir.* p. 358. vbi ex fabulari Aegyptiorum Theologia iſtud refert, *τὴν ἶσιν μετὰ τὴν τελευτὴν ἐξ Ὀσίριδος συγγενομένȣ τεκεῖν ἠλιτόμηνον καὶ ἀσθενῆ τοῖς κάτωθεν γυίοις, Ἁρποκράτην, Iſin ex Oſiride, qui poſt mortem cum ipſa congreſſus eſſet, ante menſium completum numerum, filium peperiſſe Harpocratem, inferioribus membris debilem.* Et memini, me id alicubi in ſigno quopiam Harpocratis diſtincte obſeruaſſe, etſi, vbinam ſignum illud oculis vſurpauerim, iam recordari nequeam. Laborabat ergo, in fabulis Aegyptiorum ſacris, Harpocrates debilitate pedum notabili, nam *γυῖον*, quod in genere quidem, *membrum* ſignificare nouimus, ſpeciatim de *pede* accipi et manu, opportune CVPERVS monuit pag. 30. Et inde eſt, quod Vulcanus HOMERO ſaepiuſcule dicatur *ἀμφιγυήεις, vtroque pede claudus*, quale quid forte, de Harpocrate etiam, ex Aegyptiorum traditionibus, ſubinnuere voluit PLVTARCHVS. Hic certe eius loco, *Iſ. Voſſio*, viro citra omne dubium eruditionis mirae et rarae; ſed nonnunquam nimis ingenioſo, anſam videtur ſubminiſtraſſe, vt Harpocrati claudicationem attribueret, et non omnino male, dummodo rationibus idoneis id euiciſſet. Ita autem is *Commentario in Catullum* p. 302. *In numiſmatibus, gemmis, et amuletis, apud antiquarios, crebro occurrit imago Harpocratis, ſub ſpecie pueri formoſi, ſed loripedis, et non ſtantis, ſed ἀναβάδην inſidentis floribus loti arboris.* Huc vſque viro ſummo adſtipulor, neque iis haec valde diſſimilia ſunt, quae §. 9. eadem re obſeruabamus.

 Verum,

Verum, ſic iam pergit VOSSIUS. *Illud quoque obſervatione dignum, coelo ab Aegyptiis donatum fuiſſe hunc Harpocratem, et inter coeleſtia relatum ſigna, Nam qui Engonaſin, ſeu ingenicla dicitur, quemque Herculem eſſe Graeci exiſtimarunt, illum Harpocratem eſſe, ex ſententia Aegyptiorum, colligo ex Manilio Libro V.*

* *Nixa genu ſpecies, et Graio nomine dicta*
Engonaſi, ingenicla vides ſub origine conſtat.

Sic liber Gemblacenſis: optimus vero meus Codex non vides, ſed laudes; nempe ſcripſerat Manilius, claudens ab origine conſtat. Claudens, *id eſt claudicans, loripes enim, vt dixi, natus eſt Harpocrates.* MANILIVS itaque ſi uera dixit VOSSIVS, Harpocratem conceptis verbis *claudicantem* vocauit. At diſſimulare nec poſſum, nec debeo, emendationem hanc viri doctiſſimi, iam dudum damnaſſe CVPERVM in *Harpocrate* p. 31. Et nuper Criticorum noſtri aeui in Anglia Princeps, RICH. BENTLEIVS, ad illum Manilii locum, de VOSSII emendatione hunc ad modum iudicauit. *Infirmo eſt talo, claudicatque haec coniectura.* Rationes quibus iudicium ſuum fulcit, apud ipſum lege malim. Deinde ita pergit. *Reſtituo tibi, quod ab auctore venerat*

Nixa genu ſpecies, et Graio nomine dicta.
Engonaſi (ignota facies ab origine conſtat)

Speciem illam, ſeu conſtellationem coeleſtem, quam Graeci ἐν γόνασι dicebant, et MANILIVS *nixam genu ſpeciem* reddidit, Graeci iidem ** Herculem interpretabantur.

* Pag. 128 Edit. SCALIGERI vel v. 645. Edit. Bentlei.

** Vide ERATOSTHENIS cataſteriſmos cap. 4. HYGINVM Poëtic. Aſtronom. Lib. II. cap. 6. *Scholiaſten Germanici* in eius Aratea p. 91. Edit. Sant-Andreanae, et FESTVM AVIENVM, in Arateis p. 26. Edit. eiusdem.

bantur. Eius vero loco putabat VOSSIVS, in ſphaera Aegyptiorum depictum fuiſſe Harpocratem claudicantem. *Nam*, ita vir doctiſſimus, *Chaldaeos et Aegyptios aliis formis et nominibus expreſſiſſe ſigna coeleſtia, certiſſimus teſtis eſt Hero in Aſtronomicis.* Neque eſt, vt inficias eam, figuras ſignorum et conſtellationum coeleſtium, in ſphaera Aegyptiaca, ſaepe non leuiter diſcrepaſſe a figuris Sphaerae Graecanicae. Res haec nimis nota eſt et teſtata. Sed quis VOSSIO aperuit, Aegyptios, loco Herculis Graeci, τῶ ἐν γόνασι, pinxiſſe in Sphaera ſua *Harpocratem claudicantem?* Nam MANILIVM tale quid dicere non voluiſſe, quale ſibi vir doctus tantum ſingit, BENTLEIVS abunde docuit. Quod ſi quis vero ea inſuper, quae Libro hoc II. cap. III. §. 11. et 10. ex traditionibus Aegyptiorum, de Hercule ipſorum, commemorauimus, relegere et attente perpendere dedignatus non fuerit, facile mihi, credo, largietur, ſignum Herculis genu nixi coeleſte, in Aegypto excogitatum fuiſſe, et ab Aegyptiis mutuo ſumſiſſe Graecos. Hic igitur Sphaera Aegyptiorum Graecanicae diſſimilis non erat.

§. 12. Magnum VOSSIVS, ex ipſo *Harpocratis* nomine Aegyptiaco, cauſae ſuae praeſidium conciliare potuiſſet, ſi veram nominis iſtius rationem perſpectam habuiſſet. Nam, quod §. 3. multis euicimus, *Arpochrat*, et addita terminatione graeca, *Arphocratos*, vel, vti communius nomen illud ſcribitur, *Harpocrates*, Aegyptiorum lingua nihil aliud ſignificat, quam *pede claudicantem.* Vtrum vero ſacerdotes Aegyptii, Harpocratem ſuum, vere et proprie claudicaſſe, perhibuerint, non equidem facile dixero, neque etiam crediderim, quaeſtionem hanc, ſiue ex monumentis antiquis, etiam num reſiduis, ſiue ex teſtimoniis ſcriptorum priſci aeui, definiri ac penitus componi poſſe. Et profecto ea in re tantum momenti

Id quod ex ipſo Harpocratis nomine probatur, et aliunde confirmatur.

menti ſitum quoque non eſt. Id ſatis ſcimus, Harpocrati notabilem pedum debilitatem fuiſſe affictam, tanquam qui, aut pedem plane non promouere, aut ſaltem nonniſi gradu lento tardoque procedere potuerit, ſiue hoc claudicationem velis dicere, ſiue nomine alio appellare. Subinnuebat hoc ex mente Aegyptiorum, tardum ſolis motum et progreſſum in Solſtitio hyberno. Id ipſum alio nonnunquam, ſed conſimili fere ſymbolo, in ſignis Harpocraticis, ſignificare ſolebant ſacerdotes. Meminit illius HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. II. c. 3. Δύο πόδες συνημμένοι καὶ βεβηκότες, δρόμον ἡλίου τὸν ἐν ταῖς χειμερίαις τροπαῖς σημαίνουσι. ***Duo pedes ita coniuncti, tanquam non duo eſſent, ſed vnus, et ſic gradum promouentes, Solis curſum, in Solſtitio hyberno ſignificant.*** Vides, ſymboli huius rationem eandem eſſe, quam prioris. Cuius enim pedes ita ſunt adunati, vti hic depinguntur, is curſum certe citius non abſoluet, quam claudicans. Hoc vero ſigillatim de Harpocrate dici, tum ex dictis ſatis pateſcit, tum etiam in *Tabula Iſiaca*, quod * iam pridem monui, diſtincte et ſcite depictum cerni poteſt. Symbolicae huic Harpocratis picturae, lucem non mediocrem adfert fabula illa ſacerdotum, de Ioue Ammone, allegorica, quam ſupra retuli, cap. II.

§. 9. Illiusque hoc eſt argumentum. ***Iupiter cum aliquando, pedibus inter ſe coniunctis et adunatis recte progredi non poſſet, eaque de cauſa prae pudore in ſolitudine vixiſſet: Iſis diſſectis et diductis iis membris, greſſum ei expediuit.*** In hoc apologo ***Iupiter*** eſt ***Sol***, nam vbi is ſignum arietis contigerat, ab Aegyptiis nomine ***Ammonis***, vel ***Iouis***, ſolenniter in Aegypto colebatur. ***Soli*** huic, vel ***Ioui***, pedes principio dicebant fuiſſe indiſcretos, connatos veluti et adunatos, vt commode progredi integrum ipſi haud eſſet. Hic eſt

* Miſcellanea Berolinenſia Tom. VII. p. 378. 379.

eſt Sol *Harpocrates*, in Solſtitio hyberno, poſt renouationem, ac renaſcentiam, principio *pede claudus.* Vbi vero incrementa lucis ſolaris atque caloris, omnibus manifeſtiora enaſcerunt, et iam maiorem in modum ſentiuntur, circa Aequinoctium vernum, greſſus ei eſt expeditus, vocabaturque tum ab Aegyptiis *Amun.* Hanc auſim dicere, eſſe veram nominis *Harpocrates* interpretationem, et genuinam claudicationis, quae in illo notatur, explicationem.

Ratio, cur Harpocrati affingeretur claudicatio, explicatur.

§. 13. Cur vero *Harpocrati*, id eſt *Soli* hyberno renato ac renouato, tributa fuerit claudicatio, ſcientiae Aſtronomicae ſtudioſi omnium optime exponere nobis poſſunt. Ex eorum praeceptis, PLVTARCHVS in librum *de* animae procreatione e Timaeo* haec tranſcripſit p. 1028. Τοῦ δὲ ἡλίου περὶ τὰς τροπὰς ἐλάχιστα, καὶ μέγιστας περὶ τὰς ἰσημερίας, ἔχοντος κινήματα, δι' ὧν ἀφαιρεῖ τῆς ἡμέρας, καὶ τῇ νυκτὶ προστίθησιν, ἢ τοὐναντίον. *Cum autem motus Solis circa Solſtitia ſint minimi, maximi vero circa aequinoctia, quibus diei quantitas augetur, noctis vero minuitur, aut vice verſa.* Audiamus GEMINVM, Aſtronomum non infimi nominis, in *Elementis Aſtronomiae*, doctrinam hanc verbis ſequentibus tradentem. Ea breuitatis ſtudio, e graeco latine verſa hic appono*. *Incrementa dierum et noctium, non ſunt in omnibus ſignis aequalia; ſed circa Solſtitia omnino ſunt parua, atque inſenſibilia: ita, vt fere usque ad dies 40. eadem magnitudo dierum et noctium permaneat. Nam et accedens, et rurſus diſcedens Sol a punctis Solſtitialibus, efficit inſenſibiles, ſecundum latitudinem, acceſſus, vt conuenienter, vsque ad praedictam dierum multitudinem, quoad ſenſum, ſolis mora fiat.* Alia ad hanc rem facientia e veterum ſcriptis allata inuenientur Lib. II. cap. II. §. 9. quibus adiici

* PETAVII Vranologiam p. 25.

adiici poterit CLEOMEDES de Meteoris Lib. I. cap. 6. Ex recentioribus vnicum tantum his addo ROBERTVM BALFOREVM, eruditum inprimis Cleomedis Commentatorem, qui in obſeruationibus ad illum p. 182. ita ſcribit. *Sol itaque in Zodiaco, per medios parallellos iter faciens, veluti per ſemitam ductam magis ac directam expeditius currit; ſed propter Tropicos, (Solſtitia) ſiue ad eos accedit, ſiue recedit propter obliquos viarum flexus, longius moratur, et aliquot diebus ante puncta reuerſionum, et totidem poſt ea, in tropicis quaſi haerere et conſiſtere videtur, quo fit, vt toto eo tempore, dierum magnitudines, eaedem permanere videantur.* Vides, cur Sol, in hyemali Solſtitio renatus, et mundo dehinc noua beneficia et commoda pollicitus; ſed moras tamen nectens, atque ſperatam lucis vſuram et copiam etiamnum differens, Aegyptiis *Harpocrates* vel *pede claudus* dictus fuerit. Inficias quidem non eo, cultum Harpocratis, in Aegypto, infimae vetuſtatis fuiſſe (§. 2.) quo tempore doctrina de ſolſtitiis vix ac ne vix quidem videtur ita fuiſſe exculta, atque eam GEMINVS et BALFOREVS exponunt. Neque etiam id ſignificare hic volui, etſi tamen obſeruationes Aſtronomicas in Aegypto multo putem fuiſſe antiquiores, et maioris etiam momenti, quam vulgo exiſtimatur. Quicquid vero ſit, res ipſa haec, Solem, poſtquam lux eius per aliquot menſes, decrementa ſucceſſiua ſuit paſſa, reuerti ad nos, nouamque lucis copiam tum nobiſcum communicare; ſed reuerſionem eius eſſe tardigradam et morarum plenam, latere ipſos non magis poterat, quam gentes terrae reliquas omnes, quae ex diuturna experientia diſcere id ſatis potuerunt. An non credibile eſt, homines, lucis calorisque ſolaris cupidos, ac morae, quam trahebat, impatientia ductos, ſaepe ita cogitaſſe, vt Poëta de luce diurna canit.

Phoſphore redde diem, quid gaudia noſtra moraris.
Caeſare venturo, Phoſphore redde diem.

Quid

Quid igitur mirum, quod ſolem voto tardius aduentantem, et gaudia deſiderata diu denegantem, aut de die in diem differentem, appellarent *pede claudum* ?

§. 14. Cum ſymbolicus ille de Sole loquendi modus, quem in Aegyptiis obſeruauimus et explicuimus, rei ipſi et experientiae tam bene conueniat, mirandum profecto non eſt, quod etiam aliae gentes, licet barbarae, in cogitationes, his admodum ſimiles, inciderint, quae etiam in Theologiam ipſorum antiquam, ad viciſſitudines naturae in mundo annuas, fere totam attemperatam, ſeſe inſinuarunt. Gemina certe iis, quae de Harpocrate Aegyptio obſeruauimus, ſunt, quae ex Phrygum et Paphlogonum Theologia nos docet PLVTARCHVS, *de Iſide et Oſir.* p. 378. *Φρύγες τὸν θεὸν οἰόμενοι χειμῶνος καθεύδειν, θέρους δὲ ἐγρηγορέναι, τότε μὲν κατευνασμοὺς, τότε δὲ ἀνεγέρσεις βακχεύοντες, αὐτῷ τελοῦσι.* Παφλάγονες δὲ καταδεῖσθαι καὶ καθείργνυσθαι χειμῶνος, ἦρος δὲ κινεῖσθαι καὶ ἀναλύεσθαι φάσκουσι. ***Phryges deum*** Solem, ***opinantes hyeme dormire, aeſtate vigilare, hyeme ſopitiones ei, aeſtate excitationes, bacchando celebrant. Paphlagones vinciri eum atque coërceri hyeme, vere moueri et ſolui aiunt.*** Num, obſecro, doctrina haec Paphlagonum Phrygumque de Sole ſymbolica a traditionibus Aegyptiorum de Harpocrate, et Ioue Ammone, vel hilo differt ? Superſunt huius generis alia, in fabulis ſacris variarum gentium de Diis ſuis. Sed tempus eſt, vt diſputationi huic paulo longiori nunc tandem finem imponam.

Aegyptiorum hac in re cum gentibus aliis conſenſus.

CAP.

CAP. VII.

De Mendete, Esmuno, et Antaeo, ſiue Pane Aegyptiorum.

§. 1.

Mendetem, Numen Aegyptiorum, cuius Symbolum erat hircus, Graeci Panem interpretantur.

Vt librum hunc, de Diis Aegyptiorum, quorum reſpectus ad ſolem eſt, rite abſoluam, vnum hoc ſupereſſe mihi arbitror, vt, quae ad explicandum et illuſtrandum *Mendetis*, ſiue *Panis* Aegyptiorum Numen facere mihi videbuntur, nunc adiiciam. Et nomen quidem *Mendes*, ita Numen illud vocatur, originis Aegyptiacae eſſe, nemo diffitetur. In eo quoque magnus eſt ſcriptorum veterum conſenſus, *Mendes* tale eſſe Aegyptiorum Numen, quod Graeci *Panem* interpretentur. Plerique, qui id nos docent, addere ſolent, nomine iſto Aegyptiaco *Mendes*, deſignari non modo *Panem* Deum; ſed etiam *hircum* animal, eo quod in Praefectura Mendeſia, hircus Dei huius fuerit ſimulacrum, ab incolis impenſa religione cultum. HERODOTVS Lib. II. cap. 46. καλέεται δὲ ὅτε τράγος, καὶ ὁ Πὰν αἰγυπτιστὶ μένδης. *Vocatur autem et hircus et Pan, Aegyptiace Mendes.* Auctor *Etymologici magni*, in voce Μενδήσιος. Μένδης λέγεται παρ' αἰγυπτίοις ὁ Τράγος. *Mendes hircus dicitur apud Aegyptios.* SVIDAS in voce Μένδην. Οὕτω καλοῦσι τὸν Πᾶνα αἰγύπτιοι, ὡς τραγοπρόσωπον. Τῷ καὶ τὸν τράγον τῇ αὐτῶν διαλέκτῳ οὕτω καλεῖν. *Mendem Aegyptii dicunt Panem, vt qui vultu ſingatur hircino. Nam hircum lingua eadem ſic quoque nuncupant.* NONNVS, quisquis demum auctor ille fuerit, in collectione hiſtoriarum ad Gregorii Nazianzeni inuectiuas in Julianum Lib. II. hiſt. 27. p. 169. Edit. graec. Eton. Τὸν πᾶνα Μένδητα

καλοῦσιν

καλῦσιν οἱ αἰγύπτιοι, διὰ τὸ καὶ τὸν τράγον τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ Μένδητα καλεῖν. Ὁ δὲ Πὰν τραγοπρόσωπός ἐστι. Σέβονται ὖν ὗτω τὸν Μένδητα τῦτον, ἤτοι τὸν Πᾶνα, ὥστε μηδὲ γεύεσθαι αἰγων, διὰ * τὸ εἶδος ἔχειν τῶν αἰγῶν τὸν Πᾶνα, τὸν αὐτῶν θεόν. *Aegyptii Panem vocant Mendetem, quoniam lingua ipſorum Mendes hircum ſonat. Pan vero hic hircinam faciem habet. Et tanta religione Mendetem hunc ſiue Pana colunt, vt etiam a capris omnino abſtineant, quod nempe Deus ipſorum formam caprinam habeat.* Si quis praeter allata, etiam plura deſideret, inueniet ea copioſe congeſta** a BOCHARTO, virisque doctis aliis. Ex his igitur veterum teſtimoniis, colligere eſt, 1) Aegyptios vetuſtos Deum coluiſſe, lingua patria *Mendes* vocatum, quem Graeci *Panem* interpretari conſueuerint. 2) Dei huius ſimulacrum, a Mendeſiis ſancte cultum, fuiſſe hircum viuum, in cuius honorem, incolae Praefecturae Mendeſiae, ab hircis et capris penitus ſe abſtinuerint, et animalia haec, tanquam Numini ſuo tutelari, ſingularem in modum conſecrata, vehementer reueriti ſint. 3) Deum vero illum nomine *Mendes* cultum fuiſſe, eo quod *Mendes* hircum ſonet, animal, quod Aegyptii exiſtimabant viuum quoddam huius ſui Dei ſimulacrum.

§. 2. Poſtremum hoc ante dimittere non poſſum, quam propius excuſſero, et ſub examen vocauero. HERODOTVS deceptus, neſcio quo errore, primus memoriae prodidit, *Mendes* lingua Aegyptiorum ſonare *hircum*, forte quia nouerat hircum ſacrum Mendeſiorum, appellari nomine Dei, *Mendetem*, viuam quippe eius imaginem. Hic videtur eſſe fons erroris, in

Mendes Aegyptiis hircum non ſignificat; ſed eſt nomen Dei ſymbolicum.

* Locum hunc nonnihil vitioſum, ita correxi.

** BOCHARTVS Hierozoic. Part. I. Lib. II. c. 43. cui iunge HOLSTENII notas in Stephanum p. 204. b. et MARSHAMI Canonem Chron. p. 65. 66.

in quem pater ille hiſtoriæ, Graecos reliquos fere omnes induxit. Secutus eſt hoc KIRCHERVS, qui magnam linguae Copticae ſcientiam prae ſe tulit, in qua tamen re ipſa hoſpes plane erat. Is enim in *ſcala magna*, ſiue Dictionario Coptico-Arabico, pag. 164. fidenter ſcribere auſus eſt. ⲠⲒⲘⲈⲚⲆⲎⲤ, *hircus*, tanquam id in Codice Petri Vallenſis inueniſſet. Auctoritate *Scalae* huius Kircherianae permotus BOCHARTVS, ſcribere quoque non dubitauit*. *Nempe* ΜΕΝΔΗC, *vnde oppido et Nomo fuit nomen*, *Aegyptiace bodieque hircum ſonat.* Et quis miretur, his alios etiam eruditos aures praebuiſſe patulas. Certum tamen eſt, vocem talem ΜΕΝΔΗΣ, nuſpiam in vllo Coptorum Scripto antiquo legi aut inueniri. In verſione librorum S. Scripturae, Vet. et Noui Teſtamenti, τράγος, *hircus*, ſemper a Coptis redditur ⲂⲀⲢⲎⲒⲦ, (*Bareit*) Leuit. IV, 23. Num. VII, 16. Hebr. IX, 12. 13. 19. *Capra* vero, αἶξ, ab iisdem vertitur ⲂⲀⲈⲘⲠⲒ, (*Baempi*) Leuit. III, 12. IV, 28. Hebr. XI, 37. Id vero hic ante omnia animaduertendum arbitror, quod priſcis Aegypti incolis, litera Ⲇ prorſus incognita atque inuſitata fuerit. Neque extat in Coptorum libris vox vlla, originis verae et genuinae Aegyptiacae, in qua litera illa compareat. Inuenitur in illis tantum, quas Aegytii a Graecis tractas, vſu diuturno ſuas fecerunt, et quas linguae vtriusque probe perito, a vere Aegyptiacis diſcernere, facillimum eſt. Cumque alia porro, certiorque vocis *Mendes* ſignificatio et etymologia oſtendi poſſit, illius prioris cordati peritique iudices, nullam profecto habebunt rationem, vt quæ ſtudioſum veritatis indagatorem, perturbare tantum, inque deuia ſeducere apta nata ſit. Solenne eſt Graecis, linguae Aegyptiacae inex-

* *Hierozoico* Part. I. col. 641.

inexpertibus, et veram indolem Theologiae illius gentis ignorantibus, ſimiles plures, etiam in aliorum Deorum nominibus, committere errores. Sic nugantur, *Bubaſtin* Aegyptiis dici *felem*, quia illi *Bubaſtin* ſuam felis ſpecie fingebant. Pari modo nobis perſuadere conantur, *Anubim* Aegyptiace ſonare *canem*, non alia de cauſa, quam quod Dei huius in Aegypto ſymbolum eſſet *canis*. Poſtremum hunc de Anubide, popularium ſuorum errorem correxit PLVTARCHVS, etſi ipſe graecus, in libro *de Is et Oſir.* p. 355. *Etenim nomen, quod* Aegyptii *tribuunt Mercurio* (Anubidi) *proprie non canem ſignificat, ſed ob cuſtodiendi et vigilandi ſtudium, quod cani ineſt, ac ſapientiam — hoc animal callidiſſimo Deorum accommodant.* Sapienter, et ipſa veritate duce, iſtud pronuntiauit auctor optimus, etſi tamen dubitari queat, vtrum indolem genuinam ſymboli illius, de qua loquebatur, aſſecutus fuerit, in quod alio loco inquiremus. Eundem vero plane ad modum, iudicandum eſt de nominibus *Bubaſtis*, *Mendes*, et ſimilibus. Certum igitur firmumque eſto, *Mendes* Aegyptiis non dici *hircum*, ſed eſſe nomen Symbolicum Numinis Aegyptiorum ſancti, etſi tamen Numinis huiuſce ſymbolum voluerint eſſe hircum, cuius rei rationem mox ſuo loco aperiemus.

§. 3. Ex locis veterum, §. 1. allatis, colligere licet, aliquos eorum exiſtimaſſe, *Mendetem* Aegyptiorum, faciem tantum habuiſſe hircinam, quae corpori formae humanae, aut alicuius animalis, pingi ac ſuperimponi potuerit. Id autem, vt cum veritate congruat, non ſine grano ſalis accipi debet. A more Aegyptiorum alienum non eſt, vt credamus, priuatos Dei huius cultores, ſimulacra eius domeſtica ſibi finxiſſe, aut totum hirci corpus, aut caput eius tantum repraeſentantia, qualia etiam cadaueribus defunctorum, condiendis ac ſepeliendis adiungi ſolebant. Et

Mendetis in Praefectura Mendeſia culti, ſimulacrum erat hircus viuus.

in aliis quoque, extra Praefecturam Mendeſiam, Templis, vbi id ſacerdotes e re ſua arbitrabantur, potuit, non hircus viuus, ſed hirci aliquod ſignum pictum aut fictum, vel ſtatua, facie hircina inſignis, adorationi populi offerri. Sedes propria Deo huic *Mendeti*, cultuique eius dedicata erat Praefectura Mendeſia in Aegypto inferiori, in cuius metropoli Thmui, quae et a Numine tutelari Mendes dicebatur, Templum in eius honorem conſtructum erat, magnitudine et ſplendore inclytum, † cuius hodieque ſuperſunt rudera ſatis ampla. Hic igitur *Mendes* religioſiſſime colebatur. Et ſimulacrum Dei in hoc Templo, magna veneratione adoratum, hircus erat viuus. In huius vero gratiam, vt honos ipſi haberetur tanto maior, omnia iſtius generis animalia, et hirci et caprae, ſacroſancta reputabantur, vt proinde illorum carne veſci, ſummum eſſet piaculum. Eam ob cauſam Mendeſiorum nummi, non hirco tantum; ſed et capra ſignatos videmus. Talis mihi nunc in IOH. VAILLANTII Aegypto Numiſmatica p. 209. occurrit, etſi editor celeberrimus, in eo hircum ſibi deprehendiſſe viſus ſit. Quo diligentius vero nummi huius ectypum inſpicio, eo certior fio, non hircum, ſed capram, oculis noſtris obiici. Cuius rei, qui nummi huius, ſub Hadriano Imp. percutiendi auctores fuere, rationes videntur habuiſſe ſingulares, quas nonniſi diuinando aſſequi poſſumus. Nam etſi Mendeſiorum leges, capras e hircis genitas, hircorumque vxores, in gratiam *Mendetis*, iuberent ſacras eſſe et haberi, maior tamen erat hirci reuerentia. Et verum *Mendetis* ſymbolum, non capra erat, verum hircus, idque nitebatur rationibus ſacrorum, quas infra exponemus. Id et HERODO-

† Le P. SICARD, dans les nouveaux Memoires des Miſſions, Tom. VII. p. 167. Vide et P. LVCAE hiſtoriam peregrinationis vltimae Part. I. p. 286.

RODOTVS obſeruat Lib. II. cap. 46. Σέβονται δὲ πάντας τοὺς αἶγας οἱ Μενδήσιοι, καὶ μᾶλλον τοὺς ἔρσενας τῶν θηλέων. *Mendeſii venerantur omnia animalia caprini generis; ſed capros tamen mares plus quam foeminas.*

§. 4. Eſt aliquid prorſus ſingulare, et alias fere inauditum, quod de hirco Mendeſiorum, in Templo Thmuetano, diuinis honoribus culto, Scriptores quidam, et ſane ex antiquioribus, memoriae prodiderunt. Et credi profecto non poſſet, vſque adeo leges pudoris violat, niſi id teſtarentur ſcriptores optimi, quorum fides in dubium vocari nequit. Ego, quoniam res haec ad intelligendam veram Numinis huius indolem aliquid confert, ea tantum veterum teſtimonia hic apponam, quae Theologus laudatiſſimus, magnumque Galliae ſuae ornamentum, SAM. BOCHARTVS* in Hierozoico mihi ſubminiſtrat. Nempe Thmui in Templo Mendetis, mulieres hirco huic ſe ſubmittebant. Tempore PINDARI Poëtae, qui annis circiter quingentis ante Chriſtum floruit, fama huius rei, in Graecia videtur fuiſſe percelebris, quod hi epici verſus teſtantur, a STRABONE allati Lib. XVII. p. 551.

De illius conſuetudine cum mulieribus mira narrant veteres.

Μένδητα παρὰ, κρημνὸν θαλάσσης
Νείλου κέρας, αἰγίβατοι
Ὅθι τράγοι γυναιξὶ μίσγονται.
Mendetis ad vicina mari praecipitia,
Cornuque Nili extremum, qua ſalax caprae
Maritus humanam audet inire foeminam.

Aetate STRABONIS, qui verſus hos ſeruauit, conſuetudo tam pudenda abrogata dudum erat. Etſi is enim Aegyptum totam peragraſſet, rei tamen huius, tanquam mirandae, ex PINDARO tantum meminit. ARISTIDES Rhetor, in *Aegyptio* (p. 96. a. Edit.

 graec.

* Parte I. Lib. II. cap. LIII. col. 642.

graec. Florent.) Pindarum mendacii quoque reum peragit, ſed ex eo tantum, quod Mendetem vrbem ad praecipitia maris locet, cum ſit mediterranea. Pindaro notum erat oſtium Nili Mendeſium, quod *κέρας*, *cornu* vocat, ſicuti THVCYDIDES Lib. I. p. 72. Edit. Wechel. idcoque arbitrabatur, vrbem hanc imminere mari. Rem ipſam vero, quam de Mendeſia vrbe PINDARVS narrat, falſi ARISTIDES minime coarguit. Et certe, quo tempore Aegyptus Perſiae regibus parebat, conſuetudo illa nondum ſublata erat. De ea enim HERODOTVS teſtatur Lib. II. c. 46. Ἐγένετο δ' ἐν τῷ νομῷ τούτῳ ἐπ' ἐμεῦ τοῦτο τὸ τέρας· γυναικὶ τράγος ἐμίσγετο ἀναφανδόν. Τοῦτο ἐς ἐπίδειξιν ἀνθρώπων ἀπίκετο. *In Praefectura Mendeſia contigit hoc mea memoria prodigium: Hircus cum muliere coiit propalam, huiusque rei videndae hominibus copia facta eſt.* Si porro PLVTARCHO credimus, ſpectaculum adeo abominandum, eius etiamnum aetate, in Aegypto infrequens non erat. Ita enim ſcribit in *Gryllo* p. 989. Ὁ Μενδήσιος ἐν Αἰγύπτῳ τράγος, λέγεται πολλαῖς καὶ καλαῖς συνειργνύμενος γυναιξὶν, οὐκ εἶναι μίγνυσθαι πρόθυμος, ἀλλὰ πρὸς τὰς αἶγας ἐπτόηται μᾶλλον. *Mendeſius in Aegypto caper, incluſus cum multis ac formoſis mulieribus, ad congreſſum procliuis non videtur, ſed capras deſiderat.* Verum haec forte PLVTARCHVS, apud ſcriptorem antiquiorem lecta, ad ſua tempora tranſtulit, ceu etiamnum recepta. Perſpici etiam ex his poteſt, quam antiquus fuerit turpis ille et deteſtandus hirci Mendeſii, in Aegypto, cultus. Neque etiam a veri ſpecie adeo abhorret, quod * viris doctiſſimis placere

* BOCHARTVS Hierozoico Part. I. col. 641. MARSHAMVS Canone Chronico p. 162. SPENCERVS de Legibus Hebr. Lib. III. p. 474. Edit. Belgic. CLERICVS in Leuit. XVII. 7.

placere video, cultum *Mendetis* in Aegypto, exitu Iſraëlitarum ex eadem regione extitiſſe antiquiorem, cum Lex Moſaica Leuit. XVII, 7. eum abominetur, et abolitum velit. Sed haec ſuo loco nunc relinquo.

Ratio indicatur, ob quam Graeci Mendeta Panem interpretentur.

§. 5. Quamobrem antiquiſſimum hoc gentis Aegyptiacae Numen, Graeci ſemper interpretentur *Panem* coniectu difficile non eſt. Fauet eorum interpretationi, forma Numinis, ſpeciesque externa. Pan enim Graecorum * hircinis cornibus pedibusque et cauda etiam fingebatur. Quam ſimilis *Pani* huic fuerit Aegyptiorum *Mendes*, pluribus exponere opus non eſt. Hanc ſimilitudinis, inter Numen vtrumque rationem videmus HERODOTO etiam obſeruatum Lib. II. c.46. Accedit ad hoc, quod Graeci *Panem* ſuum † *ſpermaticum*, ideoque †† ſalacem, et libidinis ſtimulo incenſum finxerint. In quo, quam bene illi cum Aegyptiorum *Mendete* conueniat, ex §. 4. conſtare potuit et ſequentia luculentius docebunt. Si tamen haec, quae dixi, excipias, in ceteris maximum eſt, inter gentis vtriusque Numen, diſcrimen. In ** vulgari Graecorum Theologia, *Pan*, montium, nemorum, ac ſpeluncarum cuſtos, cum comitibus Satyris ac Faunis, numero Deorum maiorum excluſus, honore et cultu Semideorum contentus aeuum agere debuit. Aſt Mendeſii in Aegypto, Deum ſuum tutelarem, inter

* LVCIANVS in Dialogo Panis & Mercurii, Edit. Salmur. Tom. I. p. 175.

† In Epigrammate *Anthologiae* Lib. IV. cap. XIII. 476. Edit. Wechel. dicitur Pan ὁ πολύσπορος, *ſemine abundans*. Adde PHVRNVTVM de Nat. Deor. cap. 27.

†† EVSTATHIVS in Iliad. Α. p. 827. circa med. Πᾶνά φασι τὸν καταφερῆ (ita legendum) καὶ συνουσιαστικόν. *Panem dicunt ſalacem, & ad coitum procliuem.* PHVRNVTVS loc. cit.

** Nam doctrina de *Pane* Orphica, et vetuſtiorum in Graecia Theologorum, eadem fere erat cum Aegyptiaca, ex

primos principesque Deos ſemper connumerarunt, eundemque apud alios etiam Aegyptos, ſummo in honore, nullo non tempore, habitum fuiſſe, teſtimoniis veterum fide dignis conſtat. Teſtem do HERODOTVM, qui Lib. II. c. 46. haec refert. *Pana inter octo Deos Mendeſii numerant, quos octo aiunt priores duodecim diis extitiſſe* A Mendeſiis, qui Numen *Mendetis*, ſub hoc nomine, primi videntur reveriti, cultus eius poſtea ad alios quoque Aegyptios tranſiit. Quod ſcriptor idem in his innuere videtur c. 145. *Apud Graecos nouiſſimi Deorum eſſe cenſentur Hercules Bacchus et Pan. At apud Aegyptios, Pan vetuſtiſſimus eſt, etiam ex octo Diis, qui primi dicuntur.* Et cui rerum harum ſtudioſo ignota eſſe poteſt *Panopolis*, vrbs quondam ſuperioris Aegypti celeberrima et maxima, cui a Pane, ſumma hic religione culto, nomen inditum eſt? Nolo tamen diſſimulare, ſic mihi videri, *Panem* in hac Aegypti ſuperioris vrbe cultum, ab hirco Mendeſio inferioris Aegypti aliqua ratione diuerſum fuiſſe, cuius meae ſuſpicionis rationem infra reddam. Succurrit nunc, quod haud ita pridem legi * in itinerario, viri de antiquitatibus Aegypti praeclare meriti, RICH. POCOCKII, ipſi, dum rudera Templi cuiuſdam antiqui, in Aegypto ſuperiori, forte Crocodilopolitani, auidis oculis luſtrat, viſum quoque fuiſſe ſignum viri cuiuſdam, cui caput hircinum impoſitum erat, indicio manifeſto, in illo Templo, *Mendetem* quoque honores habuiſſe diuinos, cultumque. Et quid pluribus opus eſt? quando DIODORVS, qui ipſe totam

qua & profluxerat. Illius aliquas reliquias videbis in Hymno, qui ORPHEO tribuitur, in Panem. Adde PHVRNVTVM de nat. Deor. cap. 27. et DAMASCIVM, in WOLFFII Anecdotis Graecis Tom. III. p. 255.

* Tomo primo, ſiue *Obſeruations on Aegypt.* p. 12.

tam Aegyptum perreptauerat, teſtatur Lib. p. 16. *Pana in praecipua apud Aegyptios veneratione eſſe, eique ſimulacra in omni paſſim fano conſtructa eſſe*, et eodem libro p. 78. extr. 79. *Sacerdotes, ad quos iure haereditatis a patribus ſacerdotia perueniunt, in Aegypto, iſti Deo primum initiari.*

§. 6. Tantus hic tamque ſanctus Aegyptiis Deus, quidnam re ipſa deſignat? cuius rei ſymbolum hircus ille Menedeſius fuit? aut quidnam in eo populum venerari iuſſerunt ſacerdotes? Voluerunt nempe illi hirci emblemate adumbrare *vim ſatiuam* et *genitiuam*, quae in natura obſeruatur: vel fuit hircus ille ſymbolum ſacrum foecunditatis et fertilitatis, qua mundus noſter conſeruatur ac perpetuatur. SVIDAS paucis id complectitur in articulo Μένδην. Τιμῶσιν αὐτὸν, ὡς ἀνακείμενον τῇ γονίμῳ δυνάμει — ὀχευτικὸν γὰρ τὸ ζῶον. *Hircum Mendeſium colunt Aegyptii, eo quod virtuti prolificae ac genitiuae conſecratus eſt. — Nam animal hoc coitus valde cupidum eſt.* Iungendus huic NONNVS in Collectione hiſtoriarum ad Gregorii Nazianzeni inuectiuas, Lib. II. c. 28. p. 169. extr. 170. Λέγουσι δὲ οἱ Αἰγύπτιοι, τῆς μίξεως ἔφορον εἶναι τὸν Πᾶνα. ἔνθεν καὶ τραγοσκελῆ αὐτὸν ποιοῦσι διὰ τὸ καταφερῆ εἶναι τὸν τράγον περὶ μίξεις, ὃν καὶ καλοῦσιν Αἰγύπτιοι Μένδητα. *Aegyptii dicunt, Panem eſſe Praeſidem coitus: vnde etiam eum cruribus hircinis fingunt, quoniam hircus ad Venerem procliuis eſt. Aegyptii eum Mendetem vocant.* Neque rem hanc praetermittere potuit HORAPOLLO, qui ſymbolum hoc Aegyptiorum ita explicat, *Hieroglyphic.* Lib. II. c. 48. Αἰδοῖον δὲ ἀνδρὸς πολυγόνου δηλοῦντες, τράγον ζωγραφοῦσιν — τράγος γὰρ ἑβδομαῖος μετὰ τὴν γένεσιν γενόμενος, ὀχεύει — βιβάζει δὲ πρῶτον τῶν ἄλλων ζώων. *Genitalia viri admodum foecundi ſubindicaturi, hircum pingunt — hircus enim ſeptimo iam a natiuitate die congreditur. — Prius omnino*

Mendes Aegyptiis ſymbolum erat facultatis ſatiuae et genitiuae, quae in Natura cernitur.

ac celerius ceteris animantibus coit. Quis non perſpiciat, hanc eſſe rationem, quod mulieres Mendeſiae, etiam honeſtae et pudicae, hirco deo ſuo tutelari, ſed adeo in Venerem prono, atque foecunditatis omnis auctori, corpora ſua ſubmittere non vererentur, eumque hac ſua patientia ſibi propitium reddere crederent, idque etiam honori ſibi ducerent. Vide §. 4. Quid enim religio prava et veſana non potuit ſuadere malorum? Accedat vltimo loco, hoc DIODORI *Siculi* teſtimonium, ex Lib. I. p. 78. 79. *Hircum ob genitale membrum, inter Deos Aegyptii retulere, — animal enim hoc in Venerem eximie propenſum eſſe ferunt, et membrum illud corporis, generationis inſtrumentum, honore cultuque dignum, quod ab eo natura animantum ortum ſuum deriuet — Sacerdotes, ad quos iure haereditario, ſacerdotia a patribus perueniunt, in Aegypto iſti Deo primum initiantur.* Idem diligentiſſimus ſcriptor dixerat p. 16. *Pani ſimulacra in omni paſſim fano*, per Aegyptum, *conſtructa eſſe.* Non vero apparet ex ruderibus Templorum, quae paſſim in itinerariis peregrinatorum delineata proſtant, figuram hirci frequenter adeo occurrere, atque DIODORVS perſuadere nobis voluit. Sed non erat vllum Templum, in quo non figura crucis anſatae, vt eam eruditi vocant, ſaepius viſenda occurreret, hodieque in ruderibus ac ruinis etiamnum occurrat. Eius haec eſt ſpecies ♀. In *Tabula*, quae appellari ſolet *Iſiaca*, pleraeque Deorum Dearumque imagines, cruce hac anſata ornatae cernuntur. Et ſacerdotes quoque Aegyptii, eandem praeferre ſolent, ſicuti in eleganti iconiſmo, quem in *Muſeo Romano* vulgauit * *Cauceus.* Crucem vero iſtam anſatam, quae in omnibus Aegyptiorum Templis ſaepius ficta et picta extabat, quam ſigna

* MICH. ANGE de LA CHAVSSE, grand Cabinet Romain Part. II. Num. XXXVI. fol. 62. Edit. Amſt. 1706.

ſigna Deorum Aegyptiorum manu tenere ſolent, quaeque partem facit ornatus ſacerdotalis, nihil aliud eſſe, quam *phallum*, de quo etiam DIODORVS *Siculus*, loc. cit. prolixe verba fecerat p. 78. 79. haud ita pridem docuit *, vir harum rerum, ſi quiſquam alius, inſigniter peritus, et iudicando ſagax. Veroſimile ergo mihi ſit, cruces iſtas anſatas, vel phallos, rudi minerua, arteque ſacerdotali forte ſic effictos, ne illico a quouis noſci poſſent, eſſe illa Panis ſimulacra, de quibus DIODORVS loquitur, in omnibus per Aegyptum totam Templis viſenda, quibus ſacerdotes omnes initiari oportebat. Id igitur ſymbolo hirci *Mendetis*, ſacerdotes ſubindicare voluerunt.

Confirmat hoc ipſum nomen Aegyptiacum Mendes, ſignificans prolificum et foecundum.

§. 7. Pondus non exiguum, iis quae dixi, addet ipſum *Mendetis* nomen, ſi recte explicetur. Sciendum igitur, Aegyptiis ⲦⲰϪⲒ (*Toſi* vel *Todſi*) ſignificare φυτεύειν, *plantare*, Sic vitem *plantare* Pſalm. LXXXV. 8. aurem *plantare*, Pſ. XCIV. 9. in verſione Coptica MSS. quae Berolini extat, in Bibliotheca regia ſemper redditur ⲦⲰϪⲒ. Vide et 1. Cor. III. 7. 8. Notum vero eſt **, φυτεύειν, Graecis ſaepenumero idem eſſe, quod *gignere*, vel *generare*. Sic SOPHOCLES in *Oedipo Tyranno* v. 803.

Φονεὺς δ' ἐσοίμην τȣ̃ φυτεύσαντος πατρός.

Patremque occiderem, qui me (plantaſſet) *genuiſſet.*

Et ibidem v. 1017.

Ἀλλ' ȣ̓ποτ' εἶμι τοῖς φυτεύσασίν γ' ὁμȣ̃.

Sed nunquam tamen ad (plantantes) *genitores meos eo.*

Qualia exempla in eadem Tragoedia ſaepius recurrunt.

* Mr. LA CROZE hiſtoire du Chriſtianisme des Indes p. 431.

** Hinc MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. XII. ait de anima: *in orbe Mercurii producit φυτικὸν, id eſt naturam plantandi et augendi corpora.*

runt. Similiter etiam IVLIANVS in *Anthologia* Epigrammatum Lib. I. c. XIII. num. 12.

Ε'νθεν θάρσος ἔχων, Ζῶε, φύτευε γένος.

Vnde animo confidens viue, et planta genus.

OPPIANVS in principio Cynegeticon v. 4.

Τὸν μεγάλη μεγάλῳ φυτεύσατο Δόμνα Σεβήρῳ.

Quem magna magno peperit Domna Seuero.

Graeci igitur φυτεύειν, dicunt et *gignere*, et *parere*, et φυτεύσαντας, *genitores*, *parentes*. Cum voci, huic graecae, apud interpretes Coptos, reſpondeat Aegyptiaca ⲦⲰϪⲒ, apparet, illam etiam ſignificare *gignere*, vel *gignendo producere*. Certum porro eſt, in Coptorum lingua, vocales mirandum in modum inter ſe permutari. Indoli igitur illius linguae non aduerſatur, pro ⲦⲰϪⲒ, dictum etiam fuiſſe ⲦⲎϪⲒ (Tedſi) et ⲦⲎϪ, (*teds* vel *tes*). Et re ipſa etiam dictum fuit. Inde enim eſt procul dubio, ⲈⲚ ⲦⲎϪ, (*Entes*) qua voce Copti interpretes reddunt τὰ ζιζάνια. Matth. XIII. 25. 26. 27. etc. Intellexerunt autem plerumque veteres, et cum his pariter Copti, nomine *Zizaniae*, *lolium*, *viciam*, omneque genus herbas infelices, et quae, vt ait VIRGILIVS *, *iniuſſa vireſcunt*, ſponte ſua magna copia proueniunt, mirumque in modum multiplicantur. Quoniam vero ſine principio ſeminali, nihil multiplicari ac propagari poteſt, Zizaniae vero vis ineſt mirifica ſe multiplicandi ac propagandi, Aegyptii eam appellarunt ⲈⲚⲦⲎϪ, quod Copti pronuntiant *Endes* et *Andes*, a ⲦⲎϪ, *plantare*, *ſerere*, quod nempe virtute *ſatiua* et *prolifica* gauderet prorſus ſingulari et admiranda. Erit igitur ⲈⲚ-ⲦⲎϪ, (*endes*) vi originis *valde prolificum* et *foecun-*

* VIRGILIVS Lib. I. Georg. 55.

foecundum, nomen hirco Mendeſio perquam opportune inditum, quod veram rationem et ſignificationem Symboli illius, dubiam eſſe non ſinit.

§. 8. Quae cum ita ſint, facile intelligitur, eum a vero non magnopere aberraturum, qui Numen hirci Mendeſii, ab Aegyptiis, ad ipſam Naturam, rerum omnium almam Parentem, relatum fuiſſe, ſibi perſuaſerit. Sed per *Naturam*, vt loqui amant Graecorum Philoſophi, vetuſtiſſimi Aegyptiorum Sapientes, intellexerunt Spiritum aeternum, infinitum, qui Chaos, ſiue materiam, ſibi coëxiſtentem, ita namque docebant, diſpoſuit, ac deinde ex illa, totum hoc vniuerſum creauit, illudque ſemper conſeruat. Spiritum hunc, mente ſua ſibi finxerant, Sapientes Nilotici, Maſculo-foemininum, quod Lib. I. c. II. prolixe ſatis docuimus. In illo igitur rerum omnium creatore ac Moderatore, totiusque Naturae almo Parente, agnouerunt virtutem aliquam maſculinam, prolificam et foecundam, cuius Symbolum potuit eſſe *hircus Mendeſius*, et aliquid foemininum, quod generali nomine *Iſidem* appellarunt. Notionem hanc Theologiae Aegyptiorum priſcae, ei cum Theologia antiquiſſima aliarum Gentium Orientalium communem fuiſſe, facile probari poteſt, idque alio loco, verbo iam tetigimus, niſi modo gentes aliae, id ipſum ab Aegyptiis traxiſſe putandi ſint. Talis etiamnum eſt Theologia Brachmanum in India, a maioribus vtique accepta, quam BARTHOL. ZIEGENBALGIVS, Miſſionis Danicae, in India, Praepoſitus quondam digniſſimus, Theologus non tantum de re Eccleſiaſtica; ſed et litteraria, praeclare meritus, in Libro I. *hiſtoriae genealogicae Deorum Malabaricorum* cap. II. expoſuit. Eam manu exaratam, ante annos fere triginta, in Bibliotheca regia Berolinenſi euoluere licuit, vnde ſequentia decerpſi, ex germanico, in latinum ſermonem nunc conuerſa. *Quandoquidem Gentiles hi,*

Potuit Mendes eſſe Symbolum totius Naturae, almae parentis rerum omnium.

ſupre-

ſupremum Ens diuinum, quatenus prorſus immateriale, mereque ſpirituale eſt, digne concipere, mentique ſuae repraeſentare nequeunt, ac inſuper reuelationis diuinae vſura carent, aut eam ſibi oblatam repudiarunt, dum cogitationibus ſuis indulſerunt, in errores multiplices lapſi ſunt, et infiniti illius Entis, conceptum ſibi finxerunt plane carnalem et materialem, cauſantes, decere Ens ſupremum, vt ſpeciem habeat viſibilem et materialem, cum ſine illa a creaturis, nec videri, nec cognoſci, adeoque nec coli aut adorari poſſit. Sunt etiam, qui dicant, Ens in vniuerſum immateriale, materialia producere non poſſe, vnde fieri aliter nequeat, quam vt Ens ſupremum, vbi ad creandum procedere voluit, ſe ipſum forma aliqua materiali circumvoluerit. Equidem ne huius quidem, quam Enti ſupremo attribuunt, formae externae materialis, conceptum ſibi formare queunt iuſtum et congruentem; ſed quoniam tamen in natura rerum obſeruarunt, creaturas omnes viuentes, ex principio aliquo maſculo et foeminino, prodire, exinde a creatura ad creatorem concludentes, imaginantur ſibi, Deum, Ens ſupremum, ex quo omnia ortum ducunt, quae exiſtunt, in ſe ipſo non poſſe non eſſe virtutem et potentiam, tum maſculinam, tum foemininam. Ex eo porro ita colligunt, Ens illud ſupremum, in ſe ipſo, virtutem maſculinam a foeminina diſcreuiſſe, in qua veluti emanatione, tum virtus maſculina, tum et foeminina quaeuis ſeorſim, formam externam induerint. Ex hoc fonte originem deorum omnium, omniumque creaturarum deriuant. Et capite eodem, ſed pluſculis interjectis. *Figura propria, ſub qua Ens ſupremum, vbique in Templis omnibus cultu ac veneratione proſequuntur, dicitur* * Lingum, *quod ſexus vtriusque partes genitales repraeſentat, quas ceteroquin natura*

* Vide et ABRAH. ROGERII *Portam apertam gentiliſmi* Part. II. c. II. p. 157. verſionis gallicae. Adde Relationes Miſſionariorum Danicorum in India Vol. I. p. 354 in notis, 371. 372. 895.

tura ſollicite occultat. Haec etſi paulo prolixiora, libenter tamen deſcripſi, quod ex iis intelligatur, quomodo veteres Indorum Philoſophi, lumine revelationis diuinae deſtituti, ratiocinando in huiusmodi cogitationes inciderint, quibus etiam Aegytios et cum his Orientales alios indulſiſſe nouimus. Neque etiam dubio eſſe poteſt, quin Aegyptii et in vniuerſum Orientales, rationes eodem modo, quo Indorum Brachmanes, ſubduxerint. Ex hoc fonte fluxit Aegyptiorum Vulcanus, et Neitha, Dii maſculofoeminini, de quibus Lib. I. c. II. et III. Ex eo fabulae de ſexu Deorum. Ex eodem cultus hirci Mendeſii, et crúcis anſatae, ſiue phalli, cui adeo ſimile eſt *Lingum* illud Brachmanum, vt ouum ouo ſimilius eſſe nequeat.

§. 9. Sunt tamen non pauca, ex quibus colligendum potius arbitror, hircum Mendeſium, ex ſententia ſacerdotum Aegyptiorum, ſymbolum extitiſſe ſolis, foecundi illius rerum in mundo genitoris et conſeruatoris, de quo EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. III. c. XIII. Ὁ ἥλιος σπερμαίνειν λέγεται τὴν φύσιν. *Sol inſeminare dicitur naturam.* Hoc profecto Aegyptiace diceres ⲘⲈⲚⲦⲎϪ. Eodem modo de ſole MACROBIVS loquitur, Saturn: Lib. I. c. XVII. Res omnes *deus hic inſeminat, progenerat, fouet, nutrit, maturatque.* Et cap. XIX. *Quae figura ſignificat, Solem Mundi eſſe caput, et rerum ſatorem.* Quae omnia nomen *Mendes*, vti illud interpretati ſumus, egregie illuſtrant. Maiorem quoque in modum iis, quae dixi, fauet ipſa Aegyptiorum Theologia. Nam iuxta illam, ſi hic apud nos valet auctoritas DIODORI, L. I. p. 22. *Pan*, id eſt *Mendes*, idem eſt cum *Oſiride*, id eſt, ab Aegyptiis habebatur pro *Sole.* Ea vero, quae de *Pane* Aegyptiorum nos docuit DIODORVS (vide §. 5. 6.) argumento ſunt, ipſi doctrinam de hoc Numine Aegyptiorum ſatis fuiſſe perſpectam.

Aut potius vere Mendes Symbolum fuit ſolis omnia inſeminantis et progenerantis.

ſpectam. Pertinet huc fabula origine Aegyptiaca; ſed a Graecis poſtea, non vno modo adulterata, quam ſic AMPELIVS in *libro memoriali* cap. II. commemorat *. *Quo tempore Python* (lege *Typhon*) *ſpeluncas incolens in monte Tauri* (*Tauro*) *Aegyptum profectus eſt ad bellum, Pan ſe in caprae figuram convertit. Igitur Dii immortales, poſtquam Pythonem* (Typhonem) *digna poena affecerunt, Pana aſtrorum memoria decoraverunt.* Haec enim, aliaque his concinentia, quae adferri poſſent, ſatis innuunt, Panem nihil aliud eſſe, quam Solem, Typhonis aduerſarium iuxta et victorem. Et ſimulacrum Panis, quod in vrbe *Panopoli* ſuperioris Aegypti, Numini hinc dedicatum erat, quodque STEPHANVS in articulo πανὸς πόλις deſcripſit, ad ſolem referri debere, non vno indicio certiſſime conſtat. Addere poſſum, illud ipſum Panis ſimulacrum, vti a STEPHANO deſcriptum videmus, perquam ſimile eſſe ſimulacro *Hori*, vel *Priapi*, quale ab Aegyptiis fingi conſueuiſſe, vidimus ſupra cap. IV. §. 6. quod duo haec ſigna inter ſe comparanti facile patebit. Sed ea de re mox §. 10. Deprehenderunt igitur veteres in illo Panis ſimulacro, *Hori*, id eſt *Solis*, inſignia. Et quamuis Panem cultum Panopoli, aliqua ratione a Pane Mendeſio diſtuliſſe, non negem, quod mox videbimus, in Pane tamen illo Panopolitano, ſymbola quoque hirci Mendeſii agnoſcere oportet ſatis luculenta. Quinimo *Oſiris* ipſe, ſiue *Sol*, quoties non inſignibus phallicis apud Aegyptios exornatus legitur? Et quid illa aliud nobis ſubindicant, quam eximiam, qua Oſiridi cum hirco Mendeſio intercedit, ſimilitudinem et affinitatem? Saepius hoc in libro de *Iſ. et Oſir.* obſeruat PLVTARCHVS. Sed ex pluribus hunc

* Vide et HYGINI Fab. 196. et *Scholiaſten* in *Germanici Aratea* p. 119. 120. Edit. Sant-Andr. apud quem nonnulla ex HYGINO et AMPELIO corrigi poterunt.

hunc tantum adſcribo eius locum, qui p. 371. occurrit *. *Πανταχȣ̃ δὲ καὶ ἀνθρωπομορφὸν Ὀσίριδος ἄγαλμα δεικνύȣσιν ἐξορθιάζον τῷ αἰδοίῳ, διὰ γόνιμον καὶ τρόφιμον.* *Multis etiam in locis oſtenditur ſimulacrum Oſiridis, humana ſpecie, erecto veretro, ad indicandum vim gignedi et alendi.* An non diceres, ſermonem eſſe de hirco Mendeſio, niſi nomen Oſiridis expreſſum videres? Ad haec, vt alia taceam, docet idem illé ſcriptor p. 365. fin. eſſe Oſiridi aliquod nomen *Ἀρσαφὴς*, quod ex lingua Aegyptiorum interpretatur *τὸ ἀνδρεῖον*. Eſt autem *Ἀρσαφὴς*, vt vere olim interpretabatur optimus talium rerum index B. LA CROZIVS **, *τὸ μόριον τὸ τῆς γενέσεως αἴτιον*, vt verbis vtar DIODORI, loquentis de hirco Mendeſio p. 87. fin. Neque aliter iudicaſſent viri eruditi, qui in vertendo aut explicando illo PLVTARCHI loco operam aliquam impenderunt, ſi gnari fuiſſent ſermonis Aegyptiaci. Nam *Arſaphes* Aegyptiis non ſonat *fortem* aut *virilem*. Sed ſine vlla qualicunque mutatione, ⲈⲢ-ϪⲮⲈ, ipſis dicitur *τὸ αἴτιον τῆς γένεσεως*. Idque Graeci aliter, quam *Ἀρσαφὴς*, ſcribere aut pronuntiare nequeunt. Reſpondet voci Aegyptiacae exacte *τὸ ἀνδρεῖον*, ex vſu *** graecorum ſatis noto. Nihil nunc addo de PLVTARCHI toto contextu, et de ſacris Aegyptiorum, multiplici ratione, interpretationi la Crozianae fauentibus. Iam ergo nobis veram rationem et ſignificationem hirci Mendeſii plene explicare licebit. Fuit nempe ille Symbolum Solis, omnia inſeminantis, progenerantis, nutrientis et maturantis.

§. 10.

* Hoc verum eſſe non videtur, ſi legas, vt editum eſt *πανταχȣ̃*. Malo itaque legere *πολλαχȣ̃*, et ſic verti.

** Chronologie de Mr. DES VIGNOLES. T. II. p. 740.

*** LVCIANVS in Dialogo Clonarii et Leaenae Tom. II. p. 716. Edit. Salmur. HESYCHIVS in voce *φαλητίς*. Alia adferre piget.

De Pane, cultu in Aegypto ſuperiori Panopoli eiusque ſimulacro.

§. 10. Satis de hirco Mendeſio dictum. Scimus autem, *Pani* Deo, vt cum Graecis loquar, etiam in alia Aegypti regione, Thebaide nempe, in vrbe *Panopoli*, quam Graeci ab hoc Deo, lingua ſua ita appellitant, ſacra facta fuiſſe, etſi aliud ibi eſſet Dei huius ſimulacrum ſymbolicum, isque illic non *Mendetis* nomine, verum alio gauderet. *Panopolis*, vt Graeci eam vocant, vrbibus Aegypti et antiquioribus et praeſtantioribus, annumerata ſemper fuit. Meminit eius HERODOTVS Lib. II. c. 91. qui tamen eam non graeco, ſed avito Aegyptiaco nomine *Chemmin* nuncupat. Meminerunt eiusdem * alii multi. Quae HERODOTVS de ſacris Perſeo, heroi graeco, in vrbe illa inſtitutis, deque templo ipſi dedicato, narrat, me non capere, vltro profiteor. Meris vero et puris coniecturis, quae ſane non deſunt, inhaerere velle, meum non eſt. Sed Numen hic aliquod cultum olim fuiſſe, quod Graecis placuit interpretari *Panem*, vel ipſum vrbis *Panopolis* nomen, ſatis docet. Atque id teſtatur quoque DIODORVS p. 16. In ** nummis etiam Panopolitarum, ſub imperio Romanorum percuſſis, *Panem* videmus expreſſum; ſed profecto Graecum, non Aegyptium. Neque id mirum cuiquam videri debet, cum Graecorum ac Romanorum temporibus, templa Deorum in Aegypto, Numinibus Graecis quoque patuerint, et conſecrata fuerint, quod vel ex ſolis nummis abunde colligere licet. Sed extabat in vrbe eadem, et veriſimiliter ante Ptolemaeorum aetatem, aliud *Panis* ſimulacrum, antiqua Aegyptiorum religione conſecratum, in quo ſymbola Theologiae Aegyptiorum genuinae deprehendas. Simulacrum hoc STEPHANVS, incertum ex quo ſcriptore vetuſtiori, iſtum ad

* Vide MARSHAMI Canonem p. 401. CELLARII Geograph. antiq. Africae p. 79.

** IO. VAILLANT Aegyptus Nmiſmatica p. 212.

ad modum delineat, in voce Πανὸς πόλις. Ἐςι δὲ καὶ τῦ θεῦ ἄγαλμα μέγα, ὀρθιακὸν ἔχον τὸ αἰδοῖον. — Ἐπαίρει τε μάςιγας τῇ δεξιᾷ σελήνῃ, ἧς εἴδωλόν φασιν εἶναι τὸν Πᾶνα. *Eſt vero etiam* in hac vrbe *magnum Dei ſimulacrum, in quo apparet erectum veretrum — dextraque flagellum intentat Lunae, cuius idolum eſſe aiunt Pana.* Si quis cum hac deſcriptione *Panis*, componere dignatus fuerit illam *Priapi*, vel *Hori* Aegyptiorum, quam ex SVIDA deſcripſimus ſupra cap. IV. §. 6. fateri cogetur, vnam alteri eſſe ſimillimam. Nam quod de ſimulacro *Hori* narratur, eum dextra geſtaſſe *Sceptrum*, ſiue *virgam*, id ipſum in ſigno *Panis* innuit *flagellum*, quod in ſignis Harpocratis toties conſpicitur. Aut quod ſcriptor hic habuit pro *virga*, ille putauit eſſe *flagellum.* Reliqua explicare opus non eſt. Quid vero, dices, hoc ſibi vult, quod ſimulacrum Panis *flagellum* dicatur *intentaſſe Lunae?* Per *Lunam* auctor, quisquis fuit, haud dubie deſignauit *Iſidem*, cuius forte in vicinia templum erat, et poterat is eſſe ſitus huius ſimulacri, vt videretur flagellum extendere verſus illud templum, tanquam Iſidi in illo templo cultae minaretur. Plura enim Deorum templa, Panopoli conſtructa fuiſſe, non modo veroſimile; ſed et certum eſt; quandoquidem etiam hodie templorum * duorum ampliſſima rudera illic loci cernuntur. LVCAS HOLSTEINIVS in notis ad Stephanum p. 356. a. exiſtimabat, apud HELIODORVM, in Aethiopicis Lib. VI. p. 276. (Edit. Commelini) commemorari Ἶσιν χεμμιάτιδα, quaſi diceres *Iſin Chemmiacam*, vel *Panopolitanam;* at vero in loco HELIODORI cit. mentio tantum eſt *Iſiados*, mulieris Aegyptiae, quae *Chemmiatis* dicitur a *Chemmi* vico quodam Aegypti inferioris. Forte vero etiam in templo

* RICHARD POCOCKE's Obſeruations on Egypt. Lib. II. c. II.

Panis Panopolitani dedicata erat ſtatua Iſidis, ea ratione collocata, vt *Pan* videretur eam ictibus flagri ſui ferire velle. Ceteroquin flagrum illud in ſignis Deorum Aegyptiorum, nunquam Iſidi, ſemper vero Typhoni, genio vel Daemoni malo et malefico intentatum eſt. Quod porro auctor ille anonymus apud STEPHANVM, auguratur, Panem illum, cuius ſimulacrum deſcripſit, eſſe *imaginem*, vel *Symbolum Lunae*, in eo vtique fruſtra eſt. Inſignia illius ſimulacri talia profecto ſunt, vt * *Solem*, non vero *Lunam* deſignent. Quis non intelligit, eo ſpectare veretrum erectum, de quo plus diximus, quam voluiſſemus, niſi id res haec exegiſſet. Quantumuis enim Aegyptii docerent, Lunam eſſe naturae Maſculo-foemininae, quod Libro I. c. III. tetigimus, Iſis tamen vbique per totam Aegyptum, honores, vti nomen, habebat Deae, non Dei: et omnia eius ſimulacra, quantum nouimus, eam nonniſi Deam ſequioris ſexus repraeſentarunt. Idem quoque de flagro, quod in ſimulacro Panopolitano vibratum a Pane fuiſſe, docemur, omnino eſt cogitandum. Iſis Typhonem ** ſiſtro abigit. Horus vero vel Harpocrates idem facit flagro, idque ei veluti proprium eſt. Cum autem Harpocrates ſit ſol, Typhon vero Daemon vel genius maleficus, quem flagro repelli credebant Aegyptii, manifeſto ad hanc eorum Theologiam alluſit PROCLVS *** *Hymno in Solem*, vbi eum ita alloquitur

Δειμαίνουσι δὲ σεῖο θοῆς μάστιγος ἀπειλὴν,
Δαίμονες ἀνθρώπων δηλήμονες ἀγριόθυμοι
Ψυχαῖς ἡμετέραις δυεραῖς κακὰ πορσύνοντες.

Te

* Attentionem meretur, quod RICHARDVS POCOCKIVS in Obſeruationibus de Aegypto Lib. II. c. II. p. 77. refert, ſe in ruderibus templi Panopolitani manifeſta indicia deprehendiſſe, *Solis* illic *culti*. Templum illud erat ſine dubio templum *Panis*.

** PLVTARCHVS de Is. et Oſir. p. 376.

*** In FABRICII Biblioth. Graec. Vol. VIII. p. 510.

Te vero metuunt, tua ſi quid flagra minentur
Inuiſi nobis genii, ſemperque feroces
Qui miſeris moliri animis mala millia norunt.

Alludunt haec, vti dixi, et manifeſto, ad Theologiam Aegyptiorum de Sole, cuius ingentem admiratorem fuiſſe Proclum novimus; ſed quouis tamen pignore certaverim, auctorem illum, forte inuitum et imprudentem, vitulo etiam Gnoſticorum hic araſſe. Simulacrum itaque Panis Panopolitani, ſymbolum erat Solis, illudque ipſum, opinor *, quod anonymus auctor apud SVIDAM deſcribit, quodque ait eſſe *Hori* ſiue *Priapi* Aegyptiorum. Quod ſi autem Panem illum Panopolitanum cum hirco Mendeſio conferas, facile obſeruabis, duos hos re ipſa vnum idemque ſymbolice deſignare, nec differre, niſi ſpecie externa. Symboli vtriusque, et Medeſii, et Panopolitani, vnum erat idemque ingenium, eademque ſignificatio, quae ſine dubio ratio eſt, quod Graeci et huic et illi, vnum *Panis* nomen tribuerint.

§. II. Ipſi vero Aegyptii duobus his Numinibus, Mendeſio, et Panopolitano, diuerſa omnino nomina indiderunt. Quodnam fuerit Dei Mendeſii verum nomen, multis expoſuimus §. I. et 7. Mendeſia et Praefectura, et vrbs, nomen habuit a Deo tutelari *Mendete*. Vti vero *Panopolis*, vernaculo Aegyptiorum ſermone dicebatur *Chemmis*, ita nomen idem quoque geſſit Deus vrbis illius Protector, a quo vrbs nomen hoc ſine dubio mutuata eſt. *Chemmeus* meminit HERODOTVS Lib. II. c. 91. et apud eum *Panopolis* nomen plane non legitur. Ex HERODOTO nomen vrbis iſtius antiquum repetit STEPHANVS, in voce χέμμις, qui tamen interpretationis cauſa non addit, hanc eandem eſſe Graecisque dici *Panopolin*. Sed PLVTARCHVS ex Theologia Aegyptiorum fabulari narrat, Panas et Satyros, quos Graecia mendax

Pan cultus Panopoli, Aegyptiace dicebatur Chemmis, vel vti alii ſcribunt Iſchmun.

* Supra cap. IV. §. 6.

dax capripedes finxit, habitaſſe circa * *Chemmin.* Quis eſt, qui non illico perſpiciat, deſignari in illis fabulis vrbem, quam Strabo Lib. XVII. p. 559. Πανῶν πόλιν, *Vrbem Panum* appellat. Sed dubium omne, ne quis ceſpitare poſſit, aufert DIODORVS, qui in Aegypto ipſe fuit, vbi haec de *Pane* habet p. 16. Τϐτῳ καὶ πόλιν ἐπώνυμον κατὰ τὴν Θηβαΐδα πεποιηκέναι, καλϐμένην μὲν ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων χέμμιν, ἢ χεμμὼ, μεθερμηνευομένην δὲ Πανὸς πόλιν. *Dicunt etiam, huic vrbem cognominem in Thebaide, quam incolae Chemmin, vel Chemmo vocant, Graeci vero Panopolin interpretantur, extructam eſſe.* Et quis dubitet, ex *Chemmi*, genuino et antiquiſſimo vrbis illius nomine, corruptum eſſe ** *Akmin*, ſiue *Achmin*, vel, vt alii efferunt, *** *Ichmin*, quod vrbi eidem hodie nomen eſt. Quando autem ea eſt pronuntiationis Copticae hodiernae ratio, vt vocibus a conſonante incipientibus, ſoleant nonnunquam pronuntiando **** praemittere vocalem, pronum eſt coniicere, *Akmin* aut *Achmin*, aut etiam *Ichmin*, proprie ſcribenda eſſe *Chmin*, aut ſimili aliquo modo, quod quam prope abſit a *Chemmi*, explicatione non eget. Latere in nomine huius vrbis, nomen etiam Numinis cuiuspiam, religione Aegyptiorum olim conſecrati, non dubitabit, qui omnia rite expendere volet. Et opportune ſane Scriptores Arabes, de rebus Aegyptiorum antiquiſſimis loquentes, ſubſidio hic nobis veniunt.

Ex

* Apud Plutarchum p. 356. legitur χέννο perperam pro χέμμιν, quod viri docti iam dudum animaduerterunt.

** VANSLEB *hiſtoire de l'Egliſe d'Alexandrie* p 18. Eiusdem *relation d'un voyage d'Egypte* p. 18. et plerique recentiores itinerariorum compilatores.

*** IOH. LEO AFRICANVS in Deſcriptione Africae p. 724. GOLIVS ad Alfraganum p. 102.

**** Sic quod ſcribitur *Ptebio, humilitas*, pronuntiant Copti *ibtauio*. Vocem *Pnuti*, id eſt *Deus*, pronuntiant *Ibnudi*, et ſic in aliis.

Ex eorum libris, quorum lectione a teneris imbutus fuerat, haec obſeruat IO. LEO AFRICANVS in Deſcriptione Africae, p. 724. *Ichmin * antiquiſſimam totius Aegypti ciuitatem, ICHMIN filius Miſraim, qui a Chus, filio Hen* (Ham) *ortum duxit, — condidit.* Ex MACRIZIO, hiſtorico Arabe inclyto, haec refert VANSLEBIVS in hiſtoria itineris ſui Aegyptiaci, ex gallico, in latinum ſermonem conuerſa p. 5: *Miſraimus quatuor poſt ſe reliquit filios,* ISCHEMVM, *Atrib, Sa, et Copt.* ISCHEMVNI *teſtamento legauit regionem, quae a Copto ad Memphim vſque extenditur.* Illius vero regionis, quam MACRIZIVS ait relictam fuiſſe Iſchemuni teſtamento, caput olim erat *Chemmis*, vel *Panopolis.* Similia his leguntur in MVRTADII Arabis *admirandis Aegypti*, ex verſione gallica VATTIERII p. 116. Paulo aliter GELALEDDINVS, in Aegypto natus, ſcriptor hiſtoriae Aegypti Arabs, non parum celebris, ex quo iſta refert KIRCHERVS in *Oedipo* Tom. I. p. 28. 29. *Omnem vero regionem ſupra Copt, vſque in Eſmun* (veterum Syenen) *et quod infra, vſque in Eſmunum* (Chemmin, ſiue Panopolin) *in orientali et occidentali plaga, Eſmun filio dedit, et habitauit Eſmun* (Panopolin) *et appellata fuit ab ipſo Eſmun.* Non eſt, quod dubitem, *Ichminem* illum, vel *Iſchemunem*, vel *Eſmunem*, eſſe antiquiſſimum Aegyptiorum *Panem*, a quo Panopolis *Chemmis* dicta eſt. In Coptorum libris nomen hoc ſcribitur ϣⲙⲓⲛ (*Schmin*) vel ϣⲙⲟⲩⲛ, (*Schmun*) quarum vocum ſignificationem mox videbimus. Hoc ſine dubio eſt *Chemmis.*

§. 12. Gratia igitur merito habenda eſt ſcriptoribus Arabicis, qui nomen illud conſeruarunt, nobisque ad inquirendum in illius origines, viam aperuerunt.

Is vero idem plane eſt cum Eſmuno Phoenicum.

* Antiquitatem vrbis illius praedicat etiam STRABO, L. XVII. p. 559.

runt. Quando vero iidem credere nos iubent, *Ichminem* illum, vel *Eſmunem*, filium fuiſſe Miſraimi, regemque Aegypti ſuperioris, aſſentiri ipſis omnino non poſſum. Nimis haec ſapiunt fabulas Arabum, in quibus confingendis, ipſos fertiles inprimis fuiſſe, neminem fugit. Ac praeterea aduerſantur iis, quae de filiis Miſraimi, tradit diuinus Scriptor MOSES Gen. X. 13. 14. Sed eſſe tamen *Eſmunem* antiquitatis vltimae, dubitare non poſſum. Phoenices certe *, Aegypti olim incolae, qui ante Moſen, relicta patria ſua, partem Phoeniciae, vel Syriae, occupatam ſibi ſubiecere, *Eſmunis*, vel *Eſmuni* Numen in Aegypto iam coluerant, eiusque Sacra in Phoeniciam poſtea deportarunt. Graeci *Eſmunum* hunc Aegyptiorum et Phoenicum, *Aeſculapium*, neſcio quamobrem, interpretantur. Extat de eo locus memorabilis in DAMASCII vita Iſidori, quem apponere non grauabor **. Ὁ ἐν Βηρύτῳ Ἀσκληπιὸς ἐκ ἔςιν Ἕλλην, ἐδὲ Αἰγύπτιος, ἀλλά τις ἐπιχώριος Φοίνιξ. Σαδύκῳ γὰρ ἐγένοντο παῖδες, ἓς Διοσκόρες ἑρμηνεύεσι καὶ Καβείρες, Ὄγδοος δὲ ἐγένετο ἐπὶ τέτοις ὁ Ἔσμενος, ὃν Ἀσκληπιὸν ἑρμηνεύεσιν. Οὗτος κάλλιςος ὢν θέαν, καὶ νεανίας ἰδεῖν ἀξιάγαςος, ἐρώμενος γέγονεν, ὥς φησιν ὁ μῦθος, Ἀςρονόης, θεᾶς Φοινίσσης, μητρὸς θεῶν· εἰωθὼς τε κυνηγετεῖν ἐν ταῖςδε ταῖς νάπαις, ἐπειδὴ ἐθεάσατο τὴν θεὸν αὐτὸν ἐκκυνηγετῦσαν, καὶ φεύγοντα ἐπιδιώκεσαν, καὶ ἤδη καταληψομένην, ἀποτέμνει πελέκει τὴν αὐτὸς αὐτῦ παιδοσπόρον φύσιν· ἡ δὲ τῷ πάθει περιαλγήσασα, καὶ Παιᾶνα καλέσασα τὸν νεανίσκον, καὶ τῇ ζωογόνῳ θέρμῃ ἀναζωπυρήσασα, θεὸν ἐποίησεν, Ἔσμενον ὑπὸ Φοινίκων ὠνομασμένον ἐπὶ

* Vide la Chronologie de Mr. DES VIGNOLES, Tom. II. p. 29 et inprimis les Diſſertations hiſtoriques et critiques de Mr. I. PH. BARATIER ſur Benjamin de Tudole p. 356. 357. etc.

** Apud PHOCIVM in Bibliotheca Cod. CCXLII. p. 1074.

ἐπὶ τῇ θέρμῃ τῆς ζωῆς, οἱ δὲ Ἔσμουνον ὄγδοον ἀξιοῦσιν ἑρμηνεύειν, ὅτι ὄγδοος ἦν τῷ Σαδύκῳ παῖς, ἐν σκότῳ διαλυγίῳ πῦρ ἀνάψας. *Aeſculapius Beryti in Phoenicia cultus, non eſt graecus, neque Aegyptius, ſed aliquis Phoenix indigena. Nam Saduco nati ſunt filii, quos Dioſcuros et Cabiros interpretantur. Poſt hos octauus natus eſt* ESMVNVS, *quem Aeſculapium interpretantur. Hic cum ſpecie eſſet pulcherrimus, et iuuenis aſpectu praeſtans* *, *Aſtronoë Dea Phoeniſſa, Deumque mater, cum, vt fert fabula, adamauit. Is vero, dum venationi deditus, ſenſiſſet, Deam ſibi inſidias ſtruere, ſeque, dum fugeret, inſequi, ac iamiam comprehenſuram eſſe, virilia ſecuri ſibi amputauit. Ipſa hoc caſu dolens, iuuenemque Paeana vocans, recreatum vitali calore, in Deos retulit, quem Phoenices* ESMVNVM *dicunt, ob calorem vitae. Alii octauum malunt interpretari, quoniam octauus fuerat Saduci filius, qui in denſis tenebris magnam lucem accendit.* Dum locum hunc cogitationibus voluo atque reuoluo, variae in mentem veniunt coniecturae, nam et medica opus hic eſſe manu, lector peritus non facile dubitabit. Verum ea, qualiacunque ſunt, premere malo, donec aliquid certi adferre, bonisque rationibus ſtabilire queam. Ceterum, quae multis narrabat DAMASCIVS, in pauciora contraxit SANCHVNIATHON, aut quisquis ſub illo nomine latet, cuiusque haec verba ſuppeditat EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. I. c. X. p. 37. fin. *Sydico, qui iuſtus dicitur (nempe* צדיק) *vna ex Titanidibus genuit Aeſculapium*, vbi is deſignatur, qui lingua Phoenicum dicebatur *Eſmunus*. Quis vero eſt, qui fabulas has Phoenicum de *Eſmuno* legit, et nonnihil attentius penſitat, qui non fateri cogatur, magnam his, cum Aegyptiorum traditioni-

 bus

* Illa eſt *Aſtarte* Sidoniorum ac Phoenicum Dea, quod SELDENVM non fugit. Vide eum *de Diis Syris* Synt. II. cap. II. fin. p. 261.

bus fabuloſis, de Oſiride, Ammone et Hercule, intercedere cognationem atque affinitatem, vt nihil dicam de Adonide, quem ab Eſmuno diuerſum non eſſe, omnia loquuntur. Omnium illorum, quos diximus, geſta fabuloſa et ſymbolica, antiquiſſimis temporibus, quae naſcentem viderunt idololatriam, vni forte alicui adſcribebantur Numini ficto, variis tamen nominibus inſigni, quae ſequens aetas, creſcente iam in dieſque aucto Polytheiſmo, ad Entia plura conficta tranſtulit.

Ab Eſmuno Aegyptio, duae in Aegypto vrbes, nomen hoc acceperunt.

§. 13. Quod vero DAMASCIVS hariolatur, *Eſmunum* Phoenicem, quem Graeci *Aeſculapium* interpretantur, Aegyptium non eſſe; ſed mere et pure Phoenicium, in eo fidem meretur nullam. Ea, quae hactenus diſputauimus, contrarium euidenter probant. Quem Phoenices *Eſmunum* dixiſſe, Graeci obſeruant, is in Aegypto idem omnino nomen habebat, et nonniſi ex Aegypto in Phoeniciam tranſiit. Arabes eum, vt vidimus, vocare ſolent *Ichmin*, vel *Iſchmun*, vel denique *Eſmun*. In libris vero Coptorum nomen id effertur ϢⲘⲒⲚ (*Schmin*) et ϢⲘⲞⲨⲚ (*Schmun*). Ita enim vocant vrbem, quam Graeci efferunt χέμμιν, id eſt *Panopolin* et quae ab *Iſchmune*, vel *Eſmuno* nomen habet. In KIRCHERI *Scala* Coptico-Arabica p. 210. legimus ϢⲘⲒⲚ, (*Schmin*) *Achmin*, id eſt *Panopolis*. Ex eo liquet, Vrbem *Panopolin*, in Graecorum ſcriptis percelebrem, et ab antiquo Numine denominatam, Aegyptiis, genuino ipſorum ſermone dictam fuiſſe *Schmin*. Sed, quod ſilentio inuoluere nolim, paulo ante ibidem legitur ϢⲘⲞⲨⲚ Ⲃ, id eſt, *Schmun ſecunda*. Sunt igitur, erantque olim, duae nominis huius vrbes in Aegypto. Nempe altera eſt *Panopolis*, de qua diximus, altera eſt *Hermopolis magna*, in Heptanomide, vel Aegypto media, ſita, nam et haec nomine iſto olim clara fuit, et idem hodieque

dieque retinet. Peregrinatores noſtri, vbi de hac vrbe loquuntur, nomen ipſi tribuunt * *Achemoun-ain.* Lucem argumento huic aliquam inferet MICHAEL WANSLEBIVS, qui in *hiſtoria Eccleſiae Alexandrinae*, gallice ſcripta, Part. I. c. VI. vbi catalogum exhibet vrbium Epiſcopalium in Aegypto, haec notauit, p. 21. ISCHMVN IRROMAN, *ſiue* ISCHMVN ROMANORVM, *vrbs eſt exſtructa ab Iſchmune, filio Miſraimi.* Et mox ISCHMVN-EIN *graece Hermopolis* ** *ſuperior, ſita in Aegypto media*, quam etiam *Heptanomida* appellant. Prior *Iſchmun*, teſte WANSLEBIO dicitur *Irroman*, id eſt *Romanorum.* Eadem haec ergo eſt, quae in *Scala* KIRCHERI ſic effertur ϣⲙⲟⲩⲛ *** ⲛⲉⲣⲙⲁⲛⲥ; ſed pro vltima hac voce ſcribendum videtur ⲛⲣⲱⲙⲁⲛⲥ, id eſt *Iſchmun Romanorum.* Altera WANSLEBIO audit *Iſchmunein*, quam vocem non explicat. Alii, vt iam monuimus, eandem pronuntiant **** *Achemoun-ain.* Coptos ſcribere auguror hoc nomen ϣⲙⲟⲩⲛ-ⲛⲟⲩⲉⲓⲛⲓⲛ, (*Schmun-enueinin*) id eſt *Schmun-graecorum*, vt ſic diſtinguatur a *Schmun-Romanorum.* Aegyptii lingua ſua vernacula, Graecos ſemper dicunt † ⲟⲩⲉⲓⲛⲓⲛ, (*Veinin*) quemadmodum †† Perſae

* Nouveaux Memoires des Miſſions Tom. II. p. 208. T. V. p. 217. POCOCKE's obſervations on Egypt Lib. II. cap. 1.

** Eſt enim et alia *Hermopolis* in Aegypto inferiori.

*** Ceterum in verſione N. Teſtam. Coptica, *Romani* dicuntur ⲛⲣⲱⲙⲉⲟⲥ, Act. XV. 37. XXII, 25. etc.

**** In PAVLI LVCAE itinerario vltimo Tom. II. p. 70. nomen hoc effertur *Chemoumeine*, pro *Chemoun-eine.*

† Ioh. XII. 20. Act. VI. 1. IX. 29.

†† Apud ARISTOPHANEM in Acharnenſ. p. 375. Edit. Genev. Legatus regis Perſarum, loquens Perſice, graecos

Digitized by Google

Perſae et Barbari in genere, Graecos appellare ſolebant *Iaonas*, nempe a *Iavane*, Graecorum progenitore. *Hermopolis* iſta in KIRCHERI *Scala*, nominatur etiam p. 210. *Schmun ſecunda.*

Eſmunus et Phoenicibus et Aegyptiis ſignificavit octauum.

§. 14. Sed quis tandem erit *Eſmunus* ille, a quo in Aegypto, vrbes antiquiſſimae, ipſi cognomines, Graecis vero *Panopolis*, et *Hermopolis* dictae, nomen acceperunt. Dictu id quidem perdifficile eſt. Et quando a ſcriptoribus graecis, ſubſidium hic nullum expectare licet, res vtique aliter, quam coniecturis confici nequit. Opportune tamen DAMASCIVS de *Eſmuno* Phoenicum monuit, nomen hoc quosdam interpretari *octauum*, §. 12. Neque vitio verti poteſt * viris ſummis, quod arbitrati fuerint, ex ſermone hebraico id explicandum eſſe, cum conſtet, diſcrepantiam inter dialectos, hebraicam, illamque Phoenicum, eſſe non adeo magnam, hebraeis vero השמיני ſignificet *octauum*. Sed ſciendum tamen, Aegyptiis ſimiliter plane, *octauum* dici ϢⲘⲞⲨⲚ et ϢⲘⲎⲚ. Quid vero, quaeſô, ϢⲘⲞⲨⲚ, (*Schmun*) differt ab *Eſmuno?* praecipue ſi cogites, Coptos, quod monuimus §. 11. (not. ****) nonnunquam vocibus a conſonante incipientibus, praemittere pronuntiando vocalem, qui in ſcribendo non exprimitur. Eſtne igitur dubium, hanc, quam dedimus, eſſe veram et genuinam originationem *Eſmuni*, illius *Eſmuni*, a quo et *Panopolis* et *Hermopolis* nomen habuere? Et porro etiam ex omnibus dictis, ſatis liquet, *Eſmunum* priſcum fuiſſe Aegyptiorum Numen, cui certa de cauſa, nomen *octaui* inditum voluerunt. Suſpicor autem, primos Deos, quos gens Aegyptiorum, ſibi praeter vnum

cos vocat ἰαοναῦ idque alius, ibid. p. 376. interpretatur Ἰάονας. Vide et ibidem Scholiaſten veterem. Sic in *Perſis* AESCHYLI, Perſae, Graecos vocant ἰάονας. v. 178.

* SELDENVS de Diis Syris Synt. II. cap. II. ſextr. BOCHARTVS Geogr. Sac. Part. II. Lib. I. cap. XII.

vnum verum Deum olim elegit, numero fuiſſe ſeptem. Non videbor abſurda dicere, ſi aſſeruero, primaeuos illos ſeptem Aegyptiorum Deos, alios non eſſe, quam quos vocare ſolemus *Planetas.* Id ſaltem fide ** optimorum ſcriptorum nititur, Aegyptios omnium primos, a ſeptem Planetis, diebus nomina indidiſſe. Equidem nihil hic definio, dummodo mihi concedatur, primos Aegyptiorum deos, publice et ſolenniter cultos, numero fuiſſe ſeptem, illisque, neſcio quo tempore, acceſſiſſe, qui ea ipſa de cauſa, ϣⲙⲟⲩⲛ, id eſt *octauus* nuncupari meruerit. Obſeruatu certe indignum non eſt, HERODOTUM, *** quoties *Panis* Aegyptiorum mentionem iniicit, addere, quod hic ſit ex *octo* Diis, quo fere ſubinnuere mihi videtur, ſe ex relatione ſacerdotum percepiſſe, Panem in Deorum numero eſſe *octauum.* Quaedam huius rei veſtigia etiam apud DIODORUM reperio, is enim vbi p. 13. coeleſtes Deos Aegyptiorum recenſet, ſeptem hos primo numerat, *Solem*, *Saturnum*, *Rheam*, *Iouem Ammonem*, *Iunonem*, *Vulcanum*, *Veſtam*, hisque ſuperaddit τελευταῖον, qui *vltimus* prioribus *additus eſt*, nimirum *Mercurium.* Is igitur ad ſeptem Deos, vltimus adeoque *octauus* ſuperacceſſit. Non abs re erit, hic monuiſſe, alteram ex duabus Aegypti vrbibus, quae in honorem cani cuiusdam Numinis, nomen ϣⲙⲟⲩⲛ geſſerunt, eſſe *Hermopolin*, vrbem *Mercurio* conſecratam. Hic igitur Sacra illi fiebant Numini, quod Aegyptiace dicebatur *octauum.* Quicquid autem ſit, nam diutius rebus his obſcuris immorari non iuuat, illud ex dictis omnibus ſatis liquet, Numen illud Panopoli cultum, quod Graecis interpretari *Panem* mos eſt,

tempore

** HERODOTUS L. II. c. 82. DIO CASSIUS L. XXXVII. p. 42. Edit. Steph. Adde SELDENUM de Iure Nat. Lib. III. c. 19. 20. etc. et la Chronologie de Mr. DES VIGNOLES Tom. II. p. 683. etc.

*** Lib. II. c. 46. 145.

tempore antiquiſſimo, et auito Aegyptiorum ſermone, dictum fuiſſe *Schmen* et *Schmun*, vnde *Chemmis*, graece *Panopolis* denominata eſt; ſed cuius notitia diſtincta, iam dudum, vt opinor, intercidit.

In Aegypto quoque ſuperiori olim cultus fuit Antaeus, qui idem eſt cum Mendete.

§. 15. Sunt porro rationes, quibus, vt credam, inducor, in Praefectura Panopolitana, praeter *Eſmunum*, Deum antiquiſſimum, et eo nonnihil iuniorem, *Panem* illum, de quo §. 10. diſſerebamus, *Mendetem* quoque, ſiue hircum Mendeſium, cultum inueniſſe. Commemorant nempe Geographi, in Aegypto ſuperiori vrbem, non procul a *Panopoli* diſſitam, nomine *Anteopolin*, ſiue *vrbem Antaei*. PTOLEMAEVS vrbem hanc ad orientem Nili locat, in media terra, et Panopoli vicinam facit. In itinerario ANTONINI vrbes hoc ordine recenſetur p. 165. edit. Weſſelingii

Pano	M. P. IV.
Selino	M. P. XVI.
Anteu	M. P. XVI.

Et in HIEROCLIS pariter *Synecdemo* p. 731. eiusdem Editionis, vrbes iſtae coniunguntur, ΑΝΤΕΟΥ, ΠΑΝΟϹ. *Antaeopolis*, *Panopolis*. Diodoro dicitur *Vicus Antaei* p. 18. Pluribus adferendis libenter ſuperſedeo. Exiſtimatur autem vrbi nomen hoc inditum fuiſſe ab *Antaeo* gigante, quem Hercules pugnando vicit, quia nempe in antiquitate remota, alius quis celebris, qui nomen iſtud geſſerit, non occurrit. Et ſane DIODORVS *Antaeum* quendam hiſtoriae Oſiridis fabuloſae immiſcet, eumque ait ab Oſiride Libyae et Aethiopiae praefectum fuiſſe p. 15. Ego id vltro et perquam lubens largior, *Antaeum* Aegyptium, pertinere ad fabulas ſacerdotales de Oſiride. Verum quid quaeſo ad hunc, *Antaeus* graecorum fabulis clarus? qui POMPONIO MELAE in extrema regnaſſe Mauritania dicitur Lib. III. verſ. fin. * *conditor vrbis Tingi*, quae hodie *Tanger* audit, in quo etiam

* PLINIVS Lib. V. c. I.

iam tractu erat ** *regia eius*, *certamenque cum Hercule*, qui poſt illum deuictum et interdictum ***, *cum vxore eius Tinge*, a qua vrbem denominauerat, *conſueuit* ****. Tingi etiam, tempore Sertorii, Antaei oſtendebatur ſepulchrum. Quid igitur ille, a temporibus Oſiridis et Herculis Aegyptiorum tantopere remotus, quid, inquam, ille in Aegypto? Cur in eius honorem illic vrbs conderetur? Aut qua re meruit, vt in ordinem Deorum Aegyptiorum cooptaretur? Nam *Antaeum* Aegyptium, in vrbe ſibi cognomini, habuiſſe Templum, aram et ſacra, ambigi non poteſt. Sacros Deo huic fuiſſe crocodilos PLVTARCHVS ſatis ſubinnuit in libro *de ſolertia animal.* p. 976. Et ſi rem acu tetigit nuperus per Aegyptum peregrinator, RICH. POCOCKIVS, vidit is templum *Antaeo* conſecratum, inque eius ruderibus, Inſcriptionem Graecam, ſed mutilam, et temporis iniuria, partim exeſam, partim luxatam, deſcripſit, in qua *Antaei* nomen legitur. Veroſimile eſt, cultui cano, Antaei Aegyptiorum priſci, cuius templum forte tempore Perſarum deſtructum fuerat, poſtea ſub imperio Ptolemaeorum, ſucceſſiſſe ſacra Numinis, magis ad cultum Graecorum detorti. Sed in vetuſtioribus Aegyptiorum Monumentis, Numen aliquod inuenio, auita gentis illius linguae, *Entes*, vel *Antes*, nuncupatum. In prima MANETHONIS regum Aegyptiorum poſt diluuium Dynaſtia, ſicut eam EVSEBIVS in Chronicon ſuum retulerat, apud SYNCELLVM p. 55. rex octauus dicitur Οὐβιέντης, (*Vbi - Entes*) quod Aegyptiace hoc modo ſcribendum eſſe opinor. ΟΥΗΒ-ЄΝϮΗϪ, (*Ueb-Entes*) vel, vti etiam commode pronuntiari poteſt, *Ueb-Antes*. Id vero ſignificat *Sacerdotem Antis*, vel *Endis*. In

** Idem ibid.
*** PLVTARCHVS in Sertorio p. 572.
**** PLVTARCHVS ibidem.

In hiſtoria rerum Aegyptiacarum, talia regum nomina oppido frequenter occurrunt. *Sacerdotem Vulcani*, eundemque Regem Aegypti, memorat HERODOTVS Lib. II. c. 141. Qui in Scriptura *Hophra* dicitur, HERODOTO vero *Apries*, et Alexandrinis interpretibus *Vaphres* Οὐαφρῆς, Ierem. XLIV. 30. Aegyptiis, de quo non dubito, ſonabat ⲞⲨⲎⲂ-ⲪⲢⲎ, (*Uab-phre*) *Sacerdotem Solis*. Ⲃ in hoc nomine, vt euphoniae conſuleretur, abſorptum eſt a Ⲫ. Et ſic quoque Hebraei pronuntiarunt, חפרע. In Catalogo regum Thebaeorum ERATOSTHENIS, deprehenditur aliquis Πενθεάθυρις, quod aliter interpretari non poſſum, quam *P-Hont-Athor*, id eſt, *Sacerdotem maximum Veneris*. Erat itaque *Entes*, vel *Antes*, nam vtroque modo pronuntiari poteſt, Numen Aegyptium, cuius ſe ſacerdotem dixit *Vbi-entes*. Et quis poterit eſſe ille *Antes*, niſi ⲈⲚⲦⲎⲬ, *Endes*, vel *Antes*, idem plane cum *Mendete* hirco. Vide §. 7. adeoque Numen illud, quod Graeci de Agypto loquentes, proprie *Panem* interpretantur. Eo nos manu ducit ipſum *Antaei* nomen, ſicut id explicuimus. Colebatur illud *Antaei* Numen, in regione *Pani* conſecrata, aut quae huic contigua erat, atque in vrbe, quae temporibus vetuſtioribus, ad Praefecturam Panopoliticam pertinere potuit. Erantque aliae etiam vrbes in tractibus contiguis, quae *Panis* nomine gaudebant. Talis erat Πανὸς κώμη, *vicus Panis*, STEPHANO memoratus, qui propius ad mare rubrum ſpectabat. Talis erat etiam Ἀνταίȣ Πόλις, quae, ſi rationem habere velis temporum antiquiorum, et ſacrorum primitus in honorem *Antaei* inſtitutorum, graece vertenda fuiſſet Πανὸς πόλις, *Vrbs Panis*.

JA1
151 2623